

BIBLIOTHECA INDICA :

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY

THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, NOS. 722, 760, 794, AND 819.

VRIHAD-DEVATÁ

EDITED BY

THE LATE

RAJA RAJENDRALALA MITRA

FASCICULUS IV.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST

SL no. 019314

5876

श्रीगणेशाय नमः ।

बृहद्देवता ।

प्रथमोऽध्यायः ।

मन्मदुग्धो नमस्कृत्य यमाद्याचारुपूर्वगः ।
सूक्तगर्धर्षपादानामृचु^(१) वक्ष्यामि दैवतम् ॥ १ ॥
वेदितव्यं दैवतं हि^(२) मन्त्रे मन्त्रे प्रथमतः ।
दैवतज्ञो हि मन्त्राणां तदर्धमधिगच्छति^(३) ॥ २ ॥
तद्विदां^(४) तदभिप्रायानृषीणां मन्मदुष्टिषु ।
विज्ञापयति विज्ञानं कर्माणि विविधानि च ॥ ३ ॥
न हि कश्चिद्विज्ञाय चाथातथ्येन दैवतम्^(५) ।
सौक्तिकानां वैदिकानां^(६) कर्मणां फलमश्रुते ॥ ४ ॥
प्रथमो भजते त्वासां वर्गाऽग्निमिह दैवतम् ।
द्वितीयो वायुमिन्द्रं वा तृतीयः सूर्यमेव च^(७) ॥ ५ ॥
अर्धमिच्छन्मृषिर्देवं यं यमाहायमस्ति ॥

- (१) ऋचु इति ख० ग० उ० ।
(२) वेदितव्यं हि तद् सर्वमिति ख० घ० ।
(३) तदर्धमधिगच्छति इति ख० ।
(४) तद्विद्वानिति ख० घ० ।
(५) देवताः इति ख० घ० ।
(६) सौक्तिकानां वैदिकानां वा इति ख० ग० उ० ।
(७) सूर्यमेव तु इति ख० घ० ।

प्राधान्येन सुवङ्कत्वा^(१) मन्त्रस्तद्देव एव षः ॥ ६ ॥
 स्तुतिस्तु नात्मा रूपेषु कर्मणा वाङ्मवेन च ।
 स्वर्गायुर्धनपुत्राद्यैरर्थैराग्रीस्तु कथ्यते ॥ ७ ॥
 स्तुत्याग्निषौ तु यास्तुस्तु दृश्येते^(२)ऽस्यास्तु ता इह ।
 ताभ्यश्चापतरास्ताः स्युः स्वर्गा याभिस्तु याच्यते ॥ ८ ॥
 सुवन्तं^(३) वेद सर्वोऽयमर्थयत्येष मामिति ।
 ज्यौतौत्यर्थं ब्रुवन्तश्च सार्थं मामेष^(४) पश्यति ॥ ९ ॥
 सुवद्भिश्च ब्रुवद्भिश्च ऋषिभिस्तत्त्वदर्शिभिः^(५) ।
 भवत्युभय^(६)मेवोक्तमुभयं सार्थतः समम् ॥ १० ॥
 प्रत्यक्षं देवतानाम यस्मिन्मन्त्रे प्रदृश्यते^(७) ।
 तमेवाहुः सुसम्पन्नं मन्त्रं लक्षणसम्पदा ॥ ११ ॥
 तस्मान्तद्देवतानात्मा^(८) मन्त्रे मन्त्रे प्रयोगवित्^(९) ।
 ब्रह्मत्वमभिधानाच्च^(१०) प्रथमेनोपलक्षयेत् ॥ १२ ॥

- (१) सुवन् मन्त्रेति ग० घ० ।
 (२) स्तुत्याग्निषस्तु यास्तुस्तु दृश्यन्ते इति क० घ० ।
 (३) सुवन्ति इति ख० ड० ।
 (४) योऽर्थमामेव इति क० ।
 (५) सुवद्भिर्वा ब्रुवद्भिर्वा ऋषिभिर्मन्त्रदर्शिभिरिति ख० । मन्त्रेभ्यर्थास्तुदर्शि-
 भिरिति क० ग० ।
 (६) भवत्युत्पत्त्यमिति क० घ० ।
 (७) मन्त्रेऽभिधीयते इति ख० ग० ड० ।
 (८) तस्मान्तु देवतानात्मा इति घ०, तस्मान्तु देवतां नाम्ना इति ख० ग० ।
 (९) प्रथमतः इति घ० ।
 (१०) ब्रह्मत्वमभिधानाच्च इति क० घ० ।

सम्पूर्णं विवाक्यं तु सूक्तमित्यभिधीयते ।
 दृश्यन्ते देवता चास्मिन्नेकस्य^(१) वज्रेषु दधीः ॥ १३ ॥
 देवतार्थार्थं च्छन्दोभ्यो^(२) वैविध्यं तस्य जायते^(३) ।
 ऋषिसूक्तानु यावन्ति सूक्तान्येकस्य^(४) वै स्तुतिः ॥ १४ ॥
 देवतेका तु यावत्सु देवतायास्तदुच्यते^(५) ।
 यावदर्थसमाप्तिः स्यादर्थसूक्तं वदन्ति तत् ॥ १५ ॥
 समानच्छन्दसो यास्तु^(६) तच्छन्दःसूक्तमुच्यते ।
 वैविध्यमेतत्सूक्तानामिष्टं^(७) विद्याद्यथातथम् ॥ १६ ॥
 देवतानामधेयानि मन्त्रेषु त्रिविधानि तु ।
 सूक्तभाङ्गश्च ऋग्भाञ्चि तथा नैपातिकानि तु ॥ १७ ॥
 सूक्तभाञ्चि भजन्ते वै सूक्तान्वृग्भाञ्चि वै^(८) ऋषः ।
 मन्त्रेऽन्यदैवतेऽन्यानि^(९) निगद्यन्ते प्रसङ्गतः^(१०) ॥ १८ ॥

- (१) चित्रं तद्दृश्यते चास्मिन्नेतस्यामिति क० घ० । एकस्येतन्न इत्यस्मि-
 मिति घ० ।
- (२) देवतार्थार्थं च्छन्दस्तः इति ख० ।
- (३) वैविध्यं प्रजायते इति ख० ग० ड० ।
- (४) ऋषिसूक्तानि तान्यत्र यावन्त्येकस्येति क० घ० ।
- (५) चास्मिन् श्लोकार्द्धेयस्ये ख० ग० ड० । पुस्तकेषु श्रूयन्ते तानि तन्वार्थि
 ऋषेः सूक्तं हि तस्य तत् इति पाठो वर्तते ।
- (६) याः स्युरिति ख० ग० ड० ।
- (७) वैविध्यमेवं सूक्तानामिहेति ख० ग० ड० ।
- (८) वै-इत्यत्र यैरिति क० ख० घ० ड० ।
- (९) यानि इति घ० ।
- (१०) निगद्यन्तेऽत्र कानिचित् इति ख० ग० । पुस्तकान्तरस्य ।

साखीक्यासाहचर्यादा तानि जैपातिकानि तु ।
 तस्माद्ब्रह्मकारेऽपि^(१) सूक्ते सासूक्तभागिनी ॥ १८ ॥
 देवता तद्यथासूक्तमविशेषं^(२) प्रतीयते ।
 भिजे सूक्ते^(३) वदेद्देव देवतामिह लिङ्गतः ॥ २० ॥
 तत्र तत्र यथावच्च मन्त्रान् कर्मसु^(४) योजयेत् ।
 देवतायाः परिज्ञानात्तद्धि कर्म समृध्यते ॥ २१ ॥
 आद्यन्मथोस्तु सूक्तानां प्रसङ्गपरिकीर्त्तनात् ।
 सोऽहमिर्देवतासाक्षा उपेक्षेतेह^(५) मन्त्रवित् ॥ २२ ॥
 तत् खण्डः कतिभ्यस्तु कर्मभ्यो नाम जायते ।
 खण्डानां^(६) वैदिकानां च^(७) यदन्यदिह^(८) किञ्चन ॥ २३ ॥
 नवभ्य इति तैत्तिः पुराणाः^(९) कवयश्च ये ।
 मधुकः श्वेतकेतुश्च^(१०) गान्धर्वश्चैव मन्वते^(११) ॥ २४ ॥
 निवासात्कर्मणो रूपान्मन्त्रसादाच आग्निषः ।

- (१) ब्रह्मकारेऽपि इति क० ड० घ० ।
 (२) अविशेष्येति ख०, अविशेष्यमिति ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) भिज्जसूक्ते इति क० घ० ।
 (४) कर्म प्रयोजयेदिति ख० ।
 (५) देवतागान्ना उपेक्षेतेह इति ख० । देवतागान्नामपेक्षेतेह इति क० घ० ।
 (६) खण्डानामिति क० ।
 (७) वा इति क० ग० ।
 (८) यदन्यदिहेति क० घ० ।
 (९) पौराणा इति क० घ० ।
 (१०) मधुकाश्च तकेताश्चेति क० घ० ।
 (११) मन्वते इति क० ख० घ० उ० ।

बह्वृच्योपवसना^(१) तथा मुव्यायवाच्यपात्^(२) ॥ २५ ॥

चतुर्भ्य इति तथा ऊर्थास्कार्ग्यरथीतराः^(३) ।

आग्निषोऽथार्थवैख्या^(४) द्वाचः कर्मण एव च ॥ २६ ॥

सर्वाखेलानि नामानि कर्मणाञ्चाह^(५) ग्रीमकः ।

आग्नीरूपस्य वाच्यस्य^(६) सर्वं भवति कर्मतः ॥ २७ ॥

बह्वृच्योपवसना^(७) तथा मुव्यायवाच्य^(८) यत् ।

तथा तदपि कर्मैव तच्छृणुध्वन्तु^(९) हेतुतः^(१०) ॥ २८ ॥

प्रजाः कर्मसमुत्था^(११) हि कर्मतः सत्वस्रगतिः^(१२) ।

क्वचित् संज्ञायते^(१३) सच्च निवासात्प्रजायते^(१४) ॥ २९ ॥

यादृच्छिकं तु नामाभिधीयते^(१५) त्विह कुत्रचित्^(१६) ।

(१) बह्वृच्योपवसनादिति क० ड० घ० ।

(२) तथा मुव्यायवाच्येति क० घ० ।

(३) रथनीरा इति ख० ।

(४) आग्निषोऽथ च वैख्यात् इति क० घ० । आग्निषोऽथार्थवैख्यादिति ख० ड० ।

(५) कर्मणश्चाह इति क० ग० ।

(६) वाच्यस्य इति ख० ग० ड० ।

(७) बह्वृच्योपवसनादिति ख० ।

(८) बह्वृचा निवासाच्च यदा मुव्यायवाच्येति क० घ० ।

(९) तच्छृणु त्वं च इति ग० ।

(१०) हेतवः इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(११) प्रजाकर्मसमुत्था इति क० ख० ।

(१२) कर्मणः सच्च जायते इति क०, सत्वस्र गतिः इति ख० ।

(१३) सतो निवसते इति क० घ०, क्वचित् स जायते इति ग० ।

(१४) तच्च जायते इति घ० ।

(१५) नाम नामाभिधीयते इति ख० । यादृच्छिकं नाम नामाभिधीयते क० ड० ।

(१६) यत्र कुत्रचिदिति ख०, यत्रिह क्वचिदिति घ० ।

शौफन्वादेव^(१) तद्विद्याद्^(२) भावस्त्रैवेह कश्चिन् ॥ ३० ॥
 नाकर्मबोऽस्ति भावो हि न^(३) नामास्ति^(४) निरर्थकम् ।
 नान्यत्र भावास्मानि तस्मात्सर्वाणि कर्मतः ॥ ३१ ॥
 मङ्गलात् क्रियते यत्तु नामोपवचनञ्च^(५) यत् ।
 भवत्येव तु वा ज्ञात्रीः स्वस्यादेर्मङ्गलानि च^(६) ॥ ३२ ॥
 अपि कुत्सितनामाय^(७) मिह^(८) जीवेत्कथञ्चिरम् ।
 इति क्रियन्ते नामानि भूतानां विदितान्यपि^(९) ॥ ३३ ॥
 मन्त्रा नामाप्रकाराः सुदृष्टा वै^(१०) मन्त्रदर्शिभिः ।
 सुत्या चैव विभूत्या च वाक्प्रभावेण चात्मनः^(११) ॥ ३४ ॥
 सुनिः प्रशंसा निन्दा च संग्रहः परिदेवना^(१२) ।
 स्पृहात्रीः कत्यना याज्जा^(१३) प्रभ्रः प्रैवः प्रवक्षिका^(१४) ॥ ३५ ॥
 नियोगश्चानुचोगश्च ज्ञाधा विलपितश्च यत् ।

-
- (१) शौफन्वादपीति ख०, शौफन्वादिह इति ग० घ० ड० ।
 (२) तद्वन्ते इति घ० ।
 (३) ना इति घ० ।
 (४) तन्नामाच्च निरर्थकमिति ख० ।
 (५) यत्र नामोपवचनञ्च इति क० ख० घ० ।
 (६) आज्ञास्ते मङ्गलानि च इति क० घ० । मङ्गलादिहेति ख० ड० ।
 (७) अचिन्तिकुत्सितनामायमिति ख० ।
 (८) अपि इति घ० ।
 (९) निन्दितान्यपि इति क० घ० ।
 (१०) ये इति ग० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।
 (११) प्रभावादेवतात्मन इति ख० ग० अन्यत्पुस्तकञ्च ।
 (१२) परिदेवना इति क० ड० ।
 (१३) कत्यनावाचेति क० ।
 (१४) प्रवक्षिका इति ख० ग० ।

प्रथमोऽध्यायः ।

आविष्कारा(१)ऽय संज्ञायाः परिचाख्यान(२)मेव च ॥ ३६ ॥

आह्नना नमस्कारः प्रतिरोध(३)स्तथैव च ।

सङ्घस्य प्रज्ञापस्य प्रतिवाक्यस्य नाम यत्(४) ॥ ३७ ॥

प्रतिषेधोपदेशौ च प्रमादापह्नवौ च यत्(५) ।

उपप्रेषस्य चः प्रोक्तः सञ्चरो नाम(६) विश्वस्य ॥ ३८ ॥

आक्रोशोऽभिस्रवश्चैवा(७)श्चेपः प्रापस्तथैव च ।

उपसर्गा निपातश्च(८) नाम चाख्यातमित्यपि(९) ॥ ३९ ॥

भूतं भयं भविष्यञ्च पुमांस्यप्य(१०)नपुंसकम् ।

एवंप्रकृतयो मन्त्राः सर्ववेदेऽस्त्विति स्थितिः(११) ॥ ४० ॥

तेषां निदर्शनार्थीया(१२) ऋचोऽर्धर्चाः पदानि च ।

ब्राह्मणे चाथ कल्पे च निगद्यन्तेऽय कानिचित्(१३) ॥ ४१ ॥

(१) आविष्कारास्त्विति ख० ।

(२) संज्ञायाः परिचाख्यानं इति घ० ।

(३) प्रतिरोधः इति घ० प्रतिषेधः इति अन्यत्युक्तकश्च ।

(४) तथैव च इति ग० अन्यत्युक्तकश्च ।

(५) च च इति ग० अन्यत्युक्तकश्च ।

(६) यश्च इति ख० ग० उ० अन्यत्युक्तकश्च ।

(७) आक्रोशोऽभिस्रवश्चैव इति ग० अन्यत्युक्तकश्च, आक्रोशोऽभिस्रवश्चैव इति ख० ।

(८) उपसर्गा निपाताश्चेति क० घ०, उपसर्गा निपातश्चेति ख० ।

(९) चाख्यातमेव चेति क० ।

(१०) स्त्री च इति ग० अन्यत्युक्तकश्च ।

(११) सर्ववेदेषु सर्वंश्च इति ख० ग० उ० अन्यत्युक्तकश्च । सर्ववेदेऽस्त्विति स्थितिरिति घ० ।

(१२) वाक्यार्थदर्शनार्थीया इति उ० अन्यत्युक्तकश्च ।

(१३) विधौ कल्पे च देवे च निगद्यन्तेऽय कानिचित् इति घ० ।

शब्देनोच्चरितेनेह येन द्रव्ये प्रतीयते ।

तदाचरविधौ युक्तं नामेत्याहुर्मनीषिणः ॥ ४२ ॥

अष्टौ यत्र प्रयुज्यन्ते नामार्थेषु विभूतयः^(१) ।

तन्नाम कवयः प्राहुर्मन्दि वचनलिङ्गयोः ॥ ४३ ॥

क्रियासु बह्वीव्यभिसंश्रितो यः

पूर्वापरौभूत इहैक एव ।

क्रियाभिनिर्दृष्टिवशेन सिद्ध

आख्यातशब्देन तमर्थमाहुः ॥ ४४ ॥

क्रियाभिनिर्दृष्टिवशोपजातः

इहान्नामशब्दाभिहितो यदा स्यात् ।

सङ्गाविभक्तव्यथलिङ्गयुक्तो

भावस्तदा द्रव्यमिवोपलक्ष्यः^(२) ॥ ४५ ॥

यथा नामाविधैः शब्दैरपश्यन्मृषयः पुरा ।

विविधान्यपि^(३) वाक्यानि तान्यनुक्रमतः शृणु ॥ ४६ ॥

रूपादिभिः स्तुतिः प्रोक्ताऽथाग्नीः^(४) खर्गादिभिस्तथा ।

यानि वाक्यान्यतोऽन्यानि^(५) तान्यपि स्युरनेकधा ॥ ४७ ॥

(१) विभक्तय इति ग० अन्यत्पुस्तकम् ।

(२) शब्देनेत्यादि भावस्तदा द्रव्यमिवोपलक्ष्यः इत्यन्तः सन्दर्भः क० च०
शिञ्जितपुस्तकवेदोपलक्ष्यन्ते ।

(३) विविधानीह इति ख० ग० घ० ।

(४) आग्नीरिति क० ख० ग० ।

(५) यानि इति अन्यत्पुस्तकम् ।

- मन्त्रे^(१) प्रशंसा^(क) भोजस्य^(२) चिचद्ग^(३) सौभरेः^{(१)(ग)} क्षुतिः ।
 आक्रोशार्थास्तु दृग्मन्त्रे^(घ) माता चेत्यभिनेयति^(४) ॥४८॥
 ऋग्मोचमन्त्रं^(ङ) निन्दा च^(५) प्रापो^(च) येनेत्यृगेव तु ।
 याञ्जा^(६) यद्विन्त्रचित्रेति ज्ञेपो भौदमिति त्वृचि ॥४९॥
 आशीस्तु^(ज) वात आवातु दण्डेति परिदेवना^(७) ।
 प्रअस्य प्रतिवाक्यस्य^(झ) पृष्णामि त्नेत्यृचौ पृथक् ॥५०॥
 संग्रयोऽधःस्त्रिदासीच्च^(ञ) कत्वना^(८) स्या^(ट) दृङ् मनुः ।
 इमं गो^(९) यच्चमित्यस्यां^(९) नियोगः^(९) पाद उच्यते^(१०) ॥५१॥

(१) मन्त्रः इति क० घ० ।

(२) प्रसङ्गाद्भोजस्य इति क० घ० मन्त्रप्रशंसा भोजस्येति ग० ।

(३) सौभरक्षुतिरिति ख० ।

(४) मा नामेत्वाभिनेयति इति ख०, माता मेत्वाभिनेयति इति क० ङ० ।

(५) ऋग्मोचमनतिदाच इति ख० ।

(६) यास्यां इति ख०, यास्या इति ग०, यच्चना इति घ० ख० ।

(७) दण्डादिपरिवेदना इति घ०, दण्डेतिपरिवेदना इति ख० च० ।

(८) संग्रयोऽधः स्त्रिदासीदिच्छकथना इति क० घ०, कत्वना इति ङ० ।

(९) यच्चमित्वास्यानियोगः इति ख० ।

(१०) उक्तमे इति क० घ० ।

(क) ऋ० १०, १०७, १० । (ख) ऋ० ८, २१, १८ । (ग) ऋ० ८, १९, २ ।
 (घ) ऋ० ९, १६, २१; १८५, १० । (ङ) ऋ० १०, ११७, ६ । (च) ऋ०
 ८, २७, २० । (छ) ऋ० ५, १९, १ । (ज) ऋ० १०, १८६, १ । (झ) ऋ०
 १, १६७, ३४ । (ञ) ऋ० १०, १२९, ५ । (ट) ऋ० ४, २६, १ ।
 (ठ) ऋ० १, १, ४ । (ड) ऋ० १, २६, १ ।

(क) दृष्ट ब्रवीत्तनुद्योगः संज्ञाप(१) ऋगुपोपमे(२)(क) ।
 प्रतिषेधोपदेशौ(३) तु अचैर्मित्य(ग) असंस्तौ(४) ॥५२॥
 आस्थान(५) न्तु ह्ये जाये(घ) विलापस्तु(६) नदस्य मा(७) ।
 अवीरामिव मां(घ) ज्ञाघा(८) मुदेव इति(क) तु स्यूहा ॥५३॥
 नमस्कारः(क) शूनःश्रेपे,(८) नमस्ते अस्तु विद्यते ।
 सङ्क्षयमिदं तुल्योऽहं स्यामिति यदुच्यते(९) ॥५४॥
 सङ्क्षयस्तु(क) यदिन्द्राहं प्रज्ञापस्त्वैतन्नस्य तुः(क)(१०) ।
 महानग्न्याहमस्या तु प्रतिरोधो भुगित्युत(११) ॥५५॥

- (१) संज्ञाप इति क० ग० घ० ।
 (२) ऋगुपोपमे इति ख० ग० अन्यत्यस्तङ्क्ष ।
 (३) प्रतिषेधापदेशौ इति घ० ङ० ।
 (४) अचैर्मित्यस्तसंस्तौ, इति घ० ।
 (५) आस्थानमिति पुस्तकान्तरम् ।
 (६) स्यादिति ख० ग० पुस्तकान्तरम् ।
 (७) अवीरामात्मनः ज्ञाघा इति ख० ग० घ० ।
 (८) नमस्कारो मत ऋषे इति क० घ० श्रेष इति ख०, श्रेषे इति ङ० ।
 (९) यां कल्पयन्ति नो रयः परिचास्तुमिह ते इति क० ।
 (१०) यः इति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरम् ।
 (११) महानग्न्याह मस्यास्मात्प्रतिरागो भुगित्यपि इति ख०, भुगि-
 त्यपि इति ग०, भुगित्यभि इति पुस्तकान्तरं ।

(क) ऋ० १, ३५, ६ । (ख) ऋ० ८, ८२, ४ । (ग) ऋ० १०, ३४,
 १३ । (घ) ऋ० १०, ६५, १ । (ङ) १, १७६, ४ । (च) ऋ० १०,
 ८६, ६ । (ज) ऋ० १०, ६४, १४ । (झ) ऋ० १, २४, १२, १३ ।
 (झ) ऋ० ८, १४, १ । (ञ) ऋ० ६, १५, ५ ।

प्रमादस्त्वेष^(१)हृन्नाहं^(२) नमस्र^(३) इत्यभिप्लवः^(४) ।

इन्द्राकुल्लेत्युपप्रैषो^(५) न विजानामि^(६) संवरः ॥ ५६ ॥

होतापक्षदिति प्रैषः^(७) को ऋषैति तु विस्मयः ।

जामद्व^(८)पङ्कवो नेति विततादिः^(९) प्रवक्षिका^(१०) ॥ ५७ ॥

न मृत्युरासीदित्येतामाचिख्यासां^(११) प्रचक्षते^(१२) ।

अभिशापो^(१३) प्रजाः सन्तु भद्र^(१४) माग्नीश्व^(१५) गौतमे^(१६) ॥ ५८ ॥

ब्रह्मप्येवं प्रकार^(१७)नु शक्यं ब्रह्मिद्वर्षजम्^(१८) ।

(१) प्रमादस्त्वेष इति घ० ।

(२) प्रमादस्त्वेषकहृन्नाहं नमस्र इत्यन्व इति ख०, नसस्र इत्यपन्वः इति ग० ।

(३) इन्द्राकुल्लेत्युपप्रैषो इति ख०, इन्द्राभरेत्युपप्रैषो इति क० छ० ।

(४) होतापक्षदितिप्रैषा इति ख० ।

(५) जामये इति घ०, जामद्व इति ग०, यामनु इति ख० ।

(६) प्रवक्षिका इति ख० ग० ।

(७) माचिख्यासमिति क०, माविद्यासामिति ख०, माचिख्यासमिति घ० ।

(८) प्रचक्षते इति क०, प्रचक्षमे इति ख० ।

(९) आविशापोः इति ख० ।

(१०) ब्रह्ममिति ख० ।

(११) ब्रह्मगौतमे इति ख० ।

(१२) ब्रह्ममेव प्रकारमिति ख० ।

(१३) इतीद्वर्षमिति ख० ग० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, ११६, ६ । (ख) ऋ० ७, ३८, १० । (ग) ऋ० ५, ३१, ६ । (घ) ऋ० १, १६७, ३७ । (ङ) ऋ० १, १५२, ७ । (च) ऋ० १०, १२६, २ । (छ) ऋ० १, ७६, १० ।

वक्तुं प्रयोगतश्चैषामृक्सूक्तार्धर्चसंश्रितम्^(१) ॥ ५८ ॥

एते तु मन्त्रवाक्यार्था देवतां सूक्तभागिनीम्^(२) ।

संभ्रयन्ते^(३) यथान्यायं स्तुतिस्त्रिचानुमानिकी^(४) ॥ ६० ॥

भवद्भूतं भविष्यच्च जङ्गमं स्थावरञ्च यत्^(५) ।

अस्त्रैके^(६)सूर्यमेवैकं प्रभवं प्रलयं विदुः ॥ ६१ ॥

(क)असतश्च (ख)सतश्चैव (ग)योनिरेषा^(७) (घ)प्रजापतिः ।

त्यद्^(८)अरश्चा^(९)व्यय^(१०)ञ्च यद्यैत^(११)द्रूढा^(१२)ग्रास्यतम् ॥ ६२ ॥

कालैव^(१३) हि^(१४) चिधा^(१५)त्मानमेषु लोकेषु^(१६) तिष्ठति ।

(१) ऋक्सूक्तार्धर्चसंश्रित इति क०, चैषा यक्सूक्तार्धर्चसंश्रित-
मिति ख० ।

(२) देवतां सूक्तभागिनीमिति क० घ०, देवता सूक्तभागिनी इति ख० ।

(३) संभ्रयन्ते इति ख० ।

(४) त्वा त्त्रानुमानिकी इति ख०, तत्रानुमानिकी इति घ० ।

(५) भवद्भूतस्य भविष्यस्य जङ्गमस्थावरस्य च इति ख० ग० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) एते इति क० घ० ।

(७) एषामिति क० ।

(८) यद्अरश्च वाच्यमिति ग०, वाक्यमिति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) यद्यैतद्रूढा इति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) कालैव इति ख० ग० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० ५, १२, ४ । (ख) ऋ० १, ३६, ३ । (ग) ऋ० १, १०४, १ ।
(घ) ऋ० ४, ५३, २ । (ङ) ऋ० १, १६४, ४२ । (च) ऋ० ६, ३०,
३ । (छ) ऋ० १, १०, ४ । (ज) ऋ० १, ११७, २४ । (झ) ऋ० १,
१६३, ६ । (ञ) ऋ० १, ५१, ११ ।

(क) देवान् यथायथं (ख) सर्वान् निवेश्य (ग) स्त्रेषु (घ) रश्मिषु ॥ ६२ ॥

एतद्भूतेषु (१) लोकेषु अग्निभूतं स्थितं विधा ।

(२) अक्षययो (३) गीर्भि (४) रर्चन्ति व्यञ्जितं (५) नामभि (६) स्त्रिभिः ॥ ६४ ॥

तिष्ठत्येव च (१) (२) भूतानां (३) जठरे जठरे ज्वलन् ।

चिस्थानं चैनमर्चन्ति होत्रायां (४) वृत्रवर्हिषः ॥ ६५ ॥

इष्टैष (५) पवमानो (६) ऽग्नि (७) र्मध्यमो ऽग्निस्तु (८) पावकः (९) ।

अमुष्मिन्नेष (१) विप्रैस्तु लोके ऽग्निः (२) शुचिरुच्यते ॥ ६६ ॥

इहाग्निभूतस्तृषिभिर्लोकैः स्तुतिभिरौडितः (३) ।

(४) आतवेदाः स्तुतो मध्ये स्तुतो (५) वैश्वानरो दिवि ॥ ६७ ॥

(१) एतमेवेषु इति क० घ० ।

(२) व्यञ्जितमिति छ० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) एष च इति ख०, एष हीति ग० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) पवमानाभिरिति क० घ० ।

(५) वनस्पतिरिति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अमुष्मिन्नेव इति ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) ईजितः इति क० ख० छ० ।

(क) ऋ० १, १, २ । (ख) ऋ० १, १६१, ८ । (ग) ऋ० ८, ८४,

८ । (घ) ऋ० १, १३४, ४ । (ङ) ऋ० १, ४८, १४ । (च) १, ६, ६ ।

(छ) ऋ० १, १०, १ । (ज) ऋ० १, १५५, ६ । (झ) ऋ० ८, ५६, ५ ।

(ञ) ऋ० ३, २७, ६ । (ट) ऋ० १, १०४, ६ । (ठ) ऋ० १, ३, ३ ।

(ड) ऋ० ८, १०१, १४ । (ढ) ऋ० १, १, २ । (ण) ऋ० १, ६०,

४ । (त) ऋ० १, ६६, २ । (थ) ऋ० १, ७७, ५ । (द) १, ५६, ६ ।

(क) रसान् रश्मिभिः^(ख) रादाय^(ग) वायुनाऽयं गतः सह^(१) ।
 (घ) वर्षत्येष च यत्लोके^(ङ) तेने^(च) न्द्र (ए) इति स स्ततः^(२) ॥ ६८ ॥
 (ज) अग्नि^(झ) रश्मि^(ञ) अयेन्द्रस्तु मध्यमे^(३) वायुरेव च ।
 (ट) सूर्या (ड) दिव्यीति विज्ञेयास्तिस्र एवेह^(४) देवताः ॥ ६९ ॥
 एतासामेव माहात्म्यान्नामान्यत्वं विधीयते ।
 तत्तत्स्थानविभागेन तत्र तत्रोपलक्ष्येत्^(५) ॥ ७० ॥
 (ड) तासां^(च) मियं (न) विभूतिर्हि^(घ) नामानि यदनेकग्रः ।
 (र) आहुस्तासान् तु मन्त्रेषु^(ध) कवयोऽन्योऽन्यथोनिताम्^(६) ॥ ७१ ॥
 यथास्थानं^(ग) प्रदिष्टास्ता^(७) नामान्यत्वेन देवताः ।

-
- (१) सह संस्ततः इति क० घ० ।
 (२) तु स्ततः इति क० घ० ।
 (३) मध्यतः इति ग० ।
 (४) एवेह इति क० घ० ।
 (५) तत्र तत्रेह दृश्यते इति ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) अन्योऽन्यथोगितामिति ख० ।
 (७) स्तु इति क० ।
-

- (क) ऋ० १, १९, ८ । (ख) ऋ० ४, २६, ६ । (ग) ऋ० १, १४, १० ।
 (घ) ऋ० ५, ८४, ३ । (ङ) ऋ० १, २१, ६ । (च) ऋ० १, २, ५ ।
 (ज) ऋ० १, १०९, ३ । (झ) ऋ० १, १, २ । (ञ) ऋ० १, ९, ९ ।
 (ट) ऋ० १, ४, ३ । (ड) ऋ० १, १३४, ३ । (ड) ऋ० १, २३, १७ ।
 (ड) ऋ० १, ६, १ । (ट) ऋ० १, ३२, ८ । (ण) ऋ० १, ४८, ७ ।
 (त) ऋ० १, ३०, ५ । (थ) ऋ० १, ७२, ३ । (द) ऋ० १, ११८, ३ ।
 (ध) ऋ० ५, ५७, ८ । (न) ऋ० ३, ३०, १२ ।

तद्वृत्तास्तप्रधानाश्च^(क) केचिदेवं वदन्ति ताः^(१) ॥ ७२ ॥

(क) पृथक् (ग) पुरस्ताद्ये त्वृत्ता^(१) लोकाधिपतय^{(घ)(१)} स्वयः ।

(क) तेषां^(क) मात्मैव तत्सर्वं यद्यद्भक्तिः प्रकीर्त्यते^(४) ॥ ७३ ॥

तेजस्वे^(५) वायुधं^(६) प्राङ्पूर्वाहनञ्चैव तस्य तत्^(१) ।

अदमामेन्द्नीश्च^(अ) दिव्याश्च^(ब) वाचमेवं पृथक् स्तुताम् ॥ ७४ ॥

वङ्गदेवनायाः^(८) स्तुतयो इन्द्रगः स्तुतयश्च^(९) याः ।

प्राधान्यमेव सर्व्वासु^(८) पतीनामेव^{(९)(८)} तास्वपि ॥ ७५ ॥

(१) नैवं केचिद्वदन्ति तु इति क० घ०, तु इत्यत्र ताः इति पुस्तकान्तरम् ।

(२) येत्वृत्ता इति ख०, पुरस्ताद्यौरत्ता इति घ० ।

(३) लोकाधिपतयः इति क० घ० ।

(४) यदन्यद्भक्तिः कीर्त्यते इति क० घ० ।

(५) तेजस्वे वायवः इति क० ड०, वायवाः इति ग० । तेजसे वायवा इति ख०, ।

(६) यस्य यत् इति क० ख० ग० उ० पुस्तकान्तरम् ।

(७) दिवत्सं स्तुतयश्च इति ग० उ० पुस्तकान्तरम्, दिवत्सं ततयश्च इति ख० ।

(८) प्राधान्यमेवां भूतानां इति क० घ० ।

(९) इव इति ख० ग० उ० ।

(क) ऋ० ५, ३७, २ । (ख) ऋ० १, १३१, २ । (ग) ऋ० १, १२३, १० । (घ) ऋ० १, ३४, २ । (ङ) ऋ० १, २, १ । (च) ऋ० १, ११५, १ । (ज) ऋ० २, १५, ४ । (झ) ऋ० १, ३१, १६ । (ञ) ऋ० ६, ६७, १७ । (ट) ऋ० १, ४०, ६ । (ठ) ऋ० ६, ३४, १ । (ड) ऋ० २, २८, ६ ।

(क) स्नानं (ख) नामानि भक्तौश्च^(१) देवतायाः स्तुतौ स्तुतौ ।
 सम्पादयन्नुपेक्षेत^(२) याद्वाङ्घ्रिदिह सम्पदम् ॥ ७६ ॥
 अग्निभक्तिस्तु तान् सर्वान्^(ग) ग्रावेव^(३) समापयेत् ।
 यदिन्द्रभक्तिं तस्मै^(४) सूर्यं^(५) सूर्यानुगञ्च^(६) यत् ॥ ७७ ॥
 निरूप्यते^(७) हवि^(८) र्यस्यै^(९) सूक्तान्तु^(१०) भजते च^(अ) या ।
 (क) सैव (ख) तत्र प्रधानं स्यान्न^(८) निपातेन (घ) याः (ङ) स्तुताः ॥ ७८ ॥
 (च) इति^(९) त्रयाणामेतेषां^(१०) (ड) मुक्तः सामासिको विधिः ।
 समासेनैवमुक्तस्तु^(११) विस्तरेण त्वनुक्रमः^(१२) ॥ ७९ ॥

- (१) भक्तिश्चेति क० घ० ।
 (२) संवादो यस्वपेक्षेत इति क० ।
 (३) या सर्वाग्नावेव इति क० ।
 (४) यदिन्द्रभक्तिं तस्मै इति क० घ० ।
 (५) सूर्यं इति छ० पुस्तकान्तरञ्च ।
 (६) निरूप्यत इति घ० ।
 (७) यस्यै इति घ० ।
 (८) तत्र तत्र प्रधानोऽसौ न इति क० घ० ।
 (९) इह इति क० घ० ।
 (१०) एवैषामिति ग० ।
 (११) समापयन्तु तत्सर्वमिति क० घ० ।
 (१२) अनुक्रमादिति घ० ।

(क) ऋ० ५, ७६, ४ । (ख) ऋ० १, ७२, ३ । (ग) ऋ० १, १२४, १ । (घ) ऋ० १, २३, १७ । (ङ) ऋ० १, १, ६ । (च) ऋ० १, १२, १ ।
 (छ) ऋ० १, ६४, २ । (ज) ऋ० १, १२३, ४ । (झ) ऋ० १, २२, २ ।
 (ण) ऋ० १, ४८, १० । (ट) ऋ० १, ६, ६ । (ठ) ऋ० १, १७, ६ ।
 (ड) ऋ० १, २३, १७ । (ढ) ऋ० ४, ३७, ७ ।

अवशं वेदितव्यो हि नासा^(१) (क)सर्षख विहारः ।
 न हि (ख)नामान्यविज्ञाय (ग)मन्त्राः शक्या हि वेदितुम् ॥८०॥
 सत्वान्यमूर्त्तान्यपि च (घ)देवता च^(२) महर्षयः ।
 तुष्टुवुर्ष्वथयः शक्त्वा^(३)(ङ) तासु तासु स्तुतिस्विह^(च) ॥८१॥
 वैखग्नि^(४)(छ)रिन्द्रः (ज)सोमस्र (झ)वायुः (ञ)सूर्यो (ट)दृहस्यतिः ।
 (ड)चन्द्रोऽय^(ठ)विष्णुः (ड)पर्जन्यः (ण)पूषा चा^(५)(त)ऽप्यृभवो^(६)(थ)ऽश्विनौ ॥८२॥
 (द)रोदसी (ध)मरुतो (न)देवाः^(७) (प)पृथिव्यापः (ब)प्रजापतिः ।

- (१) नासां इति क० उ०, नासः इति घ० ।
 (२) देवतावदिति क० घ० ।
 (३) तुष्टुवुश्च प्रशंसन्वेति क० घ० ।
 (४) यैरभिरिति घ० ।
 (५) वा इति ख० उ० पुलकान्तरश्च ।
 (६) पूषोवा ऋगवः इति क० घ० ।
 (७) देव्यः इति क० घ० ।

(क) ऋ० १०, १३७, ६ । (ख) ऋ० १, ७२, ३ । (ग) ऋ० ६, १०, १४ ।
 (घ) ऋ० १, २२, ५ । (ङ) ऋ० २, २८, ६ । (च) ऋ० १, १, २ ।
 (छ) ऋ० १, १, २ । (ज) ऋ० १, २, ५ । (झ) ऋ० १, १८, ४ ।
 (ञ) ऋ० १, १३४, ३ । (ट) ऋ० १, २१, १७ । (ठ) ऋ० १, १५०, ३ ।
 (ड) ऋ० १, २२, १६ । (ड) ऋ० ४, ५७, ८ । (ण) ऋ० १, २३, १४ ।
 (त) ऋ० १, ११०, १ । (थ) ऋ० ५, ७५, ७ । (द) ऋ० १, १६७, ५ ।
 (ध) ऋ० १, १५, २ । (न) ऋ० १, २३, १८ । (प) ऋ० १, २२, १६ ।
 (ब) ऋ० ४, ५३, २ ।

(क) देवौ च (ख) मिचावरणौ पृथक् रुद्र च ता^(ग)नुभौ ॥८३॥

(घ) विश्वे च देवाः (ङ) सविता (च) लघ्ना वै रूपकान्तः^(१) ।

(ज) अश्वोऽन् (झ) मृत्विजो (ञ) वज्रो^(२) (ट) पावाणो रथसंयुतः^(३) ॥७४॥

(ठ) स्तुताः पृथक् पृथक् (ड) स्त्रैः स्त्रैः सूक्तैश्चग्भिश्च^(४) (ण) नामभिः ।

स्तुतौ स्तुतौ प्रवक्ष्यामि (ण) तानि (न) तेषामनुकमात् ॥८५॥

व्यस्ये^(५) अन्नमाग्नेयं लिङ्गै^(६) रग्नेश्च^(५) लक्षितम् ।

हविष्यङ्गिः^(७) प्रधानैश्च^(७) नामाङ्गानैश्च केवलेः ॥८६॥

(१) रूपकान्तः इति घ० ।

(२) यज्ञः इति घ० ।

(३) रथसंयुगः इति घ० ।

(४) सूक्तैश्चग्भिश्च इति घ० ।

(५) तु इति घ० ।

(६) हविष्यङ्गि इति ग० घ०, हविष्यङ्गि इति पाठः : समीचीनः ।

(७) निरूप्यैवमिति घ० ।

(क) ऋ० ६, ५६, ५ । (ख) ऋ० १, ३५, १ । (ग) ऋ० १, १७६, ६ । (घ) ऋ० १, ८६, १० । (ङ) ऋ० १, २२, ८ । (च) ऋ० १, ३२, २ । (ज) ऋ० १, ३६, ८ । (झ) ऋ० १, १४०, २ । (ञ) ऋ० १, ६०, ३ । (ट) ऋ० १, ५१, ७ । (ठ) ऋ० १, ८६, ४ । (ड) ऋ० ४, ३७, ७ । (ण) ऋ० १, ६८, ४ । (न) ऋ० १, १५५, ६ । (त) ऋ० १, ५३, ६ । (थ) ऋ० १, २, १ । (द) ऋ० १, ३१, १३ । (व) ऋ० १, २४, २ ।

ऐन्द्रस्तु^{(क)(१)} मन्त्रो^(२) वायव्यैर्लिङ्गैः^(३) ऐन्द्रैश्च लक्ष्यते^(४) ।

नामधेयैश्च^(५) (३) वक्ष्यस्य वक्ष्यताया बलेन च ॥ ८७ ॥

सौर्यस्तु लिङ्गैः^(६) सूर्यश्च^(५) गुणैः सर्वैस्तु^(१) तैजसैः ।

(७) नामभिश्चैव^(७) चन्द्रश्च सूर्यश्च^(८) (९) भजतेऽप्यथैः^(९) ॥ ८८ ॥

एतासां^(१०) देवतानाम्ना नामधेयानुकीर्त्तनैः ।

(११) यस्य यस्येह यावन्मि न व्यवस्यन्त्य^(११) तो^{(११)(११)} ऽन्यथा ॥ ८९ ॥

(१२) अयं प्रयोगस्त्रोतेषां^(१२) ज्योतिषां^{(१२)(१२)} चिबु^(१२) वर्त्ततां ।

(१) ऐन्द्रैस्तु इति ख० घ० ।

(२) मन्त्रैः इति घ० ।

(३) वक्षितमिति घ० ।

(४) नामभिश्चैव इति क० घ० ।

(५) सौर्यैश्च इति घ० ।

(६) च इति ख० घ० ।

(७) नामधेयैश्चेति ख० ग० घ० ।

(८) सूर्यान्तु इति क० घ० ।

(९) यः इति ख० पुस्तकान्तरश्च, अखिलैरिति घ० ।

(१०) अन्वासांमिति घ० ।

(११) न व्यवस्यन्ततः इति ग० घ० ।

(१२) ज्योतिषांश्च इति ख० घ० ।

(क) ऋ० १, १७७, ४ । (ख) ऋ० १, ५३, ८ । (ग) ऋ० ५, ३२, ७ ।

(घ) ऋ० १, १७, ६ । (ङ) ऋ० १, १५५, ६ । (च) ऋ० १, १२३, ४ ।

(छ) ऋ० १, ५, ४ । (ज) ऋ० १, ६, ६ । (झ) ऋ० ४, ३२, ८ ।

(ण) ऋ० १, १६, ७ । (ट) ऋ० १, ११३, १ । (ठ) ऋ० १, १५, ४ ।

(ड) ऋ० १, ८६, २ ।

लोकेषु मन्त्रवि^(क)द्विद्वान् प्रयोगेनावसीदति ॥ ८० ॥

(क) नीयतेऽयं नृभिर्ब्रह्मा^(ग)कथत्य^(घ)स्मा^(ङ)दसौ च तं^(१) ।

(घ) तेने (ग) मौ च (ङ) क्तुः (क) कर्म सनामानौ पृथक् पृथक्^(१) ॥ ८१ ॥

च^(क)द्विद्यते च^(ख) जातस्य^{(१)(ख)} जातैर्यद्वाऽच^(४)विद्यते ।

तेनेमौ तुल्यनामानावुभौ लोकौ समाप्तः^(५) ॥ ८१ ॥

विद्वज्जन्ममेतेषां^(१) (क) भ्राजते व्योषि (ख) मध्यमः ।

निपातमात्रे कल्पन्ते^(७) तथा^(८) श्रेयानि कानिचित् ॥ ८२ ॥

(१) सङ्गदिति घ० ।

(२) सनातनौ इति घ० ।

(३) यत्नस्येति ख०, जातः सन् इति घ० ।

(४) अथेति घ० ।

(५) समानता इति घ० ।

(६) वृजन्तिरयमेकस्तु इति घ०, विद्वज्जन्ममेतेषामिति ख० ।

(७) कल्पन्ते इति घ०, कल्पन्ते इति ग० ।

(८) तस्य इति घ० ।

(क) ऋ० १, २४, २३ । (ख) ऋ० ८, २७, ३ । (ग) ऋ० ४, २१, ४ । (घ) १, १७१, ४ । (ङ) ऋ० १, १०५, २६ । (च) ऋ० १, २१, ६ । (क) ऋ० २, ४०, २ । (ज) ऋ० १, १७, ५ । (झ) ऋ० १, २१, ८ । (ण) ऋ० १, ४४, ६ । (ट) ऋ० १, ८६, ७ । (ठ) ऋ० ५, १५, २ । (ड) ऋ० १०, २०, ३ । (ढ) १, १६४, १ ।

(क) अर्चिभिः^(क) केश्यं^(१) तग्निर्विद्युद्भिस्त्वे^(२) मध्यमः ।
 अथौ तु^(ग) रश्मिभिः^(२) केग्री तेनैनामाह^(४) केग्निः^(घ) ॥ ८३ ॥
 एतेषां तु पृथक्त्वेन चत्वाणां केग्निनामिह ।
 संलक्ष्यन्ते प्रक्रियासु त्रयः केग्नि इत्यृचि^(५) ॥ ८४ ॥
 न चैवैषां^(६) प्रसूतिर्वा विभूतिः स्थानजन्म वा^(७) ।
 निर्वक्तुं शक्यमेतैर्हि सत्त्वं व्याप्तमिदं जगत् ॥ ८५ ॥
 (क) वैश्वानरं^(८) अतो अग्निरग्निं^(९) वैश्वानरः अतः ।
 अनयो^(१०) जातवेदाश्च तथैव^(११) जातवेदसि^(१०) ॥ ८६ ॥

- (१) अर्चिभिः केश्यं इति ख०, अर्चिभिः केश्यमिति ड० ।
 (२) स्त्वे इति ग० घ० ।
 (३) कुरश्मिरिति ख० ।
 (४) तेन-नामाह इति घ० ।
 (५) प्रक्षिप्तानि क्रतवश्च हवींश्च च इति घ० ।
 (६) नत्वेवैषां इति घ० ।
 (७) विभूतिस्थानजन्म वा इति ख० ग० ।
 (८) वैश्वानरे इति क० घ० ।
 (९) अथौ इति क० घ० ।
 (१०) तु तथैवौ जातवेदसी इति क० ख० ग० ड० ।

(क) ऋ० ५, ७६, ८ । (ख) ऋ० १०, १०२, ६ । (ग) ऋ० १,
 १६, ८ । (घ) ऋ० १, १६७, ७७ । (ङ) ऋ० ७, ५, ५, । (च) ऋ०
 १, ७७, ५ । (झ) ऋ० ६, १६, ७२ ।

सासोक्याच्चैकजातत्वाद्^(१) व्याप्तिमत्त्वान्तु तेजसः^(२) ।
 तस्य तस्येह^(३) देवत्वं दृश्यन्ते ते^(४) पृथक्^(५) स्तुताः ॥ ८७ ॥
 यन्वाग्नेयमिति ब्रूमः^(६) सूक्तभाक् तत्र^(७) पार्थिवः ।
 जातवेदस्यमित्युक्ते सूक्तेऽस्मिन् मध्यमः स्तुतः^(८) ॥ ८८ ॥
 वैश्वानरीयमिति तु यत्र ब्रूमो^(९)ऽथ वा कश्चित् ।
 सूर्यसूक्तस्य^(१०) भाक्तत्र ज्ञेयो वैश्वानरस्तुतौ^(११) ॥ ८९ ॥
 सूर्यप्रस्तुतावग्नौ तु दृष्टौ^(१२) पार्थिवमध्यमौ ।
 एतेषामेव लोकानां त्रयाणामध्वरेऽध्वरे ॥ १०० ॥
 (क) रौद्रात्प्रत्यवरोक्षेण चिकीर्षन्नाग्निमास्तम्^(१३) ।

(१) एकजन्याच्चेति क० घ० ।

(२) व्याप्तिमत्त्वान्तु तेजसः इति क० घ० ।

(३) यस्य यस्येह इति क० घ०, तस्य तस्य ह इति ख० उ० ।

(४) च इति ख० ग० ।

(५) स्तुतिषु इति घ० ।

(६) यन्वाग्नेयमिति ब्रूम इति ग०, यन्वाग्नेयमिति घ० ।

(७) सूक्तं भक्त्या तु इति क० घ० ।

(८) सूक्तं भक्त्या तु मध्यमः इति घ० ।

(९) इत्युक्ते यद्ब्रूयामो इति क० घ० ।

(१०) सूर्यः सूक्तस्येति ग० ।

(११) सूर्यभक्तस्य सूर्यस्य ज्ञेयो वैश्वानरो दिवि इति क० घ० ।

(१२) दृष्टौ इति ख०, दृश्यौ इति क० घ० ।

(१३) चिकीर्षन्नाग्निमास्तमिति ग० ।

(क) ऋ० १, ५६, २ ।

ग्रहं^(१) वैश्वानरीयेण सूक्तेन प्रतिपद्यते ॥ १०१ ॥
 ततस्तु मध्यमस्यागा देवतास्त्वनुग्रंसति^(२) ।
 इन्द्रश्च^(३) मरुतश्चैव सोचियेऽग्नि^(४)मिमं पुनः ॥ १०२ ॥
 तथैत^(५)दुक्तमेतेषां विभूतिस्थानसम्भवम् ।
 यथा^(६) च देवदेवस्य तत्र तत्रेह दृश्यते ॥ १०३ ॥
 यद्यत्र पृथिवीस्थानं पार्थिवं चाग्निमिश्रितम्^(७) ।
 तत्सर्वमानुपूर्व्येण^(८) कथ्यमाणं निबोधत ॥ १०४ ॥
 जातवेदाः^(क) अतो अग्नि^(९)मि^(ख)मग्निं वैश्वानरः^(ग) अतः^(घ) ।

(१) शास्त्रमिति ग० ।

(२) मध्यमे स्यागाद्देवतास्त्वनुग्रंसति इति ख०, देवतास्त्वत्र ग्रंसति इति घ० ।

(३) इन्द्रश्चेति ग० ।

(४) सोचियाग्निमिति घ० ।

(५) यथैतदिति ख० ग० घ० ।

(६) तथा इति ख० ग० ङ० ।

(७) वाग्निमिश्रितमिति क० घ०, वाग्निमिश्रितमिति ङ० ।

(८) आनुपूर्व्येणेति ग० घ० ङ० ।

(९) अपि इति घ० ।

(क) ऋ० ३, ७७, ५ । (ख) ऋ० १, १, १ । (ग) ऋ० १, ५९, ६ ।

(घ) ऋ० १, ७५, ३ ।

द्विणोदा^(क)सथेभ^(ख)श्च अत्रिश्चामि^(१) तनूनपात्^(ग) ॥ १०५ ॥
 नराग्रंशः^(घ) अत्रिश्चैन^(ङ) मेन^(२)मेवाश्रित^(३)स्त्रिषः^(च) ।
 वर्धिर्दार^(ख)श्च देव्यो^(ज)ऽग्नि^(४)मेन^(५)मेव तु संश्रिताः ॥ १०६ ॥
 नक्रोषा^(झ) सा च देव्यौ^(६) च होतारा^(ञ)वेतदाश्रयौ^(७) ।
 देव्य^(८)स्त्रिषः अत्रिश्चैनं त्वष्टा^(ट) चैवैतदाश्रयः ॥ १०७ ॥
 अत्रितो वनस्पति^(ठ)श्चैनं^(९) स्वाहाकृतय^(ड) एव च ।
 अश्वश्च^(७) शकुनिश्चैव मण्डूका^(ण)श्चैतदाश्रयाः^(१०) ॥ १०८ ॥

(१) अग्निरिति घ० ।

(२) एतमेवमिति ग०, एवमेतमिति घ० ।

(३) आश्रिता इति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) देवोऽग्निमिति ख० ।

(५) एतमिति घ० ।

(६) देव्यौ इति ङ० ।

(७) एतदाश्रितौ इति घ०, होतारौ च तदाश्रयौ इति पुस्तकान्तरं ।

(८) देव्या इति ग० ।

(९) एवमिति ख० ।

(१०) तदाश्रया इति ख० ।

(क) ऋ० १, १५, ७-८ । (ख) ऋ० ८, ४५, २ । (ग) ऋ० १, १८८, २ ।
 (घ) ऋ० १, १४२, ३ । (ङ) ऋ० १, ८, २ । (च) ऋ० १, १२८, १ ।
 (ज) ऋ० १, १४, ६ । (झ) ऋ० १, १४०, ७ । (ञ) ऋ० १, १३, ७ ।
 (ट) ऋ० १०, ६५, १० । (ठ) ऋ० १, ३२, २ । (ड) ऋ० १, ८०, ८ ।
 (ण) ऋ० ८, ५, ११ । (ण) ऋ० १, ३६, ८ । (ण) ऋ० ७, १०३, ७ ।

(क) यावाण^(१)सैन^(२)मघा^(३)श्च नराग्रं वसत्या रथः^(ग) ।

(घ) दुन्दुभिसेषुधि^(क)सैव^(४) हस्तग्नो^(घ) भौगवो^(५) धनुः^(क) ॥ १० ८ ॥

(ज) व्या चैतदाश्रितेषु^(६) श्रिता अश्राजनी^(क) च या ।

(झ) वृषभो द्रुघण^(६)सैल^(७)मेतं पितुरुलूखलम्^(११) ॥ ११ ० ॥

नद्यस्यैवैनमापस्य सर्वाशौषधयस्य^(११) ।

राज्यसाम्राज्य^(७)रथ्यानिः^(७)अद्भे^(क)ला^(क)पृथिवी^(घ)तथा^(१४) ॥ ११ १ ॥

(१) आवया इति ख०, यावण इति ग० ।

(२) एवमिति ख०, एतमिति घ० ।

(३) भक्षा इति ग० ।

(४) एगमिति ग०, एतमिति ख०, पुस्तकान्तरश्च ।

(५) हस्तग्नौ इति पुस्तकान्तरं ।

(६) अश्रीषव इति पाठः सुसङ्गततया भाति ।

(७) आश्रयेषुरिति घ० ।

(क) आश्राजनी इति ख०, आश्राजनी इति घ० ।

(८) वृषभो द्रुघण इति ग०, वृषाद्द्रुघण इति घ० ।

(१०) एगमिति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च, एवमिति घ० ।

(११) वृषभेदुख्यस्यैलमैवैतं पितुरुलूखलमिति ख० ।

(१२) सङ्गेति ख०, सर्वां शौषधयश्च ङेति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(१३) राजिरथास्तेष्वरथ्यानी इति ख०, राज्यसाम्राज्यरथ्यानी इति ग०

ख०, आदर्शपुस्तकमात्रे अरथ्यानीति दीर्घस्वरान्तपाठोऽस्ति ।

(१४) अद्भा यावा पृथिव्यथेति क० घ० ।

(क) ऋ० १, ८६, ४ । (ख) ऋ० ६, ४३, ५ । (ग) ऋ० १, ३०, १८ ।

(घ) ऋ० १, २८, ५ । (ङ) ऋ० ६, ७५, ५ । (च) ऋ० ६, ७५, १४ ।

(ज) ऋ० ६, ७५, २ । (झ) ऋ० ६, ७५, ३ । (झ) ऋ० ५, ६२, ७ ।

(क) ऋ० १, ३१, ५ । (ट) ऋ० १०, ६५ १८ । (ठ) ऋ० १, २८, ६ ।

(ड) ऋ० ५, ४६, ८ । (ड) ऋ० १०, १४६, २ । (ड) ७, ३२, १४ ।

(त) ऋ० १, १३, ६ । (थ) ऋ० १, २२, १३ ।

भजते चैनं^(१) मेवोर्धी^(क)(२) दन्धभूते च रोदधौ^(घ)(३) ।
 सुषलोखूखले^(ग) चैनं^(४) हविर्धाने च ये स्यते ॥११२॥
 जोद्घा^(५)चोर्जाऊती^(घ) चैनं^(६) श्रुतुश्चा^(७)(८) च विपाट्^(घ) सह !
 यौ च देवौ शुनासीरौ^(घ)(९) तौ चाग्नी चैतदाश्रयौ^(९) ॥११३॥
 लोको वै^(१०) यच्च वै प्रातः सवनं^(घ) क्रियते मखे^(११) ।
 वसन्त^(घ)श्रद्दौ^(८) चर्त्तु स्तोमो^(घ)ऽनुष्टुवथो^(घ) चिदत्^(घ)(११) ॥११४॥

- (१) चैवमिति ख०, भजेते चैतमिति क० घ०, भजेते चैनमिति ड० ।
 (२) एवार्धी^(घ) इति क० ग० घ० ।
 (३) तु गेट्टशा इति ख० ।
 (४) एवेति क० घ० ।
 (५) जोद्घा इति ख० ।
 (६) चोर्जाऊतिचैनमिति ख०, एवेति क० घ० ।
 (७) श्रुतुश्चा इति ख० ।
 (८) सुनासीरौ इति ख० ।
 (९) चैवाश्रयतदाश्रयौ इति क० घ०, चाग्नि चैतदास्तथेति ख० ।
 (१०) लोकोऽयमिति क० ग० घ० ड० ।
 (११) च यस्त्रिदत् इति क० घ० ।

(क) ऋ० १, १४, ६ । (ख) ऋ० १, १६७, ५ । (ग) ऋ० १, २८, ६ ।
 (घ) ऋ० ८, ३६, ४ । (ङ) ऋ० ३, ३३, १ । (च) ऋ० ३, ३३, १ ।
 (छ) ऋ० ४, ५७, ५ । (ज) ऋ० १, १६, ५ । (झ) ऋ० १, ६, ८ ।
 (ञ) ऋ० १०, ६०, ६ । (ट) ऋ० १, ७२, ३ । (ठ) ऋ० १, ८, १० ।
 (ड) ऋ० १, २८, ६ । (ढ) ऋ० १, १४०, २ । (ण) ऋ० ६, ७५, ४ ।

गायत्री^(क) चैकविंशत्य यच्च साम^(ख) रथन्तरम^(ग) ॥ ११५ ॥

साध्याः^(घ) साम च वैराजमाप्य^(ङ) वसुभिः^(च) सह ॥ ११५ ॥

इन्द्रेण च महद्भिस्तु सोमेन वरुणेण च ।

पर्जन्येनर्तुभिश्चैव विष्णुना चास्य संस्तवः ॥ ११६ ॥

अस्यैवाग्नेस्तु पूष्णा च^(१) साध्याण्यं वरुणेण च ।

देवता वाहनश्चैव^(२) हविषां^(३) वहनं तथा ॥ ११७ ॥

देवतामर्थतत्त्वज्ञो मन्त्रैः संस्त्रयते^(४) हविः^(५) ।

असन्ततस्या^(६)पि सतो^(७) हविरेकं^(८) निरूप्यते ॥ ११८ ॥

कर्म दृष्टे च^(९) यत् किञ्चिद्^(१०) विषये^(११) परिवर्त्तते ।

(१) साध्यं रथन्तरमिति ख० ।

(२) आस्यश्ववसुभिरिति ख०, आस्यश्च वसुभिरिति ग० घ० ङ० ।

(३) पुंशश्चेति ख०, पुंसा चेति ङ० पुस्तकान्तरश्च ॥

(४) अपि इति क० घ० ।

(५) हविषः इति क० घ० ।

(६) संयोगयेदिति क० घ० ।

(७) विदुरिति ख० ।

(८) असंस्कृतस्येति क० घ० ।

(९) विततः इति घ० ।

(१०) यथा इति ख०, यवमिति ग० ।

(११) तु इति क० घ०, कर्म दृष्टेय्विति ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१२) यः कश्चिदिति क० घ० ।

(१३) विकथे इति ख०, विषये इति ङ० ।

(क) ऋ० १०, १४, १६ । (ख) ऋ० १, ६२, २ । (ग) ऋ० १०, १८२, १
(घ) ऋ० १, १६४, ५० । (ङ) ऋ० १, १०५, ६ । (च) ऋ० १, ५८, ३

इत्युक्तोऽयं गणः सर्वः पृथिव्यग्न्याश्रयो महान् ॥११८॥

यस्मिन्ने^(१) मध्यमस्थानो गणः सोऽयमतः परः ।

विमानानि च दिव्यानि गन्धर्व्वाप्सरसां^(२) तथा ॥१२०॥

इन्द्राश्रयस्तु^(३) पर्जन्यो रुद्रो वायुर्दृष्टस्यतिः ।

वरुणः कस्य मृत्युश्च देवस्य ब्रह्मणस्यतिः^(क) ॥१२१॥

मनु^(४)श्च विश्वकर्मा च मित्रः क्षेत्रपति^(५)र्धमः ।

तार्क्ष्या वाप्तोष्यतिश्चैव सरस्वांश्चैवमत्र ह^(६) ॥१२२॥

अपानपाद्दधिका^(७)श्च^(८) सुपर्णा^(ग)ऽथ पुरुरवाः^(घ) ।

श्वतो^(९)ऽसुनीति^(घ)र्वैन^(६)श्च^(८) तथेन्दुश्च स्त्रियो दितिः^(ज) (९) ॥१२३॥

(१) त्वेन्द्रः इति क० घ० ।

(२) गन्धर्व्वाप्सरसः इति क० घ०, गणश्चाप्सरसामिति ग० उ० पुस्त-
कान्तरश्च ।

(३) इन्द्राश्च यस्तु इति क० घ० ।

(४) मयुरिति ख० उ० ।

(५) मित्रक्षेत्रपतिरिति ख० ग० ।

(६) तत्र तु इति क० घ० ।

(७) अपानपाद्दधिका चेति क० घ० उ०, अपानपाद्दधिकाश्चेति ग० ।

(८) वैजश्चेति घ० ।

(९) तस्यैतस्याश्रये दिति इति क० घ०, तद्यदुश्च स्त्रियो दितिरिति
उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० २, २४, २ । (ख) ऋ० ४, ३८, ६ । (ग) ऋ० १, ३५, ७ ।

(घ) ऋ० १, ३१, ४ । (ङ) ऋ० ८, ६०, ५ । (च) ऋ० १०, १२, ४ ।

(ज) ऋ० १, ८३, ५ । (झ) ऋ० ७, १५, १२ ।

त्वष्टा^(क) च सविता चैव वातो^(ख)(१) वाचस्यतिष्ठाया ।

धाता प्रजापतिश्चैव अथर्वाण^(ग)श्च^(२) ये स्यताः ॥१२४॥

धृगव^(घ)श्चेवमग्निश्च^(३) तथेसा^(ङ) चैव याः स्यताः ।

विधातेन्दुरहिवुन्ध्यः^(च) सोमोऽहिरथ चन्द्रमाः ॥१२५॥

विश्वानर^(छ)श्च वै^(४) देव चभूणां^(ज) संस्तुतो^(झ) गणः ॥१२६॥

मरुतोऽङ्गिरसश्चैव पितरश्चतुर्भिः सह ।

राका^(झ)(१) वाक्^(ञ) सरमा^(ट) प्या^(ठ)श्च^(०) भृगवो^(ड) ऽप्या सरस्वती ॥१२७॥

यस्य^(ण) र्वग्नौ^(ड) सिनीवासी^(ण) पथ्या^(त) स्वस्ति^(थ) रूपाः कुरुः ।

(१) वाचः इति क० घ० ।

(२) वाचव्यांश्चेति ख० ।

(३) श्येनश्चैवमापश्चेति ख० घ० ।

(४) चैवेति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) सत्राणां चाश्रितः इति क० घ० ।

(६) रक्षा इति क० ।

(७) वाक्सरमाश्चेति ड० ।

(८) यभ्यदिति ख० ।

(क) ऋ० १, ३२, २ । (ख) ऋ० १, २८, ६ । (ग) ऋ० ६, ११, २ ।

(घ) ऋ० १, ५८, ६ । (ङ) ऋ० १, १३, ६ । (च) ऋ० १, १८६, ५ ।

(छ) ऋ० १, १८६, १ । (ज) ऋ० ४, ३५, २ । (झ) ऋ० २, ३२, ८ ।

(ञ) ऋ० १, १६४, ४५ । (ट) ऋ० १, ६२, ३ । (ठ) ऋ० १, १०५, ६ ।

(ड) ऋ० १, ५८, ६ । (ण) ऋ० १, १०१, ४ । (त) ऋ० २, ३२, ८ ।

(थ) ऋ० २, ५४, ५ । (द) ऋ० ३, ८६, ६ ।

वृधिव्यनुमतिर्धनुः सीते^(क)ला^(ख)ख्या तथैव^(१) गौः ।
 गौरी^(ग) च रोदसी^(घ) चैव इन्द्राण्या^(२)श्चैव वै पतिः ॥१२८॥
 छन्दस्त्रिष्टुप् च पङ्क्ति^(ङ)स्य लोकानां मध्यमस्य यः ।
 एतेष्वेवाश्रयो^(३)विद्यात्सवनं^(च) मध्यमस्य यत् ॥१२९॥
 अत्र च पीत्रहेमन्तौ यच्च सामोच्यते^(४) वृहत् ।
 शक्ररीषु^(५) च यद्गीतं नाम्ना तत्साम शक्ररम् ॥१३०॥

इति वृद्धदेवतायां प्रथमोऽध्यायः ।

- (१) श्रीर्जाक्षेला इतिश्वेति क० घ०, सीतालाक्षा तथैवेति ख० ग० ।
 (२) चैवैन्द्राथण्याः इति ख० ।
 (३) एकस्यैवाश्रयः इति क० घ०, आश्रये इति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) सामोच्यते इति ख० ।

(क) ऋ० ४, ५७, ७ । (ख) ऋ० १, १२८, ७ । (ग) ऋ० ९, १२, ३ ।
 (घ) ऋ० १, १६७, ५ । (ङ) ऋ० १०, ११७, ८ । (च) ऋ० १, १६, ५ ।
 (छ) ऋ० ७, १३, ४ ।

अथ द्वितीयोऽध्यायः ।

आह चास्यैव तौ^(१)सोमा^(क)वाश्रथौ ग्राकटायनः^(२) ।

यस्य^(३) पञ्चदशो नाम्ना सङ्ख्या^(४) त्रिणवस्य^(५) यः ॥१॥

संस्तुत^(६)स्यैव पूष्णा च विष्णुना वरुणेन च ।

सोमवाय्वग्निकुक्षैश्च ब्रह्मणस्पतिनैव च ॥२॥

दृष्टस्पतिना च तथा^(७) दृष्टत^(८)स्यैष वै प्रतिः^(९) ।

कासुचित्^(९) केचिदित्याहुर्निपाताः^(ग) स्तुतिषु स्तुताः^(१०) ॥३॥

(१) द्वौ इति ख० ग० छ० ।

(२) ग्राकटायनः इति क० घ० ।

(३) यस्येति ख० ।

(४) सङ्ख्यायामिति क० घ० ।

(५) त्रिणवः इति दन्धनकारयुक्तपाठो विशुद्धः ।

(६) संस्तुतः इति क० घ० ।

(७) स दृष्टस्पतिना चैव इति ख०, दृष्टतस्पतिना चैवेति ग० छ० ।

(८) नाम्ना यस्यापि पर्वतः(घ) इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) कश्चित्स इति क० घ० ।

(१०) निपातः स्तुतिषु स्तुतः इति क० घ० ।

(क) ऋ० १, ८, १० । (ख) ऋ० १, १३०, ९ । (ग) ऋ० ४, ५५, ३ ।

(घ) ऋ० १, ३७, ७ ।

मित्र^(क)स्र^(१) स्त्रयते^(२) देवो वरुणेन सहाः^(३) स्रक्तम् ।
 वृत्रेण सोमः पूषा^(४) च पुनः पूषा च वायुना ॥ ४ ॥
 वातेनैव तु^(५) पर्जन्यो लक्ष्यते वै काचित्^(६) काचित् ।
 ऋच^(ग)र्द्धर्षेषु^(७) पादेषु सूक्तेष्वेषु तु^(८) कृत्स्नशः ॥ ५ ॥
 रसादानं^(९) तु कर्मास्य वृचस्य^(१०) च निवर्हणं ।
 स्त्रुतेः प्रभुत्वं सर्वस्य बलस्य^(११) निखिला कृतिः ॥ ६ ॥
 इत्यैन्द्रो मध्यमस्थानो गणः सम्यगुदाहृतः ।
 यः परस्त्रु^(११)गणः सौर्व्यां द्युस्थानस्तं निबोधत ॥ ७ ॥

(१) तु इति खं० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) श्रूयते इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) सव्येषु आदर्शपुलकेषु, सहा इति निर्व्विसर्गपाठो वर्त्तते ।

(४) पूषा इति ख० ।

(५) चैव इति ख० उ० । चेति ग० ।

(६) अन्यत्र वै इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) अर्द्धर्षेषु इति क० घ०, ऋचवर्द्धेषु इति ख०, ऋचवर्द्धेषु
इति ग० ।

(८) सूक्तेष्वेव त्विति क० घ०, सूक्तेष्वेतेषु इति पुस्तकान्तरं ।

(९) रसादानमिति क० घ० ।

(१०) पुलख्येति क० घ० ।

(११) यश्च यस्तु इति क० ।

(क) ऋ० १, २३, ६ । (ख) ऋ० ८, २०, २० । (ग) ऋ० ५, ५६, ३ ।
 (घ) ऋ० १, ३२, १० । (ङ) ऋ० १, ३७, १२ ।

तस्य मुख्यतमौ देवावश्विनौ^(१)सूर्यमाश्रितौ ।

वृषाकपायि^{(२)(क)} सूर्या^(३)वाः^(ग) सूर्यस्यैव तु पत्नयः^(२) ॥ ८ ॥

अमुतोर्वाङ्^(४)निवर्त्तन्ते प्रतिशे।मास्तदाश्रयाः^(५) ।

पुरोदया^(६)त्तामुषसं सूर्यां मध्यन्दिने स्थिते ॥ ९ ॥

वृषाकपायि^(१) सूर्यास्तकाल आङ्^(७) स्तुतिवृचि^(८) ।

तस्या^(९)श्रये^(१०)वरय्युस्य^{(३)(११)} भगः^(३) पूषा वृषाकपिः^{(३)(१२)} ॥ १० ॥

(१) त्वश्विनौ इति क० घ० ।

(२) सर्वेषु आदर्शपुस्तकेषु वृषाकपायी इति दीर्घस्वरानुपाठो वर्त्तते ।

(३) पत्नय इति क०, यत्नतः इति ख० ।

(४) अमुतोर्वागिति ड० पुस्तकान्तरश्च । अमुतो वागितिपाठः शुद्धः ।

(५) फलोदये इति क० घ० ।

(६) पुरोदये इति क० घ० ।

(७) सूर्यस्य तामेवाङ्गरिति क० घ०, सूर्यस्य ज्ञानेवाङ्गरिति ख० ।

(८) तु निम्बुचि इति क०, निमुचि इति ख० ।

(९) अश्वेति क० घ० ।

(१०) आश्रमे इति ग० ।

(११) तसापुञ्चेति ख० ।

(१२) वृहस्पतिरिति ख० ।

(क) ऋ० १०, ८६, १३ । (ख) ऋ० ५, ७३, ५ । (ग) ऋ० १, ४६, १ ।
(घ) ऋ० १०, १७, २ । (ङ) ऋ० १, २४, ४ । (च) ऋ० १०, ८६, १ ।

यमो वैश्वानरो^(क) विष्णुर्वरुणश्चैकपादजः^(१) ।
 पृथिवी च समुद्राश्च देवाः सप्तर्षयश्च ये ॥ १ १ ॥
 आदित्याः केऽग्निसाध्याश्च सविता^(२) वसुभिर्मनुः ।
 दध्यङ्कः^(३)धर्वा^(ग) विश्वे^(घ) च वाजिनो^(ङ)(२)देवपत्नयः ॥ १ २ ॥
 असौ तृतीयं सवनं^(४) लोकः साम च^(५) रैवतं ।
 वैरूप्यश्चैव वर्षाश्च^(६) अग्निरोऽथ ऋतुस्तथा^(७) ॥ १ ३ ॥
 अयस्त्रिंशस्र^(८)यः सोमः^{(घ)(९)} कृप्या सप्तदशश्च यः ।
 छन्दश्च जगतीनाम्ना^(१०) तथाऽतिच्छन्दसश्च^(११)याः^(१२) ॥ १ ४ ॥

-
- (१) अथ पादजः इति क० घ० ।
 (२) आदित्यर्षपुंगः साध्याश्च साङ्गश्चेति क० घ० ।
 (३) वाजिनौ इति ख० ।
 (४) तृतीयसवनमिति क० घ० ।
 (५) तृतीयः सर्व्वेण लोमसामा चेति ख० ।
 (६) वैरूप्यश्चैव वर्षाश्चेति ख० ।
 (७) अग्निरोऽथ यादतू इति क० घ० ।
 (८) अयस्त्रिंशस्रश्चेति ख० ।
 (९) यत् सोमं इति क० घ० ।
 (१०) चैवेति क० घ० ।
 (११) अतिच्छन्दसाश्चेति ग०, अतिच्छन्दसाश्चेति क० ख० घ० ।
 (१२) यदिति क० घ० ।
-

(क) ऋ० १, ५६, ६ । (ख) ऋ० १, ८०, १६ । (ग) ऋ० १, ८०, १६ ।
 (घ) ऋ० १, ३, ७-९ । (ङ) ऋ० १, ११, २ । (च) ऋ० १, ८, १० ।

पौरुषञ्चाङ्गरस्यैतत्सर्वमेव तु^(१) पौरुषं ।
 एतस्यैव तु विज्ञेया देवाः संस्रविका^(२)स्त्वयः^(३) ॥१५॥
 चन्द्रमास्यैव वायुश्च पञ्चमं वत्सरं^(४) विदुः ।
 केचित्तु निर्वपत्य^(५)स्य सौर्यं वैश्वानरं हविः ॥१६॥
 सौर्यं वैश्वानरीयं हि तत् सूक्तमिव^(६) दृश्यते ।
 ऋगर्द्धर्चाऽथ^(७) वा पादो दृषो वा यदि वा त्वयः ॥१७॥
 अनेन तु प्रवादेन^(८) दृष्टा मूर्द्धन्वतास्तुतिः ।
 सूर्यं वैश्वानराग्नीना^(९) मैकाभ्यमिह दृश्यते ॥१८॥
 हरणं तु रस्यैतत्कर्मणाऽमुच^(१०) रश्मिभिः ।
 धानीमानि च पश्यन्ति सर्वभूतानि तेजसा^(११) ॥१९॥

(१) हेति ख० ।

(२) संस्रापिकाः इति क० घ० ।

(३) तये इति ख० ।

(४) यच्च संवत्सरमिति क० घ०, पञ्चसंवत्सरमिति ख० ।

(५) निर्व्वपते चेति क० घ० ।

(६) न सूक्तमिहेति क० घ० ।

(७) ऋगर्द्धर्चाश्चेति क० घ०, ऋगवर्द्धर्चाथेति ख० ।

(८) प्रयोगेणेति क० घ०, प्रपादेनेति ख० ।

(९) सौर्यं वैश्वानराग्नीनामिति क० ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) रश्मिभिश्चास्य कर्माऽमुच चेति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(११) येन नातिविजानन्ति सूर्यभूतानि चक्षुषेति ख० ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

विभागमिममेतेषां विभूतिस्थानसम्भवं ।
 सम्यग्निज्ञाय^(१) मन्त्रेषु तन्तु^(२) कर्मसु योजयेत् ॥ २० ॥
 अध्यापयन्नधीयानो मन्त्र^(३) चैवानुकीर्तयन् ।
 स्थानं सालोक्यं सायुष्यमेतेषामधिगच्छति^(४) ॥ २१ ॥
 अग्नेस्तु यानि सूक्तानि^(५) पञ्च नामानि कारवः^(क) ।
 षड्विंशतिस्तथेन्द्रस्य प्राञ्जः सूर्यस्य सप्त च ॥ २२ ॥
 तेषां पृथङ्निर्वचनमेकैकस्थेह कर्मजं ।
 उच्यमानं यथान्यायं शृणुध्वमखिलं मया ॥ २३ ॥
 जातो यद्ये भूतानामयणीरध्वरे च यत् ।
 नास्मा सन्नयते त्राङ्गं^(१) सुतोऽग्निरिति^(२) सूरिभिः^(ख) ॥ २४ ॥
 इविणं^(ग) धनं बलं वापि प्रायश्चयेन^(घ) कर्मणा ।

(१) विज्ञानमिति क० घ० ।

(२) तांश्चेति क० घ० ।

(३) सत्सु इति क० घ० ।

(४) एव गच्छतीति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरञ्च ।

(५) सूक्तेषु इति क० घ० ।

(६) सन्निष्ठते चाये इति क० घ० ।

(७) इहेति क० घ० ।

(घ) चैव प्रयश्चयेनेति क० घ० ।

(क) ऋ० १, ११, ६ । (ख) ऋ० १, ५१, १५ । (ग) ऋ० १, ६४, १४ ।

तत्कर्म दृष्ट्वा^(१) कुम्भ^(क)स्तु प्राहेनं द्रविणोदसं^(ख) ॥ २५ ॥
 अयं तनूनपाद्^(ग)ग्निरसौ हि तनूनाप्तनुः^{(२)(घ)} ।
 ततस्तु मध्यमो जज्ञे खानेऽयं^(३) मध्यमाप्ततः^(४) ॥ २६ ॥
 अगन्तरं^(५) प्रजामाङ्गर्गपा^(६)दिति कृपय्यवः ।
 नपाद्मुष्य^(७)चैवायमग्निखोन तनूतपात् ॥ २७ ॥
 पृथक्तेन समत्वेन^(८) यज्ञे यच्छास्यते^(९) नृभिः ।
 स्तुवन्त्याप्रौषु तेनेमं नराग्रंसं^(१०)नु कारवः^{(९)(ख)} ॥ २८ ॥
 पुनाति^(१०) यदिदं विश्वमेवाग्निः^(११) पार्थिवोऽय च^(१२) ।

(१) कृत्वेति क० घ० ।

(२) तपसा तनूदिति क० घ० ।

(३) खानेऽयमिति ख० ।

(४) जज्ञे यश्चैव मध्यमादिति क० घ० ।

(५) अगन्तरामिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अमुध्येति ख० ।

(७) समासैस्त्विति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) वास्यते इति क० ख० ।

(९) सूरयः इति क० घ० ।

(१०) जानाति इति ख० ।

(११) विश्वमेवाग्निरिति ख० ।

(१२) पार्थिवोऽप्यचेति ख० ।

(क) ऋ० १, १०६, ६ । (ख) ऋ० ६, ८८, ३ । (ग) १, १८८, २ ।

(घ) ऋ० १, १२०, ११ । (ङ) ऋ० १, १४३, १ । (च) ऋ० १, १३, ३ ।

(छ) ऋ० १, ११, ६ ।

वैखानसर्षिभिः^(१) खेन पवमानः^(क) इति स्तुतः^(२) ॥२८॥
 भूतानि वेदयज्जातो जातवेदाऽय^(ख) कथ्यते^(३) ।
 यद्दैव^(४) जातविद्यो^(५) ऽभूद्वित्वा^(६) जातोऽधिवेत्ति^(७) वा ॥३०॥
 विद्यते सर्वभूतैर्हि^(८) यदा जातः^(९) पुनः पुनः ।
 तेनैष मध्यभागिन्द्रो^(ग)^(१०) जातवेदा इति स्तुतः ॥३१॥
 पुनाति यदिदं विश्वं क्षोषोऽग्निः^(घ) पार्थिवोऽसु सन् ।
 वैखानसाश्रितैस्सस्मात्पवमान इति स्तुतः^(११) ॥३२॥

(१) वैखानस ऋषिरिति ख० ।

(२) पुनातीत्यादि पवमान इति स्तुतः इत्यन्तपाठः क० घ० पुस्तकयो-
र्नास्ति ।

(३) जातैर्यद्वाऽय विद्यते इति क० घ० ।

(४) यद्दैव इति क० घ० ।

(५) जातं वेदः इति क० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) विष्णमिति ख० ग० ङ० ।

(७) अथ वेत्तीति क० घ० ।

(८) सर्वमेतर्हीति क० घ० ।

(९) जातामिति क० घ० ।

(१०) मध्यभागिन्द्र इति ख० ग० ।

(११) एव स्त्रीकः ख० ग० ङ० पुस्तकेषु पुस्तकान्तरे च न विद्यते ।

(क) ऋ० ८, १०१, १४ । (ख) ऋ० १, ७७, ५ । (ग) ऋ० १, २, ५ ।
(घ) ऋ० १, १, २ ।

अष्टिष्ठ एष^(१) यन्तु चीन्^(२)थायैको योषि तिष्ठति ।
 तेनेमष्टययोऽर्चन्तः^(३) कर्मणा वायु^(४)मनुवन् ॥ ३३ ॥
 चीनीमान्यावृणोत्येको^(५)मूर्त्तेन तु रसेन यत् ।
 तथेनं वरुणं^(६) ग्रात्वा स्तुतिव्याजः कृपण्यवः^(७) ॥ ३४ ॥
 अरोदीद्^(८)त्तरिचे यद्विद्युद्गृष्टिं ददन्मृणां^(९) ।
 चतुर्भिर्ऋषिभिस्तेन इन्द्र^(१०) इत्यभिसंस्तुतः^(११) ॥ ३५ ॥
 चतुर्विधानां भूतानां प्राणो भूत्वा व्यवस्थितः ।
 इष्टे चैवास्य सर्वस्य तेनेन्द्र इति स स्मृतः^(१२) ॥ ३६ ॥
 इरां^(१३) कृणाति^(१४) यत्काले महद्भिः सहितोऽम्बरे ।

(१) अविद्युद्यैवेति क० घ० ।

(२) यन्तुवा इति क०, यन्तु चीनिति ख० छ०, यन्तुवा इति घ० ।

(३) अर्चन्ते इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) चीनिमान्यावृणोत्येको इति क० घ० ।

(५) तु कारवः इति क० घ० ।

(६) रोक्ष्यन्निति क० घ० ।

(७) विद्युद्गृष्टिरदामृणामिति क० घ० ।

(८) अभिधीयते इति क० घ० ।

(९) एष श्लोकः क० घ० पुस्तकयोर्नास्ति ।

(१०) इरा ददातीति क० घ० ।

(क) ऋ० ५, ४१, ६ । (ख) ऋ० १, २, ७ । (ग) ऋ० १, ४३, ३ ।
 (घ) ऋ० ५, ८३, ४ ।

रवेण महता युक्तस्नेहमृषयोऽब्रुवन् ॥ ३ ७ ॥
 यदिमां प्रार्जयत्ये^(१)को रसेनाम्बरजेन गां ।
 कालेऽचिरौर्वग्रस्यर्षी^(२)तेन पर्जन्य^(क)माहृतुः ॥ ३ ८ ॥
 तर्पयत्येष यज्ञोकान् जन्यो जनहितश्च यत् ।
 परो^(३)जेता जनयिता यदात्रेयस्ततो^(४)जगौ^(ख) ॥ ३ ९ ॥
 बृहन्ती पाति यज्ञोकावेष द्वौ मध्यमोत्तमौ ।
 बृहता^(५)कर्षणा तेन^(६) बृहस्पति^(ब) रितोऽदितः^(घ) ॥ ४ ० ॥
 ब्रह्म वाक् ब्रह्म सत्यश्च ब्रह्म सर्वमिदं जगत् ।
 पातारं ब्रह्मणस्तेन श्रौणोचः स्तुवन् जगौ ॥ ४ १ ॥
 चपां^(ग)^(६) चित्तिभ्यो विदधद्यद्दृत्वविशत् चित्तौ^(१०) ।

- (१) प्राजयतीति क० घ० ।
 (२) चार्षी इति क० घ० ।
 (३) पुरः इति ख० ।
 (४) आत्रेयस्तत इति ख० ग० ।
 (५) एष श्लोकः क० घ० पुस्तकयोर्न दृश्यते ।
 (६) बृहन्तीति ख० ।
 (७) चैवेति क० घ० ।
 (८) बृहत्तश्चैव वै पतिरिति क० घ० ।
 (९) अन्तमिति ग० ।
 (१०) ब्रह्मवागित्यादि अविशत् चित्तौ इत्यन्तपाठः क० घ० पुस्तकयो-
 र्नेष्यते ।

(क) ऋ० ५, ५३, ६ । (ख) ऋ० १, ६२, ३ । (ग) ऋ० ३, ७६, ७ ।

ददाति यदि सङ्क्षेपे तृतावम्बरञ्च पुनः^(१) ।
 तेनैवमाह क्षेत्रस्य वामदेवः^(क)(२)स्तुवन् पतिं ॥ ४ २ ॥
 मनसेमन्तु यं दृश्यं^(३) मध्यमं लोकमाश्रितं ।
 शंसत्^(ख) सत्येन सत्ये^(ग) वै स^(घ) एष स्तुतवानृतं^(ङ)(च) ॥ ४ ३ ॥
 रवेणान्तरसैः क्षिप्रैः^(१)स्थितो व्योमन्येष मायथा ।
 अतस्य लोक^(क) इत्येष पुनश्चैनं ततोऽब्रवीत् ॥ ४ ४ ॥
 वास्तु^(ख) प्रयच्छंलोकस्य मध्यमस्य तु पाति यत्^(३) ।
 तेन वास्तोष्यतिं प्राह चतुर्भिरिममौर्वशः ॥ ४ ५ ॥
 वाचा वेदा ह्यधीयन्ते वाचा च्छन्दांसि तत्र च ।
 अथो^(क) वाक् सर्वमेवेदं तेन वाचस्यतिः स्तुतः^(६) ॥ ४ ६ ॥

(१) एतच्छ्लोकार्द्धं ग० उ० पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(२) पाकादेवेति क० घ० ।

(३) मनसेममिमं दृश्यमिति क० घ०, मनसेयं वभादृश्यमिति ख०,
 मनसोमन्तु यद्दृश्यमिति ग० ।

(४) य इति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) ऋषिरिति क० घ० ।

(६) रसं क्षितौ रवेणसै इति क० घ० ।

(७) पातितः इति क० घ० ।

(८) वाचा वेदा ह्यधीयन्ते इत्यादि तेन वाचस्यतिः स्तुत इत्यन्तं क० घ०,
 पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(क) ऋ० ४, १६, १८ । (ख) ऋ० ६, २२, ५ । (ग) ऋ० ६, १०६, ६ ।

(घ) ऋ० १, ७१, ४ । (ङ) ऋ० १, १६०, ४ । (च) ऋ० ८, १५, ५ ।

(छ) ऋ० १, २८, ६ ।

न कुत^(१)श्चैव^(२) यद्दीनो वृत्वा^(क) तिष्ठति मध्यमः ।
 राङ्गण ऋषिस्तेन प्राद्दैनं गौतमो^(३) दितिं^(ख) ॥४७॥
 प्रजाभ्यस्त्वेष यच्छ्रु एष वीरः शिवः सुखः^(घ) ।
 हिरण्यगर्भं^(ग) स्तेनैर्नमृषिरर्षत्^(ख)वाचकम् ॥४८॥
 इह प्रजाः प्रयच्छेति^(४) सङ्गृहीता^(५) प्रयाति^(६) च ।
 ऋषिर्विवस्वतः पुत्रं तेनाद्दैनं पुन^(६) र्थमं^(घ) ॥४९॥
 मित्रौह्यत्य जना विश्वे यदिमं^(१०) पर्युपासते ।
 मित्रं^(७) इत्याह तेनैनं विश्वामित्रः^(ख) स्तुवन् स्वयम् ॥५०॥
 निदाघमासातिगमे यदृते नावति च्छितिम्^(११) ।

(१) नकुनः इति ख०, न ऊतः इति उ० ।

(२) यष इति क० घ० ।

(३) गौतम इति क० घ० ।

(४) प्रजाभ्यस्त्वेष यच्छ्रुमिच्छन्मनसा सखम् इति ख० ग० ।

(५) एव त्विति ख०, इच्छन् इति ग० उ० पुस्तकान्तरम् ।

(६) प्रयच्छन् स इति ख० ग०, नियच्छद्भिरिति क० घ० ।

(७) सङ्गृहीतेति ग० उ०, पुस्तकान्तरम् ।

(८) सङ्गृहीताह पाणि इति घ० ।

(९) थमः इति क० घ० ।

(१०) मैत्रं ह्यथैजंगा विश्वे यदेते इति क० घ०, यदिमे इति ख० ।

(११) यदि सेनाववीक्षितमिति क० घ०, यदतेना च निक्षति इति ख० ।

(क) ऋ० १०, ६०, १ । (ख) ऋ० ४, २, ११ । (ग) ऋ० १०, १२१, १ ।

(घ) ऋ० १, ७३, १० । (ङ) ऋ० १, २३, ६ । (च) ऋ० ३, ५३, ६ ।

विश्वस्य जनयन् कर्म विश्वकर्षे^(क)ष तेन सः^(१) ॥५१॥
 सरांसि दृतवन्धस्य सन्नि लोकेषु यन्निषु ।
 सरस्वन्त^(ख)मिति प्राह वाचं प्राहुः सरस्वतीम्^(ग)(२) ॥५२॥
 प्राणभूतस्तु भूतेषु यद्वितत्येह^(३) तिष्ठति ।
 तेनैनं वेन^(घ)माहर्षिर्वेनो^(ङ)नामेह^(४) भार्गवः ॥५३॥
 ससृजे मासि मास्येनमभिमत्य^(५)ततो ब्रजन्^(६) ।
 तेनैनं मन्यु^(७)रित्याह मन्युरेव तु तापसः ॥५४॥
 यदन्तकाले भूतानामेक^(८) एव नयत्यसून् ।
 तेनासुनीति^(९)रुक्तोऽयं सुवता श्रुतबन्धुना ॥५५॥
 निदाघमासातिगमे जन्म मध्ये भवत्यपां^(९) ।
 नप्तार^(ज)माह तेनैनमृषिर्गत्समदः^(झ)सुवन्^(९) ॥५६॥

(१) त्विति क० घ० ।

(२) इतीमन्तु ब्रूतो दीध्यनमौर्वशौ इति क० घ० ।

(३) यद्देनत्येध्विति ग०, यद्देनलोन्द्रिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) आहार्चन् वेनोऽन्यमेहेति क० घ० ।

(५) अभिवत्तेति ख०, अभिपत्येति ग० ।

(६) मासि मासीमामभितप्य तपोऽयजः इति क० घ० ।

(७) एष इति क० घ० ।

(८) मध्येऽस्य यत्त्वपामिति क० घ० ।

(९) त्वपामिति क० घ० ।

(क) ऋ० ८, ६८, २ । (ख) ऋ० १, १६४, ५२ । (ग) ऋ० ६, ६१, २ ।
 (घ) ऋ० ६, २१, ५ । (ङ) ऋ० १, ८३, ५ । (च) ऋ० २, २४, १४ ।
 (छ) ऋ० १०, १२, ४ । (ज) ऋ० २, ३५, १४ । (झ) ऋ० २, १६, ८ ।

अपा^(१)मन्वरगर्भौघमादधत्^(२)षोऽष्टमासिकम् ।
 यत्क्रन्दत्य^(३) सङ्गन्मध्ये दधिक्रेति तदोच्यते^(४) ॥ ५७ ॥
 मासेन सम्भृतं गर्भं नवमेनाथ मासिकम्^(५) ।
 स्वयं क्रन्दन् दधात्युक्थां धातेत्यृग्भिः स^(६) गीयते ॥ ५८ ॥
 स्त्रीर्णोऽन्तरिक्षे क्षिपति यदा तूर्खं चरत्यसौ^(७) ।
 अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यं^(क)र्षिस्तार्क्ष्यं तेनैव^(८)मुक्तवान् ॥ ५९ ॥
 स्वन्^(क) व्योम्नुदयं याति ह्यन्तन् भा^(६)द्विष्टजन्मपः ।
 पुरुरवस^(ग)माहैनं स्ववाक्येनोरु^(घ)वासिनी^(१०) ॥ ६० ॥

(१) वृष्ट्यामिति क० घ० ।

(२) आहरदिति क० घ० ।

(३) यत्क्रन्दते इति क० घ० ।

(४) दधिक्राप्तेन कथ्यते इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) षष्टमासिकमिति क० घ० ।

(६) तु इति क० घ० ।

(७) तूर्खं क्षिपं वक्षसखा यद्विपातीह धन्विनीति क० घ०, तूर्खं क्षिप्र-
 त्वक्षसखो यद्वियति पन्वतीति ख०, करोत्यसौ इति ड० पुस्तका-
 न्तरश्च ।

(८) स्वमिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) ह्यन्तभादिति ग० ।

(१०) स्ववाक्यैरुवाशिनोति क० घ० :

(क) ऋ० १, ८६, ६। (ख) ऋ० १, १७३, ६। (ग) ऋ० १, ३१, ४।

(घ) ऋ० ११, १३, ७।

यत्तु प्राच्या वयं नेति^(१) षोषेण महता दतः^(२) ।
 क्षेमं क्षितिभ्यो विदधदथर्जुष्वविशत् क्षितौ^(३) ॥ ६१ ॥
 तेन मृत्युमिमं सन्तं सौति मृत्युरिति स्वयं^(४) ।
 नात्मा सङ्कुसुको^(५) नाम यमपुत्रो जघन्यजः^(६) ॥ ६२ ॥
 संवर्तयंस्तमः सूर्या^(७) दुषसञ्च प्रवर्तयन् ।
 दिवाकरः प्रसौत्येकः^(८) सविता तेन कर्मणा ॥ ६३ ॥
 उदितो भासयन्नोका^(९) निमांश्चैष खरश्मिभिः^(१०) ।
 स्वयं वसिष्ठस्तेनैवमृषिराह सुवन् भगम्^{(११)(क)} ॥ ६४ ॥

- (१) नैतीति क० घ० ।
 (२) मृधे इति क०, मृतः इति ख०, मृधमिति घ० ।
 (३) एतच्छ्लोकाद्धं ग० ङ० पुस्तकयोर्नास्ति । क्षयक्षितिभ्यो विरजत्
 यत्तु + ष्वविश क्षितौ इति ख०, ष्वविवक्षितौ इति क० घ० ।
 (४) इतीश्वरमिति क० घ० ।
 (५) सङ्कुसुमः इति क० ।
 (६) जघन्यसः इति ख०, जघन्यकः इति ङ० ।
 (७) स्वं वर्तयंस्तमो सूर्यौ इति क० घ०, संवर्तयं तमः सूर्यादिति ख०
 ग० ङ० ।
 (८) दिवा चरन् प्रसूत्येकः इति क० घ० ।
 (९) भाति यन्नोकानिति क० घ० ।
 (१०) चैकश्च रश्मिभिरिति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) सुवन्नगमिति ग० ।

पुष्यन् चितिं^(१) पोषयति प्रणुदन् रश्मिभिस्तमः^(२) ।
 तेनैतमसौत् पूषेति भरदाजस्तु पञ्चभिः ॥ ६५ ॥
 चौणि भान्ति रजांस्यस्य यत्पदानि तु तेजसा^(३) ।
 तेन मेधातिथिः प्राह विष्णु^(क)मेनं^(४) चिविक्रमम् ॥ ६६ ॥
 कृत्वा सायं पृथग्याति^(५) भूतेभ्यस्तमसोऽत्यये ।
 प्रकाशं किरणैः कुर्वस्तेनैतं केशिनं^(६) विदुः ॥ ६७ ॥
 सद्यत्येकैकशस्त्वेनं^(७) यन्मन्यन्ते पृथङ्गुराः ।
 विश्वे^(ग) विश्वानर^(८)(घ) स्तेन कर्मणा स्तुतिषु स्तुतः ॥ ६८ ॥
 वृषे^(९)व कपिलो^(८)(घ) भूत्वा यन्नाकमधिरोहति ।
 वृषाकपि^(९)रसौ तेन विश्वस्मादिन्द्रः उत्तरः^(ज) ।
 रश्मिभिः कल्पयन्नेति वृषा वर्षिष्ठ^(झ) एव सः ॥ ६९ ॥

- (१) उष्यन् जगदिति क० घ० ।
 (२) ततः इति ख० ।
 (३) तेजसः इति क० घ० ।
 (४) इतमिति क० ख० घ० उ० ।
 (५) सौम्यं पृथक् तेऽग्नी इति क० घ० ।
 (६) मां प्रत्येकैकशस्त्वेवेति क० घ० ।
 (७) वैश्वानरः (ज) इति क० घ० ।
 (८) वृषैव कपिल इति क० घ०, वृषैककपिल इति ख० ग० ।

(क) ऋ० ३, ५७, १७ । (ख) ऋ० १, १०, ३ । (ग) ऋ० १, ३, ७-९ ।
 (घ) ऋ० १, १८६, १ । (ङ) ऋ० १, ५९, ६ । (च) ऋ० १, ७, ८ ।
 (झ) ऋ० १०, २७, १६ । (ज) ऋ० १०, ८६, १ । (झ) ऋ० ७, १८, ९ ।
 (ञ) ऋ० १, ३७, ६ ।

सायाङ्गकाले भूतानि स्थापयन्समेति घत् ।
 वृषाकपि^(क)रितो^(१) वा स्यादिति मन्त्रेषु दृश्यते ॥ ७० ॥
 त्रिषु धन्वे^(ख)ति^(२) हीन्त्रेण प्रत्युक्तो वारिषाकपे^(३) ।
 विष्णातेर्विशतेर्वा स्याद्देवेष्टेर्व्याम्निकर्माणः ।
 विष्णुर्निरुच्यते वातः सर्व्वं सर्व्वान्तरश्च सः^(४) ॥ ७१ ॥
 पञ्च षड्विंशतिश्चैव यानि नामानि सप्त च ।
 सम्यग्ग्रीन्त्रसूर्याणां तान्युक्तानि यथाक्रमम् ॥ ७२ ॥
 नैपातिकानां नाष्वां तु प्रागुक्तेर्नामलक्षणैः ।
 सम्यङ्नानां पृथक्त्वेन परिमञ्ज्या न विद्यते ॥ ७३ ॥
 पार्थिवी^(ग) मध्यमा^(घ) दिव्या वागपि त्रिविधा तु याः ।
 तस्याः सूक्तानि नामानि यथास्थानं निबोधत ॥ ७४ ॥
 छत्तन्तु भजते सूक्तमेता^(ङ)नद्यः स्तुता^(६)भुवि ।

- (१) अतः इति पुस्तकान्तरं ।
 (२) धात्वेतीति ग० त्रिबधन्वेतीति ड० ।
 (३) वृषाकपे^(क) इति ख० ।
 (४) रश्मिभिः कम्पयन्नेतीत्यादि सर्व्वं सर्व्वान्तरश्च स इत्यन्तपाठः क०
 घ० पुस्तकयोर्निश्चयते ।
 (५) द्योवा इति क० घ०, एवा इति ख० ग० ।
 (६) तदेति क० घ० ।

(क) ऋ० १०, २७, १६ । (ख) ऋ० १, २८, ७ । (ग) ऋ० ८,
 २५, ६ । (घ) ऋ० ६, २५, १ । (ङ) ऋ० १०, ८६, २०—२२ ।

धं वै वैनं^(१) भवन्त्यापो^(२) यदा^(३) चौषधयः सदा^(४) ॥ ७५ ॥
 अरण्यानी^(क) च रात्री^(ख) च अद्वा^(ग) चोषाः^{(५)(घ)} सरस्वती ।
 पृथिवी चैव नामैषा भूत्वा^(६)द्या च भजन्ति च^(६) ॥ ७६ ॥
 अग्रायी^(७)नामतोऽप्येषा^(८) भूत्वाग्नेयेषु^(९) केषुचित् ।
 स्तुता निपात^(१०)मात्रेण तत्र तत्रेह दृश्यते ॥ ७७ ॥
 मध्ये सत्यदिति^(११)र्वाक्चे^(६) भूत्वा चैषा सरस्वती ।
 समग्रं भजते स्तूतं त्रिभिरेव तु नामभिः ॥ ७८ ॥
 एषैव दुर्गा भूत्वर्च^(१२) कृत्वा^(१०) स्यात् स्तूतभागिनी^(११) ।

(१) यदा चैवमिति क० ख० घ०, पञ्च वैनमिति ग० ।

(२) भवन्त्यापः इति ख० ।

(३) तदेति क० घ० ।

(४) तद्येति क० घ० ।

(५) चैवेति क० ख० घ० ।

(६) भूत्वा या भजते त्वृचीति क०, व्याभजते त्वृचीति घ० ।

(७) अग्रायीणा च नामैवेति क० घ० ।

(८) भूत्वाग्नेयीष्विति क० घ० ।

(९) वाक्यमिति क० घ०, मध्यसत्यदितिर्वाक्चेति ख० ।

(१०) कृत्विति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(११) एषैव दुर्गा भूत्वर्चमिति श्लोकार्द्धं क० घ० पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(क) ऋ० १०, १४६, ४ । (ख) ऋ० १, ११३, १ । (ग) ऋ० ७, ३२, १४ ।

(घ) ऋ० १, ४६, १ । (ङ) ऋ० १०, १६२, ५ । (च) ऋ० ५, ४६, ८ ।

(छ) ऋ० ४, ५५, ३ । (ज) ऋ० १, ४३, २ । (झ) ऋ० ७, ६६, ११ ।

तन्नामानि य^(१) मिन्द्राणी सरमा^(२)रोमग्रो^(३)र्व्यग्री^(४) ॥७६॥

भवत्पय्या^(५)सिगीवाणी^(६)(७) राका^(८) वानुमतिः^(९)(१०) कुङ्कः ।

गौर्धेनुर्देवपत्न्योन्म्या^(११) पय्या खल्वय^(१२) रोदसी ।

नैपातिकानि च्यग्भाञ्चि^(१३) येषां नामानि कानिचित् ॥८०॥

यदा तु वाग्भवत्येषा^(१४) सूर्याऽसुं लोकमाभिता ।

तदा सूक्तमुषा^(१५)(१६) भूत्वा सूर्या^(१७) च भजतेऽखिलम् ।८१॥

वृषाकपायूचं^(१८) भूत्वा सरणू^(१९)र्दे च ते भ्रुवम्^(२०) ।

(१) सूक्तार्धाणीयमिति क० घ० । सूक्तार्धाणीयमितिपाठो विमुञ्जः ।

(२) ऋचस्वय्या(ठ)सिगीवाणीति क० घ०, भवत्स्वय्या सिगीवाणीति ख०, भवत्स्वय्या सिगीवाणीति ग० ।

(३) राकोवानुमतिरिति क०, राकोवानुमितिदिति घ०, राका वानु-
मितिदिति पुस्तकान्तरम् ।

(४) गोदीर्घेनुपत्न्योन्म्या इति क० घ०, देवपत्न्योन्म्या इति ख०
पुस्तकान्तरम् ।

(५) खल्विति ख०, खल्विति ग० ख० पुस्तकान्तरम् ।

(६) नैपातिकान् वृषगभाञ्चिति क० ।

(७) भजत्येवेति क० घ० ।

(८) सूक्तमुषेति ख० ग०, तथा सूक्तमुषेति ख० पुस्तकान्तरम् ।

(९) त्वेव तदृचमिति क० घ०, ते भ्रुवमिति पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० १, ६२, ३ । (ख) ऋ० १, १२६, ७ । (ग) ऋ० ५, ४१, १६ ।

(घ) ऋ० ३, ५४, ५ । (ङ) ऋ० ११, ३२, ८ । (च) ऋ० ११, ३२, ८ ।

(छ) ऋ० १०, ५६, ६ । (ज) ऋ० १, १८१, ६ । (झ) ४, ४४, १ ।

(ञ) ऋ० ७, ६६, ११ । (ट) ऋ० १०, १७, २ । (ठ) ऋ० ७, ८७, ४ ।

निपातमात्रं भजते द्यविच्च^(१) पृथिवी सती ॥ ८२ ॥
 सूर्यामेव^(१) सतीमेतां गौरीं वाचं सरस्वतीम् ।
 पश्यामो वैश्वदेवेषु निपातेनैव केवलाः^(२) ॥ ८३ ॥
 घोषा^(क) गोधा^(ख) विश्ववारा^(ग) पालोपनिषवन्निषत्^(घ) ।
 ब्रह्मजाया^(घ) जुह्व^(ङ) नार्नागस्यस्य^{(५)(च)} स्वसाऽदितिः^(६) ॥ ८४ ॥
 इन्द्राणी चेन्द्रमाता^(१) च सरमा^(ज) रोमशो^(झ) र्व्वशी^(ञ) ।
 लोपासुद्रा^(ट) च नद्यस्य यमी^(ठ) नारी च शाश्वती^{(९)(ड)} ॥ ८५ ॥
 श्रीर्लक्ष्मीः सार्पराज्ञी^(८) वाक् अद्वा मेधा च दक्षिणा ।
 रात्री सूर्या^(व) च सावित्री ब्रह्मवादिन्य ईरिताः ॥ ८६ ॥

(१) द्यविच्च इति क० घ०, द्युवच्चेति ग० ।

(२) पृथिवी त्विति क० घ० ।

(३) केवलामिति क० घ० ।

(४) पालोपनिषवन्निषत् इति क० ख० घ० ङ० ।

(५) कृन्दोऽपुरोधात् नाम अगस्यस्येति पाठः समीचीनः ।

(६) चन्द्रमातेति ख० ।

(७) शाश्वतीति क० घ०, तथैव चेति ख० ।

(८) सार्पराज्ञेति ख० ।

(क) ऋ० १०, ४०, ५ । (ख) ऋ० ८, ६६, ६ । (ग) ऋ० ३, ४, ३ ।

(घ) ऋ० १०, १०६, ३ । (ङ) ऋ० १, ५८, ४ । (च) १०, ६०, ६ ।

(छ) ऋ० १, ४३, २ । (ज) ऋ० १, ६२, ३ । (झ) ऋ० १, १२६, ७ ।

(ञ) ऋ० ५, ४२, १६ । (ट) ऋ० १, १७६, ४ । (ठ) ऋ० १०, १०, ६ ।

(ड) ८, १, ४३ । (ड) ऋ० ४, ४४, १ ।

भवकः प्रथमस्त्रासां^(१) वर्ग^(२) स्तुष्टाव देवताः ।
 ऋषिभिर्देवताभिश्च समूहे^(३) मध्यमो गणः ॥ ८७ ॥
 आत्मनो भाववृत्तानि जगौ वर्गस्तथोत्तमः ।
 उत्तमस्य तु वर्गस्य य ऋषिः सैव^(४) देवता^(५) ॥ ८८ ॥
 आत्मानमसौद्वर्गस्तु देवतां यस्तथोत्तमः^(६) ।
 तस्मादात्मस्तवेषु स्याद्य ऋषिः सैव^(७) देवता ॥ ८९ ॥
 संवादेष्वाह वाक्यं यः स तु तस्मिन् भवेदृषिः^(८) ।
 यस्तेनोच्येत वाक्येन देवता तत्र^(९) सा भवेत् ॥ ९० ॥
 उच्चावचेषु चार्थेषु निपाताः समुदाहृताः ।
 कर्मोपग्रहणार्थं च^(१०) क्वचिच्चौपम्यकारणात् ॥ ९१ ॥
 जनानां पूरणार्थावा^(११) पादानामपरे क्वचित् ।

(१) तास्तामिति ख० ।

(२) वर्गाः इति क० घ० ।

(३) समूहे इति क०, समुद्रे इति ख० ।

(४) ऋषिश्चैव चेति घ० ।

(५) आत्मनो भाववृत्तानीत्यादि य ऋषिः सैव देवता इत्यन्तपाठः क०
 घ० पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(६) देवता चोत्तमस्तु यः इति क० घ० ।

(७) आत्मस्तवेख्वेवं भवेदृष्टैवेति क० घ० ।

(८) भवत्यृषिरिति क० घ० ।

(९) तेख्विति क० घ० ।

(१०) कर्मोपग्रहणार्थं चिति क० घ० ।

(११) पूरणार्थं चिति क० घ० ।

मिताक्षरेषु ग्रन्थेषु पूरणार्थास्त्वनर्थकाः^(१) ॥८२॥
 कमीमिद्विति^(२)विज्ञेया ये त्वनेकार्थकाश्च ते^(३) ।
 इव न चित्तु चत्वार^(४) उपमार्था भवन्थमी^(५) ॥८३॥
 उपमार्थं^(६) नकारस्तु कश्चिदेव निपात्यते ।
 मिताक्षरेषु ग्रन्थेषु प्रतिषेधस्त्वनेकशः^(७) ॥८४॥
 इयन्त^(८) इति सङ्ख्यानं निपातानां न विद्यते ।
 प्रयोजनवशा द्येते^(९) निपात्यन्ते पदे पदे ॥८५॥
 उपसर्गास्तु विज्ञेयाः क्रियायोगेषु^(१०) विंशतिः ।
 विवेचयन्ति ते त्वर्था^(११) ज्ञामाख्यातविभक्तिभिः^(१२) ॥८६॥

-
- (१) पूरणार्थं त्वनर्थकाः इति क० घ० ।
 (२) कामिमिद्वतीति ख० ।
 (३) त्वन्ने सार्थकाः स्तुतौ इति क० घ० ।
 (४) इवोनचिन्नुचत्वार इति ग० । इवेनचिन्नुचत्वार इति ड० ।
 (५) भवन्ति ते इति ख० ग० ड० ।
 (६) उपमार्थं इति ग० ड० ।
 (७) अनेकशः इति ख० ग० ड० ।
 (८) इयन्तु इति ख० ।
 (९) वशात् प्रकरखस्यैते इति ग० ड० । वशाः प्रकरखस्यैते इति ख० ।
 (१०) क्रियायोगेनेति ख० ग० ड० ।
 (११) ते त्वर्थमिति ग० ड० । त्वर्थानिति घ० ।
 (१२) विभक्तितः इति घ० । विभक्तिषु इति ख० ग० ड० ।

(१) (अनु^(क)अ^(ख)दन्त^(ग))रित्येतामाचार्यः प्राकटाद्यमः ।

उपसर्गाः क्रियायोगान्नेने तेन चयोऽधिकाः ॥८७॥

चीत्येव लोके लिङ्गानि पुमान् स्थय नपुंसकम् ।

नामसूक्तप्रयोगेषु वाच्यं प्रकरणं तथा ॥८८॥

तेषान्तु नामभिलिङ्गैर्यहणं सर्वनामभिः ।

ज्ञातज्ञतस्य सदृशो गृहीतस्य पुनर्यहः ॥८९॥

पादसूक्तस्य गर्धर्षनामान्यन्यानि यानि च ।

सर्वे नामानि चैवाञ्जरन्ये चैवं यथा कथा ॥९००॥

प्रधानमर्थः शब्दो हि तद्गुणायत्त इत्यते ।

तस्माज्जानान्वयोपायः शब्दानर्थवशं नयेत् ॥९०१॥

अतिरिक्तं पदं त्याज्यं हीनं वाक्ये निवेशयेत् ।

विप्रकृतस्य सन्दर्धादानुपूर्वींश्च कल्पयेत् ॥९०२॥

लिङ्गं धातुं विभक्तिश्च सजयेत् तत्र तत्र च ।

यद्यत्याञ्छान्दसं वाक्यं कुर्यात् तत्तन्तु लौकिकम् ॥९०३॥

यावतामेव धातूनां लिङ्गं रूढिगतं भवेत् ।

अर्थस्वाप्यभिधेयश्च तावद्भिर्गुणविग्रहः ॥९०४॥

धातूपसर्गावयवगुणशब्दाङ्गधातुजम् ।

वक्त्रेकधातुजं वापि यदनिर्वाच्यलक्षणम् ॥९०५॥

धातुजं धातुजाज्जातं समस्तार्थजमेव वा ।

(१) ८६ सङ्ख्यकस्योक्तात् १२७ सङ्ख्यकस्योक्तपर्यन्तं श्लोकाः क०घ० चिद्वि-
तयोः पुस्तकयोर्नोपलभ्यन्ते । एते ख० ग० ड० चिद्वि तेषु पुस्तकेषूपलभ्यन्ते ।

(क) ऋ० १, ६, ७ । (ख) ऋ० १, ५५, ५ । (ग) ऋ० १, ५७, १ ।

वाक्यं व्यतिकीर्णञ्च निर्वाच्यं पञ्चधा पदम् ॥१०६॥

द्विगुर्द्वन्द्वोऽव्ययीभावः कर्मधारय एव च ।

पञ्चमस्तु बहुव्रीहिः षष्ठस्तत्पुरुषः स्मृतः ॥१०७॥

विग्रहानिर्वचः कार्यं समासेष्वपि तद्धिते ।

प्रविभञ्चैव निब्रूयाद्दण्डार्हो दण्ड इत्यपि ॥१०८॥

भार्या रूपवती चास्य रूपवद्भार्य इत्यपि ।

इन्द्रश्च सोमश्चेत्येवमिन्द्रासोमौ निदर्शनम् ॥१०९॥

शब्दरूपं पदार्थश्च व्युत्पत्तिः सङ्घतिर्गुणः ।

सर्वमेतदनेकार्थं दृशानवगमे गुणाः ॥११०॥

शामान्यवाचिनः शब्दा विशेषे स्थापिताः क्वचित् ।

पलायने यथावृत्ति कोनुमर्था इतीव्यते ॥१११॥

विशेषवाचिनस्त्वन्ये सामान्ये स्थापिताः क्वचित् ।

हिमेनाग्निमिति मन्त्रे हिमशब्दो निदर्शनम् ॥११२॥

पदमेकं समादाय द्विधा कृत्वा निरुक्तवान् ।

पुरुषादः^(क) पदं यास्को वृत्ते वृत्ते इति तृचि ॥११३॥

अनेकं सत्तथा चान्यदेकमेव निरुक्तवान् ।

अरुणो मासकृत्स्नन्त्रे मासकृद्विपहेण तु ॥११४॥

पदव्यवायेऽपि पदे एकीकृत्य निरुक्तवान् ।

गर्भं निधानमित्येते न आमय^(ख) इति तृचि ॥११५॥

पदजातिरविज्ञाता त्वः पदार्थः सिनामनि ।

स्वरानवगमो धाचि^(क) वनेनेत्यृचि दृशितः ॥११६॥
 शुनःश्रेफं^(ख) नराग्रसं^(ग) द्याव्यामः पृथिवीति च ।
 निरस्त्रतेति प्रभृतिस्वर्यादासीत् क्रमो यथा ॥११७॥
 वर्षस्य वर्षयोर्लीपो वङ्गनां व्यञ्जनस्य च ।
 अचाणीतिकपिर्नाभाद्^(घ)नोयामित्यघासु च ॥११८॥
 अर्थात् पदं स्वाभिधेयं पदादाकार्यनिर्णयः ।
 पदसङ्घातजं वाक्यं वर्षसङ्घातजं पदम् ॥११९॥
 अर्थात् प्रकरणास्त्रिङ्गादौचित्याद्देशकालतः ।
 मन्त्रेष्वर्थविवेकः स्यादितरेष्विति च स्थितिः ॥१२०॥
 इति नामान्वयोपायैर्नैरुक्तेयो यतेत सः ।
 जिज्ञासुर्ब्रह्मणो रूपमपि दुष्कृत् परं ब्रजेत् ॥१२१॥
 यथेदमग्ने नैवासीदसदप्यथ वापि सत् ।
 जज्ञे यथेदं सर्वं तद्भावेद्यत्तं वदन्ति तु ॥१२२॥
 भावप्रधानमाख्यातं षड्विकारा भवन्ति ते ।
 जन्मास्तित्वं परीणामो वृद्धिर्हानं विनाशनम् ॥१२३॥
 एतेषामेव षष्ठान्तु येऽन्ये भावविकारजाः ।
 ते यथावाक्यमप्युद्धाः सामर्थ्यान्मन्त्रविज्ञानैः ॥१२४॥
 देवानाञ्च पितृणाञ्च नमस्कारैस्तथैव च ।
 अथ व्यस्तं समस्तं वा शृणु व्याहृतिदैवतम् ॥१२५॥
 व्याहृतीनां समस्तानां देवतन्तु प्रजापतिः ।

(क) ऋ० १, १५८, ३ । (ख) ऋ० ५, २, ७ । (ग) ऋ० १, १३, ३ ।

(घ) ऋ० ६, ७, ६ ।

व्यस्तानामयमग्निश्च वायुः सूर्यश्च देवताः ॥१२६॥
 वाग्देवत्योऽथ वायैन्द्रो यदि वा परमेष्ठिनः ।
 ओङ्कारो वैश्वदेवो वा ब्राह्मो देवः क एव वा ॥१२७॥
 भावप्रधानमाख्यातं षट्प्रकारा भवन्ति तु ।
 जन्मास्तित्वं परीणामो वृद्धिहानिविनाशनम् ॥१२८॥
 एतेषामेव वर्णाः स्युरन्ये भावविकारजाः ।
 अथावचनमप्युद्धाः सामर्थ्यान्मन्त्रवित्तमैः ॥१२९॥
 चीथ्येव लोके लिङ्गानि पुमान् स्तयथ नपुंसकम् ।
 नाभसूक्तप्रदेशेषु द्योव्यं प्रकरणं तनु ॥१३०॥
 तेषां तु नामभिर्लिङ्गैर्यज्ञं सर्वनामभिः ।
 कुर्वन्नामानि वै वाङ्मरन्यदेवत्यया यथा ॥१३१॥
 अथेदमग्रे नैवासीदसदाप्यथवापि सन् ।
 जज्ञे अथेदं सर्वन्तु भाववृत्तं प्रचक्षते ॥१३२॥
 वाग्देवत्योऽथ वायैन्द्रो यदि वा परमेष्ठिनः ।
 ओङ्कारो वैश्वदेवो वा ब्राह्मो देवः क एव वा ॥१३३॥
 आहृतीनां समस्तानां दैवतं तु प्रजापतिः ।
 व्यस्तानामयमग्निश्च वायुः सूर्यश्च देवताः ॥१३४॥

इति श्रौतकाचार्यकृतौ बृहद्देवतायामुपोद्घातप्रकरणम् ।

आग्नेयं प्रथमं सूक्तं मधुच्छन्दस आदितः^(१) ।

श्लेषास्त्रन्योऽन्यदेवत्या^(२) स्तृषाः सप्तत उत्तराः ॥१२५॥

वायव्यः प्रथमस्त्रेषामैन्द्रवायव उत्तरः ।

मैत्रावरुण आश्विन्य^(३) ऐन्द्रो यः पञ्चमस्तृषः^(४) ॥१२६॥

(५)नान्यः षष्ठादिश्रजिज्ञो गायत्रोऽन्यस्तु षस्तृषः^(५) ।

वज्रदेवतमन्यत्^(६) वैश्वदेवेषु श्रस्यते ॥१२७॥

सुश्रेदुवस्त्रौ^(७) गार्गाति^(८) गोतमेऽथ अजिभ्रजि^(९) ।

अवत्सारे^(१०) पद^(११) चोपे^(१२) अत्रौ^(१३) दीर्घतमस्तृषौ^(१४) ॥१२८॥

(१) आर्षकमिति ग० उ० । घ० पुस्तकोद्धृतपाठश्च ।

(२) सर्वेऽन्यदेवत्या इति ग० उ० । घ० उ० ।

(३) मैत्रावरुणोऽथश्विन इति ख० ग० उ० । घ० उ० ।

(४) त्विन्द्रोवो वैश्वदेवत इति ख० । अप्यैन्द्रोऽतो वैश्वदेवस्त इति ग० उ० ।

(५) तन्नामा विश्रजिज्ञो वेति ग० उ० । घ० उ० ।

(६) गायत्रोऽन्यपरस्तृषः इति क० घ० च० ।

(७) वज्रदेवतमन्यत्त्विति क० घ० । वज्रदेवत्वमन्यत्त्विति ग० ।

(८) सुश्रेऽथ वात्स्ये इति ग० उ० । घ० उ० ।

(९) पदच्छेपे इति ग० । अवत्सारपरच्छेपे इति ख० ।

(१०) पुत्रे इति ख० ग० उ० । घ० उ० ।

(११) तत् पृथौ इति ख० ।

(क) ऋ० १, ५१, ७ । (ख) ऋ० ८, ४६, १० । (ग) ऋ० ५, ४२, १० ।

(घ) ऋ० १०, १००, ५ । (ङ) ऋ० १, १५८, ६ ।

वसिष्ठे नाभानेदिष्टे^(क) गये^(ख) मेधातिथौ मनौ^(ग) ।
 कक्षीवति^(घ) विष्टये^(ङ) च बज्ज्वन्येषु चर्षिषु^(२) ॥१३८॥
 अगस्त्ये दृष्टदुष्ये^(च) च विश्वामित्रे च^(२) गाथिनि^(३) ।
 दृश्यन्ते विप्रवादास्तु^(४) तास्तु तास्तु स्तुतिष्विह ॥१४०॥
 बङ्गीनां सन्निपातस्तु यस्मिन्मन्त्रे प्रदृश्यते ।
 आचार्यो यास्कग्राण्डिष्यौ वैश्वदेवं तमाहतुः^(५) ॥१४१॥
 पादं वा यदि वार्धर्षमृषं वा सूक्तमेव वा ।
 वैश्वदेवं वदेत्सर्वं यत्किञ्चिद्ब्रह्मदेवतं^(६) ॥१४२॥
 अग्निभिर्देवताः सर्वा विश्वामिः स्तुतिभिः स्तुताः ।
 संज्ञा तु विश्वमित्यासां^(७) सर्वावाप्तौ निपातिता^(८) ॥१४३॥

(१) काक्षीवते इति ख० । कक्षीवते इति घ० उ० ।

(२) अचर्षिषु इति ख० ग० ङ० । घ० उ० ।

(३) विश्वामित्रेऽथेति ख० ङ० । घ० उ० ।

(४) विप्रवादाश्चेति क० घ० च० ।

(५) तदाहतुरिति ग० ङ० । घ० उ० ।

(६) बज्ज्वदेवतमिति क० घ० ।

(७) विश्वमित्येवेति ख० ग० ङ० । घ० उ० ।

(८) निपातिता इति ख० । घ० उ० ।

(क) ऋ० १०, ६१, १८ । (ख) ऋ० ६, २, ८ । (ग) ऋ० १, १६, १६ ।

(घ) ऋ० १, ५१, १२ । (ङ) ऋ० १, १०८, ६ । (च) ऋ० ४, २०, १० ।

(छ) ऋ० १, ८, १ ।

सारस्वतः सप्तमस्तु^(१) एताः प्रउगदेवताः^(२) ।

अविध्यमान ऊने वा प्रउगेष्वत आवपेत्^(३) ॥ १ ४ ४ ॥

सरस्वती तु द्विविधां शृणु सन्दृश्यते स्तुता^(४) ।

नदीवच्चैव वाम्भैव तथैवसुभयं स्मृतं^(५) ॥ १ ४ ५ ॥

(१) सुरूपकानु^(क)मित्येन्द्रं सप्त चान्योऽन्यतः परं ।

षडादह^(०) स्त्रधामिति मादत्योऽनन्तरा अचः ॥ १ ४ ६ ॥

एका वीक्षु^(७)चिदिन्द्राय^(८) मरुद्भिः सह गीयते ।

(१) सारस्वतस्तु सप्तम इति ग० उ० । घ० उ० ।

(२) सारस्वतस्तु उत्तरमस्तुना प्रउगदेवता इति ख० ।

(३) अविध्यमान इत्यादिश्लोकाद्धं ख० ग० उ० चिञ्जितपुस्तकेषु गोप-
कभ्यते ।

(४) शृणु सर्वासु सा क्लृतेति ग० उ० । घ० उ० ।

(५) नदीवद्देवतावच्च सूत्राचार्यस्तु श्रौतकः इति ख० । अत्र सूक्ताचार्यं
इति ग० उ० । घ० उ० ।

(६) इतः पूर्वं ख० ग० उ० । घ० उ० चिञ्जित पुस्तकेषु नदीवद्भिःगमाः
षट्ते सप्तमो नेत्युवाच ह । अन्वेकाच वृषदत्तां चित्रहच सरस्वती ।
इयं मुष्णेभिरित्येतं मेने यास्तस्तु सप्तमम् । पयोः सारस्वतस्त्रैतां
याण्या मैत्रायणीयके । प्राधान्याद्धविषः पश्यन् वाच श्वैतरौ-
ऽन्नवीत् । इत्यधिकं पठ्यते ।

(७) वषादह इति ख० षषादह इति घ० ।

(८) एकाविक्षुचिमिन्द्रोयमिति क० । एकाविक्षुचिदिन्द्रायेति ख० ।
एकावीक्षुचिदिन्द्रायेति ग० । एकावाक्षुचिदिन्द्रायेति घ० ।

(क) ऋ० १, ४, १ । (ख) ऋ० १, ६, ५ ।

तस्या एकान्तरायास्तु अर्धर्चन्वो^(१) द्विदेवतः ॥ १४७ ॥
 मरुद्गणप्रधानोऽयं हीन्द्रस्तु^(२) विशिकित्सितः ।
 मन्दू^(क)(३)समानवर्षस्यौ^(४) मन्दुनावासवर्षसा ॥ १४८ ॥
 मन्दू इति^(ख) प्रगृह्णन्ति^(५) येषामेव^(६) द्विदेवतः ।
 एकदैवत्यमाश्राव्यो विज्ञेयाध्ययनात् पदं^(७) ॥ १४९ ॥
 रोदसी^(ग) देवपत्नीनामथर्वाङ्गिरसे^(घ) यथा^(ङ) ।
 (८)मरुद्गणप्रधानेयमाचार्याणां स्तुतिर्मता ॥ १५० ॥
 मरुद्गणप्रधानत्वादिन्द्रस्तु विशिकित्स्यते^(१०) ।

(१) अर्धर्चोऽन्वो द्विदेवत इति घ० उ० । ड० ।

(२) हीत्यं चेति ख० ग० । घ० उ० । मरुद्गणप्रधानो हीत्यं चन्द्रः
 इति ड० ।

(३) मन्दू इति ख० ।

(४) समानवर्षस्यमिति ग० । समानवर्षसा इति घ० ।

(५) मन्दू इति प्रगृह्णन्तीति क० घ० ड० च० ।

(६) एषामेवेति ख० । येषामेवेति ग० ड० । घ० उ० ।

(७) विज्ञेयात्प्रयनात्पदमिति ख० । विज्ञेयानाध्ययनात्पदमिति क०
 घ० ड० ।

(८) रोदसी इत्यादि श्लोकार्जं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(९) मरुद्गणेति ड० ।

(१०) विशिकित्स्यते इति ख० ग० । घ० उ० ।

(क) ऋ० १, ६, ७ । (ख) ऋ० १, ६, ७ । (ग) ऋ० १, १६७, ५ ।

(घ) ऋ० १०, ६२, १ ।

मबद्गुणं महेन्द्रस्य^(१) समासं सकलं विदुः^(२) ॥१५१॥
 अग्निमित्यग्निदेवत्वं पादस्तत्र द्विदेवतः^(३) ॥
 निर्मथ्याहवनीयार्थावग्निनाग्निः^(४) समिध्यते ॥१५२॥
 द्वितीये द्वादशर्चे तु प्रत्यृचं देवताः स्मृताः ।
 स्मृत्यन्ते अग्निना षाड्ङं तासां नामानि मे शृणु^(५) ॥१५३॥
 प्रथमायां स्तुतसेधो^(क)(१) द्वितीयायां तनूनपात्^(ख) ।
 नराग्रसं^(ग) तृतीयायां चतुर्थ्यां स्मृत्यते लिप्तः^(घ) ॥१५४॥
 बर्हि^(ङ)रेव तु पञ्चम्यां द्वारो^(च) दैव्यस्ततोऽन्यथा^(०) ।
 नक्तोषा सा तु सप्तम्यामष्टम्यां तु स्तुतौ^(८) सह ॥१५५॥

(१) मबद्गुणमहेन्द्रस्येति घ० । मबद्गुणेनेहेन्द्रस्येति क० ख०
 घ० च० ।

(२) समासं शाकलं विदुरिति क० घ० च० ।

(३) पादस्तत्र-द्विदेवतः इति ग० उ० । घ० उ० ।

(४) निर्मथ्याहवनीयार्था अग्निनाग्निरिति क० घ० । निर्मथ्याहवनीयार्थे-
 ऽग्निनाग्निरिति च० ।

(५) स्मृत्यन्ते देवताऽयासां नामानि शृणुते ह नः इति क० घ० च० ।

(६) समिध्यत्विति क० घ० च० ।

(७) अन्यथेति ख०, अन्यथा इति च० ।

(८) संस्तुतौ इति ग०, स स्तुतौ इति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० ११, ४५, २ । (ख) ऋ० १, १२, २ । (ग) ऋ० १, १२, २ ।

(घ) ऋ० १, १२८, १ । (ङ) ऋ० ३, ५३, १० । (च) ऋ० ५, ५, ५ ।

दैव्या^(क)विति^(१) तु होतारौ नवम्यामृषि संसृताः ।
 तिस्रो देव्यो दशम्यां तु श्रेयस्वष्टै^(ख)व तु सृतः ॥१५६॥
 एकादश्यां तु सूक्तस्य सृति^(२) विद्यादनस्यतिम्^(ग) ।
 द्वादश्यां तु सृता देव्यो विद्यात्स्वाहाकृती^(घ)रिष्ट^(३) ॥१५७॥
 सूक्तेऽस्मिन् प्रत्यृचं यासु^(४) देवताः परिकीर्त्तिताः ।
 ता एव सर्वास्वाप्रीषु द्वितीयायां^(५) विकल्प्यते^(६) ॥१५८॥
 प्रैवैः सहैव हैतानि त्रैकादश प्रचक्षते^(७) ।
 यजुषः^(८) प्रैषसूक्तं वा द्वात्रैतानीतराणि तु ॥१५९॥
 सौचामणानि^(९) तु षीणि प्राजापत्याश्वमेधिके ।

(१) देव्याविति ख० ड० ।

(२) सृतिमिति ड० ।

(३) देवी विद्यात्स्वाहाकृतीरितीति ग० ।

(४) प्रत्यृचे यास्विति क० घ० च० ।

(५) द्वितीया त्विति ख० ।

(६) विकल्प्यते इति ख० ग० च० ।

(७) प्रैवैः सहाप्रीषसूक्तानि तान्येकादश सन्ति चेति ख० ग० ड० । सहाप्री
 इत्यत्र सहैवेति ख० ।

(८) यजुषोति ख० ग० ड० ।

(९) सौचामणीतीति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १, २७, १२ । (ख) ऋ० १, १२, २ । (ग) ऋ० ६, ४८, १७ ।

(घ) ऋ० १, १८८, ११ ।

पुस्तकस्य च यन्मन्त्रे यजुःश्लेषे तु तच्च हृ(१) ॥१६०॥
 अथैव प्रैषसूक्तं स्यान्न यजुःश्लाघ्रियेत तत्(२) ।
 तेषां प्रैषसूक्तं(३) यच्च यच्च(४) दीर्घतमा जगौ ॥१६१॥
 मेधातिथं(५) यदुक्तं च जीश्वेवोभयवन्नि तु ।
 अषिर्गत्सुमदो(क)(१) यच्च वाभ्रश्च(ख)स्तु(२) यदुच्यते ॥१६२॥
 नराग्रसंवदधि(ग)स्तु(३) ददृशेऽथ(६) यदौर्वग्नः ।
 तनूनपादगन्धस्तु(१०) जमदग्नि(घ)स्तु(११) यज्वगौ ॥१६३॥
 विश्वामिच(ङ) अषिर्यच्च जगौ वै काश्यपोऽसितः(च) ।
 मेधातिथेस्तृचां(१२) यास्तु प्रोक्ता दादग्न देवताः ॥१६४॥

(१) तानि षडिति ख० ग० उ० ।

(२) यजुःश्लाघ्रि येषु चेति क० घ० च० ।

(३) प्रैषगतं सूक्तमिति ग० ।

(४) यच्च तच्चेति ख०, यजु तच्चेति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) मेधातिथेरिति ख०, मेधातिथाविति ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) ऋषौ गृत्सुमदे इति ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) वाभ्रश्चेति ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) अनेच्चेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(९) ददृशं चेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(१०) चेति ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(११) वामदेवश्चेति ग०, जामदग्न्यश्चेति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(१२) ऋचः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० २, १९, ८ । (ख) ऋ० १०, ६९, ५ । (ग) ऋ० १, १३९, ९ ।

(घ) ऋ० ३, ५३, १५ । (ङ) ऋ० ३, ५३, ९ । (च) ऋ० १, ७६, १० ।

सम्पद्यन्ते यथाग्नीकाः^(१) सम्पदं तां निबोधत ।

इभो^(क)यः सोऽय^(१)मेवाग्निरयं हीभे^(ख)(२) समिध्यते ।

भातेवैतस्तानं^(३) रूपं भातो^(ग) हीभः^(३) समिध्यते^(घ) ॥१६५॥

इति बृहदेवतायां द्वितीयोऽध्यायः ।

(१) यथाग्निं ताः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) सर्वमिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) हीभः इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) भातेवैतस्तानमिति क० ग० घ० च० ।

(५) हीभे इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० ८, ४६, २ । (ख) ऋ० ७, १, १६ । (ग) ऋ० ५, ६, ५ ।

(घ) ऋ० ४, १५; ४ ।

अथ तृतीयोऽध्यायः ।

तनूनपादयन्त्वेव नात्मा सोऽप्युच्यते तनूः^(१) ।
नपा^(क)दिति प्रजामाञ्जरस्य^(२) च सम्भवम् ॥ १ ॥
नराग्रंसन्विष्टैके तु^(३) होदभिस्त्वाञ्जरध्वरे^(४) ।
नराः ग्रंसन्ति सर्वेऽस्त्रिन्नासौना इति वादिनः^(५) ॥ २ ॥
तदाञ्जरमिमेवायं^(६) नराग्रंसोऽध्वरे त्वयम्^(७) ।
नरैः ग्रस्यत आसौनैराञ्जस्य अत्विजो नराः^(८) ॥ ३ ॥
इत्सा त्विति कृतं रूपं ह्यृषिभिर्गतिकर्मणः^(९) ।

- (१) यच्छत्वसौ तनुमिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (२) अमुतोऽस्येति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (३) नराग्रंसन्विष्टैके त्विति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (४) अग्निमाञ्जरध्वरे इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (५) वाऽध्वरे इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (६) एतमेवाञ्जरन्वेऽग्निमिति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (७) ह्ययमिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (८) चैवत्विजो नरः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (९) इहस्त्रिभिर्कृतं रूपमीडेच कृतिकर्मणः इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च । इह इत्यत्र इमः, ईडेच इत्यत्र ईप्पोच्चेति ख०, कृतिकर्मणः इत्यत्र, गतिकर्मण्येति च० ।

इडावां^(क)स्तेन चोक्ताग्निरिरिणा^(ख)(१)गतिकर्षणा^(१) ॥ ४ ॥
 वर्धि^(ग)रेवायमग्निस्तु सर्वं हि परिवृंहितम् ।
 अग्नेन यः स्तुतौ^(२) वासन्निभेन परिवृह्यते^(४) ॥ ५ ॥
 द्वार^(घ)स्तु^(५) देव्यो याः प्रोक्ता विश्वेषां तास्तु यत्नतः ।
 अग्नाथी^(६)मनुवर्त्तन्ते तथाग्नाय्यग्निमेव च^(६) ॥ ६ ॥
 अग्नौ ध्रुवं स्थितास्तास्तु^(७) स्तूयन्ते चाग्निना^(८) सह ।
 प्राधान्यन्तासु चैवाग्नेः स्तुतिष्वथ^(९) हविःषु च ॥ ७ ॥
 नक्तोषा सा^(१०) च ये देव्यावाग्नेय्यावेव ते स्मृते ।

-
- (१) इडिनेति ग०, इडिनेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) वर्धिकर्मिणेति ग०, वर्धिकर्मणेति उ०, बुद्धिकर्मणेति पुस्तकान्तरं ।
 (३) यद्भुत इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) परिवृंहित इति ग० घ० उ० ।
 (५) द्वारस्थेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) अग्नाथीमनुवर्त्तन्त नाभिं नाग्राय्य एव चेति क० घ० च० ।
 (७) ध्रुवास्थितत्वान्त्विति क० घ० च० ।
 (८) संस्तूयन्तेऽग्निनेति ख० ग० उ० ।
 (९) स्तुतिष्वेवेति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) नक्तोषाऽथौ इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
-

(क) ऋ० ४, २, ५ । (ख) ऋ० ८, ८७, १ । (ग) ऋ० ३, ५३, १७ ।
 (घ) ऋ० १, १३, ६ । (ङ) ऋ० १, २२, १२ ।

श्यामाग्नेयी^(१) हि कालस्थ तस्यैवोषाः^(क) कलैव तु^(१) ॥ ८ ॥

तम उच्छृत्यु^(घ)षा नक्ता^(ग) नक्तोमां हिमविन्दुभिः ।

अपि वा^(२) व्यक्तवर्षेति नञ् पूर्वां वे^(च)रिदं^(ङ) भवेत्^(५) ॥ ९ ॥

मासा भवत्युषा^(६)स्यैव सैषा^(७) प्रागुदयाद्दरवेः ।

(८)सा हि वोषा^(८) भवत्यादौ मध्ये प्राप्ते तमस्वती^(१०) ॥ १० ॥

देव्याविति^(११) तु होताराबुधौ^(१२) पार्थिवमधमौ ।

(१) भाव्याग्नेयीति ख०, श्यावाग्नेयीति ग०, श्याव्याग्नेयीति ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) किला(ख)ऽवमे(ग)ति क० घ० च० ।

(३) अभि वेति ख० ।

(४) चेरिदमिति ख० ।

(५) तम उच्छृत्युषेति श्लोकः क० घ० च० पुस्तकेषु न दृश्यते ।

(६) उषाः इत्यत्र उषेति पाठः संगतः ।

(७) शेषेति ख० ।

(८) ख० ग० ङ० पुस्तकेषु, सा हि वोषेति श्लोकाद्भिः, मासा भवत्युषा-
स्यैवेति श्लोकाद्भात् प्राक्, पठितं ।

(९) दोषेति क० घ० च० ।

(१०) निशीथे सा तमस्विनीति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(११) देव्यावित्तीति ख० ग० ।

(१२) ऋषी इति ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, ४६, १ । (ख) ऋ० १ ३२, ४ । (ग) ऋ० ३, ५४, ५ ।

(घ) ऋ० १, ४६, १ । (ङ) ऋ० १, ७३, ७ । (च) ऋ० १, ७२, ९ ।

दिव्यादग्नेसु^(१) अज्ञाते देव्यौ तेनेह अन्मना^(२) ॥ ११ ॥
 तिस्रसु देव्यो याः प्रोक्तास्त्रिस्त्रानैवेह सा तु वाक् ।
 त्रिविधेनोच्यते नाद्या ज्योतिःषु त्रिषु वर्त्तिनी ॥ १२ ॥
 अग्निमेवानुगेषा^(३) तु मध्ये तैन्त्री^(४) सरस्वती ।
 असुं स्थिताधिलोकन्तु^(५) भारती भारती ह्यसौ ॥ १३ ॥
 तेषा तु त्रिविधा वै वाग्दिवि च ज्योतिषेह च ।
 अस्या^(६) चैव समस्ता च भजतेऽग्नीनिमानपि^(७) ॥ १४ ॥
 त्वष्टा तु यः सोऽयमेव^(८) पार्थिवोऽधिरिति श्रुतिः^(९) ।
 पार्थिवस्यास्य वर्षः स्युः कस्यापृक्^(१०) चार्त्तवेषु च^(११) ॥ १५ ॥
 त्विधित^(१२) सुष्टुतो वा स्यात्^(१३) त्वर्णमश्रुवतीति वा^(१४) ।

-
- (१) ज्योतिषे ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) कश्चात् इति क० ख० उ० च० ।
 (३) अनुगैवेति ख०, अनुसेवेति क० घ० च० ।
 (४) प्राप्तेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) स्थितविकोकन्विति क० घ० च० ।
 (६) व्याप्तेति क० घ० च० ।
 (७) भजतः प्रोक्तास्त्रिस्त्रानपि क० घ० च० ।
 (८) त्वष्टामेवेति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य, यत् स्वयं प्रोक्त इति ग० ।
 (९) श्रुतिरिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) चार्त्तवेषु इति ख०, कस्यापृगिति उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (११) पार्थिवो वाग्नाम्ने च कौत्सा त्रिद्वार्त्तवेषु चेति क० घ० च० ।
 (१२) त्विधिते वा स्यादिति ख०, त्वष्टतेर्वा स्यादिति ग० उ० पुस्तका-
 न्तरस्य ।
 (१३) अश्रुवत इव वेति ख० ग०, वा इत्यत्र चेति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

कर्मसु त्वरणां वेत्ति (१) तेन नामैत(२) दद्मते ॥१६॥
 यः सहस्रतमौजसु (३) रवेद्यन्त्रमुपाश्रितः(४) ।
 सोऽयं(५) त्वष्टारमेवाग्निः (६) परं वन्दे च यन्मधु(७) (क) ॥१७॥
 प्रादाद्भ्रष्टा च (८) सुप्रीतः पुत्राय(९) तद्व्यवर्णे(१०) ।
 स चाभवदृषित्सेन ब्रह्मणा वीर्यवत्तमः(११) ॥१८॥
 तमृषि(१२) निषिषेधेन्द्रो (१३) मेवं वाचः (१४) कश्चिन्मधु ।
 न हि प्रोक्ते मधुन्यस्मिन् जीवन्तं त्वोत्सृजाम्यहं(१५) ॥१९॥

- (१) कर्मसुत्तारयो वेतीति ग० उ०, वेतीत्यत्र वेतीति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) नामैतदिति ख० ।
 (३) सहस्रतमो रश्मिरिति ग० उ० ।
 (४) चन्द्रमसोऽश्रित इति क० घ० च० ।
 (५) सोऽपीति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) अग्निमिति ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) वेदवतं मनुमिति ख०, वेद च यन्मभ्विति ग०, वेद च यन्मभ्विति
 उ०, देव च यन्मभ्विति पुस्तकान्तरं ।
 (८) अपीति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (९) सुतायेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) तद्व्यवर्ण इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (११) दीप्तिमत्तरः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१२) तं त्वृषिरिति क० घ० च० ।
 (१३) निषिषेधेन्द इति क० घ० च० ।
 (१४) मेवं वाचः इति क० घ० च० ।
 (१५) मधौ ब्रह्मन् जीवन् त्वहमुत्सृजे इति क० घ० च० ।

तमृषिं त्वश्विनौ देवौ विधिवः^(१)आध्वयाचतां^(२) ।
 स च ताभ्यां तदाचष्टे यदुवाच शचीपतिः ॥२०॥
 तमब्रूतान्तु नामत्यावाश्वेन^(३)गिरसाऽभवत् ।
 मध्वाशु याहय त्वं त^(४)मेन्द्रश्च त्वां हनिष्यति^(५) ॥२१॥
 आश्वेन^(६)गिरसा तौतु^(७)दध्यङ्गाह यदश्विनौ^(८) ।
 तदास्येन्द्रोऽहरत्सन्तं^(९)न्यधान्तामस्य तौ गिरः^(१०) ॥२२॥
 दधीच^(११)स्त^(१२)श्चिरश्चाश्वं कृतं वज्रेण वज्रिणा ।
 पपात सरसो मध्ये पर्वते शर्यणावति^(१३) ॥२३॥
 तदद्भ्यस्तु^(१४) समुत्याय भूतेभ्यो विविधान् वरान् ।

-
- (१) विविक्ते इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) याचत्विति क० ख० उ० च० ।
 (३) वाप्रत्येनेति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) त्वावामिति क० ख० घ० च० ।
 (५) मेन्द्रश्च त्वावधीत्ततः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) आप्रत्येनेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) ताभ्यामिति ख०, तत्त्विति क० घ० च० ।
 (८) यदश्विनोरिति क० घ० च० ।
 (९) तदस्येन्द्रो हरस्येहेति ख० ।
 (१०) यावनधत्तामस्य यश्चिर इति ग०, नवतामस्य यश्चिरः इति ख०,
 चान्यनधत्तामस्य यश्चिरः उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) दधीचश्चेति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१२) तश्चिरश्चिति क० ख० घ० च० ।

प्रादान्म^१ युगयर्थन्तं तास्त्रेवाप्सु न्यमञ्जत^(१) ॥२४॥

लघ्ना रूपविकर्त्ता च योऽधौ माध्यमिके गणे ।

स्तुतः स च निपातेन^(१) सूक्तान्तस्य न विद्यते ॥२५॥

(क) वनस्पतिं तु यं प्राञ्जलयं सोऽग्निर्वनस्पतिः ।

अयं वनानां हि पतिः पाता पालयतीति च^(४) ॥२६॥

अग्निर्गर्भमदेना^(ख)ऽयं वनस्पतिवदीडितः ।

मन्दस्त्रे^(ग)त्यस्य (ख) सूक्तस्य (६) षडृचस्य दृतीयया ॥२७॥

यूपवन्तस्त्वच्चैव स्तुतिर्याच^(७) प्रसङ्गजा ।

समस्त्रेणैव सूक्तेन^(८) दृतीये सा तु मण्डले ॥२८॥

स्वाहाकृतीव्य^(घ)सङ्ख्यास्तु (९) विदुषां मतयोऽभवन् ।

(१) प्रादायेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) निमञ्जतीति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) निपाते चेति क० घ० च० ।

(४) वेति क० घ० च० ।

(५) मन्दस्त्रेति चेति ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) सूक्ते चेति ग० ।

(७) यास्त्रेति ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) सर्व्व्यांजंतिस्त्रेणैवेति ख० ग० ड०, सर्व्व्यां यतिस्त्रेणैवेति पुस्तका-
न्तरं ।

(९) क० घ० च० पुस्तकेषु, स्वाहाकृतास्त्रसंख्यास्त्रिति पाठोऽस्ति ।
स्वाहाकृतयोऽनेकास्त्रेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० ६, ४८, १७ । (ख) ऋ० २, १६, ८ । (ग) ऋ० १, २६, ५ ।

(घ) ऋ० १, १८८, ११ ।

तत्सर्वं सोऽय^(१)नेत्राग्निर्भवतीति विनिश्चयः ॥ २८ ॥
 अयं कर्त्ता च देवानां ^(२)साकृतिस्वामिर्देवता ।
 अयं प्रसूतिर्भूतानां स तेषां^(३)मथमव्ययः ॥ ३० ॥
 तनूनपा^(क)द्वितीया तु ^(४)नराग्रंश^(घ)वती च या ।
 समस्यते ^(५)प्रयोक्तव्ये त्रिव्येवोभयवत्सिद्ध^(६) ॥ ३१ ॥
 नराग्रंशवती वा स्या^(७)द्वितीयेह ^(८)प्रजार्चिनां ।
 बलकामोऽय वा यः स्या^(९)द्भूरिमिच्छति वापि ^(१०)यः^(११) ॥ ३२ ॥
 आग्नेयमिति^(१२) यत्नेभि^(१३)र्वैश्वदेवमिदोष्यते ।

-
- (१) त्वयमिति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) अयं हि कर्त्ता स्वाहागामिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) सर्वेषामिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) चेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) समस्येते इति ख० ग०, समस्येते इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) उभयवस्यत्विति ग०, उभयवत्सु त्विति उ०, उभयवत्सु चेति पुस्त-
 कान्तरं ।
 (७) चास्यादिति ग० उ० ।
 (८) चेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) अन्नकामो वेति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) भूतिमिच्छेदधापीति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) वेति ग० ।
 (१२) आग्नेये स्रक्तमिति ख० ग० पुस्तकान्तरश्च, आग्नेये स्रक्तमिति उ० ।
 (१३) स्रक्तमेभिर्वदिति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, १८८, २ । (ख) ऋ० १, १४२, ३ ।

तद्विद्यस्त्रिं गायत्रं (क) वैश्वदेवेषु प्रथमे ॥ ३ ॥
 इन्द्रसोममितीन्द्रं तु (ख) वद्धा दग्धकर्मार्षवम् ।
 तस्मिन् षडर्तुना षण्ण प्रत्यृचं सौति देवताः ॥ ३ ॥
 तत्रर्तुनेति षट्खृद्यु चतसृष्वृतुभिः षड् ।
 पुनर्दयोर्षतुनेति वज्रत्वैकत्वस्यचिताः ॥ ३ ॥
 षतवो देवताभिश्च निपातेनेह संस्तुताः ।
 अथर्तुप्रैषसूक्ते च तथा गार्त्समदेऽपि च (ग) ॥ ३ ॥
 सुख्यया त्विन्द्रमेवास्तौ (घ) मरुतसु द्वितीयया ।
 द्वितीयया तु त्वष्टारमग्निं परया ततः (ङ) ॥ ३ ॥
 पञ्चम्या तु पुनः शक्रं षड्या देवावृतावृधौ ।
 षण्णम्या चाभिरग्निं चतुर्भिर्द्रविणोदसं (च) ॥ ३ ॥
 आदेशाद्देवतं श्रेयस्यमन्त्राणां न (द) लिङ्गतः ।
 न प्रक्यं लिङ्गतोऽप्यासां (१) ज्ञातुमन्त्रेण देवतं (२) ॥ ३ ॥

- (१) इन्द्रसोमं पिवेतीममिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च, इममित्त्वञ्च इदमिति ग० ।
 (२) तत्रर्तुनेति षट्खृद्यु इत्यादि तथा गार्त्समदेऽपि चैत्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
 (३) एवोर्षमिति क० घ०, एवार्षमिति च० ।
 (४) चतुर्थ्यां चापि मेव चेति ख० ग० ।
 (५) मन्त्राणामित्यति क० घ० च० ।
 (६) ज्ञासामिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) देवताः इति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १, २७ ४ । (ख) ऋ० ८, ८८, ३ ।

एकादश्या तु नासद्यौ^(क) द्वादश्याग्निमिमं पुनः ।
 पृथक् पृथक् स्तुतीदन्तु सूक्तमाह रथीतरः^(१) ॥ ४ ० ॥
 बृहद्देवे द्विदेवे^(२) वा गुणैर्वा^(३) यत्र कर्मजैः ।
 स्तुयते देवतैकैका विभक्तस्तुति^(४) तद्विदुः ॥ ४ १ ॥
 वैश्वदेवानि सूक्तानि त्रिविधानि भवन्ति तु ।
 सूर्यसंस्तवसंयुक्तं विश्वशिङ्गं पृथक्स्तुतिः^(५) ॥ ४ २ ॥
 पृथक्स्तुति तु यत्प्रोक्तं तद्विद्या^(६) बृहद्देवतम् ।
 विश्वशिङ्गन्तु तद्यत्र विश्वैः स्त्रैः कर्मजैर्गुणैः^(७) ॥ ४ ३ ॥
 विश्वानुद्दिश्य यद्देवान् स्तौति^(८) सूर्य्यमनेकधा ।
 देवानेवा^(९) भिसंस्तौति तं प्राहुः सूर्य्यसंस्तवम् ॥ ४ ४ ॥
 न तु भागोऽस्यसूक्तादौ^(१०) न सूर्य्ये लौषधेषु वा^(११) ।

(१) रथान्तरः इति ख० ।

(२) बृहद्देवतद्वदे इति क० घ० च०, बृहद्देवते दग्दे इति ख० ।

(३) गुणैः स्त्रैरिति क० घ० च० ।

(४) देवतैककामभक्तिस्तुतीति क० ख० घ० च० ।

(५) पृथक् स्तुतीति निर्विचर्गान्तपाठः समीचीनः ।

(६) यद्विद्यादिति क० घ० च० ।

(७) कर्मजैः स्तुतः इति क० घ० च० ।

(८) देवान् स्तुयति क० घ० च० ।

(९) देवैरेवेति क० घ० च० ।

(१०) भागस्य सूक्तादाविति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरद्वयं, भागो अस्यसूक्ता-
दाविति च० ।

(११) सूक्तैर्वैषधेषु वेति ग०, सूक्तैर्वैषधेषु वेति घ० ।

न चाविभे ङयामी^(१)ति न सूर्यायां^(२) क्तौ मुखे^(३) ॥४५॥

न चैवैवं प्रपादेषु^(४) मन्त्रेष्वन्येषु केषुचित् ।

न च यच्च यजोपेति पदं वा स्यात् यजू^(५)रिति ॥४६॥

यस्मिन्^(६) प्रसङ्गादपि तु बह्वीनां परिकीर्तनम् ।

वैश्वदेवं तदप्याह सविरो लोमकायनः^(७) ॥४७॥

असंस्तुतं संस्तुतवत्^(८) प्रदिष्टं दैवतं क्वचित् ।

मन्त्रैस्तदृषथोऽर्चन्ति^(९)तान्नु बुध्येत ग्राह्यतः^(१०) ॥४८॥

आदौ तु मध्ये वान्ते च विधावृषु च कर्मभिः^(११) ।

कर्मण्यनुपदिष्टानि प्रदिष्टान्यपि तु क्वचित्^(१२) ॥४९॥

कर्षैव तावत्सावित्र्यां निविदि सौति कर्मणा ।

(१) मखे इति ग० ड० ।

(२) प्रपादेष्विति ख० ग० ड० ।

(३) यस्मिन्निति क० घ० च० ।

(४) रोमकायनः इति ख० ड० ।

(५) स्तुतं वापीति ख० ग० ड० ।

(६) देवतामृषथोऽर्चन्तः इति क० घ० च० ।

(७) ग्राह्यविदिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(८) एषक्त्वेषु च कर्तृभिरिति ग० च०, एषक्त्वेषु च कर्तृभिरिति
पुस्तकान्तरं ।

(९) एतद्वदिति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १, ३५, १ । (ख) ऋ० ५, ७३, ५ । (ग) ऋ० १, २३, ७ ।

यद्भेनुसृष्टमनुष्टो^(१) वोढा दोग्धाग्रुरेव वा ॥५०॥
 भागेयः सौति चान्यादीन्निषादीनश्चसंस्तुतौ^(२) ।
 यदैभिरिति चैतस्मिन् वैश्वदेवेऽग्निमर्चति ॥५१॥
 तदाऊरादावग्ने च प्राथमोऽन्यां स्तुवन्नृषिः^(३) ।
 प्रातर्योगात्^{(क)(४)} प्रसज्जादा सौत्यन्यामपि देवताम् ॥५२॥
 यस्यां वदत्यर्थवादान्^(५) सा ज्ञेया सूक्तभागिनी ।
 यान्नु सौति प्रसज्जेन सा विज्ञेया निपातिनी ॥५३॥
 चतुर्धा भण्यते^(६) चास्मिन् सूक्ते वै^(७) सूक्तभागिनी ।
 यस्मिन् सर्वांस्तु राजर्षीं नृषीन् वापि स्तुवन्नृषिः ॥५४॥
 मेधातिथिरगस्त्यस्तु^(८) बृहदुक्त्यो मनुर्गयः^(९) ।
 अग्निश्चा^(म) च सुकर्षश्च प्रार्यातो^(न) गोतमो सुग्रः^(६) ॥५५॥

(१) यद्भेनुः सत्यमप्राहाविति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) चान्चसंस्तुताविति क० ख० घ० च० ।

(३) अन्याः स्तुवन्नृषिः इति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) प्रतियोगादिति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) वदत्यर्थवादाः इति क० घ० च० ।

(६) न तु व्याच्यन्यते इति क० घ० च० ।

(७) वेति ग० ।

(८) चैति ख० उ० ।

(९) मानवो यमः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, ४१, २ । (ख) ऋ० ६, २, ८ । (ग) ऋ० ५, २६, २१ ।
 (घ) ऋ० ३, ५१, ७ ।

सखात्रेयः परश्वेपः कषीवा^(क)नाधिरौर्वग्नः^(१) ।
 नाभाक^(ख)सैव निर्दिष्टो दुवस्यु^(ग)र्ममतासुतः^(२) ॥५६॥
 विष्टव्यः^(घ) कश्यपश्च^(३)रवत्सारस्य नामयः^(च) ।
 वामदेवो मधुच्छन्दाः पार्थो दक्षसूता^(ङ)दितिः ॥५७॥
 जुह्वगर्गसमद^(च)सर्षिर्देवाः सप्तर्षयस्य^(झ) ये ।
 तापसोऽग्निर्चर्षिः^(१) कुलः^(ख) कुशीदी चित^(ग) एव च ॥५८॥
 बन्धुप्रभृतयस्यैव चत्वारो भ्रातरः पृथक् ।
 विष्णुस्य नेजमेघस्य नाम्ना संवनन^(०)^(क)स्य यः ॥५९॥
 एते तु सर्व^(८) एवास्य विश्वेः स्वैः कर्मजैर्गुणैः ।
 समसैरथ च^(९) व्यस्यैः पृथक्सूक्तेषु तुष्टुषुः ॥६०॥

-
- (१) उर्वंसुरिति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) ममतासुताः इति घ० च० ।
 (३) चर्षिरिति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) पाथोदकसुतेति क० घ० च० ।
 (५) देवास ऋषयश्चेति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) यमोऽग्निस्तापसः इति ग० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) सख्यवन इति ग० ।
 (८) सर्वा इति क० घ० च० ।
 (९) वेति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
-

(क) ऋ० १, १२६, २ । (ख) ऋ० ८, १४, २ । (ग) ऋ० १०, १००, १२ । (घ) ऋ० १, १०८, ६ । (ङ) ऋ० १, १३६, ६ । (च) ऋ० २, १६, ८ । (झ) ऋ० १, १०६, ६ । (ञ) ऋ० १, ५२, ५ । (अ) ऋ० १०, ६३, १२ ।

पार्थिवो द्रविणोदा^(क)ग्निः^(१) पुरस्ताद्यस्तु कौर्त्तितः ।
 तमाङ्गरिभ्रं दाढत्वा^(२)देके तु बलविन्तयोः ॥ ६ २ ॥
 अयं हि द्रविणोदाऽग्निरयं दाता बलस्य हि ।
 द्रविणोदाग्निरेवायं द्रविणोदा^(क)स्तदोच्यते ॥ ६ २ ॥
 आग्नेयेष्वेव दृश्यते^(३) प्रवादाद्रविणोदसः ।
^(४)ऐन्द्रस्य नवकस्येह^(५) यदैन्द्रावरुणं परम् ॥ ६ ३ ॥

(१) द्रविणोदोऽभिरिति क० घ० च० ।

(२) अतिदाढत्वादिति ड० पुस्तकान्तरम् ।

(३) आग्नेयेष्वेव दृश्यन्ते इति ग० ।

(४) ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोः, पुस्तकान्तरे च ऐन्द्रस्य नवकस्येहेति
 श्लोकाद्वाङ्मत्वाक्, द्रविणोदाग्निरेवायमिति श्लोको न विद्यते । तत्र,—

जायते च बलेनायमध्येत्यृभिभिरध्वरे ।

हवींभि द्रविणां प्राङ् ह्विषो यत्र जायते ॥

दातारश्चर्त्विंशस्तेषां द्रविणोदास्ततः स्वयम् ।

ऋषीणां पुत्र इत्येषां दृश्यते सप्तसोपचैः ॥

मध्यमादा यतो जज्ञे तस्मादा द्रविणोदसः ।

एतत्साङ्गश्लोकद्वयं दृश्यते । ड० चिह्नितपुस्तके द्रविणोदसः

इत्यत्र द्रविणोदस इतिपाठः, पुस्तकान्तरे च अध्येतोत्तत्र अध्येत्विति
 पाठोऽस्ति ।

(५) नवकस्याहेति ड० पुस्तकान्तरम् ।

तस्योत्तरं तु (१)सोमानं सूयते ब्रह्मणस्यतिः ।
 अग्निः पञ्चभिराद्याभिः(२)स्त्रिभिरभिः सदस्यस्यतिः ॥६४॥
 नराग्रंसो(३)ऽन्यथा चर्षा सोमेन्द्रौ तु निपातितौ ।
 चतुर्थी सोम इन्द्रश्च पञ्चम्यां दक्षिणा सह(४) ॥६५॥
 प्रथमादृषिणा प्रोक्ताः सम्बन्धाः स्थानलोकयोः ।
 प्राजापत्यं तथैन्द्रः स्यादिति तस्येह नामनी(५) ॥६६॥
 कथिते द्वे च षट्चान्यान्येषाञ्चाद्याः(६) प्रजापतिः ।
 (७)त्रिष्टानि यानि नामानि तानि वक्ष्याम्यतः परं ॥६७॥
 सप्तभिः कश्च कामश्च सदस्यस्यतिरेव च ।
 इडस्यति(८)र्वास्यतिस्तत(९)स्तु ब्रह्मणस्यतिः ॥६८॥
 द्वितीयान्ते तु सूक्तस्य चतुर्थं(९) पञ्चमश्च यत् ।

-
- (१) तस्योत्तरे चेति क० घ० च० ।
 (२) अग्न्याभिरिति ड० ।
 (३) तथेति क० घ० ।
 (४) यानि तस्येह नामानि प्राजापत्यानि तानि त्विति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) कथितानीह वक्ष्यामि तेषां त्वाद्य इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) त्रिष्टानीति श्लोकार्जं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (७) इडस्यतिरिति क० ।
 (८) स्तुत इति ख० च० ।
 (९) प्रथममिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
-

चतुर्भिरितरैस्त्रयः^(१) न सूक्तं नाप्युच्यते^(२) ॥ ६६ ॥
 सर्वाश्वेव तु सर्वासां देवतानां प्रजापतेः ।
 नामानि कथयन्त्येते सम्यग्भक्तिदिदृक्षवः ॥ ७० ॥
 तदाऽऽनैतदेवं स्वादृष्टानामेव^(३) हि स्मृतः ।
 तैरेव चास्य कल्प्यन्ते^(४) क्रतवस्य हवींषि च ॥ ७१ ॥
 मरुद्भिर्मध्यमस्थानैः पर^(५) मग्निस्तु पार्थिवः ।
 नवर्षेनेह^(६) सूक्तेन प्रतीत्य^{(७)(क)}मिति संस्तुतः ॥ ७२ ॥
 मरुतां साहचर्यान्तु^(८) सूक्तेऽस्मिन्नाग्निमारुते ।
 मन्यते माध्यमश्चैव^(९) यास्कोऽग्निं न तु पार्थिवम् ॥ ७३ ॥
 स्वादयं पार्थिवस्त्रेव^(१०) तथा रूपं हि दृश्यते ।

-
- (१) त्वेनमिति क० घ० च० ।
 (२) नापि त्वृचोऽनुते इति क० घ० च०, नानाप्युचोऽनुते इति ग० ।
 (३) एष इति ख० ग० उ० ।
 (४) तैरेवास्य प्रकल्प्यन्ते इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) अयमिति क० ग० घ० च० ।
 (६) नवर्षेनेहेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) प्रयत्नमिति उ० ।
 (८) वेति उ० ।
 (९) मध्यमं त्वेवमिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) पार्थिवेस्त्रेवेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
-

भूयसे^(१) वीतये^(२) चेति^(३) वैद्युतेन तद्वक्षि हि^(४) ॥७४॥
 अथ स्याद्^(५)भिधानस्य देवतायाः पृथक् पृथक्^(६) ।
 अथोऽर्धस्य पादस्य कथञ्चायेत^(७) दैवतम् ॥७५॥
 यथा निविदि साविथ्यां स्यते कर्म कर्मणा^(८) ।
 दोग्धौ धेनु^(९)वीढानङ्गानाशः सन्निपुरं धियाः^(१०) ॥७६॥
 यथा वरुणमिचीया^(११) वरुणः प्राविता भुवत्^(१२) ।
 सूक्तप्रायेणैभिरग्रे^(१३) परीक्ष्यं^(१४) तत्र देवताः^(१५) ॥७७॥
 ब्रह्मणां द्वैपदादीनां द्विदेवकण्डदेवतम् ।
 असंस्तुतं संस्तुतवन्नदिष्टं दैवतं कश्चित् ॥७८॥

-
- (१) ऊयसे तीतये चैतदिति क० घ० च० ।
 (२) वैद्युतेनेत्यतस्त्वित्तिहेति ख० उ० ।
 (३) अतस्त्वित्तिहेति उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) स्तुतौ स्तुताविति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) चायेतेति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) सूर्यकर्मैवेति उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) तथैव चेति क० घ० च० ।
 (८) यथा च शम्भो मिचीयाः इति क० घ० च० ।
 (९) अमेरिति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) परीक्ष्यः इति म० ।
 (११) परीक्ष्यस्य संस्तवः इति उ० पुस्तकान्तरस्य ।
-

(क) ऋ० १, १६, १ । (ख) ऋ० १, ५, ६ ।

(ग) ऋ० २, २१, ७ । (घ) ऋ० १, २६, ८ ।

यत्र द्विदेवते मन्त्र एकवहेवतोऽथते ।

विभक्तस्तुति तद्विधात् ब्रह्मब्रह्मवच्च तत्^(१) ॥७८॥

आग्नीवादिषु संज्ञास्तु कर्मसंज्ञास्तु देवताः ।

ब्रह्मो हि ब्रह्मवच^(२) द्विवह्नौ यत्र संस्तुतौ^(३) ॥८०॥

सुधन्वन्^(४) आङ्गिरसस्था^(५)सन् पुत्रास्त्रयः पुरा^(६) ।

ब्रह्म^(७)विंभा^(८)(९)च वाज^(१०)सु^(१)ग्निव्यासो त्वष्टुरेव च^(१०) ॥८१॥

ग्निचयामास तांस्तथा त्वाङ्गं यत्कर्षं किञ्चन ।

परिनिष्ठितकर्माणी विन्धेदेवा उपाङ्गयन् ॥८२॥

धेनुं सर्वदुष्ठां चक्रुरमृतं भवरच्यते ।

बृहत्तस्यतथेऽग्निर्भा रथं दिव्यं त्रिवन्धुरम् ॥८३॥

इन्द्राय च हरौ देवप्रहितेनाग्निनापि यत् ।

(१) ब्रह्मब्रह्मवच्च यदिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) ब्रह्मो हि ब्रह्मवाच्यत्र इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) द्विप्रदे यत्र संस्तुते इति क० ग० घ० च० ।

(४) आसन् सुधन्वनः पुत्रास्त्रय आङ्गिरसश्च ये इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) विन्धेति ग० घ० ।

(६) पुराचेति ख० ।

(७) त्वष्टुश्च तेऽग्निव्यसि इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० ५, ४९, ११ । (ख) ऋ० ४, ४०, १ । (ग) ऋ० १, ११०, ७ ।

(घ) ऋ० १, ११३, १ । (ङ) ऋ० १, २७, ८ ।

एकस्य सममित्युक्ते ज्येष्ठो^(१) दावित्यथाह च ॥८४॥

उक्त्वा ततश्चुस्रमसान्वयोक्तं तत्र हर्षिताः ।

तद्यथा च सविता^(२)यैव^(३) देवदेवप्रजापतिः ॥८५॥

सर्वान् देवान् समामन्त्र्य चासृत्तलं ददुस्य ते ।

तेषामाद्यन्धयो^(४) नात्वा दृश्यते बड्ढ वक्षवः^(५) ॥८६॥

विशेषां ते ततश्चक्रु^(६)र्वाहनान्यायुधानि च ।

दृतीयसवने तेषां तैस्तु भागः प्रकल्पितः ॥८७॥

अपि^(७)त्सोममिन्द्रस्य तैस्तत्र सवने^(८) (९)सह ।

तेषां स्तुतिरिन्द्रसूक्तमय^(९)मित्यार्भवं^(९) परम् ॥८८॥

(१) ज्येष्ठेति पुस्तकान्तरं ।

(२) सविनेति छ० ।

(३) यैवेत्यत्र चैवेतिपाठः समीचीनः ।

(४) आद्यन्तयोदिति सविसर्गान्तपाठो युक्तः ।

(५) धेनुं सबहुंघामित्यदि दृश्यते बड्ढवक्षवः इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । दृश्यते बहवक्षव इत्यत्र, दृश्यन्ते बहवक्षवा इति पाठः साधुः ।

(६) ततस्ततश्चुस्ते तद्वदिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) सवनेरिति ग० ।

(८) त्वयमिति क० ग० घ० च० ।

(९) इत्यस्यकमिति ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

इन्द्रेन्द्राग्नी स्तुतौ देवौ तृतीयस्यादिरग्निौ^(१) ।
 द्विरण्यपाणिं^(२) सावित्री तिस्रश्चाप्यत^(३) उत्तराः^(४) ॥८८॥
 एकाग्नेर्दे तु देवानां^(५) द्वादशो देवपत्नयः ।
 इन्द्राणी वरुणानी च आग्नेयी^(६) च^(७) पृथक् स्तुताः ॥८९॥
 द्यावापृथिव्यौ द्वे च स्यात् स्योना^(८) दिस्त्रेव पार्थिवी^(९) ॥९०॥
 देवानां वात इत्येषा^(९) सूक्तमेवस्तु वष्पावः ॥९१॥
 अथोसोर्भेन्द्रवायुभ्यां ह्यृचो द्वाभ्यां^(१०) ततः परम् ।
 ऋचे^(११) मित्रावरुणयोस्तथेन्द्राय मरुत्वते ॥९२॥

(१) आदितोऽग्निनाविति ड० पुस्तकान्तरम् ।

(२) द्विरण्यपाणिरिति पाठो युक्तः ।

(३) ऽप्यत इति ख०, सावित्र्यस्यतस्योऽप्यत इति ड० पुस्तकान्तरम् ।

(४) चतस्रश्चाप्यथोत्तराः इति ग० ।

(५) च देवीनामिति ड० पुस्तकान्तरम् ।

(६) अमाथीति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(७) ता इति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(८) महीदे स्योनेत्युक् पार्थिवी स्युतेति ड० ।

(९) अतो देवा इति देवीति क० घ० च० ।

(१०) ऋचो द्वाभ्यामिति क० ग० घ० ड० पुस्तकान्तरम्, वृचस्तम्बा-
 मिति ख० ड० ।

(११) ऋचः इति ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० १, २२, १५। (ख) ऋ० ८, २५, ६।

असौ^(१) विशेषां देवोनां पूष्य आष्टय्ये^(२) दृषः^(३) ।
 असक्तो हि दृषिस्तस्य दत्तः पूर्णं दृती^(४) रचे^(५) ॥८२॥
 आदृषिस्तद्युतः पूषा स गोभिरिभ्यते ततः^(६) ।
 यथा हि मधुनः पूर्णां दृतिर स्तौति चान्धिगौ^(७) ॥८४॥
 आवर्त्तमिं मधुनेति दृतेरिव च दृश्यते^(८) ।
 अर्धाष्टमा अपां ज्ञेया अर्धर्षान्याग्निदेवता^(९) ॥८५॥
 कस्य नूनमु काप्याद्या आग्नेय्यृक् सवितुस्तृषः ।
 अगभक्तस्य^(१०) भागी वा परं यदिति^(११) वाक्वणम्^(१२) ॥८६॥
 वसिष्वाहौति चाग्नेये अगग्नेर्मध्यमस्य तु ।

(१) असौ इति ग० घ० ङ० च० ।

(२) आष्टय्येति चेति ख०, आष्टयिरित्यस्य इति ग०, तत्रादृशयंति
 चेति छ० ।

(३) दत्तः रचे इति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) गीरिभोरिभ्यते ततः इति ख० ।

(५) दितिमर्षोति चान्धिवाविति ख०, चान्धिगौ इति छ० ।

(६) असक्तो हि दृषिस्तस्येत्यादि दृतिरेव च दृश्यते इत्यन्तपाठः क०
 ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(७) अर्धर्षान्याग्निदेवतेति ख० छ०, अप्यर्षान्याग्निदेवतेति ग० ।

(८) हि यचेति ग० ।

(९) यच्चिद्धि वाक्वणे इति छ० ।

जराबोधे^(क)ति विज्ञेया वैश्वदेव्युत्तमोत्तमा^(१) ॥८७॥
 पराञ्चतस्रो यास्त्वैन्द्रे चेन्द्रोलूखलयोः स्तुतिः^(२) ।
 मन्येते^(३) यास्ककार्यक्या^(४)विन्द्रस्येति तु भागुरिः ॥८८॥
 यच्चिद्गुलूखलस्य द्वे द्वे परे मुसलस्य तु ।
 चर्माधिषवणीयं^(५) वा सोमं वान्धा प्रशंसति ॥८९॥
 ऐन्द्रं यच्चिद्धि सत्येत्युत्तरञ्चाश्विनात्तृचात्^(६) ।
 आश्विनादुत्तरस्त्वन्य उपस्य^(७) सृच उत्तमः ॥९००॥
 स्वयमानः शश्वदिति प्रीतस्तु मनसा ददौ ।
 शुनःश्रेयाय^(८) दिव्यन्तु रथं सर्वं शिरणस्यम् ॥९०१॥
 आग्नेयं सूक्त^(९)मेन्द्रे च^(९) चिच्चिदित्याश्विनं ततः ।
 ऋतेऽर्थवादं कर्मैतदिन्द्रस्येति तु शंसति ॥९०२॥
 पादोऽग्नेये ऋयामीति मैत्रावरुण उत्तरः ।

(१) वैश्वदेव्युत्तमानमः इति क० ग० घ० च० ।

(२) यत्रेति मुसलोलूखलस्तुतिरिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) मन्येतामिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) यास्त्वैन्द्रोऽविविति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) चर्माधिषवणीये इति ख० ।

(६) आश्विनं ऋचमिति ड० ।

(७) आश्विनेत्युत्तरं कस्तु औषस्य इति ड० पुस्तकान्तरश्च । कस्तु इत्यत्र कस्त्विति ख० ।

(८) यत्रमिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) द्वे इति ड० ।

(क) ऋ० १, २७, १० । (ख) ऋ० १, २७, १२ ।

दृतीयो रात्रिसंज्ञावः^(१) सूक्तं चाविषमुच्यते ॥१०३॥
 पञ्चेमानि जगौ दृष्ट्वा^(२) सूक्तान्याङ्गिरसो मुनिः ।
 हिरण्यस्रपतां प्राप्य^(३) सख्यं चेन्द्रेण ग्राम्यतम् ॥१०४॥
 आग्नेयं प्रेति मारुतं क्रीलं^(४) ^(क)चीषि पराश्वतः ।
 सूक्तमुद्^(५)ब्राह्मणस्यत्यं यं रचन्ति चयसृषाः ॥१०५॥
 वरुणार्थमभिचाणां मध्य आदित्यदैवतः ।
 पौष्णं सपूषणं^(६) वङ्गौत्र^(७)सृतीया न तु केवला ॥१०६॥
 मित्रेण वरुणेनात्र^(८) विश्वैर्देवैश्च संस्ववः ।
 उक्त्वा मर्चिषा पूर्वमादेशादैवतं विना ॥१०७॥
 ज्ञातुं न शक्यते सिङ्गान्तथापि कश्चिदुच्यते ।
 आदित्या वसवो वज्रास्त्रमग्न इति च स्मृताः ॥१०८॥
 दक्षः सौम्योऽग्न^(९) अग्नेये प्रगाथेनाग्निनौ स्मृतौ ।

-
- (१) रात्रिः स्मृता दृतीयेनेति छ० ।
 (२) दृष्ट्वेति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) प्राप्तः इति छ० ।
 (४) क्रीलमिति पुस्तकान्तरं ।
 (५) उत्तिष्ठेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) सम्युष्मन्निति पाठो विशुद्धः ।
 (७) पौष्णं संदशरौद्रकेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) वरुणेनास्येति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) सौम्यम इति पुस्तकान्तरं ।
-

सद्योषसा लिङ्गभाजा वयं सोमः सुदानवः^(१) ॥१०८॥
 अर्धर्षी देवदेवत्य एष इत्याम्बिने परे ।
 आदित्यं मन्यते थास्को हविषेति^(२) सद्यस्तुमं^(३) ॥११०॥
 सद्योषसे ततः सौर्य्यमुदत्यमिति संस्तुतम् ।
 भक्तिर्वेन वरुषोद्यु रोगघ्नस्तुष उन्नतः ॥१११॥
 रोगोपनुद्य^(४) माद्याभ्यामुद्यन्नित्युत्तने ढचे ।
 अर्धर्षं तु द्विषद्देष ऐन्द्रः सद्यः^(५) (क) प्रतर्षिषु ॥११२॥
 स्वयमिन्द्रसमं पुत्रमिच्छन्तोऽङ्गिरसो मुनेः ।
 वक्षीव^(६) सद्यो भूत्वर्षि^(७) रीगित्कत्पुत्रताङ्गतः ॥११३॥
 प्रथमे मण्डले ज्ञेया षडप्यस्तु प्रतर्षिणः ।
 बुद्रसूक्तमहासूक्ता अन्ये मध्येषु मध्यमाः^(८) ॥११४॥

-
- (१) उक्तमत्रर्षियोत्यादि वयं सोमः सुदानवः इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
 (२) हविषेति पुस्तकान्तरं ।
 (३) आदित्यमित्यादि स्योकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोप-
 लभ्यते ।
 (४) रोगोपनुदीति ग०, रोगोपनुतिविति ड० ।
 (५) अर्धर्षन्तु द्विषद्देषदैन्द्राण्येति छ० ।
 (६) वक्षे चेति ख० ।
 (७) भूत्वर्षेरिति क० ग० घ० च० ।
 (८) प्रथमे मण्डले ज्ञेयेत्यादि अन्ये मध्येषु मध्यमा इत्यन्तपाठः क० घ०
 च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
-

नवकं जातवेदस्यं नूषिद्यन्तु वया इति ।

वैश्वानरीयं तत्सूक्तमाग्नेयन्तु ततः परम्^(१) ॥११५॥

ऐन्द्राण्यस्त्रे तत^(२)स्त्रीणि वृष्णे शर्धाय^(क) मास्तम् ।

आग्नेयानि तु पश्ये^(ख)ति नवग्रशुद्धि वामिति^(१) ॥११६॥

^(४)दशान्धिनानीमानीति इन्द्रावरुणयोः स्तुतिः ।

शौपर्ण्यास्तु काश्चिच्च^(५) निपात^(६)स्तुतिषु स्तुताः ॥११७॥

उपप्रयन्तः^(ग) सूक्तानि आग्नेयान्युत्तराणि षट् ।

धिरण्यकेशो^(घ) रजसस्तृषोऽग्नेर्मध्यमस्य तु ॥११८॥

इत्येति^(७) पञ्च वैन्द्राणि^(८) यामित्यस्यां निपातिताः ।

(१) वज्रिमाग्नेयमुत्तरमिति ख० उ० पुस्तकान्तरम् ।

(२) इडः इति उ० ।

(३) नवषड्द्वैपदानि त्विति उ० पुस्तकान्तरम् ।

(४) उ० चिह्नितपुस्तके पुस्तकान्तरे च, दशान्धिनानीति श्लोकाद्द्वयमे, उपान्यं सममेऽर्द्धं न मैत्रावरुणं विदुरिति पाठोऽस्ति ।

(५) याः काश्चिदिति ग० उ० पुस्तकान्तरम् ।

(६) निपाताः इति उ० पुस्तकान्तरम् ।

(७) इच्छेतीति ख० उ० पुस्तकान्तरम् ।

(८) वैन्द्राणीति उ० पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० १, ३७, ४ । (ख) ऋ० १, ६५, १ । (ग) ऋ० १, ७४, १ ।

(घ) ऋ० १, ७६, १ ।

दध्य^(क)न्नुरथर्वा च मास्तानि प्रथे ततः ॥११८॥

चत्वार्यानो^(ख) वैश्वदेवे द्वे देवानां स्तुतिर्मता^(१) ।

आनोभद्राश्च देवानां भद्रं यावच्छतं पुनः ॥१२०॥

मधुवातास्तृचे तस्मिन् परमं मध्वपीथ्यते ।

शान्तरथां शन्न इत्येषां वैश्वदेवो ऋगिष्यते^(२) ॥१२१॥

(१) अदितिद्यौरिति त्वस्यां विभूतिः कथिता^(३)दितेः ।

त्वं सोमसौम्यमौषस्य^(४) मेता उत्थास्तृचोऽश्विनोः ॥१२२॥

अग्निनाग्नेश्च^(५) सोमस्य अग्नीसोमाविति स्तुतिः^(६) ।

(१) चत्वार्यान इति सूक्ते देवानां स्तुतिरुत्तरेति क० ख० घ० च०, चत्वार्यानो इत्यत्र चत्वार्याभाविति ख० ।

(२) आनो भद्राश्च देवानामित्यादि वैश्वदेवो ऋगिष्यते इत्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(३) पुस्तकान्तरे, अदितिद्यौरिति श्लोकार्द्धं, आनो भद्राश्चेति श्लोकार्द्धात् परं पठितं ।

(४) कथ्यते इति ख० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) मेघस्यमिति ख०, मेघस्यमिति क० घ० च० ।

(६) अग्निनाग्नेः ससेति क० घ० च० ।

(७) विमं स्तुमे इति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

गोतमादौग्निः^(क) कुत्सपरुच्छेपादृषेः^(१) परः ॥ १ २ ३ ॥
 इमं कुत्स^(ख) आङ्गिरसो ददर्शजातवेदस्यं जगाद् षोडशर्चं ।
 पूर्वा देवा इत्यृषो देवदेवास्त्रयः पादा उत्तमायास्ततोऽर्द्धम् ॥ १ २ ४ ॥
 तस्यैव वा तस्य तत्पूर्वमुक्तं मित्रादिभ्यो वात्र^(२) षड्भ्यः प्रकृताभ्यः ।
 अन्योऽर्धर्चः षष्ठां स्तूतानां पूर्वा देवाः पादैः स्तुतिभिः स्तुताः^(३) ॥ १ २ ५ ॥
 भरद्वाजे गृत्समदे वशिष्ठे नोधस्य^(ग) गस्थे विमदे नभाके^(घ) ।
 कुत्सेनोदर्के^(४) बह्वदेवतेषु तथा द्विदेवेषु समानदेवधर्माः^(५) ॥ १ २ ६ ॥

(१) गोतमो नाम य ऋषिः कुत्स आङ्गिरस इति क० घ० च० ।

(२) वात्रेत्यत्र स्तुताया इति क० घ०, स्तुताप्रो इति च० ।

(३) छ० चिह्नितपुस्तके पुस्तकान्तरे च,—

इमं कुत्स आङ्गिरसो ददर्श जातवेदसम् ।

कुत्सादीर्घतमाश्चेत्यमध्ये तारन्वधीयते ॥

पूर्वा देवास्ततो देवास्त्रिभिः पादैस्तु संस्तुताः ।

षोडशर्चं तथा सूक्ते जगाद् चतुरिन्धसौ ।

अन्येऽर्द्धर्चे तु वा षष्ठां लिङ्गोक्तानां स्तुतौ गणः ॥

इति पाठो वर्तते ।

क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, कुत्सादीर्घतमाश्चेतीति श्लोकार्द्धस्थले
 कुत्सादीर्घतमा इति ते द्वे एवमधीयते । इति पाठोऽस्ति । इतीत्यत्र
 शब्ददिति ग० ।

(४) कुत्सेनोदर्केति क० घ० च० ।

(५) समानधर्मिण्यः इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० १, १८, १ । (ख) ऋ० १, १०६, ६ । (ग) ऋ० १, ६१,
 १४ । (घ) ऋ० ८, ४०, ४ ।

वे विरूपे सूक्तमौषसाग्रये^(१) सप्रज्ञथे^(क)ति द्रविणोदसेऽग्रये ।

वैश्वानरस्येति^(२) वैश्वानरीयमुक्तमस्मात्पूर्व्वं शुचयेऽग्रये पुनः ॥ १ २ ७ ॥

जातवेदस्यं सूक्तसहस्रमेक ऐन्द्रात्पूर्व्वं कश्यपार्थं वदन्ति ।

जातवेदसे सूक्तमाद्यन्तु तेषामेकभूयस्त्वं मन्यते शाकपूणिः । १ २ ८ ॥

दृचाद्या^(३) सहस्रर्चान्तं सूक्तं नानाविधं भवेत् ।

गवनवतिः पञ्चलचा षट्चः स्युः सचतुःशतम् ॥ १ २ ९ ॥

नानादैवतमेकार्थं छन्दोभिस्त्रिचमुत्पथम्^(४) ।

(४) सथोद्वेषेन्द्राणि पञ्च वैश्वदेवानि चन्द्रमाः १ २ ० ॥

चीष्टेन्द्राग्नेय इन्द्राग्नी ततमित्याभवे परे ।

चितं^(५) गास्त्वनुगच्छन्तं क्रूराः साला^(६) वृकी^(ग) सुताः ॥ १ २ १ ॥

(१) औषस्यमग्नेर्वेति छ० पुस्तकान्तरं ।

(२) वैश्वानरस्येति ये इति ग० ।

(३) दृचाद्यमिति पाठः शुद्धः ।

(४) वैश्वानरस्येति वैश्वानरीयमित्यादि छन्दोभिस्त्रिचमुत्पथमित्यन्तपाठः
क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । जातवेदस्यं सूक्तसहस्रमि-
त्यादि छन्दोभिस्त्रिचमुत्पथमित्यन्तपाठः ग० चिह्नितपुस्तके न दृश्यते ।
दृचाद्या सहस्रर्चान्तमित्यादि छन्दोभिस्त्रिचमुत्पथमित्यन्तपाठः ख०
चिह्नितपुस्तके नेष्यते ।

(५) क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु सथोद्वेषेन्द्राणीति श्लोकार्धात् प्राक्,
अयनः शुचयेऽग्रये वैश्वानरीयं जातवेदस इति जातवेदस्यम् । इत्य-
धिकं पठितम् ।

(६) शाणेति ग० छ० ।

(क) ऋ० १, ६६, १ । (ख) ऋ० २, ३४, १० । (ग) ऋ० १, ११७, १८ ।

कूपे प्रक्षिप्य गाः^(१) सर्वास्त एवापजङ्घिरे^(२) ।
 स तत्र सुषुवे सोमं मन्त्रवि^(३)मन्त्रवित्तमः ॥१३२॥
 देवांश्चावाहयन् सर्वास्तच्छुश्राव वृहस्पतिः ।
 आगच्छतोऽथ तान् वृद्धा क वसत्यस्य तत्त्वसम् ॥१३३॥
 सर्वं दृक्तञ्च ऋणस्यार्थ्यम्ण इत्युपालभत् ।
 कूपेष्टकाभिर्त्रणितान्यङ्गान्येवाभवन्मम ॥१३४॥
 वृद्धा सर्वानहं स्तौमि यद्यप्येको न पश्यति^(४) ।
 वृहस्पतिप्रचोदिता विश्वेदेवगणास्तयः ॥१३५॥
 जग्मुस्ते^(५) तस्य तं यज्ञं भागांश्च जगृऊः सह ।
 वृहस्पति^(६)स्त्रितस्यैतत्^(७) ज्ञानं विज्ञानमेव च ॥१३६॥
 त्वेनान्येन सूक्तेन जगादर्षिरसाविति ।
 द्यावापृथिव्यावीलेति आग्नेयः^(८) पाद उत्तरः ॥१३७॥
 आश्विनः सूक्तशेषः स्यादिदं राव्युषसोः स्तुतिः ।

-
- (१) ताः इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) एवाप्य जङ्घिरे इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) तत्र सोमं सुषावासौ मन्त्रवदिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) आगच्छतोऽथेत्यादि यद्यप्येको न पश्यतीत्यन्तपाठः क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तके नोपलभ्यते ।
 (५) आजग्मुरिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) वृहस्पतेरिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) त्रितस्यैतमिति क० घ० च० ।
 (८) द्यावापृथिव्योरीले चेत्याग्नेयः इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

इमा रौद्रं ततः^(१) सौख्यं चिचं पञ्चाशिनान्यतः ॥१३८॥
 नासत्याभ्यामिति त्वन्ये अर्धर्गदुःखप्रनाशिनौ^(२) ।
 ऐन्द्रव^(३) वैश्वदेवश्च प्रोषसे पृथुरुत्तरे ॥१३९॥
 ऋषिर्दानश्च^(४) भाव्यस्त्व^(क) प्रातरित्यच ग्रंथति ।
 कचीवता^(ख) विदित्वेति^(५) यदैन्द्रसुपदिश्यते ॥१४०॥
 परोक्षं वैश्वदेवं^(६) तत् प्रदिष्टं स्वरसामसु ।
 अधिगम्य गुरोर्विद्यां गच्छन् स्वनिलयं प्रति ॥१४१॥
 कचीवानध्वनि आन्तः सुखापारण्यगोचरः ।
 तं राजा स्वनयो नाम भावयव्यसुतो^(७) प्रजन् ॥१४२॥
 क्रीडार्थं सानुगोऽपश्यत् सभार्थः सपुरोहितः ।
 अथैनं रूपसम्पन्नं दृष्ट्वा देवसुतोपमम् ॥१४३॥
 कन्यादाने मतिं चक्रे वर्णगोचाविरोधतः ।
 सम्बोधेनं स पप्रच्छ वर्णगोचादिकं तदा ॥१४४॥
 राजन्नाङ्गिरसोऽस्मीति कुमारः प्रत्युवाच तम् ।

(१) परमिति क० घ० च० ।

(२) त्वन्येन्या दुःखप्रनाशिनौति क० ग० घ० च० ।

(३) ऐन्द्रकदिति ड०, ऐन्द्रं वेति च० ।

(४) त्विति ड० ।

(५) कचीवतं कदित्यातीति क० ग० घ० च० ।

(६) परोक्षे वैश्वदेवे इति ड० ।

(७) भावयव्यस्तत इति ड० ।

(क) ऋ० २, १२६, १ । (ख) ऋ० १, ११७, ६ ।

पुत्रोऽहं दीर्घतमस औचथस्य^(क) ऋषेर्नृप^(१) ॥ १ ४ ५ ॥
 अथास्मै स ददौ कन्यां^(२) दिव्याभरणभूषिताम्^(३) ।
 तावतस्य रथानयान् वीङ्गुजान् वै^(४) चतुर्युजः ॥ १ ४ ६ ॥
 बधूनां वाहनार्थाय धनकूप्य^(५) मजाविकम् ॥
 निष्काणां वृषभाणाञ्च^(६) श्रतं श्रतमदात्पुनः ॥ १ ४ ७ ॥
 गवां सहस्रं षष्टीसु सर्वाः खड्वरिधायसः^{(७)(ख)} ।
 श्रतमश्राञ्छतं निष्काणयान् दशबधूमतः ॥ १ ४ ८ ॥
 चतुर्युजो गवाश्चैव सहस्रं षड्यथाधिकम्^(८) ।
 खनयाद्भावयव्याद्यः कञ्चीवान् प्रत्यपद्यत ॥ १ ४ ९ ॥
 प्रतिगृह्य च तुष्टाव प्रातः^(९) पित्रे शशंस च ॥
 एतदुत्तरसूक्तेन श्रतमित्यादिनोदितम्^(१०) ॥ १ ५ ० ॥

(१) राजन्नाङ्गीरसोऽस्मीत्यादि औचथस्य ऋषेर्नृपेत्यन्तपाठः ड० चि-
 त्त्रितपुस्तके न दृश्यते ।

(२) कन्याः इति ड० ।

(३) दशभारसमन्विताः इति ड० ।

(४) रथांश्चास्य दौपिनोऽश्वैरिति ड० ।

(५) धनं कूप्यमिति ड० ।

(६) निष्काणां श्रतमश्रानामिति ड० ।

(७) गवां सहस्रमिति श्लोकार्द्धं ड० चिद्विहितपुस्तके न विद्यते ।

(८) षड्युपाधिकमिति ड० ।

(९) ततः इति ड० ।

(१०) ड० चिद्विहितपुस्तके, एतदुत्तरसूक्तेनेति श्लोकार्द्धस्थले, एतत्तदुत्तरे
 सूक्ते श्रतमित्यादि चोच्यते इति पाठोऽस्ति, श्रतमश्राञ्छतं नि-
 ष्कानिति श्लोकार्द्धात्पाक् पठितम् ।

(क) ऋ० १, १५८, १ । (ख) ऋ० १, १२६, ५ ।

फलप्रदर्शनं तस्य क्रियते प्रायसस्त्रिह ।

द्वितीयान्तु पितापथ्यत्सुगु^(क)रित्यादिकाष्टचम् ॥१५१॥

कक्षीवतं^(१) सर्वमिति भगवानाह श्रौतकः ।

एषा तु दैर्घतमषी सानुलिङ्गा कथं भवेत् ॥१५२॥

उच्यते प्रातरि^(क)त्सूक्ते स्वनोदानेन हर्षितः ।

राज्ञश्चाग्निषमाहाय सुगुरित्यादिना किल^(२) ॥१५३॥

कर्माणि याभिः कथितानि राज्ञां^(३)

दानानि चोच्चावचमध्यमानि ।

नाराग्रंषी^(ग)रित्यूचस्ताः प्रतीया-

द्याभिः स्तुतिर्दाशतयीषु राज्ञां^(४) ॥१५४॥

पञ्चामन्दान् भावयव्यस्य गीता

जायापत्योर्दौ च्चौ सम्भवादः^(५) ।

(१) काक्षीवतमिति पाठः समीचीनः ।

(२) अधिगम्य गुरोर्विद्यामित्यादि सुगुरित्यादिना किलेत्यन्तपाठः क० घ० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । फलप्रदर्शनं तस्येत्यादि सुगुरित्यादिना किलेत्यन्तपाठोऽपि ख० उ० चिह्नितपुस्तकयोर्न वृश्यते ।

(३) कर्माणि यावन्ति कृतानि राज्ञेति उ० ।

(४) प्रतीयात् स्तुती वृष्टा यासु वरिष्ठराज्ञामिति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) सम्भवादो दृष्टेनेति क० घ० च० ॥

(क) ऋ० १, १२५, २ । (ख) ऋ० १, १, ४ । (ग) १०, ८५, ६ ।

सम्प्रवादं रोमग्रथे^(क)न्द्रराज्ञो-
 रते तृचौ^(१)मन्यते प्राकपूषिः ॥१५५॥
 इन्द्रेण जायापत्योश्चेतिहासं
^(२)तृचेऽस्मिन्नन्यते प्राकटावमः ।
 प्रादात्सुतां^(३) रोमग्रां नाम नाप्ता
 वृहस्पतिर्भावयथाय राज्ञे ॥१५६॥

इति वृहदेवतायां तृतीयोऽध्यायः ॥

-
- (१) सम्प्रवादमस्यस्या अथ चैव ताभ्यामेते तृचौ इति ख० ड०
 पुस्तकान्तरम् ।
 (२) तृचे इति ग० ।
 (३) सं तामिति ख० ड० ।
-

अथ चतुर्थोऽध्यायः ।

ततस्त^(१)मर्थं हरिवान्^(क)विदित्वा
प्रियं सखायं खनयं दिदृशुः ।
अभ्याजगामाशु शचीसखायः
प्रीत्यार्चयन्तं^(२) विधिमेव^(३)राजा ॥ १ ॥
अभ्याजगामाङ्गिरसी च तत्र
दृष्टा^(४)तयोः सा चरणौ च वन्दे ।
इन्द्रः सखित्वादथ तामुवाच
रोमाणि ते सन्ति न सन्ति रात्रि ॥ २ ॥
सा वासभावादथ तां जगाद
उपोपमे शक्र परामृशेति ।
तां पूर्व्यर्चाय नृपः प्रहृषा-
दन्वज्रजत्सोऽथ पतिं तु साऽब्रवीत्^(५) ॥ ३ ॥

(१) तत्सर्वमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) प्रत्यर्चितं तमिति ख० ।

(३) प्रत्यर्चितोऽसौ विधिना चेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) दृष्टेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) तां पूर्व्या सान्द्यन्तपः प्रहृष्टोवाच ब्रजत्साय पतिं पतिव्रतेति क०
घ० च० ।

अथाग्नेये अग्निमित्युत्तरे य-
 त्यक्षेत्राणि प्रत^(क)दैन्यवृगच^(१) ।
 युवन्त^(ख)मिन्द्रापर्वतौ^(ग) सह स्तुता-
 विन्द्रन्तु मेने यास्तु एकं प्रधानं^(२) ॥ ४ ॥
 स्त्रयेतर्षुः पर्वतो विद्धि यज्ञो^(३)
 दिवस्तुतौ वेन्द्रमाह^(४) प्रधानं ।
 आत्वार्ययोरथ पञ्चेन्द्रवाय्वो^(५)रेका
 वायोरुत्तरं द्विप्रधानं ॥ ५ ॥
 तत्र पञ्चवरुणं मित्रदेवा
 दिवादिभ्यः^(६) कथिताभ्यः परे द्वे
 द्वे द्वे पदे संस्तुते^(७) रोदसी च
 देवास्वार्धर्चनं विभक्तमन्यत् ॥ ६ ॥

(१) अग्निमाग्नेये अत उत्तराणि पञ्चेन्द्राणि प्रतदैन्यवृगेकेति स०
 पुस्तकान्तरश्च ।

(२) त्विन्द्रन्तु मेने इह यास्तुः प्रधानमिति क० घ० च० ।

(३) ऋक्षुस्ततः पर्वतद्धि यज्ञः इति क० घ० च० ।

(४) चन्द्रमाहुरिति क० घ० च० ।

(५) आत्वागवपञ्चेन्द्रवाय्वोरिति क० घ० च०, आत्वावायोश्चाथ पञ्चेन्द्र-
 वाय्वोरिति ग० ।

(६) दिभ्य आद्याः इति स० ।

(७) द्वे वापरे संस्तुताविति स० ।

(क) ऋ० ८, १३, २७ । (ख) ऋ० ८, ७१, ४ । (ग) ऋ० ३, ५३, १ ।

मित्रावरुणं सुसुमे^(क)ति सूक्तं^(१)
 प्रप्र^(ख)पोषां वैश्वदेवं द्वितीयं^(२) ।
 एतत्सूक्तं^(३) वैश्वदेवं तृतीयं
 वैश्वदेवं स्या^(४)ऽङ्गदेवतेषु ॥७॥
 वज्रप्रसु वैश्वदेवेषु संस्तवः^(५)
 अर्धर्चा^(६) द्वैपदास्त्रैपदाश्च ।
 द्विप्रधाना अपि चैकप्रधाना
 वज्रप्रधाना अपि वैश्वदेवाः^(७) ॥८॥
 वैश्वदेवी मित्रावरुणी द्वितीया
 तिस्रोऽग्निभ्यां तत ऐन्द्री ततोऽग्नेः ।
 माइत्येका तत ऐन्द्राम्यनन्तरा
 वार्हस्पत्या चोत्तमा सौति देवान् ॥९॥

- (१) सुसुमेतीह सूक्तमिति ख०, ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) तृतीयमिति क० घ० च० ।
 (३) अस्तु औषदिति उ० ।
 (४) वैश्वदेवं हि स्यादिति उ० ।
 (५) वज्रप्रसुः इति क० घ० च० ।
 (६) अर्धर्चाविति क० घ० च० ।
 (७) अपि ता वैश्वदेव्यः इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, १३७, ९ । (ख) ऋ० १, ४०, ७ ।

अपौनृषिर्वा स्तौति दृध्यङ्मेऽस्मा-
मात्मानं वा तेषु ग्रं सन्वजन्म^(१) ।
तस्मादस्यां विप्रवदन्ति केचित्
इन्द्राग्नी तस्यां तु^(२) निपातभाजौ ॥ १० ॥

दानुचक्ष्य^(क) वृहस्पती अपिपुत्रौ वभूवतुः ।
आसीदुचक्ष्यभार्या तु ममता नाम भार्गवौ ॥ ११ ॥
तां यवीयान्^(१) वृहस्पतिर्मेधुनाद्योपचक्रमे ।
शुक्रस्योत्सर्गकाले तु गर्भसं प्रत्यषेधत^(४) ॥ १२ ॥
इहास्मिन् पूर्वसम्भूतो न कार्यः शुक्रसङ्करः ।
तच्छुक्रप्रतिषेधं तु न ममर्षं वृहस्पतिः^(५) ॥ १३ ॥
स व्याजहार तं गर्भं तमसो दीर्घमस्त्विति ।
स च दीर्घतमा नाम वभूवर्षिरुच्यजः ॥ १४ ॥
स जातोऽत्यतप^(६) श्लोकानेतस्मा^(७) दन्धतां गतः ।

(१) श्वाथर्वाणः स्तौति शशंस जन्मेति क० घ० च० । श्वाथर्वाण्य
इत्यत्र अहमेवाथर्वाणः इति ग० ।

(२) केचिदैत्री त्वेवेति क० घ० च० ।

(३) कनीयानिति क० घ० च० ।

(४) प्रत्यभाषतेति क० ग० घ० च० ।

(५) तं शुक्रप्रतिष्ठानं तु वृहस्पतिरमर्षयदिति छ० ।

(६) अभ्यतपदिति छ० घ०, अभ्यवददिति ग० छ० पुस्तकान्तरम् ।

(७) अस्मादिति छ० ग० छ० ।

(क) ऋ० ८, ४६, २८ ।

ददुर्देवा सुता नेत्रे ततोऽनन्वो बभूव च^(१) ॥१५॥
 स वेदिषद इत्यस्तौ^(२) चतुर्भिर्जातवेदसं ।
 समिद्ध आप्रियोऽन्यैश्चैत्री तमित्यग्नेः पराणि षट्^(३) ॥१६॥
 सुतौ तु मिचावरुणौ सूक्तैर्मिचमिति चिभिः ।
 मिचं मेची वदत्येता^(४) माधेनवस्य ग्रंसति ॥१७॥
 अदितिं वाथ वाप्यग्निं तथा रूपं हि दृश्यते ।
 अग्निं मेने दितिं त्वेव कुत्से चेह^(५) च ग्रौणकः ॥१८॥
 अघिरच प्रसङ्गाद्वा दर्शनाद्वासुकीर्तयेत्^(६) ।
 विष्णोर्नुकमिति त्रीणि वैष्णवानि पराण्यतः ॥१९॥
 प्रवः पान्तं चतुर्भिस्तु^(७) इन्द्राविष्णू सह सुतौ ।
 गृह्णाणि वा वैष्णवानि अघिस्त्वैत्यृचि^(८) कांचति ॥२०॥

-
- (१) तु तस्यास्त्री नेत्रे न त्वन्वतां गत इति क० घ० च० ।
 (२) इत्याद्यैरिति उ० ।
 (३) आप्रः परैश्चैत्री षड्भिः त्वग्निं तमित्यत इति क० घ० च०, आप्रि-
 त्योन्यैश्चैत्री प्राच्यावाग्नेः पराणि चेति ग० ।
 (४) मैचीव देख्येतामिति उ० ।
 (५) यास्तः कुत्सो वेहेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) अघिरग्नेः प्रसङ्गाद्वाद्गृह्णाणोऽनन्वकीर्तयदिति उ० ।
 (७) प्रवस्तस्यभिर्ऋग्भिरिति ग०, तावां चतस्रभिर्ऋग्भिरिति उ०
 पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) तावामित्यृचोति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

जीर्णान् दीर्घतमसं खिन्नास्तत्परिचारिणः^(१) ।
दासा अथ^(२) नदीतोये दृष्टिहीनमुपादधुः^(३) ॥ २ १ ॥
तत्रैकस्त्रैतनो^{(४)(क)} नाम शस्त्रेणैवमपाहन्त् ।
शिरसांसावुरस्रैव स्वयमेव न्यक्तन्त^(५) ॥ २ २ ॥
अङ्गदेशसमीपे तु नद्यः सर्वाः समुत्सिदन्^(६) ।
^(७)जनयामास चोत्थाय^(८) कञ्चीवत्प्रमुखानृषीन् ॥ २ ३ ॥

(१) तत्परिचारकाः इति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) दासा बभूवेति क० घ० च० ।

(३) अवावदधुरिति क० घ० च० ।

(४) त्रैतनः इति क० घ० च० ।

(५) ख० छ० पुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च,—

हत्वा दीर्घतमास्तं तु पापेन महता हतम् ।

आत्माङ्गान्यनुदञ्चैव ततोऽदान्मोहितो भ्रष्टम् ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(६) तं नद्यं समुदक्षिपदिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) जनयामास चोत्थायेति श्लोकार्जात्प्राक्, ख० छ० पुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च,—

अङ्गराजस्य हे युक्ता मुग्धजं पुत्रकाम्यया ।

राज्ञा च प्रहितं दास्ये भक्तां मत्वा महातपाः ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(८) सोऽनीजनहृष्टसैकादिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

तुष्टाव चैव सूक्ताभ्या^(१)मवोधीत्यग्निनादृषिः ।
 प्रेति द्यावापृथिव्यौ तु^(२) पराभ्यामेतदुत्तरं ॥२४॥
 किमाभवं परं^(३) मानो मेध्यस्यास्य संस्तवः ।
 ईर्मां^(क)ता स इति त्वस्यां नीयमानं प्रशंसति ॥२५॥
 स्वयूध्यास्तस्य चैवात्र बहवः संस्तुता हृषाः ।
 नियुक्तास्त्रानियुक्ताश्च प्रसङ्गादनुकीर्त्तिताः ॥२६॥
 संज्ञप्रवदसंज्ञानं हविष्यं^(ख) चाह सूनुवः^(४) ।
 तस्मिन्मांसस्य सूनुस्य चतुर्णां हविषस्तथा^(५) ॥२७॥
 वासोऽधिवाससोश्चात्र स्वधिते^(ग)श्च प्रकीर्त्तनं^(६) ।
 गात्रशूलखूणानां^(घ)श्च^(७) स्वधितेश्च प्रकीर्त्तनं^(८) ॥२८॥

(१) वेति वसुताभ्यामिति ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) द्यावापृथिव्यातेति ड० पुस्तकादृष्टस्य ।

(३) परे इति ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) भविष्यं चाह भूतवत् इति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) चतुर्णां हविषस्तथेति ग०, तत्सौनस्यं च मांसस्य चक्षुषां च विद्या-
न्तथेति ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) यद्विशस्यश्च कौर्त्तितमिति ख० ग०, वासाधिवाससोश्चात्र यद्गीशस्य
च कौर्त्तनमिति ड० ।

(७) गात्रशूलखूणानांश्चेति ख० ड० ।

(८) क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, गात्रशूलखूणानांश्चेतिस्त्रोकार्द्धं न
पठितम् ।

(क) ऋ० ४, २७, २ । (ख) ऋ० १, १६२, ४ । (ग) ऋ० १, १६२,
१८ । (घ) ऋ० ५, ६२, ७ ।

भागस्य^(१) कौर्त्तनं चात्र इन्द्रापूषोः मह स्तुतिः^(२) ।
 सूक्तं यदस्य^(३) वामीयं वैश्वदेवं तदुच्यते ॥१८॥
 प्रवादा विविधास्तत्र देवानां चात्र कौर्त्तनं ।
 अग्निस्तु वामः पश्चिमो^(क) वायुभ्राता तु मध्यमः ॥२०॥
 दृतपृष्ठ^(ख)सूतीयोऽत्र^(घ) सप्त वै रश्मयस्तु ताः ।
 परास्तु कथयन्मग्निं^(ङ) यथा वर्षति पाति^(च) च ॥२१॥
 अहोरात्रदिना^(०)आसानृत्तंश्च परिवर्त्तनं^(८) ।
 पञ्चधा त्रिविधा^(९) चैव षोढा द्वादशधैव च^(१०) ॥२२॥
 संवत्सरं चक्रवच्च पराभिः कौर्त्तयन्मृषिः ।

- (१) आगस्येति ग० छ०
 (२) इन्द्रापूषोश्च कौर्त्तनमिति ख० दृ० ।
 (३) यदस्येति छ० ।
 (४) दृतीयोक्तः इति छ० ।
 (५) अग्निरिति छ० ।
 (६) वामीति ख० छ० ।
 (७) अहोरात्रान् दिनानिति छ० ।
 (८) पक्षांश्च परिवर्त्तनमिति छ० ।
 (९) पञ्चधा च त्रिविधेति ख० दृ० ।
 (१०) द्वादशधापि वेति छ० ।

चत्रज्ञानं^(१) च धेनुश्च गौरीं वाचं सरस्वतीं ॥ ३ ३ ॥
 धर्मं पूर्वयुगीयश्च^(२) साध्यान् देवगणांस्तथा ।
 विविधानि च कर्माणि तन्निवायुविवस्वताम् ॥ ३ ४ ॥
 विभूतिमग्नेर्वायोश्च जगतीं स्थानं^(३)जङ्गमे ।
 हरणं रश्मिभिश्चैव^(४) विसर्गं^(५) पुनरेव च ॥ ३ ५ ॥
 कर्मानुकीर्तनश्चात्र^(६) पर्जन्याग्निविवस्वतां ।
 मातापुत्रौ तु वाक्प्राणौ माता वागितरः सुतः ॥ ३ ६ ॥
 सरस्वन्तमिति प्राणा^(७) वाचं प्राङ्गः सरस्वतीं ।
 शरीरमिन्द्रिथैर्युक्तं चेन्नमित्यभिधीयते ॥ ३ ७ ॥
 वेदं तन्प्राणं^(८) एवैकस्वस्मात् चेन्नश्च उच्यते ।
 मेघः^(९) शक्रः^(१०) स्तस्य धूमः^(१०) सखिष्ठं वाच एव वा ॥ ३ ८ ॥

(१) क्षेत्रज्ञानमिति ग०, क्षेत्रं ज्ञानमिति ड० ।

(२) पूर्वयुगानाश्चेति ख० उ०, धर्मेपूर्वयुगौ पश्चेति ग०,

(३) जगति स्थास्त्विति ख० उ० ।

(४) वारः इति ख०, वारामिति ड० ।

(५) विसर्पमिति ख० ।

(६) चास्येति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) प्राणः इति क० ग० घ० ष० ।

(८) वेद्येतस्याद्य इति ड० ।

(९) मेघे इति ख० ।

(१०) धूमे इति ख० ।

(क) ऋ० ८, ८०, ३ ।

सोम उवाच^(क) भवन्त्यस्य पावकाश्च चथोऽधिपाः ।
 गौरौरं तं वैश्वदेवमुपरि स्थात्पृथक् स्तुतिः ॥ ३८ ॥
 इन्द्रं मिचमिमौ सौर्यौ सौरौ चान्धा सरस्वते^(१) ।
 माहतेऽस्तु संवादः कथेति^(२) परमः स्मृतः^(३) ॥ ४० ॥
 महतामयुज^(४) स्त्वैश्वो युग्माः सर्वाः^(५) सहान्धया ।
 एकाद्ग्री प्रथमा च माहत्सृच उत्तमः^(६) ॥ ४१ ॥
 ढचस्यैव तु तत्रोक्तं कर्त्तृत्वमितरस्य तु ।
 इतिहासं पुरावृत्तमृषिभिः परिकथ्यते^(७) ॥ ४२ ॥
 समागच्छन्मरुद्भिस्तु^(८) चरन् व्योम्नि शतक्रतुः ।

- (१) क० ख० घ० च० पुस्तकेषु, मेघः शकस्तस्य धूम इत्यादि सौरौ चान्धा सरस्वते इत्यन्तपाठो न विद्यते, तेषु च अत्र स्थले,—
 सुक्तामस्यस्तवं त्वेतज्ज्ञानमेव प्रशंसति ।
 प्रवादवञ्जकत्वाच्च ततः सजिगमुच्यते ॥

इति पाठो वर्त्तते ।

- (२) कवेतीति ख० ।
 (३) ततः इति ख० ड० ।
 (४) महजः इति ड० ।
 (५) तत्रेति ड० ।
 (६) उत्तरः इति ग०, माहत्यस्तिश्च उत्तरा इति ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) ढचस्यैव तु तत्रोक्तमित्यादि ऋषिभिः परिकथ्यते इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।
 (८) चेति ख० ड० ।

बुद्धा तुष्टाव तानिन्द्रस्तेनेन्द्र^(१)मृषयोऽब्रुवन् ॥४३॥
 तेषामगस्त्यः संवादं तपसा वेद^(२)तत्त्वतः ।
 स तानभिजगामाशु निरूप्येन्द्रं हविस्तादा ॥४४॥
 महत्स्याभितुष्टाव मूकैस्तदिति च^(३)चिभिः^(४) ।
 महश्चिदिति चैवेन्द्रं महस्त्रमिति चैतथा^(५) ॥४५॥
 निरुप्तं तद्भुविष्येन्द्रं मरुद्भ्यो दातुमिच्छति^(६) ।
 विज्ञायावेक्ष्य तद्भुव्यं त्विन्द्रो^(७) नेति तमब्रवीत्^(८) ॥४६॥
 न श्यो नाद्यतनं ह्यस्ति वेद कस्तद्यदद्भुतं ।
 कस्यचित्तथ सञ्चारे^(९) चित्तमेव विनश्यति ॥४७॥
 किञ्च इत्यब्रवीदिन्द्रमगस्त्यो भ्रातरस्तव ।
 मरुद्भिः सम्प्रकल्प्यस्व^(१०)बधीर्मा च^(११) शतक्रतो ।४८॥

- (१) ते चैन्द्रमिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) तपसाबोधैति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) तन्विति त्विति क० घ० च० ।
 (४) तन्विति पञ्चभिरिति ग० ।
 (५) महश्चिदित्यनेन्द्रं महत्त्वं त ऋचाद्ययमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) इच्छति ख०, इच्छतः इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) तद्भावमिन्द्रः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) ततोऽब्रवीदिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) त्वर्थसञ्चारे इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) सव्यकल्पयेति ख० ड० ॥
 (११) मा नः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

किं नो भ्रातरिति त्वस्यामिन्द्रो मान्यसुपासभत् ।
 अगस्त्यस्वरमित्यस्यां चुम्ब^(१)मिन्द्रं प्रशामयत्^(२) ॥४६॥
 प्रादात्संवननं^(३) कृत्वा तेभ्य एव च तद्भुविः ।
 पूर्व्या सान्त्वयन्मिन्द्रो ह्यगस्त्यं खेहकाम्यया ॥५०॥
 एवं संवननं कृत्वा प्रादात्तेभ्यः स तद्भुविः^(४) ।
 सुते^(५) चकार सोमे च^(६) तानिन्द्रः सोमपीथिनः^(७) ॥५१॥
 तस्माद्विद्यान्निपातेन^(८) ऐन्द्रेषु^(९) मरुतस्तु तान्^(९) ।
 प्रीतात्मा पुनरेवर्विस्तांस्तुष्टाव पुनः पृथक्^(१०) ॥५२॥
 मरुतः प्रति सूक्ताभ्या^(११) मिन्द्रं षड्भिः परैस्तु सः^(१२) ।

- (१) ऋद्धिमिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) प्रसादयदिति ख० उ०. प्रसाधयदिति पुस्तकान्तरम् ।
 (३) सङ्गमनमिति क० ग० घ० च० ।
 (४) पूर्व्या सान्त्वयन्मिन्द्र इत्यादि स तद्भुविरित्यन्तपाठः, क० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (५) सुते इति ग० ।
 (६) सोमेऽथेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) निपातेष्विति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) नन्द्रेष्विति ख० ।
 (९) मरुतः स्तुताः इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) पृथक् पृथगिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) प्रतिसूक्ताभ्यामिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१२) गायन् षड्भिः शचीपतिरिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

ऋतुज्ञाता^(१) ऋषिर्भाषीं लोपासुद्रां यशस्विनीं ॥५२॥
 उपजप्पितुमारेभे रश्मःसंयोगकाम्यया ।
 दाभ्यां सा त्वन्नवीदृग्भ्यां पूर्वोरिति चिकीर्षितं ॥५३॥
 रिरंसुक्षामथागच्छ उत्तराभ्यामतीषयत् ।
 विदित्वा तपसा सर्वं तयोर्भावं रिरंसतोः ॥५४॥
 उल्लेनं^(२) हतवानस्मिन्^(३) ब्रह्मचार्युत्तमे जगौ ।
 प्रशंस^(४) तं परिविष्य गुरु मूर्धुर्यवजिप्रतुः ॥५५॥
 स्मित्वैनमाहृतुस्योभावनागा असि^(५) पुचक ।
 युवो^(६) रजांसीति ततः सूक्तैः पद्मभिरस्मिन् ॥५६॥
 अगच्छ एव तुष्टाव सूक्तेन कतरे तुण^(७) ।
 द्यावापृथिव्यौ सूक्तेन आनो विश्वान् दिवोकसः ॥५७॥
 पितु^(८) मन्नं समिद्धाप्यो अग्निमग्ने नयेति च^(९) ।
 दृष्टस्यतेरनर्वाणं^(१०) कंकतोपनिषत्परं^(११) ॥५८॥
 अपां दृणानां सूर्यस्य केचिदेतां स्तुतिं विदुः ।

(१) ऋतौ ज्ञातामिति क० घ० च० ।

(२) न त्वेनः इति ख० ग०, नत्वेतदि उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) ऋस्यीति ख० ग० उ० ।

(४) प्रशस्येति ग० उ० ।

(५) चोभौ ह्यनागोऽस्यीतीति क० ग० घ० च० ।

(६) कतरेति परेण त्विति क० घ० च०, सूक्तेन कतरेति त्वि उ० ।

(७) समिद्धो ह्याग्नियोऽग्ने च नयामये इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) परेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, ३४, १ । (ख) ऋ० १, ६१, ७ । (ग) ऋ० १, ३७, १ ।

ददर्श तदगस्थो वा^(१) विवर्णं विषयंकथा ॥ ६० ॥
 अदृष्टास्थो विषयरूपः^(२) सूक्तस्थांसोऽप तु तृचः^(३) ।
 अस्तौ^(४) कृत्स्नमदोऽग्निं तं^(५) जातवेदस्य^(६) माप्रियः ॥ ६१ ॥
 यज्ञेनाथ समिद्धोऽग्निरतोऽग्निं^(७) समभिर्ज्वे^(क) ।
 संयुज्य^(८) तपसात्मानमैत्रं विभ्रन्महदपुः ॥ ६२ ॥
 अदृश्यत मुहूर्त्तं दिवि च योमि चेह च ।
 तमिन्द्रमिति मत्वा तु^(९) दैत्यौ भीमपराक्रमौ ॥ ६३ ॥
 धुनिश्च चसुरिश्चैव^(१०) सायुधावभिपेततुः ।
 विदित्वा स तयोर्भावमृषिः^(११) पापश्चिकीर्षतोः ॥ ६४ ॥
 यो जात इति सूक्तेन कर्मास्थैश्चाथकीर्तयत् ।

- (१) त्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) अदृष्टास्थो मरुतरूपः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) तृचः इति ग० ।
 (४) स्तौतीति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) अग्निवमिति ग० उ० ।
 (६) जातवेदस्यमिति ख० ग० ।
 (७) चातोऽग्निमिति क० घ० च०, अग्निरिति उ० ।
 (८) संयोज्येति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) तौ इति उ० ।
 (१०) चोभाविति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) अग्निरिति क० घ० च० ।

उक्तेषु^(१) कर्मस्त्रिंशेषु भीस्तावाग्नु विवेग इ^(२) ॥६५॥

इदमन्तरमित्युक्त्वा ताविन्द्रस्तु न्यवर्हयत् ।

निहत्य तौ गृत्समदमृषिं^(३) शक्रोऽभ्यभाषत ॥६६॥

यथेष्टं मास^(४)खे पश्य प्रियस्त्व^(५)ं ज्ञागतोषि^(६) मे ।

वरं गृहाण मन्तस्त्वमचयं^(७) चास्तु ते तपः ॥६७॥

प्रह्व^(८)स्त्वं प्रत्युवाचर्षिरस्माकं वदतां वरः^(९) ।

तनूनामस्तु चारिष्टिर्वाक्चास्तु हृदयङ्गमा ॥६८॥

सुवीरा^(१०)रथिमन्त^(११)श्च वयन्वामिन्द्र धीमहि^(१२) ।

इन्द्र^(१३)त्वाञ्च विजानीमो वयं जन्मनि^(१४) जन्मनि ॥६९॥

(१) कीर्त्तयति क० घ० च० ।

(२) भीतौ सुषुपतुस्तदेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) इदमिति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) मांसमिति पाठः सङ्गतः ।

(५) मास खे पश्य प्रियस्त्वमिति क० घ० च० । अथ, मांसं खे पश्यं प्रियस्त्वमिति पाठो विमुक्तः ।

(६) प्रियत्वं चागतोऽसीति उ० ।

(७) मन्तश्चाक्षयमिति क० घ० च० ।

(८) प्रह्वः इति क० घ० च० ।

(९) वरेति क० ग० घ० च० ।

(१०) इन्द्र वामहे इति ख०, इन्द्रमीमहे इति उ० ।

(११) इन्द्रमिति उ० ।

(१२) ज्ञानोति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ६, १२, ५ । (ख) ऋ० १०, ७४, १ ।

तद्गत^(१)शेष मे भावो मापगास्त्वद्रथीतरः^(२) ।
 निरुक्तं तदिदं चार्धमिन्द्रश्रेष्ठान्यृचान्यया ॥७०॥
 वमे वरमिदं सर्वं तदाकर्ण्य ग्रथीपतिः^(३) ।
 तथेत्युक्त्वा तुराषाट् त्वां^(४) पाणौ जयाह दक्षिणे ॥७१॥
 ऋषिसास्य सखित्वेन पाणिना पाणिमस्युग्रत् ।
 सहितौ जग्मतुश्चैवं महेन्द्रसदनं^(५) प्रति ॥७२॥
 तत्रैनमार्ययत्प्रीत्या स्वयमेव पुरन्दरः ।
 कर्षणा विधिदृष्टेन तमृषिसाभ्यपूजयत्^(६) ॥७३॥
 सखित्वाच्च पुनश्चैनं^(७)मुवाच हरिवाहनः ।
 गृणन्मादयसे यस्मान्त्वमस्मानृषिसत्तम ॥७४॥
 तस्माद्गृत्समदो नाम ग्रौनहोत्रो^(८) भविष्यसि ।
 ततो दादग्रभिः सूक्तैस्तृष्टावेन्द्रं श्रुधी^{(९)(क)}त्यृषिः ॥७५॥

-
- (१) त्वां तत इति क० घ० च० ।
 (२) माप्रागाच्च रथीतरः इति ख० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) निरुक्तं तदिदं चार्धमित्यादि तदाकर्ण्यं ग्रथीपतिरित्यन्तपाठः, क०
 ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, नोपलभ्यते ।
 (४) त्वामित्यत्र तमितिपाठः शुद्धः । रथाङ्गन्विति ख० ख० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) महेन्द्रभवनमिति ख० ख० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) वाभ्यपूजयदिति क० । तमृषिं चाभ्यपूजयदिति ख० ग० घ० च० ।
 (७) श्वमिति पुस्तकान्तरम् ।
 (८) ग्रौनकोऽत्र इति ख० ।
 (९) इन्द्रश्रुधीत्यृषिरिति क० पुस्तकान्तरश्च ।
-

(क) ऋ० १, २५, २६ ।

ददर्श संसृजस्वेव तत्र स ब्रह्मणस्पतिम् ।
 दृष्टस्यतिं तु तुष्टाव दृष्टलिङ्गाभिरेव च^(१) ॥७६॥
 स तमथभितुष्टाव^(२) चतुर्भिरत^(३) उत्तरैः ।
 गणानां विश्वमित्यस्यां^(४) सहेन्द्राब्रह्मणस्पती ॥७७॥
 दृष्टस्यतिं प्रसङ्गादा^(५) ब्रह्मणस्पतिमेव च^(६) ।
 तुष्टाव कर्मण्येकेन प्रभावस्थान्तरन्तयोः^(७) ॥७८॥
 मिचावरुणदचांशतुविजात^(क) भगार्थ्यंणाम्^(८) ।
 आदित्यानामिमाः ^(९)सूक्तमिदं वारुणसुच्यते^(१०) ॥७९॥

-
- (१) दृष्टस्यतिस्तु तुष्टाव दृशि लिङ्गस्तवैः सहेति ख०, दृष्टलिङ्गस्तवैः सहेति ड० ।
 (२) अथभितुष्टावेति क० ख० ग० पुस्तकान्तरम् ।
 (३) चतुर्भिरिति उत्तरैरिति ग०, चतुर्भिरित उत्तरैरिति ड०, चतुर्भिरित उत्तरैरिति पुस्तकान्तरम् ।
 (४) अस्या इति ड०, विश्वामित्रस्येति ख० ।
 (५) प्रसङ्गादादिति ख० ड० ।
 (६) ब्रह्मणस्पतिमेव वेति ड० ।
 (७) द्वयोरिति ग० । श्लोकार्द्धमेतत् ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोर्नोपलभ्यते ।
 (८) तुविजातभगार्थ्यमिति ख० ।
 (९) इमाप्युक्तमिति ख० । इमाः इत्यत्र इदमिति पाठो विशुद्धः ।
 (१०) वरुणमिति ग० ।
-

(क) ऋ० १, १३१, ७ ।

(१) घृतप्रता वैश्वदेवन्तु चैन्द्रं परन्तु चतु(१) ।
 मदि क्रतुमिति त्वन्नामिन्द्रायोमौ च ह स्तौ ॥८०॥
 सरस्वति नमित्यभिषर्द्धे मध्यमा तु वाक्(२) ।
 वृहस्पतिन्तु यो नस्तु(३) उत्तमा मस्तस्तुतिः(४) ॥८१॥
 अस्माकं वैश्वदेवन्तु सूक्तादावुत्तमस्य तु(५) ।
 द्यावापृथिव्योर्दे त्वाञ्चौ(६) तथैवैन्द्रौ(७) परे ततः ॥८२॥
 दे दे राकाशिनीवायोः षड्खैन्द्रोय्यास्तथान्तया(८) ।
 (१०) रौद्रं मास्तन्तु परं(११) मा ते धारावरा इति ॥८३॥

(१) वासुधीयो म इत्याद्या दुःखप्रायप्रत्याघ्नौः । श्लोकार्द्धमेतत् ग०
 चिह्नितपुस्तके घृतप्रतेति श्लोकात् पूर्वमधिकं पठितं ।

(२) परं यत इति ख०, परं तत इति उ० ।

(३) माध्यमानुवागिति ख० ।

(४) वृहस्पते स्तुतिर्यो मा इति ख०, यो न स्त इति ग० ।

(५) वृहस्पते स्तुतिर्यो उ स्तन्मन्त्रस्त्वबतां स्तुतिः इति उ० ।

(६) अस्माकं वैश्वदेवं स्यात् सूक्तादावस्य चास्य ऋगिति ग०, स्यादद्या
 ऋक् चान्तिमास्य त्विति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) ऋग्द्यावापृथिव्योर्देवा इति क० घ० च०, द्यावापृथिव्योर्वाङ्मौ दे
 इति ख० । वै इत्यत्र वा इति ग० ।

(८) वाच चैन्द्रा इति ग०, चैन्द्रौ वर्यौ इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) तत्प्राययेति ग०, बहुभुग्वान्तया स्तुताः इति क० घ० च० ।

(१०) ख० उ० चिह्नितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च रौद्रमित्यस्मात् पूर्व,
 तत्पूर्वे दे ऋचौ कुङ्गाः कुङ्गमहमिति स्मृते । तदुत्तरे दे अनुमतेरनुगो
 न्विति ते स्मृते । धातुस्तस्यस्तत्रादौ धाता दधाति नो रयिम्(क) ।
 इत्यधिकं पठितं ।

(११) रौद्रं स्यात् परमास्तमिति पुस्तकान्तरम् ।

वामदेवो मृगान् दृष्ट्वा विभक्तोभ्य ऋषिः स्वयम्^(१) ।
 (१) अपान्नपादुपेत्यत्र स्तुतः सूक्ते ततः^(२) परे ॥८४॥
 तुभ्यमित्यार्भवे^(३) सूक्ते सावित्रादाश्विनम्परम्^(४) ।
 सोमः पूषादितिष्वेव सोमापूषेण्यया स्तुताः ॥८५॥
 वायव्ये^(५) वेन्द्रवायव्या अनयास्तु प्रउगा^(क)स्तृषाः^(६) ।
 प्रेतृक् स्तौति हविर्धाने अग्निस्तत्र निपातभाक् ॥८६॥
 द्यावापृथिव्यौ द्यावेति हविर्धाने ततः परे ।
 (८) स्तुतिन्तु^(८) पुनरेवेच्छन्निन्द्रो भूत्वा कपिञ्जलः ॥८७॥

- (१) वामतस्तु मृगान् स्तौत्यध्वनि निप्रस्थितास्तु हि । इति क० घ० च०,
मृगं दृष्ट्वेति ग० ।
- (२) ग० उ० चिह्नितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च अपान्नपादित्यस्मात् पूर्व
स्तुहि अतमिति त्वस्यां वद्रमस्तौत्प्रसादयन्नित्यधिकं पठितं ।
- (३) त्वत इति पुस्तकान्तरम् ।
- (४) इत्यार्भवे इति ख० उ० पुस्तकान्तरम् ।
- (५) स्तोकाज्जमेतत् ग० चिह्नित पुस्तके गोपलभ्यते ।
- (६) वायव्ये इति ग० ।
- (७) वायव्ये चैन्द्रवायव्यौ पश्चाद्य प्रउगास्तृषा इति क० ग० घ० च० ।
- (८) उ० चिह्नितपुस्तके पुस्तकान्तरे च स्तुतिमिति स्तोकाज्जात् प्राक्,
वास्तव्यो म इत्येवा दुःसप्राद्यप्रयाशिनीति स्तोकाज्जमधिकं
दृश्यते ।
- (९) स्तुतन्विति ख० ।

(क) क० १०, ११०, ३ ।

अध्वेर्जिगमिषोराग्नां ववाग्ना^(क)स्त्राय^(ख) दक्षिणाम् ।
 स तमार्षेण सम्प्रेक्ष्य चक्षुषा पक्षिरूपिणम् ।
 पराभ्यामभितुष्टाव सूक्ताभ्यान्तु कनिकदत्^(ग) ॥८८॥

प्रश्नास्य गायंस्तपसाऽभ्यगच्छ^(१)-

द्वद्धर्षितामेकगतञ्च पुत्रान् ।

स गाधिपुत्रस्तु जगाद सूक्तं

सोमस्य नेत्याग्नेयं यत्परञ्च^(२) ॥८९॥

वैश्वानरीयेति^(३) समित्समिदा

प्रोद्दे आग्नेये^(४) उत्तरे त्वत्र^(५) सूक्ते ।

द्यावापृथिव्यौ तु निपातभाजा^(६)

वापोऽथ देवाः पितरश्च मित्रः^(७) ॥९०॥

आग्नेयेषु दृश्यन्ते स्तुतास्तु^(८)-

(१) ववासे प्रतीति ग्व० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) अध्वगच्छन्निति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) नेत्याग्नेये तत्परि चेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) वैश्वानरीयेऽथेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) प्रियो द्वे चेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) त्वस्येति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च । उत्तरेत्यत्रेति ग० ।

(७) द्यावा पृथिव्या उषसो निपाता इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) वापोऽथ देवाः पितरोऽथ मित्र इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु स्तुतास्तु इत्यत्र तु इति पाठो न दृश्यते ।

(क) छ० २, २, २ । (ख) छ० १, १२५, १ ।

वैश्वानरो वरुषो जातवेदाः ।
 स्रुयेतैका यत्र यत्रास्तुतिर्वा^(१)
 निपात्यास्तां^(२) उपमार्थांश्च^(३) विद्यात् ॥८१॥
 राजर्षयो गृह्यमदा वशिष्ठा
 भरद्वाजाः कुम्भिको गौतमाश्च ।
 विश्वेऽश्विनावज्जिरसोऽत्र योऽदिति-
 र्भाजाः कण्डो^(४) भृगवो रोदसी दिग्मः ॥८२॥
 सावित्रसौम्याश्विन^(५) भारुतेषु
 ऐन्द्राग्नेये रौद्रसौर्यौषसेषु^(६) ।
 आदावन्ते सूक्तमध्ये स्तुतास्तु^(७)
 न व्याघ्नन्ति देवताः सूक्तभाजः^(८) ॥८३॥
 अग्नेः सप्तदशोऽध्याय ऊर्द्धं ऊषुण ऊतये^(क) ।

-
- (१) एको यत्र तत्रान्यस्तुतिर्वेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) निपात्यर्थाः इति क० ग० घ० च० ।
 (३) उपमार्थांश्चेति पाठः साधुः ।
 (४) कण्डो इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) सौर्याश्विनेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) सौम्यौषसेष्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च, सौर्यौषसेष्विति च० ।
 (७) स्तुतास्ताः इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) भ्रन्ते देवतां सूक्तभागिनीमिति पुस्तकान्तरम्, सूक्तभाजा इति
 ग०, सूक्तभागिनीमिति उ० ।
-

(क) ख० १, ४, १ ।

एते काण्व्याहृचौ चोभौ ह्यङ्गन्ति तेति पञ्च च^(१) ॥८४॥
 शेषा बङ्गभ्यो व्युपेभ्यो^(२) वैश्वदेवौ तृगृह्णी^(३) ।
 अस्या^(४) न्या प्रसिनी योक्ता^(५) षष्ठमैन्द्राय^(६) मुच्यते ॥८५॥
 वैश्वदेव्यग्निमुषसं^(१) दधिक्राव्णेति^(२) चैतया ।
 आग्नेन्नी त्वम इन्द्रेति परा^(३) वैश्वानरस्तृचः ॥८६॥
 प्रयन्तु मारुता^(४) स्यान्था शतधारङ्गुरुस्तवः ।
 प्र वो वाजा ऋत्वं^(१०) स्तौति ऋत्विजः स्तौति^(११) मन्वतः ॥८७॥
 पुरीव्यास^(१२) ष^(४) इति त्वस्यान्धिष्यानग्रौन् प्रशंसति ।

-
- (१) एते काण्व्याहृचौ चोभौ यौष्यौ ह्यङ्गन्ति पञ्च चेति ख० ।
 (२) शेषेभ्यो बङ्गभ्येभ्य इति ग० ।
 (३) वैश्वदेवो ऋगृह्णीति क०, वैश्वदेवो तृगृह्णीति पुस्तकान्तरम् ।
 (४) स्यान्ता प्रप्रचना योक्तेति च० ।
 (५) स्यान्ताः प्रप्रचनाः योक्तेन्द्रायो ऐन्द्रायमिति ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (६) अग्निमुषसं वैश्वदेवोति क० ख० ग० घ० च० ।
 (७) दधिक्रामितीति क० ग० घ० च० ।
 (८) आग्नेन्नी त्वम इन्द्रस्तृचं परेति ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (९) प्रयन्तुमारुतः इति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (१०) ऋत्वनितिपाठः समीचीनः ।
 (११) स्तौति ऋत्विजश्चैवेति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (१२) पुरीव्यास इति ग० ।
-

ज्ञेया^(१)श्चैव तु होतारसो दैव्याश्चैव तत्र तु^(२) ॥८८॥
 त्रयोविंशतिरेन्द्राग्नी इच्छन्तीति पराण्यतः ।
 सूक्ते प्रेति तु नद्यस्य विश्वामित्रं समूदिरे^(३) ॥८९॥
^(४)पुरोहितः सन्निज्यार्थं सुदासः सोऽहरद्वनम् ।
 विपाट्कुतुब्धोः सभेदं शमित्यैते उवाच ह ॥१००॥
 प्रवादास्तत्र दृश्यन्ते द्विवद्वद्वदेकवत् ।
 अष्टेत्यर्द्धैर्षे पञ्चो वा नदीष्वथेकवन्ति ते ॥१०१॥
 आद्ये द्युचे द्विवत्सार्द्धे विश्वामित्रवचःश्रुतेः ।
 एनाभिर्षग्भिर्वा नद्य ऋषिं वज्रवदूचिरे ॥१०२॥
 षष्ठ्यष्टज्ञो^(५)ऽसतुर्थाश्च दशम्याश्चेतरा ऋषेः ।
 सप्तम्याश्चि षष्ठ्याश्च यौ देवौ^(६) परिकीर्तितौ ॥१०३॥
 निपातिनौ तु तौ ज्ञेयौ त्वेन्द्रापार्वत्यृगुत्तमे^(७) ।
 करोति पुत्रिकां नारी^(८) यथा दुहितरन्तथा ॥१०४॥

(१) यूपा इति ख० ।

(२) तत्र हेति ख० ड० ।

(३) विश्वामित्रः समूदिरे इति ख० ग० पुस्तकान्तश्च, स संवदन्निति
क० घ० च० ।

(४) पुरोहित इत्यादि स्त्रोत्रत्रयं क० घ० ड० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(५) षष्ठ्यष्ट्योरिति पाठः साधुः ।

(६) यौदेकौ इति ग० ।

(७) पार्वत्यृगुत्तमेति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) नामेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

तस्यां सिञ्चति रेतो वा^(१) तच्छासदिति कीर्तितम् ।
 रिक्थस्य दुहितुर्दानं नेत्यृचि प्रतिषिध्यते^(२) ॥१०५॥
 तस्याश्चैव^(३) यवीयांसं भ्रातरं ज्येष्ठवत्सुतं ।
 सुदासश्च महायज्ञे दक्षिणा गाधिसूमवे^(४) ॥१०६॥
 निगृहीतं ब्रह्माश्चेतः^(५) सोऽवसीदद्विचेतनः ।
 तस्मै^(६) ब्राह्मीन्तु सौरीं वा नाका वाचं समर्परीं ॥१०७॥
 सूर्य्यक्षयादिहागत्य ददुस्ते^(७) जमदग्नयः ।
 कुशिकानां ततः सा वागमतिन्नामपाहनत् ॥१०८॥
 उपेत्य चास्यां^(८) कुशिकान् विश्वामिषो बुबोध यत् ।
 सन्धा वाचं च दृष्टात्मा^(९) तानृषीन् प्रत्यपूजयत्^(१०) ॥१०९॥
 समर्परीरिति दाभ्यामृग्भ्यां वाचं स्तुवन् स्वयम् ।
 स्थिरावित्यनसो^(११) ऽङ्गान्यनडुह^(१२) च गृहान् व्रजन् ॥११०॥

- (१) रेतो धा इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) प्रतिषेधतीति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) तस्याश्चाहेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) शक्तिना गाधिसूमवे इति क० ग० घ० च० ।
 (५) गृहीत्वा ब्रह्माश्चेतः इति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) तस्मैति क० घ० ।
 (७) तां ददुरिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च । आगत्येत्यत्र आहृत्येति क०
 ग० घ० च० ।
 (८) उपेत्य चास्यां कुशिकानिति क० घ०, उपेत्य वाचं कुशिकानिति छ० ।
 (९) प्रतिष्ठात्मेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) अन्वचेतयदिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) इत्यनसाङ्गान्यनडुहमिति क० घ० । अनडुहमित्यत्र अनडुहः इति छ० ।

(क) ऋ० ४, २०, २० ।

(१) अनयोऽङ्गानि चोत्याप्य अनङ्गाहौ गृह्यात्मजौ ।
 ततश्च स्वशरीरञ्च गृह्यान् स स्वयमाप ह ॥१११॥
 रयञ्च स्वशरीरेण गृह्यान् गच्छन् पराददे ।
 पराश्चतस्रो यास्वत्र वसिष्ठदेषिणीर्विदुः^(१) ॥११२॥
 विश्वाभिन्नेण याः^(२) प्रोक्ता अभिशापा इति स्मृताः ।
 द्विषद्वेषास्तु ताः प्रोक्ता विद्याश्चैवाभिचारिकाः^(३) ॥११३॥
 वसिष्ठास्ता^(४) न शृण्वन्ति तदाचार्यकसम्मतम् ।
 कीर्त्तनाच्छ्रवणादापि महान् दोषः प्रजायते^(५) ॥११४॥
 शतधा भिद्यते मूर्धा कौर्त्तितेन श्रुतेन वा ।
 तेषां बालाः प्रमीयन्ते तस्मान्नास्तु न कीर्त्तयेत् ॥११५॥
 विश्वांस्य देवां^(६) स्तुष्टाव चतुर्भिरिममित्यृषिः ।
 अस्तौदिश्यात्मना सर्वान् मन्यमानः परं पदम् ॥११६॥

(१) अनस इत्यादिसार्द्धश्लोकः क० ग० घ० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।
 तेषु अस्मिन् स्थले, तन्वस्व स्वां शरीरञ्च गृह्यानाच्छन् परीददे इति
 पाठोऽस्ति ।

(२) वसिष्ठदेषिण्यः स्मृताः इति क० ख० ग० घ० ।

(३) त्विति क० ख० ग० घ० च० ।

(४) विद्वेषिण्यः स्मृता विद्यादभिचारेषु शब्दयते । इति क० ग०
 घ० च० ।

(५) त्विति ख० पुस्तकान्तरश्च, ते इति ड० ।

(६) श्लोकाद्धमेतत् क० घ० चिह्नितपुस्तकयोर्न दृश्यते ।

(७) विश्वान् देवांश्चेति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(१) देवानामसुरत्वं तदेकं महदितोरयम् ।
 अश्विनौ मित्र ऋभवो^(१) धेनुर्मित्र इहेह वः ॥ ११७ ॥
 (२) वैश्वदेवीति विज्ञेया मैत्री मित्राय पञ्च तु ।
 ऐन्द्रार्भवस्तृचस्वचारभवे सूक्तः स उत्तमः^(२) ॥ ११८ ॥
 (३) पूर्वे दृचे निपातीन्द्र उषो वाजेन पञ्चमात् ।
 उषस्यादुत्तरे षड्भिः स्तुता ऋग्देवता त्वचेः^(३) ॥ ११९ ॥
 ऐन्द्रावरुणः प्रथमो वार्हस्यत्यस्ततः परः^(४) ।
 पौष्णसावित्रसौम्याश्च मैत्रावरुण उत्तमः^(५) ॥ १२० ॥
 तुष्टाव जमदग्निश्च^(६) तेन देवा वृता वृधौ ।
 देवर्षिपितृपूजायं य अन्वाण्यपचच्छुनः^(७) ॥ १२१ ॥

-
- (१) अस्तौ द्विश्चात्मना सर्वानित्यादि महदितोरयमित्यन्तपाठः क० ग०
 घ० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।
- (२) ऋतवः इति क० घ० च० ।
- (३) वैश्वदेवीति श्लोकार्जं ख० उ० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।
- (४) उत्तमे इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (५) पूर्वे दृचे इति श्लोकार्जं क० ख० घ० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।
- (६) सौमसादुत्तरास्त्वन्ये षट् एथग्देवतास्तृचाः इति क० ख० ग०
 घ० च० ।
- (७) तथापरः इति ग० । तदुत्तरः इति उ० ।
- (८) बस्यामन्यस्तु यस्तृचः इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (९) जमदग्निस्तु इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (१०) यथाचान्वाण्यपचच्छुन इति क० ग० घ० च० ।

यस्य वे श्येनरूपेण अहर^(१)हृत्तदा मधु ।
 षोऽग्निन् पञ्चदशभिरिन्द्रं षोडशभिः परेः ॥१२२॥
 ऋषिस्त्वामिति तुष्टाव सूक्तेरेतेस्तु^(२) गौतमः ।
 स भ्रातरमिति त्वासु^(३) तिसृष्वग्निर्निपातभाक् ॥१२३॥
 वरूपेणाभिसंस्तौति चाऊ^(४)रन्वे निपातितम् ।
 सिङ्गोक्तदेवते सूक्ते एके^(५) प्रत्यग्निरेव तु^(६) ॥१२४॥
 ऋषिर्बोधदिति दाभ्यां स्तौति सोमकमेव तु^(७) ।
 तस्त्रैव चाधुरर्थाय^(८) पराभ्यामश्विनौ स्तुतौ ॥१२५॥
 अश्वसानुजनिष्येऽहं^(९) ब्रुवाणं गर्भं एव^(१०) तम्^(११) ।
 अन्वगात्त्वदितिः^(१२) पुत्रमिन्द्रमात्महितैषिणौ ॥१२६॥

-
- (१) यस्य च श्येनरूपेण चाहरदिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) इति त्विति ग० घ०, इति चैति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) त्वास्त्विति उ० ।
 (४) ऋभिसंस्तौत्या प्राऊरिति क० ग० घ० च० ।
 (५) सिङ्गोक्तदेवतं सूक्तमेते इति क० घ० ।
 (६) सिङ्गोक्तदेवते सूक्ते एके प्रत्यग्निरेव, इति उ० ।
 (७) सोमकभूपतिमिति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) चाधुषोऽर्थायेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) जनिष्यामेति क० ख० घ०, जनिष्याय इति ग० ।
 (१०) गर्भमेवेति क० ग० घ० च० ।
 (११) त्विति क० ख० ग० घ० च० ।
 (१२) अन्वगात्त्वदितिरिति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

स जातमात्रं युद्धाय ऋषिमेवाजुष्टाव तं^(१) ।
 योधयन्^(२) वामदेवसं हृत्वात्मनि बलं तथा ॥ १ २ ७ ॥
 दिमानि दश राचीश्च^(३) विजिग्ये चैनमोजसा ।
 स तद्ग इम^(४)मित्यस्यां विक्रीणन्नृषिसंसदि ॥ १ २ ८ ॥
 स्वयन्नेवाभितुष्टाव^(५) नकि^(६)रिन्नेति^(७) गौतमः ।
 किमादुतासीति चास्यां^(८) मन्यं मध्ये^(९) पराणुदत् ॥ १ २ ९ ॥
 अथास्य रूपवीर्याणि धैर्यकार्याणि तान्मृषिः^(९) ।
 विविधानि च कर्माणि ग्रंथादितथे तथा ॥ १ ३ ० ॥

- (१) स जातमात्रं युद्धायेति क० ख० ग० घ० च० ।
 (२) योधयेदिति क० ख० घ० च० ।
 (३) रात्र्यक्षेति क० ग० घ० च० ।
 (४) सतश्च इत्यमिति ग० ।
 (५) स्वयं तेनाभितुष्टावेति ग०, स्वयमेवाभितुष्टावेति ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (६) इन्नेयेति ड० ।
 (७) किमादुतासीदित्यस्यामिति ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (८) मन्युमर्धे इति क० ग० घ० च०, मन्युमध्ये इति ख० ।
 (९) धैर्यांश्याणि चारिष्विति क०, धैर्यायद्ग्राणि चारिष्विति घ० च०, तान्मृषिरिति ड० ।

अयमित्यथ वै सूक्ते^(१) बृचे स्तुतिर्द्वयस्य हि^(२) ।
 प्रसुषविभ्यो नवभिर्दग्भिः श्येनस्य^(३) संस्तवः ॥१३१॥
 पराभिस्त्वेति पञ्चर्षे सोमेनेन्द्रः स्तुतः^(४) सह ।
 सोमप्रधाना^(५)मेतान्तु क्रोष्टुकि^(६)र्मन्यते स्तुतिं ॥१३२॥
 दिवश्चिदिति चानेन बृचेनेन्द्रेण संस्तुतः^(७) ।
 उषसं मध्यमां मेने त्वाचार्यः^(८) ग्राकटायनः ॥१३३॥
 वाममित्यृक्स्तुतास्त्रात्र^(९) भगः पूषेति चार्यमा ।
 करुणती^(१०)ति पूषोक्तोऽदन्तकः स इति श्रुतेः ॥१३४॥
 अस्माकमुत्तमं सूख्यं स्तौतीत्याहान्श्रवायनः^(९) ।

-
- (१) अहमित्यात्मसंस्तवः इति ख० उ०, अहमित्यास्त्वसंस्तावः इति ग० ।
 (२) बृचे स्तुतिर्विसस्य हीति ख०, बृचे स्तुतिरिवास्य हीति उ० पुस्त-
 कान्तरश्च ।
 (३) पराभिस्त्वेव पञ्चर्षे सोमेन्द्रः संस्तुतः इति क० घ०, सोमेन्द्रौ च
 स्तुतः इति ग० ।
 (४) सोमप्रधानमिति क० ख० ग० घ० च० ।
 (५) क्रोष्टुकः इति क० घ० च० ।
 (६) चैतेन ते बृचे नेन्द्रसंस्तुतेति क० घ० च०, इन्द्रसंस्तुतामिति ग० ।
 (७) मेन आचार्यः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) वाममित्यृषि संस्तुतेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) करुणतीत्यादि स्तौतीत्याहान्श्रवायनः इत्यन्तपाठः क० ग० घ०
 च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

इन्द्रस्य हरयो अग्नेरश्वस्तु^(१) रोहितः ॥१३५॥
 सूर्यस्य हरितश्चैव^(२) वायोर्नियत एव च ।
 रासभा रोहितो^(३)ऽश्विभ्यामजाः^(४)पूष्णश्च^(५)वाजिनः ॥१३६॥
 पृषतो^(६)ऽश्वस्तु मरुतां गावोऽरुणस्तथोषसः^(७) ।
 सवितुर्वाजिनः श्यावा^(८) विश्वरूपा वृहस्पतेः ॥१३७॥
 सहेते देवताभिस्तु^(९) स्तूयन्ते स्तूयन्तो^(१०)ऽन्यथा ।
 आयुधं वाहनं चापि स्तुतौ यस्येह वृश्यते ॥१३८॥
 तमेव तु स्तुतं विद्यात्तस्यात्मा बद्धा हि सः ।
 कनीनका^(११)स्तूक्तशेषो ह्यर्थाः स्तुति^(१२)रिहोच्यते ।
 चत्वार्यतश्च विज्ञेयान्यप्रगृह्याणि^(१३) विद्मधेः^(१४) ॥१३९॥
 इति वृहद्देवतायां चतुर्थोऽध्यायः ।

(१) अश्वस्त्विति क० ख० घ० उ० च० ।

(२) प्रोक्ता इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) रासभो मोहितः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च, रासभौ सहितः इति ग० ।

(४) माजाः इति क० घ० च० ।

(५) पूष्णस्त्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) पृषत्यः इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) तथोषसामिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) श्यामा इति क० घ० च० ।

(९) चैति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) स्तूयन्तेऽप्यतेऽन्यथेति क० घ० च०, स्तूयन्तेऽप्यल्पशोऽन्यथेति ग० ।

(११) धर्धसन्ततिरिति क० घ० च०, स्तूक्तशेषोऽध्यर्धसन्ततिरिति ग० ।

(१२) चत्वारि परमाभेयान्याप्रगृह्याणीति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, ७, २ । (ख) ऋ० ४, १२, २३ ।

अथ पञ्चमोऽध्यायः ।

प्रेति पञ्चार्भवं चीणि^(१) दधिक्राणि पराण्यतः ।
 ऋग्द्यावापृथिव्यौ स्तौति दधिक्राव्णां^(२) मुखे तु या^(३) ॥१॥
 परोक्षैरमुतो वाग्भिर्नामभिस्तु स्तुतास्त्वयः ।
 अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च हंसः इन्द्रश्चिदित्यृचा^(४) ॥२॥
 निगुक्ता सूर्यदेवत्या हंस इत्यैतरेयके^(५) ।
 द्वे इन्द्रावरुणे सूक्ते^(६) तत्र^(७) चीण्याश्चिनाग्निकः^(८) ।
 अयं वायो विह्वी^(९) त्वेषु^(१०) वायव्याः सप्त कीर्त्तिताः ॥३॥

-
- (१) पञ्चार्भवाणीति ड० ।
 (२) दधिक्राव्णां स्तुतौ हि वामिति ख०, दधिक्राणां मुखे तु येति ग०,
 दधिक्राणामुतो (ख) हि वामिति ड० ।
 (३) इत्युच्येति क० ग० घ० च० ।
 (४) स्तोत्राद्धमेतत् क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
 (५) द्वे इन्द्रावरुणे इन्द्रादिति ड० ।
 (६) तत्र इति ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) च्याश्चिनाग्निकः इति क० ख० ग० घ० च० ।
 (८) विह्वी मां त्या इति ड० पुस्तकान्तरस्य ।
-

(१) ऋ० ४, ३६, २ । (ख) ऋ० १, २३, १५ ।

(ग) ऋ० ४, ४८, १ ।

१०० वैश्वानराः श्रेयाः^(१) शिवाः प्रतेज वदन्ति ।
 इदं कथितदेवत्वं यस्तु कामोत्तमो ह्यः^(२) ॥३॥
 अतिरिन्नाहस्यत्थोरष्टावेताः अथः स्यताः ।
 चार्धस्थानु तस्युक्तमिदमित्यौषधे परे ।
 पुरो धातुः कर्षग्रंथा च इन्द्राचोच्यते^(३) ह्ये^(४) ॥४॥
 तस्याविषो वे तु को वैश्वदेवं^(५)
 मदी चावा इचिवीथं तत्परश्च^(६) ।
 चेषसेति तिस्रः चेषपत्न्याः^(७)
 शुभं^(८) वासाः शुभदेवी तृगुणमा^(९) ॥५॥

(१) श्रेया इति क० ग० घ० च० ।

(२) इदं कथितं इति क० ।

(३) इति क० घ० च०, यत्तं कामोत्तमो इति क० ।

(४) च इन्द्राचोच्यते इति पुस्तकान्तरम् ।

(५) अतिरिन्नाहस्यत्थोरिति श्लोकः क० घ० च० चिन्तितं चेषसेति ।

(६) तस्याविषो वैश्वदेवमिति क० ।

(७) तस्युक्तं इति क० ग० घ० च० ।

(८) चेषकं चेषपत्न्याश्चक्षिति क० घ०, चेषसेति चेषकं चक्षिति क० ।

(९) शुभदेवतामस्येति क० क० पुस्तकान्तरम् ।

वायुः शुनः सूर्य एवात्र^(१) सीरः^(२)
 शुनासीरौ^(क) वायुसूर्यौ^(ख) वदन्ति ।
 शुनासीरं चास्व इन्द्रन्तु मेने
 सूर्येन्द्रौ तौ मन्यते प्राकपूर्णिः ॥७॥
 शुनासीरौ पञ्चम्यां तु स्तुतौ तौ
 सीतायै षष्ठी त्वय सप्तमी च^(ग) ।
 शुनं नः फालाः^(घ) कृषिं स्तौति पादः^(ङ)
 शुनं कीनाशाः^(च) कृषिजीवान् मनुष्यान्^(छ) ॥८॥
 शुनं पादे पर्जन्यं तृतीये^(ज)
 चीनृषिः कृषिकामो^(झ) जगाद ।

(१) एवात्रेत्यत्र त्वेवेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) सौर्य इति क० घ० च० ।

(३) वायुसूर्यमिति क० घ० च० ।

(४) हे तु सीतायै षष्ठी सप्तमी चेति क० ग० घ० च० ।

(५) पादे इति ड० ।

(६) कृषिजीमनुष्यामिति क० घ० च० ।

(७) स्तुतः पादेऽत्र पर्जन्यस्तृतीये इति क० ग० घ० च० ।

(८) चानुष्यान् त्वृषिर्धर्मकामः इति क० घ० च०, चानुष्यत्तृषिर्धर्मकाम
इति ग० ।

(क) ऋ० ४, ५७, ५ । (ख) ऋ० ४, ५७, ८ । (ग) ऋ० ४,
५७, ८ ।

ऋषिं वा^(१) सौति सर्व्वं हि सूक्तं

समुद्रादित्यग्नेर्मध्यमस्य ॥८॥

आदित्यं वा ब्राह्मणोक्तं प्रदिष्टं

आग्नेयं^(२) यदाग्न्यसूक्तं^(३) हि दृष्टं^(४) ।

अपां स्तुतिं वा यदि वा द्युतस्तुतिं

गवां स्तुतिं वा सूक्तं^(५)मेतद्वदन्ति ॥९॥

स्वर्भानुदृष्टं सूर्यस्य अपश्यत्य^(६)तमोऽचयः ।

सप्तविंशतिभिः सूक्तैरबोधैत्यग्निमस्तुवन् ॥१०॥

चैवृष्ण^(क)स्त्रसदस्युष^(ख) अश्वमेध इति चयः ।

स्त्रयमानाः परीक्ष्याः स्युरन्विष्येते^(ग)कश्चित् कश्चित्^(घ) ॥११॥

ऐस्त्राक^(ङ) स्त्र्यरूपो राजा चैवृष्णो रथमास्थितः ।

(१) ऋषिवदिति क० घ० च० ।

(२) आग्नेयमिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) वाप्याग्न्यसूक्तमिति क० घ० च०, वा प्राग्यसूक्तमिति ग० ।

(४) प्रदिष्टमिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) गश्वमेके सौर्य्यमिति क० ग० घ० च० ।

(६) स्वर्भानुदृष्टसूर्य्यस्यापन्नं ये इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) अन्विष्येते इति घ० ।

(८) चैवृष्णस्त्रसदस्युषेति श्लोकः ख० उ० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।

(९) ऐस्त्राकुरिति क० ग० घ० च० ।

सञ्जयाहासरक्षींश्च^(१) दृष्टो जानः^(२) पुरोहितः ॥ १३ ॥
 स ब्राह्मणकुमारस्य रथो गच्छञ्जिरोऽच्छिनत् ।
 एनःस्त्रित्यग्रवीचैव स राजेन^(३) पुरोहितं ॥ १४ ॥
 सोऽथर्वाङ्गिरसान्मन्त्रान्^(४) दृष्ट्वा सञ्जीव्य तं शिशुं^(५) ।
 क्रोधात्सन्धय्य राजानमन्यं देयं समाश्रितः ॥ १५ ॥
 हरोऽप्याग्नेर्नाग्राञ्च^(६) तस्यापक्रमणादृषेः^(७) ।
 अग्नीं प्रास्तानि हव्यानि^(८) न ह्यपच्यते^(९) कानिचित् ॥ १६ ॥
 ततः प्रव्यथितो राजा अभिगम्य प्रसाद्य च^(१०) ।
 आनीत्वा सद्यं जानं^(११) पुनरेव पुरोदधे ॥ १७ ॥
 स प्रसन्नो दृष्टोऽन्वैच्छदरमग्नेर्नृपचये ।

-
- (१) अस्य रक्षीञ्चेति क० घ० च० ।
 (२) दृष्टोजानः इति ख० ।
 (३) राजा तमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) सोऽथ वाग्नांनि सामानीति क० घ० च०, सोऽथर्वा गिरिशान्
 मन्त्रानिति ख० ।
 (५) सुतमिति ख० ।
 (६) अस्येति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) तस्यापक्रमणादृषेरिति क० ग० घ० च०, गुरोरिति ड० पुस्तका-
 न्तरश्च ।
 (८) प्रास्तानि पच्यानीति क० घ० च०, प्रास्तानि शक्यानीति ख०,
 प्रास्तानि चाप्यानीति ड० ।
 (९) ह्यपच्यन्तेति पाठः साधुः । न ह्यपच्यतेति क० घ० च०, खवहन्ते इति
 ख०, न जीर्बन्ते चेति ड० ।
 (१०) तमिति ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) आनीय सद्यं यानं इत्येव पाठो भवितुमर्हति ।

अविन्दत पिशाचीं च^(१) आयां तस्य च भूपतेः ॥१८॥
 निषद्यः स तथा सार्द्धं मासं द्यां कग्निपावपि^(२) ।
 तामुपामन्त्रयाच्चक्रे कमेतं त्वमिति लृषा^(३) ॥१९॥
 हरः^(४) कुमाररूपेण वृशस्ता^(५) मभ्यभाषत ।
 विज्योतिषेति चोक्तायां सहस्राग्निद्वयवत् ॥२०॥
 (१) पिशाचीमदहन्तां स यत्र चोपविवेश सा ।
 एष एव परामृष्टो भास्ववी ब्राह्मणो^(६) द्यूचः ॥२१॥
 निदानसंज्ञके पन्थे हृन्दोगनामिति श्रुतिः^(७) ।
 भवेदेव परामर्शः सूक्तस्यास्य व्यपेक्षया^(८) ॥२२॥
 भवन्ति बाल्या मन्त्रा^(९) हि विधिग्रन्थेन^(१०) चोदिताः ।

(१) तामिति ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(२) कग्निपावपौति क० घ० च० ।

(३) युवेत्युच्येति ड० ।

(४) हरः इति क० घ० च० ।

(५) वृवंस्तामिति ख० ।

(६) ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च, पिशाचीमदहन्तां स इति श्लोकात् प्राक्, सहमानः समायान्तं प्रकाशश्च प्रकाशयन्निक-
 धिकं श्लोकाद्धं पठितम् ।

(७) भास्वाभिब्राह्मणः इति ख०, भास्वविब्राह्मणः इति ड० ।

(८) एतच्छ्लोकाद्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(९) विवक्षयेति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(१०) वाक्यान्वेषामिति क० ग० घ० च० ।

(११) विधिदृष्टेनेति क० ग० घ० च० ।

दृश्यन्ते ब्राह्मणे मन्त्रा एकदेशे प्रदर्शिताः ॥२३॥
 जामदग्न्यो यथाप्रियः^(१) स्तौतीया^(२)श्चैतरेयके ।
 आप्रियः सुसमिद्धाय^(३) पञ्चमं सूक्तमच तु^(४) ॥२४॥
 एतद्वृ^(५)म्वैश्वदेवी वा अन्या चैन्द्रान्युपोत्तमे ।
 ऐन्द्राणि दादग्र चीणीत्युशना^(६)यत्र^(७) संस्तुतः ॥२५॥
 उग्रनेति तु पादेन संहयदामनेन च^(८) ।
 इन्द्राकुत्सेति चैतस्यां कुत्सेनेन्द्रः स्तुतः सप्त ॥२६॥
 यत्त्वा सूर्येति चात्रीणां पञ्चर्चे^(९) कर्ष कौर्त्येते ।
 (१०) चैष्टव्यास्त्यरणो राजा अश्वमेध स्तुतं च यः ॥२७॥
 स्वयमानाः प्रतौच्याः स्युरचिष्वेते क्वचित् क्वचित् ।
 अनस्वनेति सूक्तेऽस्मिन्नाग्नेयेऽचिर्हविः स्वयम् ॥२८॥
 दानतुष्टः शशंभैतान्वाजर्षीनिति केचन ।

-
- (१) जामदग्नस्तथैवान्यः इति क० घ० च०, यथाप्रिय इति ग० ।
 (२) स्तौकीयाः इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) आप्रः सुसमिद्धायेति क० ग० घ० च० ।
 (४) अत्रिष्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) श्दमृगिति क० ग० घ० च०, रोदमृगिति ख० ।
 (६) दादग्रान्यादीन्युशना इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) त्वचेति क० ख० ग० घ० च० ।
 (८) उग्रनेति च पादोऽयं संहयदां परस्व यः इति ख०, परस्व यः इत्यत्र
 परस्वय इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) पञ्चर्चः इति क० घ० च० ।
 (१०) चैष्टव्यास्त्यरणो राजेत्यादि सार्द्धाऽस्लोकः क० ग० घ० च० चिञ्जित-
 पुस्तकेषु न विद्यते ।

आशौरध्वेषणासैभ्यो अग्निं प्रति च दृश्यते ॥२८॥
 अयुतस्य गवां चीणिं शतान्यथ च विंशतिः ।
 सौवर्ण्यकटं गोभ्यां अरुणोऽदान्नृपोऽप्यथे ॥२९॥
 अश्वमेधगतं सोद्गांस्त्वसदस्युर्धनं वज्र ।
 राज्ञः प्रति च तत्सूक्तं बभाष इति केचन ॥३०॥
 आत्मा हितात्मने^(१) दद्याद्यहीन्नृपतेर्हविः ।
 अग्नेः सुतमृषिं बभ्रुमार्त्विज्याय ऋणञ्च यः ॥३१॥
 सहस्रदक्षिणे सोमे वज्रे तं सोऽप्ययाजयत् ।
 ददौ तदौशनो राजा सहस्राणि शतानि च ॥३२॥
 तस्मै चत्वारि चत्वारि महावौरञ्च काञ्चनम् ।
 प्रवर्गेषु महावीराः सौवर्णास्तस्य चाभवन् ॥३३॥
 प्रतिगृह्य ऋषिर्गच्छन् मध्यमेनाग्निना पथि ।
 शृष्ट इन्द्रेण चाचख्यौ भद्रं चतसृभिश्च तत् ॥३४॥
 कोनुवान् वैश्वदेवानि एकादश^(२) पराश्रितः^(३) ।
 मारुतानि दश प्रेति इलाभीत्यृषि तु सुता^(४) ॥३५॥
 द्वितीययान्थया सुतः सविता श्रौनकोऽब्रवीत्^(५) ।
 उपेति वार्हस्यत्यरुचो यो मारुत्युगुत्तरा ॥३६॥

(१) आत्महितात्मने इति पाठः सङ्गतः ।

(२) कोनुवांश्च वैश्वदेवान्येकादशेति क० ।

(३) त्विति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) प्रेवीइलाभीत्यृषि तु संस्तुतेति ग०, इलाभि न ऋष्यांस्तुतेति ख० छ०
पुस्तकान्तरश्च ।

(५) सोकाङ्गमेतत् क० ग० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

तमुद्युही तु रौद्रीं स्यात्^(१) प्रसुद्युतिरिति वृषिः ।
 इक्षस्यतिः प्राकपूर्णिः पर्जन्याग्नी तु गालवः ॥३८॥
 यास्वस्त्यु पूषणं मेने स्तुतमिन्द्रन्तु शौनकः ।
 वैश्वानरं भागुरिस्तु मारुत्यौषसमाश्विनं^(२) ॥३९॥
 वायव्याध्वर्यवः सौमी दशैत्यैन्द्री परा तु या^(३) ।
^(४)अग्निं धर्मं पराञ्जन्ति^(५) अश्विनौ स्तौत्यृगच्छ च ॥४०॥
 प्रेति वां पूषणं या चेत्यर्द्धर्चैःग्निरिहोच्यते ।
 प्रथमेऽथ द्वितीये च स्तुता एति दिवोकसः ॥४१॥
 आवाचं मध्यमां स्तौति ततोऽन्या तु वृहस्यतिं ।
^(६)ज्याया समिति चादित्यं प्र वो वायुरिहोच्यते ॥४२॥
 तं प्रज्ञथे^(७)ति सौमी वा दैत्यैन्द्री वा प्रजापतेः ।
 परोक्षवैश्वदेवं तदाह कौषीतकिः स्वयम् ॥४३॥
 तेषु तृतीयमित्युक्तं देवान् ऊव^(८) इदं परम् ।

(१) त्विति क० ग० घ० च० ।

(२) स्यान्विनीति क० ग० घ० च० ।

(३) दृष्टैत्यैन्द्रार्गसावितीति उ० पुस्तकान्तरम् ।

(४) अग्निं धर्ममित्यादिसार्द्धश्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु
न पठितः ।

(५) परातन्तौति पुस्तकान्तरम् ।

(६) ज्याया समिति चादित्यमित्यादि देवान् ऊव इदं परमित्यन्तपाठः
क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।

(क) ऋ० १, ८६, १ । (ख) ऋ० १, १७, ७ ।

देवानां पत्नीरिति तु ^(१) देवपत्न्यो ब्रूचे स्तुताः ॥ ४४ ॥

अयं चतुर्णामिति चेन्द्रवायू

त्रिभिः स्तुतौ वायवृक्के^(क)ति वायुम् ।

रथं ब्रूचा रोदसी स्वयतेऽत्र

यस्याः स्तुता मरुतो रुद्रपत्न्याः^(१) ॥ ४५ ॥

आरुद्रा स इति त्वस्यां रुद्राणां संस्तुतो गणः ।

मरुतान्नु गणस्यैते नाम्ना^(१)रुद्रा इति स्तुताः^(४) ॥ ४६ ॥

असावग्निरिमौ^(५) चोभौ त्वग्नी^(१)पार्थिवमध्यमौ^(७) ।

यदुत्तमे त्वचेऽर्द्धर्चे इले^(ख)ऽग्निं संस्तुतौ ब्रूचे ॥ ४७ ॥

मध्यमा वाक् स्त्रियः सर्वाः पुमान् मार्द्धञ्च मध्यमः ।

गणास्य सर्व्वं मरुतो गुणभेदात् पृथक् पृथक्^(८) ॥ ४८ ॥

(१) चेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, अयं चतुर्णामिति च इन्द्रवायुत्रिभिः स्तुतौ । वायुर्द्वितीययान्त्येका रथान्विति तु रोदसी ॥ इति पाठो वर्त्तते ।

(३) गणस्यैतन्नामेति क० ग० घ० च० ।

(४) स्तुताः इति क० ग० घ० च० ।

(५) अयमिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) चोभावग्नी इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) पार्थिवमध्यगाविति ख० ।

(८) क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, यदुत्तमे त्वचेऽर्द्धर्चे इत्यादिसार्द्धं-
स्योक्तस्यैते अग्ने मरुद्भिरित्यस्यां मरुद्भिः सह संस्तुताविति स्योकार्द्धं
वर्त्तते ।

(क) ऋ० ७, ३७, ४ । (ख) ऋ० १, १८८, ८ ।

राजर्षिरभवद्दार्भ्यां रथवीति^(क)रिति श्रुतः^(१) ।
 स यच्छ्रमाणो राजर्षिरभिगम्य प्रसाद्य च ॥४९॥
 आत्मानं कार्यमर्थ^(२)ञ्च ख्यापयन् प्राञ्जलिः स्थितः ।
 अट्टणौतर्षिमात्रेयमार्त्विज्यायार्चनानसम्^(ख) ॥५०॥
 स सपुत्रोऽभ्यगच्छन् राजानं यज्ञमिद्वये ।
 श्वावाश्च^(ग)श्चात्रिपुत्रस्य पुत्रः खल्वर्चनानसः ॥५१॥
 साङ्गोपाङ्गान् सर्व्ववेदान् यः पित्राध्यापितो मुदा ।
 अर्चनानाः सपुत्रोऽथ गत्वा नृपमयाजयत्^(३) ।
 यज्ञे च विततेऽपश्यद्राजपुत्रीं यशस्विनीम् ॥५२॥
 स्तुषा मे राजपुत्री स्यादिति तस्य मनोऽभवत् ।
 श्वावाश्चस्य च तस्यां वै सक्तमामीत्तदा मनः^(४) ॥५३॥
 संयुज्यस्व मया राजन्निति याज्यञ्च सोऽब्रवीत् ।
 श्वावाश्चाय सुतां दिक्षुर्महिषीं स्वां नृपोऽब्रवीत् ॥५४॥
 किं ते पुत्नीमहं कन्यां श्वावाश्चाय ददामि हि ।
 अत्रिपुत्रो दुर्बलो हि जामाता त्वावयोरिति ॥५५॥
 राजानमब्रवीत् सापि नृपर्षिकुलजा ह्यहम् ।

(१) श्रुतिरिति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(२) कार्यवन्तमिति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(३) श्वावाश्चात्रिपुत्रस्येति सार्द्धेकश्लोकः क० घ० च० चिह्नितपुस्त-
 केषु नोपलभ्यते ।

(४) एतच्छ्लोकाद्धि क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(क) ऋ० ५, ६१, १९ । (ख) ऋ० ५, ६४, ७ । (ग) ऋ० ५, ६१, ५ ।

नानृषिर्नो हि जामाता नैष मन्त्रान् हि दृष्टवान् ॥५६॥

अषये दौयतां कन्या चेदस्यां वा भवेत्तथा ।

अपिं मन्त्रदृशं वेदपितरं मन्यते यतः^(१) ॥५७॥

प्रत्याचष्टे म^(२) तं राजा मह ममगव्य भार्यया ।

अनृषिर्नो न^(३) जामाता कश्चिद्भवितुमर्हति ॥५८॥

प्रत्याख्यात अपिस्तेन वृत्ते यज्ञे न्यवर्त्तत ।

श्यावाश्वस्य तु कन्यायां मनो नैव न्यवर्त्तत^(४) ॥५९॥

ततः स्तुतौ^(५) निवर्त्याशु तावेतावभिजग्मतुः^(६) ।

शशौयसी^(क) तरन्त^(ख) च पुरुमौल्ह^(ग) च पार्थिवम्^(६) ॥६०॥

तरन्तपुरुमौल्हौ^(१०) तु राजानौ वै ददग्व्यूषी^(११) ।

ताभ्यान्तौ चक्रतुः पूजामृषिभ्यां नृपतौ^(१२) स्वयम् ॥६१॥

(१) श्यावाश्वस्य मुनां - दित्पुरित्यादिसाङ्गोक्तत्रयं क० ग० घ० च० -
चिह्नितपुस्तकेषु न च्यते ।

(२) प्राबोचत्वथेति ख० उ० पुस्तकान्तश्च ।

(३) नैवेति ग० ।

(४) न स्म निवर्त्तते इति ख० उ० पुस्तकान्तश्च ।

(५) ततस्तौ त्विति क० ग० घ० च० ।

(६) ततः स्तुतौ निवर्त्तते उभावेवाभिजग्मतुः इति ख० उ० पुस्तकान्तश्च ।

(७) शशौयसीति उ० पुस्तकान्तश्च ।

(८) पुरुमौलमिति उ० ।

(९) एतच्छ्लोकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितं ।

(१०) तरन्तपुरुमौलविति उ० पुस्तकान्तश्च ।

(११) ददग्व्यूषीति क० घ० च० ।

(१२) तु पतिरिति क० घ० च० ।

(क) ऋ० ५, ६१, ६। (ख) ऋ० १, १०५, ११। (ग) ऋ० ८, ७१, १४।

अषिपुत्रं महिव्याञ्च दर्शयामास तं^(१) नृपः ।
 तरन्तानुमतेनैव^(२) प्रादाद्भुविधं वसु ॥ ६ २ ॥
 अजाविकं गवाश्वञ्च श्वावाश्वाय शशौयसी^(३) ।
 अत्रिं^(४) याज्यार्चितौ गत्वा पितापुत्रौ स्वमाश्रमम् ॥ ६ ३ ॥
 अभ्यवादयतामत्रिं^(५) महर्षिं दीप्ततेजसम् ।
 श्वावाश्वस्य मनस्यासीन्मन्त्रस्यादर्शनादहम् ॥ ६ ४ ॥
 न लब्धवानिमां कन्यां हन्त सर्वाङ्गशोभनाम् ।
 अप्यहं मन्त्रदर्शी स्यां भवेद्वर्षी महान् मम ॥ ६ ५ ॥
 इत्यरण्ये चिन्तयतः प्रादुरासीन्मरुद्गणः^(६) ।
 ददर्श संस्थितान् पार्श्वे तुल्यरूपान्महात्मनः^(७) ॥ ६ ६ ॥
 समानवयसश्चैव^(८) मरुतो रूक्मवचसः ।
 तांस्तुल्यवयसो दृष्ट्वा देवान् पुरुषविग्रहान् ॥ ६ ७ ॥
 श्वावाश्वो विस्मितोऽपृच्छत्केध्वेति^(९) मरुतस्तदा ।

(१) वै इति ख० छ० ।

(२) तरन्तानुमता चैवेति क० ग० घ० च० ।

(३) शशौयसीति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) तौ त्विति पाठः सङ्गतः ।

(५) अभ्यवादयतातत्तमिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अत्रिं याज्यार्चितौ गत्वेत्यादि प्रादुरासीन्मरुद्गणः इत्यन्तपाठः
 क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेत्यते ।

(७) तुल्यरूपानिवात्मनः इति क० ख० ग० घ० च० ।

(८) चैवमिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) के ष्येति पाठः समीचीनः । केष्टेतीति क०, कोष्टेतीति छ० ।

नतस्तु मरुतो देवानृषिस्तानन्वबुध्यत^(१) ॥६८॥
 य ईं वहन्त इत्यृग्भिः षड्भि^(२) सुष्टाव तांस्तथा ।
 अतिक्रमं हितमृषिर्मने विपुलमात्मनः ॥६९॥
 यन्न^(३) दृष्ट्वैव तुष्टाव यच्च^(४) केध्वेति^(५) पृष्टवान् ।
 सुताः सुत्यानया प्रीता गच्छन्तः पृश्निमातरः^(क) ॥७०॥
 अवमुच्य स्ववक्षोभ्यो^(६) रुक्मं तस्मै तदा ददुः ।
 मरुत्सु तु प्रयातेषु श्यावाश्चस्तु महायशाः^(७) ॥७१॥
 रथवीतेर्दुहितरमगच्छन्मनसा तदा ।
 स मद्य ष्षिरात्मानं विवक्षूरथवीतये^(८) ॥७२॥
 एतं मे स्तोममित्यृग्भ्यां^(९) दौत्ये^(१०) रात्रीं न्ययोजयत् ।
 रथवीतिं तपस्यन्तं^(११) सम्येक्ष्यार्षेण चक्षुषा ॥७३॥

- (१) रुद्रसूनुगबुध्यतेति क० ग० घ० च० ।
 (२) बुद्धेति क० ग० घ० च० ।
 (३) याम्न इति क० घ० च० ।
 (४) यांस्तेति क० ग० घ० च० ।
 (५) केध्वेतीति क०, केध्वेतीति उ० ।
 (६) अमुच्यत स्वकगठेभ्यः इति ख०, अमुच्यते स्वकगठेभ्यः इति ख० ।
 (७) महातपाः इति ख० उ० पुस्तकान्तमक्ष ।
 (८) प्रवक्ष्यन्वथवीतये इति क० ग० घ० च० ।
 (९) इत्याभ्यामिति क० ग० घ० च० ।
 (१०) दूत्ये इति ख० पुस्तकान्तमक्ष ।
 (११) रथवीतिमपश्यन्तीमिति ख० उ० ।

(क) ऋ० १, २३, १० :

रम्ये हिमवतः पृष्ठ एषचेतीति चाब्रवीत् ।
 ऋषेर्नियोगमाज्ञाय देव्या रात्र्या प्रचोदितः ।
 आदाय कन्यां तां दार्ष्यं उपेयायार्चनानसम् ॥७४॥
 पादौ तस्थोपसङ्गुच्छ स्थितः^(१) प्रकः कृताञ्जलिः ।
 रथवीतिरहं दार्ष्यं इति नाम शशंस च ॥७५॥
 मया मङ्गति^(२) मिच्छन्तं त्वां प्रत्याचक्ष्मि यत्पुरा ।
 तत् क्षमस्व नमस्तेऽस्तु मा च मे भगवन् क्रुधाः^(३) ॥७६॥
 ऋषेः पुत्रः स्वयमृषिः^(४) पितासि भगवन्नृषेः ।
 हन्त प्रतिगृहाणेमां स्त्रुषामित्येवमब्रवीत्^(५) ॥७७॥
 पाद्यार्घ्यमधुपर्कैश्च पूजयित्वाथ तं^(६) नृपः ।
 शुक्लमश्वशतं दत्त्वा अनुजज्ञे गृहान् प्रति ॥७८॥
 शश्रीयसौ^(७) तरन्तञ्च पुरुमील्ह^(८) च पार्थिवम् ।
 षड्भिः सनदिति स्तुत्वा जगामर्षिरपि स्वयम्^(९) ॥७९॥

- (१) स्थित्वेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) संयोगमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) क्रुधः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) चर्षिरिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) स्त्रुषान्तेऽस्त्विति चाब्रवीदिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) चार्चनाना स्वयमिति क० घ० च० ।
 (७) शश्रीयसौमिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) पुरुमील्हमिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) क्षयमिति क० ग० घ० च० ।

ऋतेन मैत्रावरुणान्येकादशपरणि तु ।

षडाश्विनानि^(१) गर्भार्थं पञ्चर्षूपनिषत्स्तुतिः^(२) ॥८०॥

सप्तहत्वोऽपराधे तु^(३) विफले दारसंग्रहे ।

ऋषिः कृतो^(४)ऽश्वमेधेन भारतेनेति वै श्रुतिः^(५) ॥८१॥

ततोऽष्टमे^(६)ऽपराधे तु वृचद्रोण्यां स पार्थिवः ।

ऋषिं^(७)सेहं^(८) विनिक्षिप्य स्कन्नं राज्ञौ न्यधारयत्^(९) ॥८२॥

सोऽश्विनाविति सूक्तेन तुष्टावर्षिः शुभस्यतौ ।

तौ तं तस्मात् समुद्धृत्य षक्रतुः सफलं पुनः ॥८३॥

वृचस्तस्यैव गर्भार्थं स्वपत^(१०)स्तस्य गर्भवत् ।

यथा वात इति ज्ञेये त्वश्विभ्यामितरे ऋचौ^(११) ॥८४॥

(१) षडाश्विनानीति क० ग० घ० च० ।

(२) गर्भार्थं पञ्चर्षूपनिषत्स्तुतिरिति ग० । स्तुतिरित्यत्र तुवीति क० घ०, तुषीति च० ।

(३) सप्त हत्वापराधान् वै इति क० घ० च०, सप्तहत्वोऽपराधान् वै इति ग० ।

(४) ततः इति ड० पुस्तकान्तरञ्च, ऋषीं कृत्विति ग० ।

(५) नः श्रुतमिति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(६) तमष्टमे इति क० ग० घ० च० ।

(७) ऋषीनिति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(८) ऋषीसेना इति घ० च० ।

(९) राज्ञौ राज्ञौ न्याधावयदिति क० घ० च० ।

(१०) चित्रस्तस्यैव गर्भार्थं स्वपतः इति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(११) ज्ञेयावश्विभ्यामितरौ ऋचाविति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

खवतामपि गर्भाणां दृष्टं तदनुमन्त्रणम् ।
 भाववृत्तं तु तत्तस्यास्तथारूपं हि दृश्यते ॥८५॥
 जरायुर्गर्भशब्दाभ्यामेतद्रूपं हि दृश्यते^(१) ।
 महे उषस्ये^(२) सावित्रं युञ्जतेष्कावदः^(३) स्तुतः ॥८६॥
 पर्जन्यो बलिति त्वस्मिन्^(४) पृथिवी मध्यमा तु^(५)वाक्^(६) ।
 अथा नो देवसवितरियं दुःखप्रनाग्निनी^(७) ॥८७॥
 वारुणन्तु प्रमघ्राजे षड्मैन्द्राग्नमुत्तरम्^(८) ।
 विष्णुं न्यङ्ग^(९)न्यरन्नेति मारुतं सूक्तमुत्तरम्^(१०) ॥८८॥
 एतया मरुदाख्यातं द्यौर्नन्द्रे प्रतिपूर्वकम्^(११) ।

(१) खवतामपि गर्भाणामित्यादिसाङ्गकस्योक्तः क० ग० घ० च० चिह्नित-
पुस्तकेषु नापश्यत ।

(२) महौषसेतीति क० घ० च० ।

(३) सावित्रे युञ्जतेच्छेति वै इति क० ग० घ० च० ।

(४) पर्जन्यस्तु बलित्येतीति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) ग्वित्ति ग० ।

(६) स्तुतेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) एतच्छ्लोकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(८) उत्तरमित्यत्र उत्तममिति क०, इन्द्राभौन्द्राग्नमुच्यते इति ख०,
मिन्द्राभौन्द्राग्नमुच्यते इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) विष्णुं चिह्नमिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) उत्तममिति ख० ।

(११) एतच्छ्लोकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापश्यते ।

श्रीसूक्तमाग्नीर्वादस्तु^(१) स्त्रीपुत्राणां पराणि तु^(२) । ८६ ॥
 तस्याद्वा^(३) लक्ष्म्यपनुद^(४) मग्निस्तत्र^(५) निपातभाक् ।
 प्रजावान् जीवपुत्रो^(६) वा गर्भकर्मणि संस्तुतौ ॥८७॥
 नानारूपाः पथस्त्रिन्यः^(७) संस्त्रवन्तीति संस्तुताः^(८) ।
 आग्नीर्वादिषु संज्ञासु कर्मसंस्थासु देवताः^(९) ॥८९॥
 निपातभाग् लिङ्गवाक्यात्^(१०) परीक्षेतेह मन्त्रवित् ।
 मन्त्रप्रयोगमन्त्रयोः^(११) प्रयोगो^(१२) बलवन्तरः ॥९२॥

- (१) आग्नीर्वादो स्यादिति ख०, आग्नीर्वादाम्येति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) श्रीपुत्राणां पराणि घट इति क० घ० च०, घट् इति ग०, श्रीः
 पुत्राणां पराश्च घट् इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) तस्यादिति क० घ० च० ।
 (४) लक्ष्म्यपनिर्नादः इति क० घ० च०, स्याद्दालक्ष्मीं पनेर्नादे इति
 ख०, अलक्ष्म्यपनिर्नादे इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) स्त्रवेति ख० ड० ।
 (६) प्रजावज्जीवपुत्रः इति क० ख० ग० घ० च०, प्रजावन् जीवपुत्रा
 इति ड० ।
 (७) यथाम्त्रिन्यः इति ख० ग० ।
 (८) संस्तुताविति ड० ।
 (९) कर्मसंस्था तु देवतेति ख० ।
 (१०) लिङ्गवाक्येति ख० ग० ।
 (११) मन्त्रप्रयोगमन्त्राणामिति ग० ।
 (१२) प्रयोगे इति ग० ।

विधेस्तयोः परीक्षा^(१) स्थान्मन्त्राः स्युरभिधायकाः^(२) ।

तस्मात्तेन विसंवादो मन्त्राणां तद्गतानि तु ॥८३॥

गुणाभिधायकानि स्युः सविज्ञानपदानि तु ।

मन्त्रेषु गुणभूतेषु प्रधानेषु च कर्मासु ॥८४॥

प्रधानगुणभूताः स्युर्देवता इति गम्यते ।

त्रिमांस्वरिकं सचं प्रजाकामः प्रजापतिः ॥८५॥

आहरत्सहितः साध्यैर्विदेवैः सहेति च ।

तत्र वाग्दौक्षणीयायामाजगामाशरीरिणी^(३) ॥८६॥

तां दृष्ट्वा युगपत्तत्र कस्याथ वरुणस्य च ।

शुक्रं चस्कन्द तद्वाभ्यामग्नौ प्राप्तं^(४) यदृच्छ्या ॥८७॥

ततोऽर्चिर्भ्यां भृगुर्जज्ञे अङ्गारेभ्योऽङ्गिरा^{(क)(५)} ऋषिः ।

प्रजापतिस्ततौ दृष्ट्वा दृष्ट्वा वागभ्यभाषत ॥८८॥

आभ्यामृषिस्ततोयोऽपि भवेदत्रैव मे सुतः ।

प्रजापतिस्तथेत्युक्तः प्रत्यभाषत भारतीम् ॥८९॥

ऋषिरत्रिस्ततो जज्ञे सूर्यान्लसमद्युतिः ।

योऽङ्गारेभ्य ऋषिर्जज्ञे तस्य पुत्रो बृहस्पतिः ॥९००॥

(१) परीक्ष्यः इति ड० ।

(२) अभिधानकाः इति ख०, अभिधानिकाः इति ग० ।

(३) शरीरिणीति युक्तः पाठः ।

(४) प्राश्यमिति ख०, प्रास्येति ग० ।

(५) अङ्गारश्चाङ्गिरा इति ख०, अङ्गारेष्वङ्गिरा इति ग० ।

(क) ऋ० १, ३१, १ ।

वृहस्पतेर्भरद्वाजो विदधीति^(१) य उच्यते^(२) ।
 मरुत्सामीहूर्यश्च^(३) स एवाङ्गिरसो नपात्^(क) ॥१०१॥
 मपुत्रस्य तु तस्येदं^(४) मण्डलं षष्ठमुच्यते ।
 त्वं ह्यग्न इति तत्रादावाग्रयानि त्रयोदश ॥१०२॥
 सूक्तानि त्रौणि मूर्द्धानमग्रवैश्वानरस्य तु ।
 एकान्नविंशतिश्चैव^(५) पिवन्त्येन्द्राण्यं तः परम् ॥१०३॥
 अग्ने मजे षट्दिवस्यां द्वा देवौ तु^(६) निपातितौ ।
 प्रोतये नूम^(७) इत्येते वैश्वदेव्यावृचौ तु ते^(८) ॥१०४॥
 अग्निद्वितीया पदञ्चान्यमैन्द्रमेति^(९) गवां स्मृतिः ।
 आमस्त्राणाम^(१०) इत्यस्यां वायुरिन्द्रश्च मंभुतौ^(११) ॥१०५॥
 इन्द्रः प्राधान्यतो वाच स्मृतो वायुर्निपातभाक् ।

- (१) विदधीतीति ङ० ।
 (२) प्रजावान् जीवाश्चो वा इत्यादि विदधीति य उच्यते इत्यन्तपाठः
 क० घ० च० चिङ्गितारत्तकथं नापक्यत ।
 (३) भुवन्त्येति क० घ० च०, गुणोर्मस्येति ख० ग० ।
 (४) सम्पुत्रस्य तस्मैति क० ग० घ० च० ।
 (५) एकान्नविंशतिश्चास्ति ख०, एकान्नविंशतिश्चास्ति ङ० । एकान्नविंश
 तिरिति नान्वतुमर्हेति ।
 (६) पिवन्त्येन्द्राणांति पाठः शुद्धः ।
 (७) देवौ याति क० ग० घ० च० ।
 (८) नम इति क० घ० च० ।
 (९) स्मृते इति ङ० ।
 (१०) जेतीति ग० ।
 (११) इन्द्रवायुं सह स्मृतानिति ङ० एतत्कालात्तु ।

अयं देवस्तृचं सौम्यमैन्द्रमेके प्रचचते^(१) ॥१०६॥
 शरीरं चचुरित्यस्यां दचोऽधीति^(२) दृषोः^(क) स्तुतिः^(३) ।
 पितरं स्तौति शंयु^(ख)श्च दचस्यान्ते पदे स्वयम्^(४) ॥१०७॥
 खादु^(ग)ष्किलायमित्येताः पञ्चर्षः सौम्य एव वा^(५) ।
 इन्द्रः प्रधानतो वाच स्तुतः सोमो निपातभाक् ॥१०८॥
 इन्द्रस्यैन्द्रनिपातोऽयं स्वयन्ते ह्यैतरेयके^(६) ।
 अगव्यूतिः^(घ) स्तौति देवान् पादो भूमिमथोत्तरः ॥१०९॥
 दृष्टस्यतिं दतीयोऽस्तौत्^(७) त्विन्द्र^(८)मेवोत्तमं पदम् ।
 अषिस्तु तौ तथेत्युक्त्वा पायुं^(ङ) पुत्रमभाषत ॥११०॥
 अधर्षणौथौ शत्रूणां कुरुष्वेतौ^(९) नृपाविति ।
 पितरं स तथेत्युक्त्वा युद्धोपकरणं तयोः ॥१११॥
 जीमूतस्येति^(१०) सूक्तेन पृथक्केनान्वमन्त्वयत् ।

(१) इन्द्रः प्राधान्यतो वाचेति श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(२) अधीतिरिति विसर्गयुक्तपाठः शुद्धः ।

(३) य आनयदिति त्वस्य दचोऽधीति दृबुस्तुतिरिति क० ग० घ० च० ।

(४) सूक्तस्यान्ते पदे स्वकमिति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(५) इति तु सौम्यः पञ्चर्षं उत्तरः इति क० ग० च० ।

(६) इन्द्रः प्रधानतो वाचेत्यादि न्यूनते ह्यैतरेयके इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । स्तूयते इति शुद्धः पाठः ।

(७) दतीयस्त्विति क० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(८) त्वैन्द्रमिति पाठः साधुः ।

(९) कुरुष्वेति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(१०) जीमूतौथेनेति क० घ० च०, जीमूतस्येवेति ग० ।

(क) ऋ० ६, ४५, ३३ । (ख) ऋ० १, ३४, ६ । (ग) ऋ० ६, ४४, २१ ।
 (घ) ऋ० ६, ४७, २० । (ङ) ऋ० २, २, ४ ।

प्रथमा त्वस्य सूक्तस्य योद्धारं स्तौति वर्ष्मिणम् ॥१११॥
 धनुः स्तौति^(१) द्वितीया तु तृतीया ज्याभिमन्त्रिणी^(२) ।
 स्तौति चार्त्वि^(क) चतुर्थी ऋ^(३) गिषुधिं स्तौति पञ्चमी ॥११२॥
 अर्द्धेन^(४) सारथिं षष्ठ्या रश्मयोऽर्द्धेन मंस्तुताः ।
 अथांस्तु सप्तमी स्तौति आयुधागारमष्टमी ॥११३॥
 नवमी रथगोपांस्तु दशमी रणदेवताः ।
 इषुमेकादशी^(५) स्तौति द्वादशी कवचस्तुतिः ॥११५॥
 त्रयोदशी कशां स्तौति हस्तत्राणं चतुर्दशी ।
 प्रथमे पञ्चदश्यास्तु पादे दिग्ध^(६) इषुः स्तुतः^(७) ॥११६॥
 अयोमुखी द्वितीये तु अर्द्धेऽस्त्रं^(८) वारुणं परम्^(९) ।
 षोडश्यां^(१०) त्वस्य सूक्तस्य धनुर्मुक्त इषुः स्तुतः ॥११७॥
 सप्तदश्यां तु युद्धादेः^(११) कवचस्य च बन्धनं^(१२) ।

- (१) धनुधञ्चेति क० घ० च० ।
 (२) ज्याभिमन्त्रिणीति क० घ० च० ।
 (३) स्तौत्यृगात्त्वां चतुर्थी चेति क० ग० घ० च० ।
 (४) अर्थनेति क० घ० च० ।
 (५) इषुधिञ्चेत्कादशीति क० घ० च०, इषुधेत्कादशीति ग० ।
 (६) दिग्भ्यः इति ग० ।
 (७) इषुस्ततः इति ग० ङ० ।
 (८) अर्द्धेऽस्त्रमिति ङ० ।
 (९) परे इति ख० ।
 (१०) षोडश्यादेति क० ग० घ० च० ।
 (११) युद्धादेः इति क० घ० च०, योद्धादेः इति ङ० ।
 (१२) बन्धनः इति क० ग० घ० च० ।

स्तुतिरष्टादशी ज्ञेया युयुत्सोर्देव्युत्तमा^(१) ॥११८॥
 आशस्ते चोत्तमे पादे ऋषि^(२)रात्मन आशिषः ।
 सूक्तेनानेन तु स्तुत्वा सङ्गामाङ्गानृषिस्तयोः ॥११९॥
 ततः^(३) प्रस्थापयामास पुनर्वारशिखान्^(४) प्रति ।
 एतद्यत्ते चतसृभौ राज्ञोः साहाय्यकाङ्क्षया ॥१२०॥
 भरद्वाजोऽभितुष्टाव प्रीतस्तेन पुरन्दरः ।
 अभ्यावर्त्तिनमासाद्य हर्ष्युपीयानदीतटे ॥१२१॥
 सहितश्चायमानेन^(क) जघानैतान् शचीपतिः^(ख) ।
 एवं^(१) वारशिखा^(२)ञ्जित्वा तावभ्यावर्त्ति^(३)सार्द्धथौ^(ख) ॥१२२॥
 भरद्वाजाय गुरवे ददतुर्विविधं वसु ।
 भरद्वाजश्च गर्गश्च दृष्टाविद्रेण वै पथि ॥१२३॥
 द्वौ च^(६) प्रस्तोक^(ग) इत्याभिर्दानं तस्मै^(१०) शशंसतुः ।

-
- (१) स्तुतिरुत्तमेति क० ग० घ० च० ।
 (२) ऋषिरिति ड० ।
 (३) तयोरिति क० घ० च० ।
 (४) वारिशिखानिति ग० ।
 (५) एतद्यत्ते चःसृभिरित्यादि जघानैतान् शचीपतिरित्यन्तपाठः क०
 ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (६) तौ त्विति क० ग० घ० च० ।
 (७) वारिशिखानिति ग० ।
 (८) ततोऽभ्यावर्त्तिंति क० ग० घ० च० ।
 (९) हयानिति क० ग० घ० च० ।
 (१०) तद्वै इति क० ग० घ० च० ।
-

(क) ऋ० ६, २७, ८ । (ख) ऋ० ६, ४७, २५ । (ग) ऋ० ६, ४७, २२ ।

(१) प्रसङ्गादिह^(१) याः सूक्ते देवताः परिकीर्तिताः ॥१२४॥
 ता एव सूक्तभाजस्तु मेने राथीतरौसुतः^(२) ।
 प्राजापत्यो मरौचिर्हि मारीचः कश्यपोऽभवत्^(३) ॥१२५॥
 तस्य देव्योऽभवञ्जाया^(४) दात्रायण्यस्तयोदग ।
 अदितिर्दितिर्दनुः बाला दनायुः सिद्धिका मुनिः^(५) ॥१२६॥
 क्रोधावगा वरिष्ठा च सुरभिर्विनता तथा ।
 कद्रुश्चैवेति दुहितृः कश्यपाय ददौ स च^(६) ॥१२७॥
 तासु देवासुराश्चैव गन्धर्वोरगराक्षसाः ।
 वयांसि च पिशाचाश्च जज्ञिरेऽन्याश्च जातयः ॥१२८॥
 तत्रैका त्वदितिर्देवी द्वादशाजनयत्^(७) सुतान् ।
 भगस्यैवार्यमांश^(क)श्च मित्रो वरुण एव च ॥१२९॥

१) ख० ड० चिःङ्गितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च, प्रसङ्गादिह याः सूक्ते इति
 श्लोकाद्वात् प्राक्,—

ऋषिभ्यमित्याव दानं तत्र च तस्य तु ।

ऋचैकया द्वयो अमे दानं सङ्कीर्तयन् स्वयम् ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(२) प्रसङ्गा त्विहेति क० ग० घ० च० ।

(३) राथीतरस्तुताविति क० घ० च० ।

(४) मुनिरिति क० ग० घ० च० ।

(५) जाता इति क० घ० च० ।

(६) विगाविति ख० ।

(७) अदितिभित्यादिसाङ्गैकश्लोकः क० ग० घ० च० चिःङ्गितपुस्तकेषु
 न विद्यते ।

(क) इन्द्रशोऽजनयदिति क० ग० घ० च० ;

(क) ऋ० २. १, ४ ।

धाता चैव विधाता च विवखांश्च महाद्युतिः ।
 लघ्ना पूषा तथैवेन्द्रो द्वादशो विष्णुरुच्यते^(१) ॥१३०॥
 द्रुहं तस्यास्तु तज्जज्ञे^(२) मित्रस्य वरुणस्य ह^(३) ।
 तयोरादित्ययोः सचे दृष्टाप्सरसमुर्वशीम् ॥१३१॥
 रेतस्यस्कन्द कुम्भे तु^(४) न्यपत^(५) द्दामतीतरे ।
 तेनैव तु मुहूर्तन वीर्यवन्तौ तपस्विनौ ॥१३२॥
 अगस्त्यस्य वमिष्ठस्य तत्रर्षी संवभृवतुः ।
 बह्वधा पतिते शुक्रे कलमेऽथ जले स्थले ॥१३३॥
 स्थले वमिष्ठस्तु मुनिः समभूत ऋषिमत्तमः ।
 कुम्भे लगस्त्यः समभूतो जले मस्थो महाद्युतिः^(६) ॥१३४॥
 उदियाथ ततोऽगस्त्यः शम्या^(क) मात्रो महाद्युताः^(७) ।
 मानेन सम्नितो यस्मात् तस्मान्मान्य इहोच्यते ॥१३५॥
 यदा कुम्भादृषिजातः कुम्भेनापि हि^(८) मौयते ।

(१) भगवत्सर्वार्थमांशुस्येयादिसाईश्लोकः ग० घ० च० चिह्नित-पुस्तकेषु
 गोपलभ्यते ।

(२) जज्ञाते इति इ० ।

(३) मित्रस्य वरुणस्य चेति क० ख० ग० च०, सचेति ख० ग० ।

(४) तत्कुम्भे इति ग० इ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) ह्यपतदिति ख० इ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) बह्वधा पतिते शुक्रे इत्यादिसाईश्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नित-
 पुस्तकेषु न पाठितः ।

(७) महाद्युताः इति ख० इ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) कुम्भे नासीहेति क० घ० च० ।

कुम्भ इत्यभिधानन्तु परिमाणस्य लक्षणम्^(१) ॥१३६॥
 ततोऽप्यु मृत्तमाणासु वसिष्ठः पुष्करे स्थितः ।
 सर्वतः^(२) पुष्करं तत्र विश्वेदेवा अधारयन् ॥१३७॥
 उत्थाय सल्लिखान्तस्मादथ तेपे महत्तपः ।
 नामास्य गुणतो जज्ञे वसतेः श्रेष्ठ्यकर्मणः^(३) ॥१३८॥
 अदृश्यमृषिभिर्हीन्द्रं^(४) सोऽपश्यत्तपसा पुरा ।
 सोमभागानथो^(५) तस्मै प्रोवाच हरिवाहनः ॥१३९॥
 षडयो वा इन्द्रमिति ब्राह्मणान्तद्धि दृश्यते^(६) ।
 वसिष्ठस्य वसिष्ठस्य^(७) ब्राह्मणा वै ततोऽभवन् ॥१४०॥
 सर्वकर्मासु यज्ञेषु दीक्षणीयास्ततोऽभवन्^(८) ।
 तस्मादद्यापि^(९) वासिष्ठाः सदस्यास्त्रिदश कर्माणि^(१०) ॥१४१॥

- (१) लक्ष्यते इति क० घ० च० ।
 (२) सर्वत्रेति क० ग० घ० च० ।
 (३) श्रेष्ठकर्मणः इति पाठः साधुः । श्रेष्ठकर्मण्येति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) चैन्द्रमिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) स्तोमभागांस्ततः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) एतच्छ्लोकार्द्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (७) वासिष्ठस्य वसिष्ठस्येति पाठः सङ्गतः । वसिष्ठस्य वसिष्ठस्येति क०
 च०, वसिष्ठस्य वसिष्ठस्येति ग० घ० ।
 (८) सर्वमन्त्रैसु यज्ञेषु दक्षिणीयतमास्तथेति क० घ० च० ।
 (९) येऽद्यापीति क० ग० घ० च० ।
 (१०) वसिष्ठाः सदस्याः स्युस्तु कर्हिचिदिति क० ग० घ० च० ।

अर्धयेद्^(१) दक्षिणाभिसान् भास्ववेथी श्रुति^(२)स्त्रियम्^(३) ।
 अक्षिप्तु मैचावदक्षिः सूक्तैः षोडशभिः परैः ॥१४२॥
 तुष्टाव चाग्नि^(४)मित्यग्निमाप्रस्तव जुषस्त नः^(५) ।
 प्राग्गये^(६)ऽथ प्रसवाजो^(७) द्वितीयं प्राग्गये^(८) दृषम् ॥१४३॥
 वैश्वानरीयाष्टेतानि^(९) त्वे हे^(१०)ऋषि पराष्टतः ।
 द्यम पञ्च च सूक्तानि निपातो महतां स्तुतिः ॥१४४॥
 नकिः सुदास^(११) इत्यस्यां दानं पैजवणस्य तु ।
 वशिष्ठेन चतुर्ध्वग्नि^(१२)र्द्धे नमु^(१३)रिति कीर्त्तितम् ॥१४५॥
 संवादः सूक्तमैत्रे^(१४) वाश्विन्यं तप्तु^(१५) प्रचचते ।
 वशिष्ठागस्त्यधोरच कीर्त्तये तनयैः सह ॥१४६॥
 इष्टेष वैव संवादो महिमा जन्म कर्म च ।

-
- (१) पूजयेदिति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) स्तुतिरिति क० घ० च० ।
 (३) उच्यते मास्ववो श्रुतिरिति ख० उ० ।
 (४) वैश्वानरीयमित्येतदिति क० घ० च० ।
 (५) चतुर्ध्वग्निति क० ग० घ० च० ।
 (६) संवादमैत्रेसूक्तमिति ख० पुस्तकान्तरस्य, संवादे सूक्तमैत्रे इति ख० ।
 (७) वाश्विन्यं वस्विति क० ग० घ० च० ।

-
- (क) ऋ० ७, १, १ । (ख) ऋ० ७, २, १ । (ग) ऋ० ७, ५, १ ।
 (घ) ऋ० ७, ६, १ । (ङ) ऋ० ७, १३, १ । (च) ऋ० ७, १८, १ ।
 (झ) ऋ० ७, १९, १० । (ञ) ऋ० ७, १८, २२ ।

पराणि प्रै^(क)ति चत्वारि वैश्वदेवानि यानि^(१) तु ॥१४७॥

स्तौत्यृगन्ना^(ख)महिं तत्र मानो^(ग)ऽहिर्बुध्न्य^(घ) एव च ।

अहिराहन्ति मेघान् स एति वा तेषु मध्यमः ॥१४८॥

योऽहिः स बुध्न्यो बुध्नेति सोऽन्तरिक्षेऽभिजायते^(१) ।

उदुंख्य^(क)सवितुः सूक्तं^(२) शन्नो^(ख)वाजिनदेवताः^(३) ॥१४९॥

हृषो^(४)ऽर्द्धस्य पादोऽत्र प्रथमायामृषि स्तुतः^(१) ।

पादश्चैव तृतीयोऽत्र प्रथमायामृषि स्तुतः^(२) ॥१५०॥

यथार्द्धर्चा भगसुय^(ख)स्तथा नूनं भगो^(ग)ऽपि च ।

स हि रत्नानि सविता सुवातीति भगः स वा^(घ) ॥१५१॥

(१) तत्रेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) अहिराहन्तीत्यादि सोऽन्तरिक्षेऽभिजायते इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(३) सूक्तं इति ख० उ० ।

(४) वाजिनदेवत इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) हृषः इति ग० ।

(६) हृषोऽर्द्धस्य भागोऽत्र भगसुय इति श्रुतिरिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च । श्रुतिरित्यत्र श्रुतः इति ग० ।

(७) पञ्चस्थामहिदेवतः इति क० ग० घ० च० ।

(८) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापश्यत ।

(क) ऋ० ७, ३१, १ । (ख) ऋ० ७, ३४, १६ । (ग) ऋ० ७, ३४, १७ । (घ) ऋ० ७, ३४, १७ । (ङ) ऋ० ७, ३८, १ । (च) ऋ० ७, ३८, ७ । (छ) ऋ० ७, ३८, ६ । (ज) ऋ० ७, ४१, ५ ।

वैश्वदेवानि पञ्चोर्ध्वपञ्चर्षो भगदेवताः^(१) ।
 प्रातर्जित^(क)मुषसोऽन्या द्रष्टुं स स्तौत्याग्नि^(२)रेव वा ॥ १५२ ॥
 एके तु प्रात^(ख)रित्यस्यां भगमेव^(३) प्रचचते ।
 आद्यान्ते तु षष्ठयः कीर्त्तयन्ति^(४) प्रसङ्गतः ॥ १५३ ॥
 सूक्तेषु^(५) देवता मान्या मान्यास्तत्र स्तुवन्ति^(६) च ।
 सालोक्यात्^(७)साहचर्याद्वा संस्तवादथ वा पुनः ॥ १५४ ॥
 गणस्थानाङ्गकितो वा कौर्त्तयन्तेऽन्यास्तु देवताः ।
 दाधिक्रमथ सावित्रं रौद्रमित्यनुपूर्वगः ॥ १५५ ॥
 दधिक्रां^(ग) प्रथमायान्तु^(८) देवताः परिकौर्त्तिताः ।
 ता ज्ञेया आप^(घ) आयं स्यादाभ्रवः प्रथमस्तृचः ॥ १५६ ॥
 उत्तमा वैश्वदेवी वा आर्भवी वा निगद्यते^(९) ।

- (१) पञ्चोर्ध्वः पञ्चर्षो भगदैवतः इति क० ख० ग० घ० च० ।
 (२) इयुः स्तौत्याग्नीरिति क० घ० च०, दृष्ट्यात्राग्नीरिति छ० पुस्त-
 कान्तरश्च ।
 (३) प्रातरित्येतां भागीमेवेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) आद्यान्तेषु तु षष्ठे तु यत्कीर्त्तयन्तीति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) सूक्तेऽस्मिन्निति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) त्वन्या अन्यास्तत्र भवन्तीति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) कालादेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) प्रथमायास्त्विति क० ग० घ० च० ।
 (९) तैश्वदेवी तु समुद्रज्येष्ठेत्थपां स्तुतिरिति क० घ० च० ।

(क) ऋ० ७, ४१, २ । (ख) ऋ० ७, ४१, १ । (ग) ऋ० ७, ४४, १ ।
 (घ) ऋ० ७, ४७, १ ।

वैश्वदेवे तथा शस्त्रे^(१) आर्भवं शस्यते हि तत् ।

दशमेऽङ्गि समस्तञ्च समुद्रज्येष्ठा^(क)अपां स्तुतिः^(२) ॥१५७॥

इति वृहद्देवतायां पञ्चमोऽध्यायः ।

(१) शस्त्रे इति ग० ।

(२) वैश्वदेवे तथा शस्त्रे इत्यादि स्तुतिरित्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नित-
पुस्तकेषु न विद्यते ।

(क) ऋ० ७, ४७, १ ।

अथ षष्ठोऽध्यायः ।

—०—

आ मा^(क)मिति तु सूक्तेन प्रत्यृचं देवताः स्मृताः ।
 मित्रावरुणावग्निश्च देवा नद्यस्तथैव च^(१) ॥१॥
 त्वावादिद्यदेवत्यौ रोदस्योः प्रे^(ख)ति यस्तृचः ।
 वासोऽप्यत्यश्चतस्रश्च^(२) प्रस्त्रापिन्य ष्टचः स्मृताः^(३) ॥२॥
 परं^(४) चत्वारि सूक्तानि मास्तानि क ई^(ग)मिति ।
 तेषां तु पितरं देवं शम्भकं^(घ) स्तौत्यृगुत्तमा ॥३॥
 स्मृतौ तु मित्रावरुणौ सूक्तैर्य^(ङ)दिति सप्तभिः ।
 अश्विनौ तु स्मृतौ^(५) देवावष्टभिः प्रति वा^(च)मिति ॥४॥
 यद्^(६)द्योत्सूर्य^(ज) इति तिस्र उ^(झ)देतीत्यर्द्धपञ्चमाः ।
 मौर्यं तच्चतु^(ञ)रिति तु गीयते चचुर्देवता ॥५॥

-
- (१) एतच्छ्लोकाद्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितम् ।
 (२) त्विति क० ग० घ० च० ।
 (३) त्वष्टौ प्रस्त्रापिनो स्मृता इति क० ग० घ० च० ।
 (४) ततः इति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) पदैरिति क० ग० घ० च० ।
 (६) तच्चतु तच्चतुमिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

-
- (क) ऋ० ७, ५०, १ । (ख) ऋ० ७, ५३, १ । (ग) ऋ० ७, ५६, १ ।
 (घ) ऋ० ७, ५६, १२ । (ङ) ऋ० ७, ६०, १ । (च) ऋ० ७, ६५, १ ।
 (छ) ऋ० ७, ६०, १ । (ज) ऋ० ७, ६२, १ । (झ) ऋ० ७, ६३, १ ।
 (ञ) ७, ६६, १६ ।

आदित्यानां तदो^(क) अद्य दे ष्टयौ ग्रीनकोऽब्रवीत् ।
 अन्याः सर्वा ष्टयः सौर्या यदद्याद्याः^(ख) प्रकीर्तिताः ॥६॥
 इमे चेतार^(ग) इत्याद्याः^(१) सचे मिचो मितः स्तुतः ।
 अर्थमृणो वरुणस्यापि मिचस्यैता नव स्तुताः ॥७॥
 यदद्य सूरे^(घ) इत्याद्या दग्नादित्या ष्टयः स्तुताः ।
 सविता चा^(२) दितिर्मित्रो वरुणश्चार्य्यमा भगः ॥८॥
 स्तुता उदुं त्य^(३) दित्येतास्तिस्रः सौर्यस्ततः पराः ।
 आग्नीस्तच्च^(४) रित्येतामाचार्य्यः ग्रीनकोऽब्रवीत्^(१) ॥९॥
 उषास्तु सप्तभिर्युषाः^(५) सूक्तान्येभ्यः पराणि तु ।
 चत्वारीन्द्रावरुणानि^(६) इन्द्रावरुणयोः स्तुतिः ॥१०॥
 उदुं ज्योति^(७) रिति तस्मिन्नर्द्धैर्चे मध्यमः स्तुतः^(५) ।
 वरुणस्य गृह्णात्वाचौ वसिष्ठः स्वप्न^(१) आचरत् ॥११॥
 प्रविवेशाय तं तत्र श्वा नदन्नभ्यवर्त्त^(७) ।

(१) इत्याद्यैरिति पाठः सङ्गतार्थः ।

(२) वेति ख० उ० ।

(३) आदित्यानां तदो ष्टयेत्यादयश्चत्वारः श्लोकाः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेद्व्यन्ते ।

(४) इन्द्रावरुणोतीति क० ग० घ० च० ।

(५) एतच्छ्लोकाज्जं क० ग० घ० चिह्नितपुस्तकेषु नापश्यत ।

(६) सौर्यमिति ख० ।

(७) अन्वधावतेति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ७, ६६, १२ । (ख) ऋ० ७, ६६, ४ । (ग) ऋ० ७, ६०, ५ ।

(घ) ऋ० ७, ६६, ४ । (ङ) ऋ० ७, ६६, १४ । (च) ऋ० ७, ६६, १६ ।

(छ) ऋ० ७, ७५, १ । (ज) ऋ० ७, ७६, १ ।

क्रन्दन्तं मारमेयं स धावन्तं द्रष्टुमुद्यतं ॥१२॥
 यदर्जुने^(क)ति च त्रिभिः सान्त्वयित्वा व्यसुष्वपत्^(ख) ।
 स तं^(ग) प्रस्त्रापयामास जनमन्यस्य वारुणम् ॥१३॥
 ततस्तु वरुणो राजा स्त्रान् पाशान् प्रत्यमुञ्चत^(घ) ।
 स बद्धः^(ङ) पितरं सूक्तैश्चतुर्भिरित उत्तरैः^(च) ॥१४॥
 अभितुष्टाव धीरे^(क)ति मुमोचैनन्ततः पिता ।
 भुवासु त्वे^(ग)ति चोक्तायां पाशा अस्मात्प्रमोचिरे^(ख) ॥१५॥
 पराणि चीणि सूक्तानि वायव्यानि प्रवीरया^(घ) ।
 अत्र तास्त्वै^(ङ)न्वायव्याः ष्वचो^(च) यासु^(छ) द्विवत्स्तुतिः ॥१६॥
 प्रवीरयोक्ता वायव्याः प्रा उ^(क) गीत्यैतरेयके ।

- (१) क्रन्दन्तमित्यादि सान्त्वयित्वा व्यसुष्वपदित्यन्तपाठः क० ग० घ० च०
चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
- (२) एवमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
- (३) सैः पाशैः प्रत्यबध्यत इति क० ग० घ० च० ।
- (४) बुद्धेति क० घ० च ।
- (५) बद्धः स वारुणैः पाशैः भुवा सुत्वेति दृश्यते इति ख० ड० पुस्त-
कान्तरश्च ।
- (६) मुमुचिरे इति पाठः शुद्धः ।
- (७) वेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
- (८) स्तुताविति क० ग० घ० च० ।
- (९) यास्त्विति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
- (१०) प्रास्त्विति ख० ।

(क) ऋ० ७, ५५, २ । (ख) ७, ८६, १ । (ग) ऋ० ७, ८८, ७ ।
(घ) ऋ० ७, ६०, १ ।

पदस्य व्यत्ययं कृत्वा वायोः प्राधान्यमुच्यते ॥१७॥

ते सत्येन दृषो यावन्तरस्यतुर्ह्रस्वः पुनः ।

उग्रनैका^(क) प्रसोता^(ख) चर्गद्वयोरेता नव स्मृताः^(ग) ॥१८॥

ऐन्द्राग्ने शुचि^(ग)मित्येते प्रेति^(घ) सारस्वते परे ।

स्तुतस्यैव सरस्वास्तु^(१) जनियन्त^(ख)स्यतुर्ह्रस्वैः^(१) ॥१९॥

राजा वर्षसहस्राणि^(४) दीक्षिष्यन्नाहुषः पुरा ।

चचारैकरथेनेमां ब्रुवन् सर्वाः समुद्रगाः ॥२०॥

यद्ये वहत भागान् मे^(५) इन्द्रयो वाप्यनेकशः^(१) ।

प्रत्यूचुस्तं नृपं नद्यश्चास्पवीर्याः कथं वयं ॥२१॥

वहेम भोगान् सर्वास्ते सचे वार्षसहस्रिके^(७) ।

(१) प्रवीरयोक्ता वायव्या इत्यादि द्वयोरेता नव स्मृता इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नालोक्यते ।

(२) द्वेषा सरस्वान् स इतीति छ० पुस्तकान्तरस्य । द्वेषा इत्यत्र दृचे इति ख० ।

(३) सतस्यभिरिति क० घ० च० सतस्यभिरिति ग० ।

(४) वर्षसहस्रायेति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) भोगान् मे इति पाठो युक्तः उत्तरत्र तथादर्शनात् । उपहत मां सर्वामिति क० घ० च०, वहथ भागान् मे इति ग०, वहत माः सर्वाः इति छ० ।

(६) वाथ वैकशः इति क० ख० ग० घ० च० ।

(७) वर्षसहस्रिके इति ख० छ० ।

(क) ऋ० ७, ६१, २ । (ख) ऋ० ७, ६२, २ । (ग) ऋ० ७, ६३, १ ।

(घ) ऋ० ७, ६५, १ । (ङ) ऋ० ७, ६६, ४ ।

सरस्वतीं प्रपद्यस्व मा त्वा^(१) वक्ष्यति नाङ्गुष ॥२२॥
 तथेत्युक्त्वा जगामाशु आपगां^(२) स सरस्वतीम् ।
 सा चैनं प्रतिजग्राह दृदहे च पयो दृतम्^(३) ॥२३॥
 एतदत्यहुतं कर्म सरस्वत्या नृपं प्रति ।
 वारुणिः^(४) कूर्चयामास प्रथमस्य द्वितीयया ॥२४॥
 द्वे वार्हस्पत्ये ऐन्द्रे च^(५) वैष्णवे तु^(६) परे ततः ।
 उत्तमैन्द्रश्च तिस्रः^(क) स्युः^(७) पर्जन्ये तिस्र उत्तरे ॥२५॥
 आग्नीर्ष्यं प्रथमा तत्र प्रथमस्य द्वितीयया ।
 यज्ञे आद्येन्द्रमेवाप्तौदन्या त्विन्द्रावृहस्पती^(८) ॥२६॥
 द्वितीया नवमी चैव सौतीन्द्राब्रह्मणस्पती^(९) ।

- (१) ते इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) जगामाश पावनीमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) प्रतिजग्राह सा चैनं पयः सर्पिंश्च दुह्यतीति क० ग० घ० च० ।
 (४) वारुणः इति ख० ।
 (५) ऐन्द्रे यज्ञे दिवः सृष्टो इति क० घ० च०, यज्ञे वार्हस्पत्यमैन्द्र-
 मिति ग० ।
 (६) चेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) दृषो द्वितीयोरुमैन्द्रेति क० घ० च० ।
 (८) आग्नीर्ष्यं प्रथमा तत्रेत्यादि षण्णया त्विन्द्रा वृहस्पती इत्यन्तपाठः
 क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु गोपलभ्यते । तेषु ऋक्सिन् स्थले,
 सौतीन्द्रं प्रथमा तत्र द्वितीयाद्या वृहस्पतिं । इति ऋकार्द्धं
 वर्त्तते ।
 (९) सहेन्द्राब्रह्मणस्पती इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० ७, १०१, १ ।

संवत्सर^(क)न्तु माण्डूकमैन्द्रासोमं^(१) परन्तु यत् ॥२७॥
 ऋषिर्ददर्श रचोन्नं^(२) पुत्रगोकपरिभुतः ।
 हते पुत्रगते क्रुद्धः सौदासैर्दुःखितस्तदा^(३) ॥२८॥
 ये पाकग्रंस^(ख)मृक् सौम्या^(४) आग्नेयी तत उत्तरा ।
 एकादशी वैश्वदेवी सौम्यस्तस्याः परो दृचः^(५) ॥२९॥
 यदि वाह^(ग)मृगाग्नेयी ऐन्द्री यो मे^(घ)ति तु स्यता^(६) ।
 यावष्णी प्रयाजिगाती^(ङ)ति वितिष्ठध्वं^(च) तु मारुती ॥३०॥
 प्रवर्त्तये^(झ)ति पञ्चैन्द्र्य ऐन्द्रासोमीत्यृगुत्तमा ।
 ऋषिस्त्राशिषमाग्रास्ते मानो रच^(ञ) इति त्वृचि^(७) ॥३१॥
 दिवश्चैव पृथिव्याश्च तथा पालनमात्मनः ।
 उलूक यातुं^(झ)(८) जह्येतान्नानारूपाग्निग्राचरान्^(९) ॥३२॥

- (१) मण्डूका इन्द्रासोममिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) राक्षोन्नमिति क० घ० ड० च० ।
 (३) एतच्छ्लोकार्द्धं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेक्ष्यते ।
 (४) सौम्याविति ड० ।
 (५) दृचः इति ग० ।
 (६) यो मेतीन्द्रः स्तुतोऽर्द्धयेति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) दृचे इति क० घ० च० ।
 (८) यात्विति क० ख० ग० घ० च०, यान्विति पुस्तकान्तरम् ।
 (९) एष श्लोकः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेक्ष्यते ।

(क) ऋ० ७, १०३, १ । (ख) ऋ० ७, १०४, ९ । (ग) ऋ० ७,
 १०४, १४ । (घ) ऋ० ७, १०४, १६ । (ङ) ऋ० ७, १०४, १७ ।
 (च) ऋ० ७, १०४, २८ । (छ) ऋ० ७, १०४, १९ । (ज) ऋ० ७, १०४, २३ ।
 (झ) ऋ० ७, १०४, २२ ।

पञ्चदश्यान् सुक्तास्याथाष्टम्यां^(१) चैव वारुणिः ।
 दुःखग्रोकपरीतात्मा ग्रपते विलसन्निव ॥२३॥
 हते पुत्रग्रते तस्मिन्^(२) वसिष्ठो दुःखितस्तदा ।
 रक्षोभूतेन शापान्तु सुदासेनेति नः श्रुतं^(३) ॥२४॥
 कण्वस्यैव प्रगाथस्य घोरपुत्रौ बभूवतुः ।
 गुरुणा तावनुज्जातावूषतुः सहितौ वने ॥२५॥
 वषतोष्टु तथोस्तत्र कण्वपत्न्याः शिरःस्त्रपन्^(४) ।
 हत्वा कनीयान् कण्वस्योरुत्सङ्गावन्वबुध्यत^(५) ॥२६॥
 शत्रुकामस्तु तं कण्वः क्रुद्धः पापाभिग्रङ्गया ।
 बोधयामास पादेन दिधसन्निव तेजसा ॥२७॥
 विदित्वा तस्य तं भावं प्रगाथः प्राञ्जलिः स्थितः ।
 माह्वे च पितृत्वे च वरयामास तावुभौ ॥२८॥
 स घौरौ^(६) वाय कण्वो वा वंशजैर्बहुभिः पितुः ।
 ददृशान्वैश्च सहितः षडभिर्मण्डलमष्टमम् ॥२९॥

(१) षष्टम्यामिति क० ग० घ० च० ।

(२) क्रुद्धः इति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) तै श्रुतिरिति क० ग० घ० च० ।

(४) शिरःस्त्रमादिति क० घ० च० । शिरःस्त्रपदिति ख० ग० ।

(५) उत्सङ्गेनावबुध्यतेति क० घ० च० । कण्वस्तूरुत्सङ्गेन त्वबुध्यतेति ख०
 उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) घोरः इति क० ख० घ० च० ।

मांसिदै^(क)न्नाणि चत्वारि अन्वस्य स्यूर^(ख)मितृषि ।
 तुष्टावाङ्गिरसी नारी वसन्ती^(१) शश्वतो^(ग) पतिम् ॥ ४० ॥
 स्त्रियं सन्तं^(२) पुमांसन्तमासङ्गः स्तुतवानृषिः^(३) ।
 स्वस्य^(४) दानं सुही^(घ)त्यृग्भिश्चतुर्भिः परिकीर्त्तितम् ॥ ४१ ॥
 शिञ्जे^(५)त्यृग्भ्यां तु काश्यस्य विभिन्दोः परिकीर्त्तितम् ।
 पाकस्यास्रस्तु^(६) भोजस्य चतुर्भिर्यमिति^(च) स्तुतम् ॥ ४२ ॥
 पौष्णौ प्रेति^(७) प्रगाथौ द्वौ^(८) मन्यते शाकटायनः ।
 ऐन्द्रमेवाथ पूर्वन्तु गालवः पौष्णमुत्तरम्^(९) ॥ ४३ ॥
 ऐन्द्राणामिह सूक्तानामुत्तमस्योत्तमे ढचे ।
 दानं राज्ञः कुरुङ्गस्य स्यूरं राध^(ज) इति स्तुतं ॥ ४४ ॥
 दूरा^(झ)दित्याश्विने सूक्ते सप्तत्रिंशत्तमे^(ञ) यथा ।

- १) वसन्ताविति ख० । वसताविति ड० ।
 २) त्वन्तमिति ग० ।
 ३) मांसं तं कृतवानृषिरिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 ४) तस्येति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 ५) चेति ख० ड० ।
 ६) त्विति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 ७) उत्तममिति ड० ।

- (क) ऋ० ८, १, १ । (ख०) ऋ० ८, १, ३४ । (ग) ऋ० ८, १, ३४ ।
 १) ऋ० ८, १, ३० । (ड) ऋ० ८, २, ४१ । (घ) ऋ० ८, ३, २१ ।
 २) ऋ० ८, ४, १५ । (ज) ऋ० ८, ४, १६ । (झ) ऋ० ८, ५, १ ।
 ३) ऋ० ८, ५, ३७ ।

तत्रार्द्धर्चं^(१) दृच^(२)श्चान्यः कश्चोर्दानस्तवः स्तुतः ॥४५॥
 महानिती^(क)न्द्रदैवत्यमग्निं वैश्वानरं स्तुतम्^(२) ।
 मन्यते शाकपूणिस्तु भार्ग्यश्च^(४)श्चैव सुद्वलः ॥४६॥
 दृचे तु शत^(ख)मित्यस्मिन् दानं तैरिन्दिरं स्तुतम् ।
 परन्तु मारुतं प्रेति^(ग) श्रान^(घ)स्त्रीष्वा^(ङ)श्विनानि च^(५) ॥४७॥
 त्व^(च)माग्नेयं य इन्द्रे^(६)ति षडैन्द्राण्युत्तमस्य तु ।
 उपोत्तमायामर्द्धर्चं देवो वास्तोस्पतिः^(ज) स्तुतः ॥४८॥
 इद^(झ)मादित्यदेवत्यं तिसृभिस्त्वदितिः^(ञ) स्तुता^(६) ।
 षष्ठ्यां चतुर्थीसप्तम्योस्ते^(ट)त्याश्विन्यृगष्टमी^(७) ॥४९॥
 स्तुताः श्र^(ठ)मिति पञ्चोस्या^(८)मग्निस्त्वृत्तानिलास्त्वयः ।

- (१) इत्यर्द्धर्चं इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) दृचः इति क० घ० उ० च० ।
 (३) महानितीन्द्रं प्रब्रवत्यामग्निर्वैश्वानरः स्तुतः इति क० ग० घ० च० ।
 (४) भार्ग्यश्चः इति उ० ।
 (५) शतः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) तथेति क० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) षष्ठा चतुर्थी सप्तम्योतेत्याश्विन्यृगष्टमीति क० घ० च० ।
 (८) पञ्चोस्त्विति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, ६, १ । (ख) ऋ० ८, ६, ४६ । (ग) ऋ० ८, ७, १ ।
 (घ) ऋ० ८, ८, १ । (ङ) ऋ० ८, ८, २३ । (च) ऋ० ८, ११, १ ।
 (छ) ऋ० ८, १२, १ । (ज) ऋ० ८, १७, १४ । (झ) ऋ० ८, १८, १ ।
 (ञ) ऋ० ८, १८, ६ । (ट) ऋ० ८, १८, ८ । (ठ) ऋ० ८, १८, ६ ।

वरुणार्थममित्राणां प्रगाथोऽय^(१)मिति स्तुतिः^(२) ॥५०॥
 आग्नेये स्तुती राजर्षिस्त्वसदस्योरदा^(क)दिति ।
 पञ्चाशतं बधूनाञ्च गवां तिस्रश्च सप्ततीः ॥५१॥
 अश्वोद्गाणामुरभ्राणां वामांसि विविधानि च ।
 रत्नानि वृषभं श्रावं तामामयेसरं पतिम्^(३) ॥५२॥
 कृत्वा दारानृषिर्गच्छन्निन्द्रायैतच्छ्रंस ह ।
 वयं^(ख) सूक्तेन शक्रश्च प्रीतस्तेन शचीपतिः ॥५३॥
 ऋषे वरं वृणीष्वेति प्रकृस्तमृषिरब्रवीत् ।
 काकुत्स्थ कन्याः पञ्चाशद्युगपद्रमये प्रभो ॥५४॥
 कामतो बहुरूपत्वं यौवनं^(४) चाचयां रतिं ।
 शङ्खनिधिं पद्मनिधिं मद्गृहेष्वनपायिनम्^(५) ॥५५॥
 प्रामादान् विश्वकर्मासौ मौवर्णांस्त्वत्प्रसादतः ।
 करोतु पुष्पवाटीश्च पृथक्तासां सुरद्रुमैः ॥५६॥
 मा भूत् सपत्नी स्यद्ध्यायां सर्व्वमस्त्विति चाब्रवीत्^(६) ।

(१) वरुणार्थममित्रान्तु प्रगाथेयमिति ख० उ० ।

(२) स्तुताः इति ख० उ० पुस्तकान्तरञ्च, तदेति ग० ।

(३) अग्ने शरं प्रतीति ख० ।

(४) युगपदिति उ० ।

(५) काकुत्स्थेत्यादिसार्द्धश्लोकः पुस्तकान्तरे न दृश्यते ।

(६) पञ्चाशतं बधूनाञ्चेत्यादि सर्व्वमस्त्विति चाब्रवीदित्यन्तपाठः क० ग०
 घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेह्यते ।

(क) ऋ० ८, १६, ३६ । (ख) ऋ० ८, २१, १ ।

आगन्त^(क) मारुतं सूक्तं वय^(ख)मित्यैन्द्रमुत्तरम्^(१) ॥५७॥
 काण्वस्य मौभरे^(२)श्चैव यजतो वंशजैः^(३) सह ।
 कुरुक्षेत्रे यवान् जक्षुर्हवीषि विविधानि च ॥५८॥
 आरवुञ्च^(४) सोऽभितुष्टाव इन्द्रश्चिन्नं सरस्वतीं ।
 इन्द्रो वे^(ग)त्यनयर्चा स दानशक्तिं प्रकाशयन् ॥५९॥
 आरवुराजोऽभिमानाच्च प्रहर्षितमनाः स्वयम्^(५) ।
 स स्तुतो^(६) देववच्चिन्न^(७) ऋषये तु गवां ददौ^(८) ॥६०॥
 अयुतानां सहस्रं वै निर्जघाह स्तुवभृषिः ।
 षष्ठिञ्चोवाच^(९) ब्रह्मात्मा नाहमर्हामृषेः स्तुतिम् ॥६१॥
 तिर्यग्योनौ समुत्पन्नो^(९) देवतां^(१०) स्तोतुमर्हसि ।

- (१) वयमित्यैन्द्रमतः परमिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) सोभरेरिति क० ग० घ० च० ।
 (३) वंशजैरिति क० घ० च० ।
 (४) आखवः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) इन्द्रोवेत्यनयर्चा स इति श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु
 भाष्योक्तते ।
 (६) संस्तुत इति ख० ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) यद्ददौ तद्दक्षेन हेति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) प्रोवाचेति उ० ।
 (९) समुद्भूत इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) देवं नः इति ग० ।

(क) ऋ० ८, २०, १ । (ख) ऋ० ८, २१, ४ । (ग) ऋ० ८, २१, १७ ।
 (घ) ऋ० ८, २१, १८ ।

तंमन्थया पुनश्चास्तौदोत्यं^(क) सूक्तेन चाश्विनौ^(१) ॥६१॥
दक्षि^(ख)ध्वेत्येतदाग्नेयं सखायसैन्द्रमुत्तरम्^(२) ।
यथा वरः सुसाञ्जे^(ग)उत्तमस्त्वौषसस्तृषः ॥६२॥
अष्टौ तु संहिता एता देवता विभिदुर्बलम् ।
उषासैन्द्रश्च सोमश्चायाग्निः सूर्यो वृहस्पतिः ॥६३॥
अङ्गिराः शरमा चैव ता वा^(घ)मित्युत्तरस्य तु ।
आदौ मैत्रावरुण्यस्तु^(३) नव दादग्र तृत्तराः ॥६४॥
वैश्वदेव्यो वरूराजा यथादादृषये वसु ।
इन्द्रो वेत्येतयर्षा तु दानशक्तिप्रकाशनम्^(४) ॥६५॥
कौर्त्तितं^(५) तु तृषे तस्मिन्नृञ्ज^(६)मुच्यथायने ।
अश्विनौ ददतुः प्रीतौ तदिहोक्तं सुसामनि^{(७)(८)} ॥६७॥

-
- (१) स्तुत्या चित्रं सूक्तेः परैस्त्रिभिरिति क० घ० च० ।
(२) उत्तममिति छ० एतच्छ्लोकाङ्गं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न
पठितम् । तेषु अस्मिन् स्थले, अश्विनावग्निमिन्द्रश्च चाभितुष्टाव
देवताः । एतच्छ्लोकाङ्गं वर्तते ।
(३) मित्रावरुण्य इति ख० छ० ।
(४) एतच्छ्लोकाङ्गं ख० ग० छ० चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।
(५) कौर्त्तनमिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
(६) एतच्छ्लोकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
-

(क) ऋ० ८, २२, १ । (ख) ऋ० ८, २३, १ । (ग) ऋ० ८, २४,
२८ । (घ) ऋ० ८, २५, १ । (ङ) ८, २६, २२ । (च) ऋ० ८, २५, २९ ।

आश्विनं तु युवो^(क)र्युक्^(ख) वायव्या उत्तरासु याः ।
 यं सवर्णमनुर्नाम लेभे पुत्रं विवस्वतः ॥६८॥
 वैश्वदेवानि पञ्चैतान्यग्निरुक्थे^(ग) जगाद् सः^(१) ।
 बभ्रुरेक^(घ) इति त्वस्मिँल्लिङ्गतो^(२) द्विपदा दश ॥६९॥
 म्रयन्ते देवता ह्यासु कर्मभिः^(३) स्त्रैः पृथक् पृथक् ।
 स्तुताः कर्मगुणैः स्त्रैः स्त्रैर्देवता यत्र यत्र तु ॥७०॥
 पृथक् कर्मस्तुतिर्नाम वैश्वदेवन्तदेव तु^(४) ।
 तासाम्भुरिति त्वाद्या सौम्याग्नेयी लृगुत्तरा ॥७१॥
 त्वाङ्गो चैङ्गी च रौद्री च पौष्णी वैष्णव्याश्विनी ।
 नवमी मैत्रावरुण्यृग्दशमी मित्रसंस्तवा ॥७२॥
 यजमानप्रसङ्गाच्च यजिरेवात्र संस्तुता ।
 यो यजाति^(५)दृचे शक्रो यजतां पतिरीलितः ॥७३॥
 तस्य शुमान्^(६)दृचे यज्वा चतसृष्वपि भस्त्रि^(७)ति ।

-
- (१) वैश्वदेवानि सूक्तानि जगादाग्निरिति स्वयमिति क० घ० च० ।
 (२) त्वेता लिङ्गतः इति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) ह्यासां नवभिरिति क० घ० च० ।
 (४) पृथक् कर्मस्तुतेत्युक्तं तद्विद्याद्वैश्वदेवतमिति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
-

(क) ऋ० ८, २६, १ । (ख) ऋ० ८, २६, २० । (ग) ऋ० ८, २७,
 १ । (घ) ऋ० ८, २६, १ । (ङ) ऋ० ८, ३१, १ । (च) ऋ० ८, ३१,
 ३ । (छ) ऋ० ८, ३१, १५ ।

यज्वनोरेव दम्पत्योः पञ्च या^(क) दम्पतीत्यृचः ॥७४॥
 आग्रन्मा^(ख)ग्रीरैतु^(म) पौष्णौ परे मिचार्यमा यथा^(घ) ।
 वरुणस्य स्तुतस्त्वच आदित्या अग्नि^(ङ)मग्नये^(१) ॥७५॥
 सूक्तानि प्रकृतानी^(च)ति त्रीण्यैन्द्राणि पराण्यतः ।
 अथ^(ब) इत्यत्र कन्या तं स्त्रीलिङ्गेनेन्द्रमब्रवीत् ॥७६॥
 स हि तां कामयामास दानवीं पाकशासनः ।
 ज्येष्ठां स्वमारं पुंसस्य^(२) तस्यैव बधकाम्यया^(३) ॥७७॥
 अग्निने^(ज)त्याश्विनं सूक्तमैन्द्रे सूक्ते परे ततः ।
 ऐन्द्राम्यात् परमाग्नेयमैन्द्राम्यादारुणे^(४) परे ॥७८॥
 उत्तरे वरुणे त्वन्य आ वा^(झ)मित्याश्विनस्तृचः ।
 सूक्ते इमे^(घ) समाग्नेये^(५) ताभ्यामैन्द्रे ततः परे^(६) ॥७९॥

- (१) यो यजाति दृचे शक्र इत्यादिसार्द्धश्लोकद्वयं क० ग० घ० च० चिह्नित-
 पुस्तकेषु नापठ्यत ।
 (२) प्युसस्येति क० घ० च०, व्यंसस्येति ख० पुस्तकान्तरक्ष ।
 (३) युवकाम्ययेति ख० ग० ख० पुस्तकान्तरक्ष ।
 (४) ऐन्द्राभं परमाग्नेयमैन्द्राभं वारुणे इति क० घ० च० । वारुणे इत्यत्र
 वारुणमिति ग० ।
 (५) इमे तु चाग्नेये इति क० घ० च० ।
 (६) ताभ्यमैन्द्रेति चोत्तरे इति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, ३१, ५ । (ख) ऋ० ८, ३१, १० । (म) ऋ० ८,
 ३१, ११ । (घ) ऋ० ८, ३१, १३ । (ङ) ऋ० ८, ३१, १४ । (च) ऋ०
 ८, ३२, १ । (झ) ऋ० ८, ३३, १६ । (ज) ऋ० ८, ३५, १ । (झ) ऋ०
 ८, ३२, ४ । (ञ) ऋ० ८, ४३, १ ।

वज्रापाख्याय^(१)यत्^(२)प्रादात्कानीनस्तु पृथुश्रवाः ।
 तदच संस्तुतं दानमास^(३) इत्येवमादिभिः^(४) ॥८०॥
 आनः^(५) प्रगाथो वायव्यः सूक्तस्योपोत्तमा च या ।
 मिथार्थमाथौ मरुतः सुनीथोष^(६)दृषे स्तुताः ॥८१॥
 दिश्वारिंश्रकात्प्रोत^(७) स्त्रिग्रोकाय पुरन्वरः ।
 गिरिं निरुत्य वज्रेण गा ददावसुरैर्हताः ॥८२॥
 यः^(८) कृत्नदिति चैतस्यामृषिस्तु स्यमम्रवीत्^(९) ।
 स्तुता नवम्या लदितिमंही^(१०)त्यादित्यदेवते^(१) ॥८३॥
 अग्न्याः पञ्चोषसेऽपि स्युः सौम्यं स्वादो^(११)रिति स्यतम् ।
 पराश्रष्टौ तु^(१२) सूक्तानि षष्ठीणां तिग्मतेजसाम् ॥८४॥

(१) वज्रापाख्यायेति घ० ।

(२) वज्रान्वाय वपदिति छ० ।

(३) आदिनेति ख० छ० पुस्तकान्तरक्ष ।

(४) प्रातः इति ड० पुस्तकान्तरक्ष ।

(५) मिथार्थमाथौ मरुतः इत्यादि ऋषिस्तु स्यमम्रवीदित्यन्तपाठः क०
 ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।

(६) चाथोति क० घ० च० ।

(७) पराश्रि चाश्राविति ख० ड० पुस्तकान्तरक्ष ।

(क) ऋ० ८, ४६, २१ । (ख) ऋ० ८, ४६, २५ । (ग) ऋ० ८,
 ४६, ४ । (घ) ऋ० ८, ४६, २७ । (ङ) ऋ० ८, ४७, १ । (च) ऋ०
 ८, ४८, १ ।

ऐन्द्राण्यभि^(क) तु षड्विंशः प्रगाथो बह्वदेवतः ।

ऋगन्थाग्नेरषेत्य^(ख)ग्निः सूर्यमन्थपदा^(१) जगौ^(२) ॥८५॥

प्रस्कणस्य षषभ्रस्य^(३) प्रादाद्यदसु किञ्चन ।

तद्भूरी^(ग)दिति सूक्ताभ्यामखिलान्विह संस्तुतम्^(४) ॥८६॥

ऐन्द्राण्युभय^(घ)मित्यत्र षडाग्नेयात् पराणि तु^(५) ।

निपातमाह^(६) देवानां दाता म^(क) इति भागुरिः ॥८७॥

दत्ते^(७)यास्कास्तृचन्वेतं^(८) मन्यते वैश्वदेवतं ।

आदित्यदैवतं सूक्तं त्याग्वि^(घ)त्यत्र परन्तु यत् ॥८८॥

धौवराः सप्तसा मीनान् दृष्ट्वा सारस्वते जले ।

(१) अन्थं पदमिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) एतच्छ्लोकाद्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते । तेषु अस्मिन् स्थले, अन्वेत्यग्निरिति त्वस्यास्ततोऽग्निः सूर्य एव तु । इति श्लोकाद्धंमस्ति ।

(३) त्विति ड० ।

(४) परिकीर्तितमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) श्लोकाद्धंमेतत् ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।

(६) निपातानाहेति ख०, निपातेनेहेति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) ऋचमिति ग० ।

(८) यास्कोऽस्मेऽद्धं दत्तं चैनमिति ड० ।

(क) ऋ० ८, ४९, १ । (ख) ऋ० ८, ५६, ५ । (ग) ऋ० ८, ५५, १ । (घ) ऋ० ८, ६१, १ । (ङ) ऋ० ८, ६५, १० । (च) ऋ० ८, ६७, १ ।

जालं प्रक्षिप्य तान् बद्धोदक्षिपन् मल्लिसात् स्थलम् ॥८६॥
 शरीरपातभीतास्ते तुष्टुवुश्यादितेः सुतान् ।
 मुमुक्षुस्तांस्तस्ते च प्रसन्नास्तान् समूदिरे ॥८७॥
 धीवराः चुङ्क्ष्यं मा वो भूत्स्वर्गं प्राप्स्यथेति च^(१) ।
 उते^(क)ति माता चैवैषां त्वचेनाभिष्टुतादितिः ॥८९॥
 मातृत्वाद्गर्भसम्बन्धात्^(१) स्तृयेतेषां^(२) स्तृतौ स्तृतौ ।
 ऐन्द्राण्या त्वा रथं^(३) त्रीणि स्तौत्यृदनुपमे^(ग)ति षट् ॥८९॥
 आर्चाश्रमेधयोरत्र पञ्चदानस्तुतिः परा ।
 अपा^(घ)दिन्द्रस्य चाग्नेस्य विश्वेषां चैव संस्तवः ॥८३॥
 इक्ष्वस्य प्रथमोऽर्द्धर्चः शेषा वरुणदेवताः^(४) ।
 त्व^(५)माग्नेयेऽथ वा सूक्ते उत्तरे^(५) हविषां स्तुतिः ॥८४॥
 पयःपशुषधीनाञ्च^(६) तथा रूपं हि दृश्यते ।

- (१) धीवराः सहसा मीनानिन्यादि सार्द्धंश्लोकद्वयं क० ग० घ० च०
चिह्नितपुस्तकेषु नापठ्यत ।
- (२) मातृत्वादतिसम्बन्धादिति क० च०, मातृत्वादभिसम्बन्धादिति ग०
मातृत्वादिति सम्बन्धादिति घ० ।
- (३) भुवन्त्येनामिति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
- (४) शंघां वरुणदेवतः इति ख० ग० ड० ।
- (५) सूक्तमुत्तरमिति क० ग० घ० च० ।
- (६) वेति ख० ड० ।

(क) ऋ० ८, ६७. १० । (ख) ऋ० ८, ६८, १ । (ग) ऋ० ८,
६८, १४ । (घ) ऋ० ८, ६९. ११ । (ड) ऋ० ८, ७१, १ ।

उ^(क)दित्यांश्चिनमाग्नेये परे सूक्ते विशो विशः^(ख) ॥८५॥
 षड्भ्यामह^(ग)मिति द्वाभ्यां स्तौत्यात्मानमृषिः स्वयम् ।
 आत्मानमात्मना स्तुत्वा स्तौति दानं श्रुतर्व्वणः ॥८६॥
 आत्मादानाभिसम्बन्धात् परुष्णीञ्च महानदीम्^(१) ।
 परुष्णीं परया चेन्द्रं^(२) त्रिभिः सूक्तैरिम^(घ)न्विति ॥८७॥
 सौम्यस्य त्वय^(ङ)मित्यस्य पराण्येन्द्राणि यानि तु ।
 नही^(च)ति तेषां प्रथमे^(३) वैश्वदेव्यृगवीरुधत्^(ख) ॥८८॥
 देवाना^(ज)मिति देवानाम्प्रेष्ठ^(झ)माग्नेयमुत्तरम्^(४) ।
 चीष्वाश्विनानि सूक्तानि आ मे^(ञ) ऐन्द्राणि तं^(ट) तथा^(५) ॥८९॥
 अपालाऽचिसुता त्वासीत्कन्या त्वग्दोषिणी पुरा ।
 तामिन्द्रश्चकमे दृष्ट्वा^(६) विजने पितुराश्रमे ॥९०॥

- (१) आत्मानमात्मना स्तुत्वेत्यादि परुष्णीञ्च महानदीमित्यन्तपाठः क० ग०
 घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितः ।
 (२) परया परुष्णीमिन्द्रमिति क० ग० घ० च० ।
 (३) प्रथममिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) आग्नेयन्तु ततः परमिति क० घ० च० ।
 (५) आम इति ऐन्द्राणि तमितीति चेति क० ग० घ० च० ।
 (६) दृष्ट्वाति क० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, ७३, १ । (ख) ऋ० ८, ७४, १ । (ग) ऋ० ८, ७४,
 १३ । (घ) ऋ० ८, ७६, १ । (ङ) ऋ० ८, ७६, १ । (च) ऋ० ८,
 ८०, १ । (छ) ऋ० ८, ८०, १० । (ज) ऋ० ८, ८३, १ । (झ) ऋ०
 ८, ८४, १ । (ञ) ऋ० ८, ८५, १ । (ट) ऋ० ८, ८८, १ ।

तपसा ब्रुधे सा तु सर्वमिन्द्रचिकीर्षितम् ।
 उदकुम्भं समादाय अपामर्थं जगाम सा^(१) ॥१०१॥
 दृष्ट्वा सोममपादास्ये तुष्टावर्चा वने तु तं ।
 कन्या वा^(क)रिति चैतस्यामेषोऽर्थः कथितः स्तुतः^(२) ॥१०२॥
 सा सुषाव मुखात् सोमं स्तुलेन्द्रञ्चाजुहाव तं^(३) ।
 असौ य एषी^(ख)त्यनया पपाविन्द्रस्तु तन्मुखात्^(४) ॥१०३॥
 अपूपांश्चैव सक्तूँश्च भक्षयित्वा तु तद्गृहात्^(५) ।
 अग्निस्तुष्टाव सा चैनं जगदैनं दृचेन तु^(६) ॥१०४॥
 सुलोमामनवद्याङ्गीं कुरु मां शक्र सुत्वचां ।
 तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा प्रीतस्तेन पुरन्दरः^(७) ॥१०५॥
 रथच्छिद्रेण तामिन्द्रः शकटस्य युगस्य च ।

- (१) क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु उदकुम्भं समादायेति श्लोकार्द्धं,
 अपूपांश्चैव सक्तूँश्चेति श्लोकार्द्धात्परतः पठितम् ।
- (२) दृष्ट्वासोममपादास्ये इत्यादि एषोऽर्थः कथितः स्तुतः इत्यन्तपाठः
 क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तके नोपलभ्यते ।
- (३) पपाविन्द्रस्तु तन्मुखादिति क० ग० घ० च० ।
- (४) शनच्छ्लोकार्द्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
- (५) शतक्रतुरिति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
- (६) असौ ब्रूते दृचेन सेति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
- (७) शतच्छ्लोकार्द्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

प्रचिथ निश्चकर्ष त्रिः सुत्वक् सा तु ततोऽभवत्^(१) ॥१०६॥
 तस्यां त्वचि व्यपेतायां पूर्वस्यां शल्लको^(२)ऽभवत् ।
 उत्तरा त्वभवद्गोधा कृकलासस्त्वगुत्तमा ॥१०७॥
 इतिहासमिमं^(३) सूक्तं त्वाहत्वर्यास्कमाठरौ^(४) ।
 कन्ये^(क)ति श्रौनकः सूक्ते पान्त^(ख)मैन्त्रे ततः परे^(५) ॥१०८॥
 उत्तमा चार्भवी प्रोक्ता उत्तरस्यैतरेयके ।
 खान्दोगिके तृतीये तदारभवं ग्रथ्यते यतः^(६) ॥१०९॥
 मारुतं गौः^(ग) परं सूक्तमा त्वै^(घ)न्द्राणि^(७) पराणि षट् ।
 सूक्ते द्वितीय एतेषामितिहासं प्रचचते^(८) ॥११०॥

- (१) ततः सा सुत्वचाभवदिति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।
 (२) तस्यास्त्वगपहतायाः पूर्वा सा शल्यकः इति क० ग० घ० च० ।
 (३) इदमिति क० ग० घ० च० ।
 (४) यास्कभागुरिरिति क० ग० घ० च० यास्कगालवाविति ड० पुस्तका-
 न्तरञ्च ।
 (५) श्रौनकस्त्वैन्द्रं यान्तमित्युत्तरे च ये इति क० ।
 (६) उत्तमा चार्भवीत्यादिस्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु
 नापद्यत ।
 (७) ह्यात्वैन्द्राणीति क० ग० घ० च० ।
 (८) एतच्छ्लोकार्द्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेच्यते ।

(क) ऋ० ८, ६१, १ । (ख) ऋ० ८, ६२, १ । (ग) ऋ० ८, ६४,
 १ । (घ) ऋ० ८, ६५, १ ।

अपक्रम्य तु^(१) देवेभ्यः सोमो वृत्रभयार्दितः ।
 नदीमंशुमतीनाम्नीमध्यतिष्ठत् कुरून्^(२) प्रति ॥१११॥
 तं वृहस्पतिनैकेन अभ्यपा^(३)दृत्रहा सह ।
 योत्स्यमानः सुसंक्षष्टै^(४)र्मरुद्भिर्विविधायुधैः ॥११२॥
 दृष्ट्वा तानायतः सोमः खबलेन व्यवस्थितः ।
 मन्वानो वृत्रमायान्तं^(५) जिघांसुमरिसेनया ॥११३॥
 व्यवस्थितं धनुषान्तं तमुवाच वृहस्पतिः ।
 मरुत्पतिरयं सोम एहि^(६) देवान्^(७) पुनर्विभो ॥११४॥
 श्रुत्वा देवगुरोर्वाक्यमनयं वृत्रशङ्कया^(८) ।
 सोऽन्नवीक्षेति तं शक्र ओजसैव^(९) बलाद्बली ॥११५॥

- (१) अपक्रामेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) अशुमतौ नामा अत्यतिष्ठद्गुरूनिति क० ग० घ० च०, अभ्यति-
 ष्टत् कुरूनिति ख० ड० ।
 (३) अभ्ययादिति पाठः साधुः । दृष्टान्वयादिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) योत्स्यमाणश्च संक्षष्टैरिति क० घ० च० ।
 (५) दृष्ट्वा तानायतांस्त्वोमं खबलेन व्यवस्थितम् । मन्वानं पुत्रमायान्त-
 मिति क० घ० च० ।
 (६) मरुत्पतिरयं सोममैह्येति क० ग० घ० च० ।
 (७) देवेति पाठः समीचीनः ।
 (८) श्लोकार्द्धमेतत् क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
 (९) स्वर्ग एवेति क० घ० च० ।

इयाथ देवानायन्तं^(१) तं पपुर्विधिवत्सुराः ।
जघ्नः पीत्वा च दैत्यानां समरे^(२) नवतीर्नव ॥११६॥
तदेतदप्यवद्रप्सु^{(३)(क)}स्तृचे सर्व्वं निगद्यते ।
त्वचस्य देवतां तस्य^(४) इन्द्रमेवाह श्रौनकः ॥११७॥
ऐन्द्रावार्हस्यत्य उक्ता ब्राह्मणे त्वैतरेयके^(५) ।
त्वचेनेन्द्रमपश्यन् तं^(६)नेमोऽय^(ख)मिति भार्गवः ॥११८॥
तुष्टावेन्द्रो दृचेनाय^(ग)महं पश्य च मामृषे ।
स हि स्तुवन्नेव एको नेन्द्रा^(७) अस्तीति चाब्रवीत् ॥११९॥
तदाकर्ण्येन्द्र आत्मानमृग्भ्यां तुष्टाव दर्शयन्^(८) ।

- (१) आदायेति क० ग० घ० च० ।
(२) इतरा इति क० घ० च० ।
(३) तदेतदपि यतस्मिन्निति क० ग० च० ।
(४) देवता ह्येता इति ख० ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।
(५) श्लोकार्ज्जमेतत् क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
(६) अदृश्यन्तमिति क० घ० च०, ऐन्द्रमपश्यन् तमिति ख० पुस्तकान्तरश्च ।
(७) इन्द्रः इति पाठः साधुः ।
(८) स हि स्तुवन्नेव एक इत्यादि ऋग्भ्यां तुष्टाव दर्शयन्नित्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितः ।

(क) ऋ० ८, ६६, १३ । (ख) ऋ० ८, १००, १ । (ग) ऋ० ८, १००, ४ ।

ऋषिस्तु दृष्ट्वा^(१) सुप्रीतो विश्वेत्तात^(क) इति वृचे ॥ १ २ ० ॥
 विविधानि च कर्माणि दानमैन्द्रञ्च शंसति ।
 मनोजवा^(ख)स्तु सौपर्णी^(१) ममुद्रे^(ग) वज्रमंस्तवः ॥ १ २ १ ॥
 वाचं सर्वगतं देवीं^(घ) स्तौति यद्वा^(ङ) गिति वृचे ।
 त्रींश्लोकानभितप्येमान्^(३) वृत्रस्तस्यौ स्वयं त्रिषा ॥ १ २ २ ॥
 तं नाशकं हन्तुमिन्द्रो विष्णुमभेत्य सोऽब्रवीत् ।
 वृचं हनिष्ये तिष्ठस्व विक्रम्याद्य^(४) ममान्तिके ॥ १ २ ३ ॥
 उद्यतस्य तु^(५) वज्रस्य द्यौर्ददातु^(६) ममान्तरम् ।
 तथेति विष्णुस्तच्चक्रे द्यौश्चास्य विवरन्ददौ ॥ १ २ ४ ॥
 तदेतदखिलं प्रोक्तं विष्णविति मखे^(च) त्वृचि^(७) ।

(१) तं दृष्ट्विष्येति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(२) सौपर्णीति ख० ड० ।

(३) अभितप्येमानिति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(४) वृचं हनाविक्रम्य तिष्ठस्वाद्येति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(५) उद्यतस्येति क० घ० च० ।

(६) ददातुति क० घ० च० ।

(७) सर्वमधिगोक्तं सखेत्यृचौति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, १००, ६ । (ख) ऋ० ८, १००, ८ । (ग) ऋ० ८,
 १००, ६ । (घ) ऋ० ८, १००, ११ । (ङ) ऋ ८, १००, १० । (च) ऋ०
 ८, १००, १२ ।

मैत्रावरुण्यः सूक्ताद्याश्चतस्रस्त्वृध^(क)गित्यूचः ॥२२५॥
 प्रे^(ख)ति मित्राय वा पादाश्चार्य्यम्णो^(१) वरुणस्य च ।
 नय^(ग)श्चतुर्थः सर्वेषामादित्यानामिति स्तुतिः ॥१२६॥
 परा त्वादित्यदेवत्या^(२) आम^(घ) इत्याश्विनो हृचः^(३) ।
 वायव्ये चोत्तरे सौर्य्यं औषन्ती लृगियं^(ङ) परा^(४) ॥१२७॥
 पावमानी प्रजा हे^(च)ति माते^(ब)त्यृग्भ्यान्तु गौः स्तुता ।
 त्वमग्ने वृह^(ज)दाग्नेये परेऽग्निस्त्वृचि संस्तुतः ॥१२८॥
 मरुद्भिः मह रुद्रैश्च आग्ने याज्ञौ^(झ)ति मध्यमः ।
 प्रजा हे^(झ)त्यपि वार्द्ध्वं प्रथमेऽग्निरिहोच्यते ॥१२९॥
 पादे तृतीये आदित्य सुगौये मध्यमः स्तुतः ।

- (१) मित्राय पादश्च अर्थ्यम्णः इति क० ख० ग० घ० ।
 (२) ऋच आदित्यदेवत्या इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) हृचः इति ग० ।
 (४) सौर्य्यं औषस्या प्रभां वा चन्द्रसूर्य्ययोरिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 औषस्या इत्यत्र उषसेति ग० ।

(क) ऋ० ८, १०१, १ । (ख) ऋ० ८, १०१, ५ । (ग) ऋ० ८,
 १०१, ४ । (घ) ऋ० ८, १०१, ७ । (ङ) ऋ० ८, १०१, १३ ।
 (च) ऋ० ८, १०१, १४ । (छ) ऋ० ८, १०१, १५ । (ज) ऋ०
 ८, १०२, १ । (झ) ऋ० ८, १०२, १४ । (ञ) ऋ० ८, १०२,
 १४ ।

रहस्ये ब्राह्मणेऽप्येवं व्याख्यातं ह्यैतरेयके^(१) ॥१३०॥
 पावमानः स्तुतः सोमो नवमे त्विह मण्डले^(२) ।
 पवमानवदायुस्तु^(३) समिद्ध^(क) इति संस्तुतः ॥१३१॥
 अग्न आयूंषी^(ख)ति चासु तिसृष्वग्निर्निपातभाक् ।
 अविता न^(ग) इति त्वस्मिंस्त्वृचे पूष्णा^(घ) सह स्तुतः ॥१३२॥
 आग्नेय्यौ द्वे ऋचावत्र यत्त^(च) इत्युत्तरे ततः ।
 उभाभ्या^(ङ)मिति मावित्री अग्निमाविञ्च^(झ) गुत्तरा ॥१३३॥
 पुनन्तु मां^(ञ) वैश्वदेवी आग्नेयी त्वृगुपप्रियम्^(ट) ।
 षडुत्तरा^(ड) य^(ज) इत्यत्र^(ण) स्वाध्यायाध्येतसंस्तवः ॥१३४॥

- (१) प्रजा हेत्यपि वार्द्धर्षे इत्यादिसार्द्धर्षोक्तः क० ग० घ० च० चिञ्जित-
 पुस्तकेषु न विद्यते ।
 (२) नवमे मण्डलेऽर्षिभिरिति क० घ० च०, मण्डतर्षिभिरिति ग० ।
 (३) पवमानवदाप्रीयः इति ख० ।
 (४) पृषेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) आग्न्यासावितीति ख० ।
 (६) सप्तोत्तराः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) उत्तरे च य इत्येतीति ग० ।

(क) ऋ० ६, ५, १ । (ख) ऋ० ६, ६६, १६ । (ग) ऋ० ६, ६७, २० ।
 (घ) ऋ० ६, ६७, २३ । (ङ) ऋ० ६, ६७, २५ । (च) ऋ० ६, ६७, २७ ।
 (ज) ऋ० ६, ६७, २६ । (झ) ऋ० ६, ६७, ३१ ।

सूक्ते निरुक्ते सूक्ते^(क)ऽग्नि रचोहा घर्मांसंस्तवः^(१) ।
 सूर्यवच्चात्मवच्चात्र^(२) पवित्र^(ख)मिति षोच्यते ॥ १ ३ ५ ॥
 आर्भवस्तु भवेत्पादं च्छुभुर्धौर^(ग) इति स्मृतः ।
 निपातैस्तु त्रिभिः पादैस्त्रयो देवा इहोदिताः^(३) ॥ १ ३ ६ ॥
 ब्रह्मा देवानां तिस्रोक्तास्त्रिभिस्त्रैर्दृष्टैश्चैः^(४) ।
 सूर्यवच्चात्मवच्चायं^(५) स्त्रयते सोम^(घ) इत्यपि^(६) ॥ १ ३ ७ ॥
 अनावृष्ट्यां तु वर्त्तन्त्यां पप्रच्छर्षीञ्छचीपतिः ।
 काले दुर्गे महत्यस्मिन् कर्माणा न जीव्यथ ॥ १ ३ ८ ॥
 शकटं शाकिनी गावः क्षणिरस्यदनं वनं^(७) ।
 समुद्रः पर्वतो राजा एवं जीवामहे वयम् ॥ १ ३ ९ ॥
 अथ स्तुवन्^(८) शशंसास्य ह्यृषिराङ्गिरसः शिशुः ।

- (१) एतच्छ्लोकाद्धं ड० चिह्नितपुस्तके न पठितम् ।
 (२) सूर्यवर्चात्मवर्चापीति क० घ० च० ।
 (३) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेद्व्यते ।
 (४) दृचादृचैरिति क० ग० घ० च० ।
 (५) सूर्यवर्चात्मवर्चापीति क० घ० च० ।
 (६) एव वेति क० ग० घ० च० ।
 (७) ऋरस्य नन्दनन्दनमिति ख० । एष श्लोकः क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।
 (८) स्तुवन्नेवेति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ९, ७२, १ । (ख) ऋ० ९, ८३, १ । (ग) ऋ० ९, ८७,
 ३ । (घ) ऋ० ९, १०७, ७ ।

नानानीयेन^(क) सूक्तेन ह्यृषीणामेव^(१) सन्निधौ ॥१४०॥
 तानिन्द्रः प्राब्रवीत् सर्वां^(२) स्तपध्वं सुमहत्तपः ।
 नातप्ततपसः शक्यमिदं^(३) कृत्स्नं व्यपोहितं ॥१४१॥
 अथ ते वै तपस्तेपुः सर्व्वं स्वर्गजिगीषवः ।
 ततस्ते तपसोद्येण पावमानीर्द्धचोऽब्रुवन् ॥१४२॥
 अनसूर्युरधीयानः शुश्रूषुस्तपसान्वितः ।
 दश पूर्वापरान् वंशान् पुनात्यात्मानमेव च ॥१४३॥
 पापं यच्चा^(४) करोत्किञ्चिन्मनोवाग्देहभोजनेः^(५) ।
 पूतः स तस्मात् सर्व्वस्मात् स्वाध्यायफलमश्रुते^(६) ॥१४४॥
 पावमान्यः परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनं^(७) ।
 गायत्र्योऽन्नेऽत्र यथासां प्राणानायम्य तन्मनाः^(८) ॥१४५॥
 पावमानं पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वतीम् ।

(१) इवेति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(२) त्वाह सर्वांस्त्विति क० ग० घ० च० ।

(३) न ह्येतत्तपसा शक्यं विनेति क० ग० घ० च० ।

(४) यथेति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(५) मनोवाग्देहदो जनैरिति क० घ० च०, मनोवाग्देहतो जनै-
रिति ग० ।

(६) ऋषिसाक्षोक्तमाप्नुयादिति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(७) ज्योतिसनातनमिति क० घ० च० ।

(८) एष श्लोकः ख० ड० पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(क) ऋ० ६, ११२, १ ।

पितृस्त्वस्योपवर्तत^(१) क्षीरं सर्पिर्मधूदकम् ॥१४६॥
 एतत् सूक्तं ग्रतं सौम्यं मण्डलं सप्ततुर्द्वयम् ।
 पावमान^(२)मिति ख्यातमनुवाकास्तु सप्त वै^(३) ॥१४७॥
 सप्तान्नेयानि सूक्तानि ददर्शाथ इति चितः ।
 प्रकेतुने^(क)ति त्वाद्भस्तु त्रिगिराः सूक्तमुत्तरम् ॥१४८॥
 ऋचस्त्वस्य^(४) षडाग्नेय्यस्तचस्त्वस्ये^(ख)ति^(५) यः परः ।
 तेनेन्द्रमभितुष्टाव सप्तान्त इति नः^(६) श्रुतिः ॥१४९॥
 अभवत्स हि^(७) देवानां पुरोधः प्रियकाम्यया^(८) ।
 असुराणां स्वसुः पुत्रस्त्रिगिरा विश्वरूपभृत् ॥१५०॥
 तमृषिं प्रहित^(९)न्विन्द्रो देवेषु बुबुधेऽसुरैः ।

- (१) उपतिष्ठेतेति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) वीजमात्रमिति ख० ।
 (३) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (४) तस्येति ड० ।
 (५) त्वस्यास्येतीति ड० ।
 (६) न श्रुतिरिति क० घ० च०, श्रुतिमिति ड०, पुस्तकान्तरश्च । एष
 श्लोकः ख० चिह्नितपुस्तके न पठितः ।
 (७) स हेति ख० ड० ।
 (८) त्रयकाम्ययेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) तं ऋजन् प्रहितः इति क० घ० च० । महित इति ग० ।

(क) ऋ० १०, ८, १ । (ख) ऋ० १०, ८, ७ ।

सोऽस्य वज्रेण तान्याशु^(१) शिरांसि त्रीण्यचिच्छिदत्^(२) ॥१५१॥
 तस्य यत्सोमपानन्तु मुखं सोऽभूत् कपिञ्जलः ।
 कलविङ्कः सुरापानमन्नादं तित्तिरि^(३)स्त्वभूत् ॥१५२॥
 तं वागभ्यवदद्वाञ्छी^(४) ब्रह्महासि शतक्रतो ।
 प्रपन्नं हतवान् यस्माद्^(५) विश्वरूपं पराङ्मुखम् ॥१५३॥
 तमभ्यषिञ्चत् सूक्तेन ऋषि^(६)राप^(क) इति स्वयम् ।
 सिन्धुद्वीपोपनुत्यर्थं तस्याञ्जीलस्य पापघ्नः ॥१५४॥
 मैथुनार्थमभीषन्तीं प्रत्याचष्टे यमीं यमः ।
 ओषित् सखायं^(ख)^(७) संवादो^(८) विवस्वत्सु तयोस्तयोः ॥१५५॥
 वृषा^(ग)ग्नेये हविर्धाने युजे वा^(घ)मन्न^(९) संस्तुते ।
 परेयिवांस^(३)मित्यत्र स्तूयते मध्यमो यमः^(१०) ॥१५६॥

(१) सोऽस्य वज्रेण तस्याशु इति क० घ० च० ।

(२) तान्याशु शिरांसि त्रीण्यचिच्छिददिति ग० शिरांस्येवाच्छिदत् प्रभुः
इति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) तित्तिरिः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) तीप्नेति क० घ० च० ।

(५) यस्त्वमिति क० घ० च० ।

(६) ऋषिरिति क० ग० घ० च० ।

(७) तत्रोषिदतीति क० ग० घ० च० ।

(८) संवादे इति क० घ० च० ।

(९) युज्यतेनेति क० ग० घ० च० ।

(१०) इत्येतस्मिन् स्तूयन्ते द्युमन्तयः इति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, ६, १ । (ख) ऋ० १०, १०, १ । (ग) ऋ० १०, ११, १ ।

(घ) ऋ० १०, १३, १ । (ङ) ऋ० १०, १४, १ ।

अथर्वानोऽथ भृगवः पितरोऽङ्गिरसः^(क) च ह ।
 षष्ठ्यां देवगणास्तत्र संस्त्रयन्ते युभक्तयः ॥१५७॥
 पितृभिस्त्राङ्गिरोभिश्च संस्तुतो दृश्यते यमः ।
 मन्त्रेषु वज्रगः पादे विवस्त्रन्तं पिता हि सः ॥१५८॥
 संस्कार्यप्रेतसंयुक्तैः पितृभिः स्त्रयते यमः ।
 प्रेहि प्रेही^(ख)ति तिसृषु प्रेताग्निष उदाहृताः ॥१५९॥
 पितृणां हि पतिर्देवो यमस्तस्मात् स सूक्तभाक्^(ग) ।
 अतिद्रव^(घ)दृचे श्वानौ परं पित्र्यमुदीरितम्^(ङ) ॥१६०॥
 परेषैव^(च) तु सूक्तेन आग्राने कर्षां ग्रंसति^(ज) ।
 पितृदेवासुराणाञ्च अभवन्नग्रयस्तयः ॥१६१॥
 हव्यकव्यवहौ चोभौ सह रचाश्विना सह^(झ) ।
 तत्र मैत्र^(ञ)मिति त्वेतत्कव्यवाहनमंस्तुतिः^(ट) ॥१६२॥

-
- (१) अथर्वानोऽथ भृगवः इत्यादिसार्द्धं श्लोकत्रयं क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।
 (२) उदीरतामिति क० ग० घ० च० ।
 (३) उत्तरेणेति ग० ।
 (४) एतच्छ्लोकार्द्धं ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोर्न पठितम् ।
 (५) सह रचा च नामयः इति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।
 (६) त्वाह कव्यवाहनमेवचेति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।
-

(क) ऋ० १०, १४, ६ । (ख) ऋ० १०, १४, ७ । (ग) ऋ० १०, १४, १० ।
 (घ) ऋ० १०, १६, १ ।

इतराणि तु देवस्य^(१) स्तुतिर्नास्यासुरस्य च^(२) ।
 अभवन्मिथुनं त्वष्टुः सरण्यूल्लिगिराः सह^(३) ॥१६३॥
 स वै सरण्यं प्रायच्छत् स्वधमेव विवस्वते ।
 ततः सरण्य्यां^(४) जज्ञाते यमयम्यौ विवस्वतः ।
 तौ चाप्युभौ धमावेव ज्यायांस्ताभ्यान्तु वै यमः ॥१६४॥

इति वृहद्देवतायां षष्ठोऽध्यायः ॥६॥

-
- (१) देवस्येति ग०, दैवस्येति ड० ।
 (२) त्विति ख० ड० पुल्लकान्तरश्च ।
 (३) सहृषी च हेति क० घ० च० ।
 (४) सरण्य्या इति ख० ड० पुल्लकान्तरश्च ।

अथ सप्तमोऽध्यायः ।

—००००—

सृष्ट्वा^(१) भर्तुः परोक्षन्तु सरण्युः सदृशीं स्त्रियम् ।
निक्षिप्य मिथुनं^(२) तस्यामश्वा भूत्वापचक्रमे^(३) ॥१॥
अविज्ञानाद्विवस्त्रांस्तु तस्यामजनयन्मनुम् ।
राजर्षिरभवत् सोऽपि^(४) विवस्त्रानिव तेजसा ॥२॥
स विज्ञाय^(५) त्वपक्रान्तां सरण्युमश्वरूपिणीम् ।
त्वाङ्गीं प्रति जगामाशु वाजी भूत्वाश्वस्रज्जणः^(६) ॥३॥
सरण्युश्च^(७) विवस्त्रन्तं विदित्वा^(८) हयरूपिणम्^(९) ।

(१) दृष्टेति क० घ० च० ।

(२) मैथुनमिति पाठः साधुः ।

(३) अश्वो भूत्वापचक्रमे इति क० घ० च० ।

(४) राजर्षिरासीत् स मनुरिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) विज्ञाप्येति ग० ।

(६) स्रज्जणः इति क० घ० च०, स्रज्जणः इति ग० ।

(७) तमिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) विज्ञाप्येति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) हरिरूपिणमिति पुस्तकान्तरम् ।

मैथुनायोपचक्राम^(१) ताञ्च तत्रारोह सः ॥४॥
 ततस्तथोस्तु वेगेन शुक्रं तदपतद्भुवि ।
 उपाजिघ्रस्र^(२) सा तस्या तच्छुक्रं गर्भकाम्यया ॥५॥
 आघ्रातमात्राच्छुक्रात्तु कुमारौ संबभूवतुः ।
 नामत्यस्यैव दस्त्रस्य यौ सुतावश्विनाविति^(३) ॥ ६ ॥
 इतिहासमिमं यास्कः सरण्युदेवते ब्रूचे^(४) ।
 विवस्वतस्य त्वष्टुस्य त्वष्टे^(क)ति सह मन्यते ॥७॥
 पूषे^(ख)ति पादौ पौष्णौ द्वौ त्वाग्नेया^(ग)वुत्तरौ तु यौ ।
 स्यात्तृतीयोऽपि वा पौष्णस्तिस्त्रश्चान्याः परास्तु याः^(द) ॥८॥
 अपां स्तुतिस्त्वृगत्रैका^(५) दृचात्सारस्वतात्परा ।
 स्तुतः परोक्षः सोमस्तु द्रष्ट^(ग) इत्युत्तरे दृचे ॥९॥
 अद्भेवताश्रीर्वादो^(६) वा पयस्वत्यु^(घ)त्तरा तु या ।

- (१) मिथुनायापचक्रामेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) उपाजिघ्रतीति क० घ० च० ।
 (३) यौ तु तौ वाजिनावितीति क० घ० च० ।
 (४) ऋचाविति क० घ० च०, त्वष्टे इति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) दावाभेय्याविति उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) पौष्णस्तस्यापरस्तृच इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) अपां स्तुति स्तुतिस्त्वेकेति ख०, अपां स्तुतिस्तुत्वैकेति उ० पुस्त-
 कान्तरश्च ।
 (८) अद्भेवत्याश्रीर्वादः इति ख० उ०, पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, १७, १ । (ख) ऋ० १०, १७, १ । (ग) ऋ० १०, १७, ११ ।
 (घ) ऋ० १०, १७, १४ ।

चतस्रस्ताः सुतिर्मृत्यो^(क)रन्ते क्लिप्ताश्च^(ल) कर्मणि ॥१०॥
 मृतग्रिष्टेभ्य आग्रास्त इमे^(घ) ज्योर्जीवनं पुनः ।
 इमं जीवेभ्य^(ग) आग्रास्ते तेभ्यः परिधिकर्मणि^(र) ॥११॥
 यथा^(घ) धाञ्चुत्तरा त्वाङ्गी ततो यान्या इमा^(घ)स्त्विति^(र) ।
 स्त्रीणामाग्रिषमाग्रास्ते तथैवाञ्जनकर्मणि^(घ) ॥१२॥
 उदीर्घ्वं नारीत्यनया मृत^(घ)पत्नी तु रोहती^(घ) ।
 भ्राता कनीयान् प्रेतस्य निगदात्^(र) प्रतिषेधति ॥१३॥
 कुर्व्यादितत् कर्म होता देवरो न भवेद्यदि ।
 प्रेतानुगमनं न स्यादिति ब्राह्मणशासनात् ॥१४॥
 वर्षानामितरेषाञ्च स्त्रीधर्माऽयं भवेन्न वा^(घ) ।
 शान्त्यर्थं धनुरादाने प्रेतस्यर्चं धनु^(घ)र्जपेत्^(घ) ॥१५॥

(१) त्विति ड० ।

(२) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(३) यथधाञ्चुत्तराङ्गी ततो यान्या इमात्कितौति ख० ड० पुस्तका-
न्तरश्च ।

(४) तथा परिधिकर्मणीति क० ग० घ० च० ।

(५) मृतं पत्नानुरोहतीति पाठः साधुः । मृतमन्वारोहतीति क०
घ० च० ।

(६) निगतेति क० घ० च०, निगत्विति ग० ।

(७) कुर्व्यादितत् कर्म होतेति साङ्केकश्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नित-
पुस्तकेषु नापश्यत ।

(घ) शान्त्यर्थं च जपत्यस्यां, धनुरित्युत्तरामृत्यमिति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, १८, २ । (ख) ऋ० १०, १८, ३ । (ग) ऋ० १०, १८, ४ ।

(घ) ऋ० १०, १८, ५ । (ङ) ऋ० १०, १८, ७ । (च) ऋ० १०, १८, ८ ।

(छ) ऋ० १०, १८, ९ ।

यस्मादेताः प्रयुज्यन्ते भ्रमशाने चान्यकर्मणि^(१) ।
 तस्माद्देतृचस्या^(२)स्य देवतां मृत्युरेव^(३) तु ॥१६॥
 मन्त्रेषु ह्यनिरुक्तेषु देवतां कर्मतो वदेत् ।
 मन्त्रतः कर्मतश्चैव प्रजापतिरसम्भवे^(४) ॥१७॥
 परास्यतस्त्रो यास्वन्न उपसर्पे^(क)ति पार्थिवी ।
 तामां प्रयोगः प्रेतस्य अस्त्रिसञ्चयकर्मणि ॥१८॥
 प्रतीचीने^(ख)यथाहानि अपहृत्येतराणि तु^(५) ।
 अहःसु^(६) पितरो दद्युरित्याशास्ते^(७)ऽन्धयाग्निषः^(८) ॥१९॥
 अहःस्नागामिषु च मां द्रयतः^(९) समजौवयन्^(१०) ।
 निवर्त्तध्व^(ग)मिदं सूक्तं^(११) गवां केचिदपां विदुः ॥२०॥
 अर्द्धर्चः प्रथमायास्तु^(१२) अग्नीसोमीय उत्तरः ।

(१) एते प्रयुज्यन्ते भ्रमशानेऽन्तकर्मन्विति क० ग० घ० च० ।

(२) हृषस्येति क० ग० घ० च० ।

(३) मृत्युमेवेति पाठः समीचीनः ।

(४) इदं जगाविति क० घ० च० ।

(५) प्रतीचीनमृचं त्वेतामपहृत्येतरासु तत् इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अहन्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) दध्युरभ्याशास्ते इति क० घ० च० ।

(८) दध्युरभ्याशास्ते समाग्निषः इति ग० ।

(९) प्रयतः इति ख० ।

(१०) एतच्छ्लोकाद्धं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु गोपलभ्यते ।

(११) इतीदन्विति क० ग० घ० च० ।

(१२) चेति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, १८, १० । (ख) ऋ० १०, १८, १४ ॥ (ग) ऋ० १०, १९, १ ।

ऐन्द्रो षष्ठी द्वितीयायामुभौ देवौ निपातितौ ॥२१॥
 दशाचरन्तु ग्रान्थर्थं मानसं सूक्तमुत्तरम्^(१) ।
 चीळैन्द्राणि कुहे^(क)त्यत्र आग्नेयाभ्यां पराणि तु ॥२२॥
 ढषोऽचास्त्वाग्नि^(१)स्त्वेक ऐन्द्राग्ने^(२) उत्तमे युवम्^(ख) ।
 भद्रं^(ग) सौम्यं प्रहि^(घ)पौष्णं चीळैन्द्राणि पराण्यतः ॥२३॥
 तेषामाद्येन मत्तः सन्^(४) स्वानि कर्माणि शंसति ।
 यथा चरति भूतेषु यथा वर्षति पाति^(५) च ॥२४॥
 सूक्ते तदस्मिन्नष्टाभिर्द्धग्भि^(६)रुक्तमभू^(७)रिति^(८) ।
 सप्ते^(च)ति मरुतः स्तौति पर्जन्यं स्तौत्यृ^(८)गुत्तरा ॥२५॥
 अग्निमिन्द्रश्च सोमश्च पौवानं मेघ^(७)मर्धति ।
 पूर्वोऽर्द्धर्षोऽपर^(९)स्तस्याः पर्जन्यं वायुना सह ॥२६॥

- (१) उच्यते इति क० ग० घ० च० ।
 (२) ढषोऽस्यास्त्वाग्नि इति ड० ।
 (३) ऐन्द्राणामिति क० ग० घ० च० ।
 (४) स इति क० घ० च० ।
 (५) वातीति ख० ड० पुन्तकान्तरश्च ।
 (६) तदस्मिन्नष्टाभिर्द्धग्भि रिति क० ग० घ० च० ।
 (७) अभूर्ध्वित्तीति क० घ०, प्रभूर्ध्वित्तीति ग० ।
 (८) परमं स्तौति स्तौति वषट्मिति क० घ० च० ।
 (९) पूर्वोऽर्द्धर्षोऽपरः इति क० ग० घ० च० ।

- (क) ऋ० १०, २२, १ । (ख) ऋ० १०, २४, ६ । (ग) ऋ० १०, २५, १ ।
 (घ) ऋ० १०, २६, १ । (ङ) ऋ० १०, २७, ७ । (च) ऋ० १०, २७, १५ ।
 (छ) ऋ० १०, २७, १७ ।

विक्रोशनास^(क) इत्यग्निमुत्तरा सूर्यमर्चति^(१) ।
 इतो मे^(ख)ऽयं य^(ग) इत्येते स्तुतिश्चैवेन्द्रवज्रयोः^(२) ॥ १७ ॥
 वृचे वृचे^(घ) धनुश्चैन्द्रं^(३) देवाना^(ङ)मिति तु चयः ।
 ग्रीतोष्णवर्षदातारः पर्जन्यानिखभास्कराः ॥ १८ ॥
 अग्रे सूर्यानिखौ षोभौ स्तूयते च पदे^(४) सह ।
 सा ते जीवातु^(च)रित्यस्यामिन्द्रो वा सूर्य एव वा ॥ १९ ॥
 विश्वो ह्यी^(छ)त्यत्र^(झ) संवाद^(१) ऋषेः शक्रस्य चैव हि ।
 युग्मा एव तु शक्रस्य अयुग्मा एव तु त्वृषेः^(२) ॥ २० ॥
 ऋषेन्द्रस्यागतान् देवान् दृष्ट्वा शक्रमनागतम् ।
 यज्ञे परोचवत् प्राह श्वशुरो नागतो मम ॥ २१ ॥
 यद्यागच्छेद्भक्षयेत् स^(ज) धानाः षोमं पिबेदपि ।
 इति तस्या वचः श्रुत्वा तत्क्षणाद्दैत्यवज्रघृक् ॥ २२ ॥
 तिष्ठन् वेद्यामुत्तरस्यामुच्चैराह मरोरुवत्^(५) ।

- (१) एवत्विति क० ग० घ० च० ।
 (२) इता उभौ त्वेताविति स्तूयते वध्यमुत्तरेति क० घ० च० ।
 (३) ऐन्द्रीति क० घ० च०, ऐन्द्रीमिति ग० ।
 (४) पदे संस्तूयते इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) ह्यन्यस्त्विति क० ग० घ० च० ।
 (६) संवादमिति ख० ड० ।
 (७) युग्माः शक्रस्य विज्ञेया वसुकस्येतरा ऋचः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) ऋषेन्द्रस्यागतान् देवानित्यादिसार्द्धस्योक्तद्वयं क० ग० घ० च० चिह्नित-
 तपुस्तकेषु न दृश्यते ।

- (क) ऋ० १०, २७, १८ । (ख) ऋ० १०, २७, २० । (ग) ऋ० १०, २७, २१ ।
 (घ) ऋ० १०, २७, २२ । (ङ) ऋ० १०, २७, २३ । (च) ऋ० १०, २७, २४ ।
 (छ) ऋ० १०, २८, १ । (ज) ऋ० १०, २८, २ ।

तृतीयया चतुर्थ्या च प्रदेवत्रे^(क)त्यपां स्तुतिः^(१) ॥ ३ ॥
 अपां नपा^(ख)दित्यनेन नाम्नाग्नि^(१)र्मध्यमः स्तुतः ।
 प्रति य^(ग)द्वैश्वदेवन्त^(१) तस्य प्रे^(घ)त्यैन्द्रमुत्तरम्^(४) ॥ ३ ॥
 वैश्वदेवी प्रमे^(ङ)त्येका सं मे^(च)त्यैन्द्रो^(५)दृचः^(६) परः ॥
 कुरु अवण^(ख)मर्षन्ति^(७) परे द्वे^(८) चासदस्यवम् ॥ ३ ५ ॥
 मृते मित्रातिथौ राञ्जि तं नपातमृषिः परैः ।
 उपमश्रवसं यस्य^(ख) चतुर्भिः स व्यशोकयत् ॥ ३ ६ ॥
 प्रावेपा^(ख) इति सूक्तं यत्तदचस्तुति^(८)रुच्यते ।
 अत्रा^(१०)चान् दादग्नी स्तौति नवम्याद्या च^(११) सप्तमी ॥ ३ ७ ॥

(१) प्रदेवत्रेत्यपां स्तुताविति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) नामाग्निरिति क० घ० च० ।

(३) त्विति क० ग० घ० च० ।

(४) उत्तममिति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) तस्यास्त्वैन्द्रः इति क० घ० च० ।

(६) दृचः इति ग० ।

(७) अर्षन्तः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) पराः षडिति क० घ० च० ।

(९) तद्वस्येति क० घ० च० ।

(१०) तत्रेति ख० ड० ।

(११) अथेति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, ३०, १ । (ख) ऋ० १०, ३०, ४ । (ग) ऋ० १०, ३०, १३ ।

(घ) ऋ० १०, ३२, १ । (ङ) ऋ० १०, ३३, १ । (च) ऋ० १०, ३३, २ ।

(छ) ऋ० १०, ३३, ४ । (ज) ऋ० १०, ३३, ६ । (झ) ऋ० १०, ३४, १ ।

अथोदग्नीं हृषिं स्तौति कितवच्चानुग्रासति^(१) ।
 अक्षां^(२)स्तु शेषाम्निन्दन्ति अबुध्रं^(क) वैश्वदेवते^(३) ॥३८॥
 सावित्रमेके मन्यन्ते महः अग्ने^(ख) स्तवं परम् ।
 आचार्याः शौनको यास्को गालवश्चोत्तमाष्टचम्^(घ) ॥३९॥
 नमः^(ग) सौर्यमैन्द्रमस्मिन्^(घ) सौर्यं षष्ठ्या तु याः स्तुताः^(ङ) ।
 निपातिनी^(६)स्ताः सूक्तान्ते वैश्वदेवो^(७)ऽत्र तु बृहत्^(८) ॥४०॥
 आश्विनानि तु य^(क)स्त्रीणि ऐन्द्राण्यस्ते वसु^(ख) प्र च ।
 ऐन्द्राणामुत्तमा यास्तु स्तुतोऽर्द्धर्चे^(६) बृहस्पतिः^(घ) ॥४१॥
 परे दिवः पर्या^(ज)ग्नेये प्रथमस्योत्तमा तु या^(१०) ।

- (१) एतच्छ्लोकाद्धं ख० उ० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।
 (२) अक्षाः इति उ० ।
 (३) वैश्वदेवतमिति पाठः साधुः ।
 (४) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितः ।
 (५) षष्ठ्यां तु संस्तुतः इति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) निपातिन इति ख० उ० ।
 (७) सूक्तान्त्यो वैश्वदेव्यः इति क० ग० घ० च० ।
 (८) ह्युचः इति ग० ।
 (९) यास्तु अर्द्धर्चे त्विति क० ग० घ० च०, याः स्युस्ततोऽर्द्धर्चे इति उ० ।
 (१०) उत्तमेन त्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

- (क) ऋ० १०, ३५, १ । (ख) ऋ० १०, ३६, १२ । (ग) ऋ० १०, ३७, १ ।
 (घ) ऋ० १०, ३८, १ । (ङ) ऋ० १०, ३९, १ । (च) ऋ० १०, ४२, १ ।
 (छ) ऋ० १०, ४२, ११ । १०, ४३, ११ । १०, ४४, ११ । (ज) ऋ० १०,
 ४५, १ ।

धांवापृथिव्यौ विश्वे च पञ्चा^(१)र्द्धर्षेण संस्तुताः ॥४२॥
 आसीत् काचीवती घोषा पापरोगेण दुर्भगा ।
 उवास षष्टिवर्षाणि पितुरेव गृहे पुरा ॥४३॥
 आतस्थे महती चिन्ता न पुत्रौ न पतिर्मम ।
 जरां प्राप्ता मुधा तस्मात् प्रपद्येऽहं शुभस्यतौ ॥४४॥
 यथेतौ मामकस्तात आराध्यावाप यौवनम् ।
 आयुरारोग्यमैश्वर्यं सर्व्वभूतहने विषम्^(२) ॥४५॥
 रूपवत्ताञ्च सौभाग्यमहं तस्य सुता यदि ।
 ममापि मन्त्राः प्रादुःस्युर्यैः स्तोत्र्येते मयाश्विनौ ॥४६॥
 चिन्तयन्तीति सूक्तानि त्रीणि घोषा ददर्श सा ।
 स्तुतौ तावश्विनौ देवौ प्रीतौ तस्या भगान्तरम् ॥४७॥
 प्रविश्य विजरारोगां सुभगाञ्चक्रतुञ्च तौ ।
 भर्त्तारं ददतुस्तस्यै सहस्यञ्च सतं मुनिम्^(३) ॥४८॥
 ददतुस्तौ सुपर्णाभ्यां यन्नामत्येति^(४) कीर्त्तिते ।
 काचीवत्यै च घोषायै तथा ददतुरोजसा^(५) ॥४९॥

(१) पञ्चो इति ख० ग० ड० ।

(२) सर्व्वभूतहने धियमिति ख० ।

(३) मनोरिति ख० ।

(४) येनासत्येतीति ख० ।

(५) न तस्यां माक्षुरोनयेति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च । आसीत् काची-
 वती घोषेत्यादि सप्त श्लोकाः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न
 सन्ति ।

प्राजापत्यासुरी त्वासीद्विकुण्डा नाम नामतः ।
 सेष्कतीन्द्रममं पुत्रं तेपेऽथ सुमहत्तपः ॥५०॥
 मा प्रजापतितः कामान्^(१) लेभेऽथ विविधान् वरान्^(२) ।
 तस्याश्चेन्द्रः स्वयं^(३) जज्ञे जिघांसुर्देत्यदानवान् ॥५१॥
 एकदा^(४) दानवैः सार्द्धं समरे समसञ्जत ।
 जघान तेषां नवतीर्नव सप्त च सप्तधा^(५) ॥५२॥
 भित्त्वा^(६) स्वबाहुवीर्येण हैमरौप्यायसीः^(७) पुरीः ।
 हत्वा सर्वान् यथास्थानं पृथिव्यादिव्वस्थितान्^(८) ॥५३॥
 राज्यं प्राप स दैत्येषु स्वेन वीर्येण दर्पितः ।
 देवान् बाधितुमारेभे मोहितोऽसुरमायया ॥५४॥
 बध्यमानास्तु तेनापि असुरेणामितौजसा ।
 उपाधावन्नृषिभ्रेष्ठं तन्मबोधाय सप्तगुम्^(९) ॥५५॥

- (१) काममिति क० घ० च० ।
 (२) सुमहत्तपाः इति क० ग० घ० च० ।
 (३) सुतः इति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) एकस्वेति क० घ० च० ।
 (५) सप्तकानिति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) जित्वेति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) हैमवत्यायसीरिति क० घ० च० ।
 (८) एतच्छ्रुत्वाऽर्द्धं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितम् ।
 (९) राज्यं प्राप स दैत्येस्त्विवादिश्लोकद्वयं क० ग० घ० च० चिह्नित-
 पुस्तकेषु नापश्यत ।

पृथिव्यां कालनेयांस्य पौलोमास्यैव धन्विनः ।
 तांस्य व्युष्हादयामास^(१) प्रह्लादतनयानपि^(२) ॥५६॥
 अदिसु सप्तगुर्नाम तस्याशीत्सुप्रियः सखा ।
 स चैनमभितुष्टाव जगृभ्ने^(क)ति करे स्पृशन् ॥५७॥
 ततः स^(२) बुद्ध्वा चात्मानं सप्तगुस्तुतिहर्षितः ।
 आत्मानमेव तुष्टाव अहं^(४) भुव^(५)मिति त्रिभिः ॥५८॥
 कीर्तयन् खानि कर्माणि यानि स्र हतवान् पुरा ।
 यथाकरोत् स^(५) वैदेहं वंसं सोमपतिं^(६) नृपम् ॥५९॥
 वसिष्ठशापाद्भवद्विदेहो^(७) नृपतिः पुरा ।
 इन्द्रप्रसादादीजे स^(८) सचैः^(९) सारस्वतादिभिः ॥६०॥
 प्रभृतां शक्तिमन्ताञ्च शत्रूणामपरिक्रियाम्^(१०) ।

- (१) व्युष्हादयन् सर्वांनिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) दिवीति क० ग० घ० च० ।
 (३) त्विति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) चाहमिति ख० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) चैति क० ग० घ० च० ।
 (६) वंसं सोमपतिरिति क० प्र० च०, सौमपतिर्मिति उ० ।
 (७) वैदेहं इति ग० ।
 (८) चैति क० ग० घ० च० ।
 (९) मन्त्रैरिति पुस्तकान्तरम् ।
 (१०) एतच्छ्लोकार्थं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेच्यते ।

(क) ऋ० १०, ४७, १ । (ख) ऋ० १०, ४८, २ ।

विष्णुलोकेषु^(१) चैश्वर्यं प्रभुत्वं भुवनेषु च ॥ ६१ ॥
 प्र वो मह^(क) इति त्वस्यामात्मन्ये^(२) वार्षयन् स्वयम्^(३) ।
 वैश्वानरे गृहपतौ यविष्ठेऽग्नौ च पावके ॥ ६२ ॥
 वषट्कारेण वृक्णेषु अग्नौ च^(४) सहसः स्तुतौ^(५) ।
 अपचक्राम देवेभ्यः सौचीकोऽग्नि^(६)रिति श्रुतिः ॥ ६३ ॥
 स प्राविशदपक्रम्य ऋतूनपो वनस्यतीन् ।
 ततोऽसुराः प्रादुरासन्नष्टेऽग्नौ हव्यवाहने ॥ ६४ ॥
 तेऽग्निमेवान्ववैचन्त देवा हत्वासुरान् युधि ।
 तन्तु दूराद्यमश्चैव वरुणश्चाम्बपश्यताम् ॥ ६५ ॥
 उभावेनं समादाय देवानेवाभिजग्मतुः ।
 दृष्ट्वा देवास्त्वेनमूचुरग्ने हव्यानि नो वह ॥ ६६ ॥
 वरं गृहाण मत्तश्च चित्रभानो भजस्व नः^(७) ।
 प्रत्युवाचाथ तानग्निर्विश्वे देवा यदात्य माम्^(८) ॥ ६७ ॥
 तत्करिष्ये जुषतान्तु ह्यौचं^(९) पञ्च जना मम ।

(१) ऋषु सर्वैष्विति क० ग० घ० च० ।

(२) आत्मनः इति क० ग० घ० च० ।

(३) वीर्यमक्षयमिति ग० ।

(४) त्विति य० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) आढवर्गौ सह स्तुताविति ख० ग०, सहसस्तुते इति छ० ।

(६) अभिचक्राम सौचिको भयादग्निरिति क० ग० घ० च० ।

(७) चेति क० घ० च० ।

(८) वैश्वानराय दातुं मेति क० घ० च०, विश्वे ब्रूत यथाक्रमादिति ग० ।

(९) ह्यौचमिति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

ग्रांथ्यमुख्यैः^(१) प्रणीतश्च पुत्रो गृहपतेश्च यः ॥६८॥
 उत्तरो दक्षिणश्चाग्निरेते पञ्च जनाः स्मृताः ।
 मनूष्याः पितरो देवा गन्धर्व्वीरगराक्षसाः ॥६९॥
 यास्कौपमन्यवा^(२) वेतानाहतुः पञ्च वै जनान् ।
 निषादपञ्चमान् वर्णान् मन्यते शाकटायनः ॥७०॥
 ऋत्विजो^(३) यजमानश्च शाकट्पणिस्तु मन्यते ।
 '४ आयुरस्तु च मे दीर्घं हवोषि त्रिविधानि च ॥७१॥
 अरिष्टिः पूर्व्वजानाञ्च भ्रातृणामध्वरेऽध्वरे^(५) ।
 प्रयाजा^(क)श्चानुयाजाश्च घृतं मोमे पयः^(६) पशुः ॥७२॥

(१) शान्नामुख्यः इति ग० ।

(२) यास्कौपमन्यवाविति क० घ० च० ।

(३) ऋत्विजेति ख० ।

(४) ख० चिह्नितपुस्तके आयुस्तु च मे दीर्घमिति श्लोकार्द्धात्वाक्,—
 होताध्वर्युश्च उद्गाता ब्राह्मणं तान् वदति तान् ।
 चक्षुः श्रोत्रं मनो वाक् च प्राणश्चेत्यात्मवादिनः ॥
 गन्धर्व्वीरसो देवा मनूष्याः पितरस्तथा ।
 सर्पाश्च ब्राह्मणाश्चैव श्रूयन्ते ह्येतरेथके ॥
 ये चान्ये पृथिवीजाता देवाश्चान्येऽथ यज्ञिभो ।

इत्यधिकं पठितम् ।

(५) भ्रातृणामेवमध्वरे इति ख० ।

(६) च यः इति ख० ग० ।

(क) ऋ० १०, ५१, ८ ।

महैवत्यानि^(१) वै सन्तु यज्ञो महैवतोऽसु च^(२) ।
 तवाग्ने यज्ञ^(३) इत्येतत् प्रत्यर्द्धि^(४) स्त्रिष्टकञ्च सः^(५) ॥७३॥
 तस्य^(६) त्रीणि सहस्राणि नव त्रीणि^(७) शतानि च ।
 त्रिंशच्चैव तु देवानां रुव्वानिव^(८) वरान् ददुः ॥७४॥
 ततोऽग्निः सुमनाः प्रीतो विश्वैर्देवैः पुरस्कृतः ।
 विधूयाङ्गानि यज्ञेषु चक्रे हौत्र^(९) मतन्द्रितः ॥७५॥
 भ्रातृभिः सहितः प्रीतो दिव्यात्मा हव्यवाहनः ।
 तस्यास्थि देवदार्वाम्नीन्नेदोमांसञ्च गुग्गुलुः ॥७६॥
 सुगन्धि तेजनं त्वायुः^(१०) शुक्रं रजतकाञ्चने ।
 रोमाणि काशाः^(११) केशाश्च कुशाः कूर्मा नखानि च ॥७७॥
 अन्त्राणि शैवलास्त्रेव मज्जा भिक्तकर्कराः^(१२) ।

- (१) मे देवत्वानीति ख०, महैवत्यान्निति ग०, महैवत्वानीति क० घ० च० ।
 (२) नृचः इति ग० ।
 (३) प्रत्यार्द्धीति ग० ।
 (४) एतच्छ्लोकाद्धि क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
 (५) यस्येति क० ग० घ० छ० च० ।
 (६) सन्नीय्येतानिति ख० ।
 (७) हौत्रमिति ग० ।
 (८) सुचिति क० घ० च०, सुगन्धं तेजनं प्राप्नुविति ख० ।
 (९) कोशाविति क० घ० च० ।
 (१०) भिक्तकर्कराः इति ख०, भिक्तकर्कराः इति ग० ।

(क) ऋ० १०, ५१, ६ । (ख) ऋ० १०, ५२, ६ ।

अंसृक्पित्तञ्च विविधं धातवो गैरिकादयः ॥ ७८ ॥

एवमग्निश्च देवाश्च सूक्तैर्मह^(क)दिति त्रिभिः ।

समूदिरे^(ख) परे त्वस्मादैन्द्रे सूक्ते तु तां सुते ॥ ७९ ॥

विधुन्द्रद्राण^(ग)मित्यस्यां सूर्याचन्द्रमसौ स्तुतौ ।

प्राणवच्चात्मवच्चापि स्तुतिरप्यत्र दृश्यते^(१) ॥ ८० ॥

इदं^(घ) द्वे वैश्वदेवे च द्वितीयेऽर्थ्यमणो वृचः^(२) ।

प्रथमैन्द्री द्वितीयाग्नेय्यन्था तत्सोमदेवता^(३) ॥ ८१ ॥

^(४) जीवावृत्तिः सबन्धो^(५) वा यदि वा मनसः स्तवः ।

राजासमातिरेच्छाको^(६) रथप्रोष्ठः^(७) पुरोहितान् ! ८२ ॥

(१) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितः ।

(२) गिरिसां स्तुतिरिति ख०, वृचः इति ग० ।

(३) प्रथमा त्वेन्द्राग्नेन्द्राग्नी आर्त्विज्यामपरन्तु यदिति क० घ० च० ।

(४) ख० चिह्नितपुस्तके जीवावृत्तिरिति श्लोकात् प्राक्—

अपि स्तौति पितृनेतदार्त्विज्यञ्च षडुक्तम् ।

सूक्तमाग्व्यानसंयुक्तं पक्वकामग्य मे वृष्टम् ॥

सम्मोहान्नवसंज्ञस्य शूचूणां दनिहृत्यम् तु ।

इति सार्द्धकश्लोकोऽधिकं पठितः ।

(५) सुबन्धोरिति पाठः साधुः परत्र तथादर्शनात् ।

(६) ऐच्छाकुरिति क० घ० च० ।

(७) रथप्रोष्टाः इति ख०, रथप्रोष्टानिति ग० ।

(क) ऋ० १०, ५१, १ । (ख) ऋ० १०, ५४, २ । (ग) ऋ० १०, ५५, ५ ।

(घ) १०, ५६, १ ।

द्युदस्य बन्धुप्रभृतौन् द्वैपादा ये त्रिमण्डले ।
 दौ किराताकुली^(१) नाम ततो मायाविनौ द्विजौ ॥८३॥
 अममातिः पुरोऽधत्त वरिष्ठौ तौ हि मन्यते ।
 तौ कपोतौ द्विजौ भूत्वा गत्वा गौपायनान^(२)भि ॥८४॥
 मायाबलाच्च योगाच्च सुबन्धुमभिपेततुः ।
 म दुःखाद्भिघाताच्च मुमोह च पपात च ॥८५॥
 तौ ततोऽस्यासुमालुच्य^(३) राजानमभिजग्मतुः ।
 ततः सुबन्धौ पतिते गतासौ भ्रातरस्त्वयः ॥८६॥
 जेषुः स्वस्ययनं सर्व्वं मे^(क)ति गौपायनाः^(४) सह ।
 मन^(ख)श्चावर्तयन्तोऽस्य^(५) सूक्तं य^(ग)दिति तेऽभ्ययुः ॥८७॥
 जेषुश्च भैषजार्थं यं प्रतारो^(घ)ति परन्ततः ।
 सूक्तस्याद्यन्तृचस्त्वत्र^(६) निर्ऋतेरपनोदनः ॥८८॥

(१) किरातौ कुली इति ग० । कली इति क० घ० ङ० च० ।

(२) गोपायनानिति घ० ।

(३) आलुष्येति ख० आलोच्येति ग० ङ० ।

(४) गोपायनाः इति ख० ग० ।

(५) चावर्तनं तस्येति ख० ।

(६) तत्रेति ख० ग० ।

(क) ऋ० १०, ५७, १ । (ख) ऋ० १०, ५७, ३ । (ग) ऋ० १०, ५८, १ ।

(घ) ऋ० १०, ५९, १ ।

त्र्यः पादौ मो खि^(क)ति तु सौम्या नैर्ऋत उत्तमः ।
 ऋक् सौम्या नैर्ऋती^(१) चैषा असुनीते^(ख)स्तुतिः परा ॥८६॥
 हृचे^(१) त्वानुमतं पादमन्यं यास्कस्तु मन्यते ।
 भृद्यौः सोमस्य पूषा च खं पथ्या खस्तिरेव च ॥८७॥
 सुबन्धोरेव ग्रान्द्यथं पुनर्न^(ग) इति तु स्मृता^(घ) ।
 त्वचः ग्रा^(घ)मिति रोदसीरेन्द्रोऽर्द्धर्चः म^(ङ)मित्यृचि ॥८९॥
 रपसो नाशनाथं वै तुष्टुवुस्त्वथ रोदसी ।
 रप^(च) इत्यभिधानन्तु गदितं पापकच्छथोः ॥९०॥
 ऋग्निरे^(ख)ति चतसृभिस्तत ऐच्छाकुमस्तुवन् ।
 इन्द्रचत्रे^(ज)त्यृचा चास्य सुत्वाग्रंमिषुराग्रिषः^(४) ॥९१॥
 अगस्त्यस्ये^(झ)ति माता च तेषां तुष्टाव तं नृपम् ।
 स्तुतः स राजा सव्रीडस्तस्यौ गौपायनानभि ॥९२॥

- (१) निर्ऋतीति ख० ग० ।
 (२) ऋचीति ग० ।
 (३) संस्ततः इति ख० ।
 (४) एतच्छ्लोकाद्धं ख० चिह्नितपुस्तके नेक्ष्यते ।

- (क) ऋ० १०, ५६, ४ । (ख) ऋ० १०, ५६, ५ । (ग) ऋ० १०, ५६, ७ ।
 (घ) ऋ० १०, ५६, ८ । (ङ) ऋ० १०, ५६, १० । (च) ऋ० १०,
 ५६, १० । (छ) ऋ० १०, ६०, १ । (ज) ऋ० १०, ६० ५ ।
 (झ) ऋ० १०, ६०, ६ ।

सूक्तेनाथ स्तुव^(१)न्नग्निं द्वैपदेन यथात्रिषु^(२) ।
 अग्निरित्यब्रवीदेता^(३)नयमन्तः परैलसून्^(४) ॥ ८ ५ ॥
 सुबन्धुरस्य चैत्वाको^(५)मया गुप्तो हितार्थिना ।
 सुबन्धवे प्रदायासून्^(६)जैवेत्तुक्त्वा च पावकः ॥ ८ ६ ॥
 स्तुतो गौपायनैः प्रीतो जगाम त्रिदिवं प्रति ।
 अयं माते^(७)ति हृष्टास्ते^(८) सुबन्धोरसुमाह्वयन् ॥ ८ ७ ॥
 शरीरमभिनिर्दिश्य सुबन्धोः पतितं भुवि ।
 सूक्तग्रांथं जगुश्चास्य चेतसो धारणाय ते ॥ ८ ८ ॥
 लब्धासुञ्चाय^(९)मित्यस्यां प्रथक्पाणिभिरसृशन् ।
 षडिदं^(१०) वैश्वदेवानि द्वितीयंऽङ्गिरसां स्तुतिः^(११) ॥ ८ ९ ॥
 जन्म कर्म च मख्यञ्च^(१२) इन्द्रेण सह कीर्त्तयन् ।

(१) सूक्तेभिर्षां स्तुवन्निति क० ग० घ० च० ।

(२) द्वैपदं यत्तदत्रिष्विति क० घ० च० ।

(३) देवानिति ग० ।

(४) परा व्यसृशति क० ग० घ० ङ० च० ।

(५) सुबन्धोरस्य चैत्वाकोरिति क० ख० घ० च० ।

(६) अस्मिन्मिति ख० ग० ।

(७) श्रुष्टोति ख० ।

(८) ऋषिभिरिति क० घ० च० ।

(९) सङ्ख्याञ्चेति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, ६०, ७ । (ख) ऋ० १०, ६०, १२ । (ग) ऋ० १,

६१, १ ।

स्तौति प्रनून^(क)मित्याद्याः सावर्णस्य मनोः स्तुतिः ॥१००॥
 तस्यैव चायुषोऽर्थाय देवान् स्तौत्यभ्ययादृषिः ।
 सूत्रामाणं^(ख) महिमूषु^(१) दक्षस्त्रि^(ग)त्यदितेः स्तुतिः ॥१०१॥
 पथ्यास्वस्ति स्वस्ति^(घ) च्छद्धिस्वस्ति तो मरुतां स्तुतिः ।
 मारुतीमृचमन्वाहेत्युक्तमाध्वर्यवेषु हि ॥१०२॥
 या गौ^(ङ)रिति तथैवाम्यां स्त्रयते मध्यमानुवाक् ।
 मित्राय मैत्रावरुणी भुज्युमंहस^(च) आश्विनी^(२) ॥१०३॥
 स्तौत्यापि च मनुं स्वस्ति हृचे^(३) वाचञ्च मध्यमां ।
 अथेमां^(झ) द्वे बार्हस्पत्ये भद्रा^(ज) आग्नेयमाश्रियः^(४) ॥१०४॥
 यज्ज्योतिरमृतं ब्रह्म यद्योगात्समुपाश्रुते ।
 तज्ज्ञानमभितुष्टाव सूक्तेनाथ बृहस्पतिः ॥१०५॥
 जीवनाथं प्रयोगस्तु मन्त्राणां प्रतिषिध्यते ।
 वेदतत्त्वार्थविज्ञानं प्रायेणात्र हि दृश्यते ॥१०६॥

(१) महिमूषीति ख० ।

(२) स्तौति प्रनूनमित्याद्याः इत्यादि भुज्युमंहस आश्विनीयन्तपाठः क०
 घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(३) हृचे इति ग० ।

(४) आग्नेयमद्याश्रियः इति क० घ० च०, रुद्रा आग्नेयमाश्रियाः
 इति ख० ।

(क) ऋ० १०, ६२, ८ । (ख) ऋ० १०, ६३, २० । (ग) ऋ० १०, ६४, ५ ।

(घ) ऋ० १०, ६३, २५ । (ङ) ऋ० १०, ६५, ६ । (च) ऋ० १०, ६५, २२ ।

(झ) ऋ० १०, ६७, १ । (ज) ऋ० १०, ६८, १ ।

आचार्याः केचिदित्याऊरत्र वाग्विदुषां स्वः ।
 यथाभिर्निन्द्यते^(१) तृग्भिः सूक्तेऽन्याभिरनर्थवित् ॥ १०७ ॥
 ये चैनामन्वविन्दन्त विद्वांसं ऋषितां शचीम्^(२) ।
 तथा च ह्यभजद्यज्ञे तदत्रोक्तं^(३) तृतीयया ॥ १०८ ॥
 प्रशस्यते दशम्यां^(४) तु विद्वानुत्तमया तृचा^(५) ।
 यज्ञे महर्त्विजामाह विनियोगञ्च कर्मणाम् ॥ १०९ ॥
 परे तु स्तूयते चोक्त्वा अष्टौ^(क) चैवादितेः^(६) सुताः ।
 धातेन्द्रो वरुणो मित्रः अंगः सूर्योऽर्घ्यमा भगः ॥ ११० ॥
 ऐन्द्रेऽजनिष्ठाः^(७) सूक्ते द्वे प्रस्वि^(ख)त्यत्र परन्तु यत् ।
 तत्र प्राच्यः प्रतीच्यश्च स्तूयन्धो दक्षिणाश्च याः^(८) ॥ १११ ॥
 ताः सप्त सप्तकेर्वर्गैः संस्तूयन्ते प्रधानतः^(९) ।

(१) तथाहिं निन्दते इति ख० ।

(२) विद्वांसर्षिगता सतीमिति ख०, विद्वांसर्षिगतां सतीमिति ग० ।

(३) उक्तः इति क० घ० च० ।

(४) दशम्येति ग० ।

(५) तृचेति ख० ग० ।

(६) चःस्य क्त्वाष्टौ चादितये इति क० घ० च० ।

(७) जनिष्ठाः इति क० घ० च० ।

(८) दक्षिणाश्चेति ख०, दक्षिणाश्रयाः इति ग० ।

(९) दशकेर्वाग्निं संस्तूयन्ते द्विभक्तयः इति ग० ।

(क) ऋ० १०, ७२, ८ । (ख) ऋ० १०, ७५, १ ।

यावन्नामो वो^(क) मारुते द्वे अभ्रप्रुष^(ख) इति स्मृते ॥११२॥
 अप्रुष^(ग)मिति चाग्नेये य इमा^(घ) वैश्वकर्षणे ।
 मान्यवे यस्त^(ङ) इत्येते परं यत्तु मम व्रते ॥११३॥
 तदाग्नीर्वाद्बज्रं स्तौति विश्वान् दिवोकषः ।
 परा^(च) कदा स आग्नेयं^(१) य^(क)दु^(ख)दित्यष्टकं परम् ॥११४॥
 मैत्रावरुण्युक्तचास्त्रि चतुर्थ्यैर्द्राण्युपोत्तमा ।
 सावित्री चैव सूर्या च सैव पत्नी विवस्वतः ॥११५॥
 स्तुता वृषाकपायी^(म)ति उषा इति च योच्यते^(२) ।
 उषा ह्येषा^(३) त्रिधात्मानं विभज्य प्रैति^(४) गोपतिम् ॥११६॥
 उषा^(५) पुरोदये भूत्वा सूर्या मध्यन्दिने स्थिते ।
 भूत्वा वृषाकपायी च दिनान्तेष्वनुकीर्तिनी^(६) ॥११७॥

-
- (१) आग्नेये इति क० ग० घ० च० ।
 (२) च पूषा वृषाकपायी इति ख० ।
 (३) एषेति क० ग० घ० च० ।
 (४) अत्रेतीति ख० ।
 (५) उषाः इति क० घ० च० ।
 (६) वृषाकपायीति दिनान्तेष्वेव गच्छतीति ख० ।

-
- (क) ऋ० १०, ७६, १ । (ख) ऋ० १०, ७७, १ । (ग) ऋ० १०, ७८, १ ।
 (घ) ऋ० १०, ८१, १ । (ङ) ऋ० १०, ८३, १ । (च) ऋ० १०, ८५, २८ ।
 (छ) ऋ० १०, ८५, १४ । (ज) ऋ० १०, ८५, २१ । (झ) ऋ० १०, ८६, १३ ।

सत्यसूर्य्यर्नुसोमानां सौर्य्याद्यत्र द्यूगुच्यते ।
 पराभिलिख्तिस्त्वृग्मि^(१)रुच्यते सोम औषधः^(२) ॥११८॥
 विस्यष्टमुत्तरा त्वाषामृक् चन्द्रमसमर्चति ।
 सूर्य्याद्ये भाववृत्तन्तु रेभौ^(३)त्यष्टाभिरुच्यते ॥११९॥
 य^(४)दश्विनौ हृच^(५)स्तौति सूर्य्य^(६) एवोत्तरार्चति ।
 सप्रदग्नी वैश्वदेवी सूर्य्याचन्द्रमसौ परा ॥१२०॥
 परखाः प्रथमौ पादौ सौर्य्यौ चान्द्रमसौ परौ ।
 और्धनाभो हृचे त्वस्त्रिभ्रश्विनौ मन्यते स्तुतौ ॥१२१॥
 सूर्य्याचन्द्रमसौ तौ हि प्राणापानौ च तौ स्तुतौ ।
 अहोरात्रे^(७) च तावेव स्थातां तावेव रोदसी ॥१२२॥
 अश्रुवाते हि तौ लोकाञ्ज्योतिषा च रसेन च ।
 पृथक् पृथक् चरतु^(८) दक्षिणेनोत्तरेण च ॥१२३॥

(१) त्वचेति ख० ।

(२) औषधिरिति ग० ।

(३) द्यूच इति ग० ।

(४) सूर्य्यमिति पाठः साधुः ।

(५) अहोरात्राविति ख० ।

(६) तौ चरतः इति पाठः सङ्गतः । चरतुरिति ग० ।

(क) ऋ० १०, ८५, ६ । (ख) ऋ० १०, ८५, १४ ।

(१) सुकिंशुक^(क)मिति तस्यां सूर्यामारोहतीं पतिम् ।
 स्तौति विश्वावसुश्चैव हृषे^(१) गन्धर्वमुत्तरे ॥ १ २ ४ ॥
 अनृचरा^(२) इत्यनया यौ तौ^(३) स्तौतीह दम्पती ।
 गृहान् प्रपद्यमानान्तु पराभिः पञ्चभिर्बधूम् ॥ १ २ ५ ॥
 वाससश्च बधूनाञ्च वरदानं प्रचक्षते ।
 ततस्त्रिभिर्विरागस्य यद्बध्व^{(ग)(४)} इति वाससः ॥ १ २ ६ ॥
 तद्युक्त्या तथा स्यर्षी निद्रिते पत्युरेव च ।
 ऋगुत्तरा तृतीयस्य विभवे सति वाससः ॥ १ २ ७ ॥
 अन्यत्र मैथुनाङ्गर्तुर्हरणं प्रतिषिध्यते ।

(१) ख० चिह्नितपुस्तके सुकिंशुकमिति श्लोकात् प्राक्,—
 सूर्यः सरति भूतेषु सुवीरः पतितानि वा ।
 सुइयत्वापात्येषु सर्वकार्याणि स वदत् ॥
 चारु द्रवति वाचा य श्चावनिन्द्रतुमुच्यते ।
 वमेषत्रे समेतानि निर्मितेऽथ चन्द्रमोः ॥
 इत्यधिकपाठोऽस्ति ।

(२) हृषे इति ग० ।

(३) याल्ले इति ख० ।

(४) यद्बध्वइति वाससः इत्यादि ऋगुत्तरा तृतीयस्येत्वन्तपाठः क० ग०
 घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(क) ऋ० १०, ८५, २० । (ख) ऋ० १०, ८५, २३ । (ग) ऋ० १०,
 ८५, ३० ।

ये^(क) यज्ञनाशिनीं स्तौति दृष्टे^(ल)मा परिपन्थिनः ॥ १ २८ ॥
 अष्टमे य^(म)दिति त्वाह यादृग्वाधूयमर्हति ।
 आशास्ते^(न) चैव विविधं ज्ञातिभ्यश्चानुशासनम्^(र) ॥ १ २९ ॥
 बद्धा स्त्री भाववृत्ति^(ध)श्च परया तत्र कथ्यते ।
 पराभिराशीराशास्ते पृथक् ताभ्यः सहेव च । ॥ १ ३० ॥
 मन्त्रा वैवाहिका ह्येते निगद्यन्ते नृणामपि ।
 आर्त्तिज्या यजमानाश्च यथारूपं विशेषतः ॥ १ ३१ ॥
 प्रत्यूचं प्रतिकीर्त्त्यन्ते देवताश्चेह यासु याः^(प) ।

(१) दृष्टे इति ग० ।

(२) आशास्तीति क० ग० घ० च० ।

(३) आनिभिश्चानुवासनमिति ख० ।

(४) भाववृत्तिरिति क० घ० च० ।

(५) ख० चिह्नितपुस्तके, पराभिराशीराशास्ते इत्यादि देवताश्चेह यासु
 याः इत्यन्तपाठो न विद्यते । तत्र अस्मिन् स्थले,

मृभ्यामि(ग)तरिवाचोहस्तमृन् धनमाशिषः ।

आशास्ते परयास्तस्याः संयोगार्थास्तथाशिषः ॥

पराभिराशिषः शास्ते पृथक् ताषां सह क्वचित् ।

अघोरे(घ)ति दृष्टे तस्याः स(ङ)मिहेति द्वयोर्द्वयोः ॥

आना प्रजापतेः प्रैमानश्च(च) यथारूपं विशेषतः ।

प्रत्यूचं कीर्त्त्यन्ते देवता तेषु भाववृत्ततः ॥

इति पाठो वर्त्तते ।

(क) ऋ० १०, ८५, ३१ । (ख) ऋ० १०, ८५, १५ । (ग) ऋ० १०, ८५, ३६ ।

(घ) ऋ० १०, ८५, ४४ । (ङ) ऋ० १०, ८५, ४६ । (च) ऋ० १०, ८५, ४७ ।

वदेतां^(१) देवतां तासु नराग्रंसीर्वदेत वा ॥१३१॥

उषस्यः सर्व्वथा चैता भाववृत्तं प्रचक्षते ।

सूर्य्यया सह सूक्तेऽस्मिन् पादस्यैवान्न लक्ष्यते ॥१३२॥

वि हि^(क) वार्षाकपं सूक्तमसौ तु^(१) कपिलो वृषा ।

इन्द्रः प्रजापतिश्चैव विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः^(ख) ॥१३४॥

रक्षोहणा^(ग)दि चाग्नेयं^(१) चीन् स्तौत्यग्नीन् परं इविः^(घ) ।

इमञ्च मध्यमश्चैव अशौ वैश्वानरश्च यः ॥१३५॥

इन्द्रं^(क) पुरुषसूक्त^(घ)श्च^(४) अन्वया पुरुषस्य तु ।

यथैनमभजन् साध्या^(५) यज्ञार्थं सोऽर्थं^(६) उच्यते ॥१३६॥

आपान्तमन्यु^(७)रित्यस्यां^(०) स्तुतः सोमस्तु^(८) वृश्यते ।

(१) वदेतामिति ख० ग० ।

(२) ह्यीति ग० ।

(३) वाग्नेयमिति क० घ० च० ।

(४) तथैन्द्रात्पौरुषं सूक्तमिति ख० ।

(५) साध्येति ख० ।

(६) सार्थं इति ख० ।

(७) इत्येतामिति ख० ।

(८) ऋचेति ख० ग० ।

(क) ऋ० १०, ८६, १ । (ख) ऋ० १०, ८६, ५ । (ग) ऋ० १०, ८७, १ ।

(घ) ऋ० १०, ८८, १ । (ङ) ऋ० १०, ८९, १० । (च) ऋ० १०, ९०, १ ।

(छ) ऋ० १०, ८९, ५ ।

साक्षोक्तात्साहचर्याद्वा स्त्रयते सोम एव वा ॥१३७॥ *
 निपातभाजं सोमञ्च अखां रथौतरोऽब्रवीत् ।
 ऐन्द्रेण ह्येष निपातस्तु^(१) स्तुतोऽग्निररूपेण^(२)सः ॥१३८॥
 यज्ञस्य वो^(क) वैश्वदेवे प्रैत^(ख) इत्युत्तरन्तु यत् ।
 तच्चाश्वदस्तु यावाणं मूर्त्तिमन्तमिवाश्चति ॥१३९॥
 पुरुरवसि राजर्षावप्सरास्तूर्त्वाग्नी पुरा ।
 न्यवसत् संविदङ्गुला तस्मिन् धर्मश्चचार च ॥१४०॥
 तथा तस्य च संवास^(१)मसूयन् पाकशासनः ।
 पैतामहश्चानुरागमिन्द्रवच्चापि^(२) तस्य तु ॥१४१॥
 स तयोस्तु वियोगार्थं^(३) पार्श्वस्थं वज्रमब्रवीत् ।
 प्रीतिभिन्ध्यनयो^(४)र्वज्रं मम चेदिच्छसि प्रियम् ॥१४२॥
 तथेत्युक्त्वा तयोः प्रीतिं वज्रो भिदति^(५) मायया ।
 ततस्तथा विहीनस्तु चचारोन्मत्तवन्नृपः ॥१४३॥

(१) ऐन्द्रेषु हि निपातोऽनेति क० ग० घ० च० ।

(२) वरुणेन सः इति ख० ।

(३) संवादमिति क० घ० च० ।

(४) चानुरागं त्विन्द्रवर्षापीति क० ख० घ० च० ।

(५) विभागाार्थमिति क० घ० च० ।

(६) प्रीतिभिद तयोरिति ग० ।

(७) भिनन्तीति साधु ।

(क) ऋ० १०, ६२, १ । (ख) ऋ० १०, ६४, १ ।

चरन् संरंषि सोऽपश्यदभिहूपामिवोर्ब्रवीमीम् ।
 सखीभिरभिहूपाभिः पञ्चभिः पार्श्वतो वृताम्^(१) ॥१४४॥
 तामाह पुनरेहीति नेति सा त्वन्नवीक्षुपम् ।
 तामुपाङ्गयत प्रीत्या दुःखात्सा त्वन्नवीक्षुपम् ॥१४५॥
 अप्राप्याहं त्वयाद्येह स्वर्गं प्राप्स्यसि मां पुनः ।
 आङ्गानं प्रति चाख्यान^(२)मितरेतरयोरिदम् ॥१४६॥
 संवादं मन्यते चास्क इतिहासन्तु शौनकः ।
 ह्य^(क) इति परमैन्द्रं प्रते^(ख)द्या ^(ग)ओषधीस्तवः ॥१४७॥
 आष्टिषेणस्तु देवापिः कौरव्यस्यैव शन्ननुः^(१) ।
 भ्रातरौ^(४) कुरुषु त्वेतौ राजपुत्रौ बभूवतुः ॥१४८॥
 ज्येष्ठस्तयोस्तु देवापिः कनीयांस्यैव शन्ननुः ।
 त्वग्दोषी राजपुत्रस्तु^(५) आष्टिषेणस्तुतो^(६)ऽभवत् ॥१४९॥

-
- (१) वृतां चतसृभिः स्ततः इति ख० ।
 (२) आख्यातमिति क० ग० घ० च० ।
 (३) कनीयांस्यैव शन्ननुरिति ख० ।
 (४) भारताविति क० ग० घ० च० ।
 (५) त्वग्दोषिणी राजपुत्रः इति क० घ० च० ।
 (६) आष्टिषेणस्तुतः इति ग० ।
-

(क) ऋ० १०, ६५, १ । (ख) ऋ० १०, ६६, १ । (ग) ऋ० १०,
 ६७, १ ।

राज्येन ह्यन्दयामासुः^(१) प्रजाः स्वर्गं गते गुरौ ।
 स मुहूर्त्तमिव ध्यात्वा प्रजास्ताः प्रत्यभाषत ॥ १५ ० ॥

इति दृष्टहेवतायां सप्तमोऽध्यायः ।

— — —

(१) ह्यन्दयेयुस्तसु राज्यमिति क० घ० च० ।

अथाष्टमोऽध्यायः ।

न राज्यमहमर्हामि नृपतिर्वीऽस्तु शन्तनुः ।
तथेत्युक्त्वाभ्यषिञ्चंस्ताः प्रजा राज्याय शन्तनुम् ॥१॥
ततोऽभिषिक्ते कौरव्ये वनन्देवापिराविशत् ।
न ववर्षाय पर्जन्यस्तस्मिन्वाप्रे शतं समाः ॥२॥
ततोऽभ्यगच्छद्देवापिं प्रजाभिः सह शन्तनुः ।
प्रसादयामास चैनं तस्मिन् धर्मव्यतिक्रमे ॥३॥
शिशिच^(१) चैनं राज्येन^(२) प्रजाभिः सहितस्तदा ।
तमुवाचाथ देवापिः प्रङ्गं प्राञ्जलिसंस्थितम्^(३) ॥४॥
न राज्यमहमर्हामि त्वग्दीषोपहतेन्द्रियः ।
याजयिष्यामि ते राजन् वृष्टिकामेज्यया स्वयम् ॥५॥
ततस्तान् पुरोऽधत्त आर्त्विज्याथ स शन्तनुः ।
स चास्य चक्रे कर्माणि^(४) वार्षिकाणि यथाविधि ॥६॥

(१) सिषेचेति पाठः समीचीनः ।

(२) राज्ये त्विति पाठः साधीयान् । चैव राज्येति क० घ० च० ।

(३) प्रवस्तु प्राञ्जलिः स्थितः इति क० घ० च०, प्रङ्गन्तु प्राञ्जलिस्थितः
मिति ग०, प्रवयं प्राञ्जलिस्थितमिति पुस्तकान्तरम् ।

(४) अकार सोऽस्य कर्माणीति ख० ।

बृहस्यते प्रती^(क)त्यृग्मिरीजे चैव^(१) बृहस्यतिम् ।
 द्वितीययास्य सूक्तस्य बोधिते जातवेदसा ॥७॥
 आस्ये ते द्युमति^(२) वाचं दधामि स्तुहि देवताः^(३) ।
 इति^(४) सोऽस्यै ददौ प्रीतो वाचं देवी^(५) तथा च सः ॥८॥
 अग्निश्चतसृभिर्देवान् जगौ वृक्ष्यर्थमेव तु ।
 अग्निश्च सूक्तशेषेण क^(ख)मैन्द्रं सूक्तमुत्तरम् ॥९॥
 इन्द्रदृष्टे^(ग)ति विश्वेषामु^(घ)दित्यृत्विकस्तुतिः परम् ।
 शक्तिप्रकाशने तेषां^(६) विनियोगोऽत्र कीर्त्यते ॥१०॥
 प्रे^(७)तीतिहाससूक्तान्तु^(८) मन्यते प्राकटायनः ।

-
- (१) प्रतीत्येतदीजे चैवेति क० घ० च० ।
 (२) अस्येति द्विमतिरिति ख० ।
 (३) द्वितीययास्य सूक्तस्येत्यादि दधामि स्तुहि देवताः इत्यन्तपाठः क०
 ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।
 (४) ततः इति क० ग० घ० च० ।
 (५) वाचन्देवीमिति क० ग० घ० च० ।
 (६) शक्तिप्रकाशने नैषामिति क० ख० ग० घ० च० ।
 (७) इतिहासं प्रैति सूक्तमिति ख०, सेतिहासं प्रैति सूक्तमिति पुस्तका-
 न्तरम् ।
-

(क) ऋ० १०, ९८, १ । (ख) ऋ० १०, ९९, १ । (ग) ऋ० १०,
 १००, १ । (घ) ऋ० १०, १०१, १ । (ङ) ऋ० १०, १०२, १ ।

यस्कोद्गौ घन^(१)मैन्द्रं वा वैश्वदेवन्तु श्रौतकः ॥११॥
 आजावनेन^(२) भार्याञ्च^(३) इन्द्रासोमौ तु सुद्वलः ।
 अजयदृषभं^(४) युक्त्वा ऐन्द्रञ्च द्रुघणं रथे ॥१२॥
 युध्यन् संख्ये जयं प्रेषुरैन्द्रो^(५) प्रतिरथं जगौ^(६) ।
 आशु^(क)रैन्द्रमघादेवी अमीषा^(ख)मित्यृचि स्तुता ॥१३॥
 चतुर्थीं बार्हस्पत्या स्यादाबल^(ग) प्रसहामिति^(घ) ।
 हृचे च^(च) मरुतः प्रे^(घ)ति शर्व्वेति परमन्तु यत् ॥१४॥
 तचानिरुक्तसूक्तादावृगेका सूर्य्यमर्चति ।
 धर्मपरा^(६)श्चतस्रस्तु सवितारमभौ^(७)ति या ॥१५॥
 सूक्तशेषस्य षडृचः सूर्य्याचन्द्रमसौ सह ।

-
- (१) पण्यमिति ख०, घण्यमिति घ० च० ।
 (२) आजावने त्विति ख०, आजीवनन्विति पुस्तकान्तरम् ।
 (३) भार्यास इति ख० गार्ग्यश्चेति पुस्तकान्तरम् ।
 (४) दृषभमिति क० ख० घ० ।
 (५) इन्द्रः इति पाठः सङ्गतः ।
 (६) यतङ्गोकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेद्यते ।
 (७) यतङ्गोकाङ्गं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।
 (८) दृचस्त्विति ख०, दृचे त्विति ग० ।
 (९) धर्मपरा इति ख० ग० ।

(क) ऋ० १०, १०३, १ । (ख) ऋ० १०, १०३, १२ । (ग) ऋ० १०, १०३, ५ ।
 (घ) ऋ० १०, १०३, १३ । (ङ) ऋ० १०, १०३, ७ ।

तुष्टावेन्द्रमसावी^(क)ति अष्टकोऽस्मात् परेण^(१) तुं ॥१६॥
 कौत्सः कदा वसोः^(ख)सूक्तं दुर्मित्री नाम नामतः ।
 सुमित्र इति नामास्य^(२) गुणार्थमितरं पदम् ॥१७॥
 भृतांशस्तु प्रजाकामः कर्माणि कृतवान् पुरा ।
 न हि लेभे प्रजाः काश्चित्काश्यपो मुनिसत्तमः ॥१८॥
 उवाच भार्या भृतांशं सुतानिच्छासि यावतः ।
 तावतो जमथिव्यामि देवता इन्द्रशस्तु हि ॥१९॥
 तमभ्ययस्तु सर्वाणि इन्द्रानि स्तुतिकाम्यया ।
 तान्यवेच्छाथ तच्चक्रे^(३) नासत्यौ सूक्तभागिनौ ॥२०॥
 तदेतदन्ततो भावादायिर्गं सूक्तमुच्यते ।
 न ह्यस्मिन्देवतालिङ्गं प्रायेणात्र हि दृश्यते ॥२१॥
 सूक्तेन तु परेणात्र स्वयमाविर^(ग)भूदिति ।
 आत्मानमेव तुष्टाव प्राजापत्याथ^(घ) दक्षिणा^(घ) ॥२२॥
 दातृमत्र स्तुतानेके दक्षिणानां वदन्ति तु ।
 दातृत्वाद्दक्षिणानाञ्च भोजस्यतसृभिः स्तुताः ॥२३॥

(१) ऋकः परमेयेति क० घ० च० ।

(२) सुमित्रश्चैव नाम स्यादिति क० घ० च० ।

(३) सचक्रे इति ख० ।

(घ) ऋचेति ख० ।

(क) ऋ० १०, २०४, १ । (ख) ऋ० १०, १०५, १ । (ग) ऋ० १०, १०७, १ ।

(घ) ऋ० १०, १०७, ५ ।

असुराः पणथो नाम रसापारनिवासिनः^(१) ।
 गास्तेऽपजहृरिन्द्रस्य न्यगूहंसं^(२) प्रयत्नतः ॥ २ ॥
 वृहस्पतिस्तथापश्यद्वेन्द्राय शशंस च ।
 प्राहिणोत्तत्र दूतीन्तु^(३) सरमां पाकशासनः ॥ २ ५ ॥
 किं^(४)मित्यत्रायुजाभिस्तां पप्रच्छुः पणथोऽसुराः ।
 कुतः कस्यांसि कल्याणि किं वा कार्यमिहास्ति ते ॥ २ ६ ॥
 अथाब्रवीत्तां सरमा दूत्यैन्द्री विचराम्यहम् ।
 युष्मान् प्रजास्रान्विध्यन्ती^(५) ऐन्द्रीर्गाश्चैव पृच्छति ॥ २ ७ ॥
 विदिलेन्द्रस्य दूतीन्तामसुराः पापचेतसः ।
 ऊचुर्मा सरमे गास्त्वमिहास्माकं स्वसा भव ॥ २ ८ ॥
 सूक्तस्य चान्यथा चर्चा^(६) युग्माभिस्त्वेव सर्वशः ।
 साब्रवीन्नाह^(७)मिच्छामि स्वसृत्वं वा धनानि वा ॥ २ ९ ॥
 पिवेयं^(८) तु पयस्तासां गवां यास्ता निगूहय ।
 असुरास्तां तथेत्युक्त्वा तदाजहृः पयस्ततः ॥ ३ ० ॥

(१) सिन्धुपारनिवासिनः इति ख० ।

(२) निगूहस्येति क० घ० च० ।

(३) दूत्येऽथेति ख० ग० ।

(४) विधूय वः सर्वा इति क० घ० च० ।

(५) सूक्तस्यान्तपञ्चर्थेति क० घ० च० ।

(६) पिवामीति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, १०८, १ । (ख) ऋ० १०, १०८, १० ।

सा स्वभावाच्च लौख्याच्च पीत्वा तत्^(१) पय आसुरम् ।
 वरं^(२) संवननं ह्यद्यं बलपुष्टिकरं ततः ॥ ३१ ॥
 श्रतयोजनविस्तारामतरत्तां रसां पुनः ।
 यस्याः पारेऽपरे तेषां पुरमासीच्च दुर्जयम् ॥ ३२ ॥
 पप्रच्छेत्प्रस्य सरमां कश्चिद्वा दृष्टवत्यसि ।
 सा नेति प्रत्युवाचेन्द्रं प्रभावादासुरस्य हि^(३) ॥ ३३ ॥
 तां जघान तदा क्रुद्ध उद्गिरन्ती पयस्ततः ।
 जगाम सा भयोद्दिग्ना पुनरेव पणीन् प्रति ॥ ३४ ॥
 पयस्तस्य पद्धत्या रथेन हरिवाहनः ।
 गत्वा जघान च पणीन् गास्य ताः पुनराहरत् ॥ ३५ ॥
 तेऽवदन्^(४) वैश्वदेवन्तु जामदग्न्यस्तथाप्रियः^(५) ।

(१) चैति क० घ० च० ।

(२) पयः इति ग० ।

(३) त्विति क० ग० घ० च० ।

(४) ख० चिह्नितपुस्तके एतच्छ्लोकाद्दं न विद्यते । तत्र अस्मिन् स्थले,
 ते च तं वैश्वदेवं स्यात् ब्रह्मज्ञाया जुऊर्जगौ ॥
 यामदग्निमिडाज्यो प्रियसूक्तामतः परं ।
 ब्रजन्त युगपत् सर्वे वैरूपास्तं त्रिभिः परैः ।
 इति पाठो वर्तते ।

धुगपदै प्रजन्तं तं^(१) वैरूपा अग्रयस्त्रयः ॥३६॥
 इन्द्रं प्रति जगुः सूक्तैः पणीन् प्रतिजिगीषिषाम्^(२) ।
 वैश्वदेवं परं सूक्तं घर्षी^(क)त्येकेच तु स्तुतान् ॥३७॥
 देवानिन्द्रं च मन्यन्ते इन्दांस्यग्नि^(३) च मध्यमम् ।
 आग्नेयं चित्र^(ख) इत्येतस्त्वगादर्षिरूपस्तुतः ॥३८॥
 पिबे^(ग)न्द्रं स्तौति ने^(घ)त्यन्नं रक्षोघ्नाग्नेयमुत्तरम्^(४) ।
 इति वै^(ङ) तावदैन्द्रं त^(च)दास्याः षष्ठ्यां निपातिताः^(५) ॥३९॥
 प्रजापत्यमथाग्नेयं वैन्यमित्यनुपूर्व्वशः ।
 वरुणेन्द्राग्निषोमाना^(६) मिमं न^(झ) इति संस्तुतिः^(७) ॥४०॥
 चतस्रस्त्रच सूक्तादावग्निरात्मस्तवं जगौ ।
 स्तुतः सोमस्तु षष्ठ्या च नवम्या^(८)श्च पदैस्त्रिमिः ॥४१॥

- (१) व्रतं तन्वितात क० घ० च० ।
 (२) प्रतिमनीषिषाः इति ख० ।
 (३) इन्दांस्यग्निमिति ख० ।
 (४) आग्नेयन्तु परं ततः इति क० घ० च० ।
 (५) षष्ठ्याच्च संस्तुतः इति ख० ।
 (६) सोमाग्निवश्यागानिष्विति क० घ० च० ।
 (७) संस्तवः इति ख० ग० ।
 (८) नवम्यामिति ख०, नवम्येति ग० ।

(क) ऋ० १०, ११४, १ । (ख) ऋ० १०, १२५, १ । (ग) ऋ०
 १०, ११६, १ । (घ) ऋ० १०, ११७, १ । (ङ) ऋ० १०, ११९, १ ।
 (च) ऋ० १०, १२०, १ । (झ) ऋ० १०, १२४, १ ।

वारुण्यस्त्रितरास्त्रिंशत्^(१) इन्द्र^(क)मेवोत्तमं पदम्^(२) ।
 अहं^(ख) वाक्सूक्तमर्थमृणो मित्रस्य वरुणस्य च ॥ ४ २ ॥
 न तं^(ग) रात्र्याः परं सूक्तं वैश्वदेवं ममे^(घ)ति यत् ।
 नमस्ते वैद्युतं सूक्तं त्वाग्नीर्वादः परन्तु तत्^(३) ॥ ४ ३ ॥
 थाङ्गन्पयन्ति नोऽरयः कृत्या^(४) नाग्रनमात्मनः^(५) ।
 हिरण्यसुतिरापुष्यं नाम^(६)द्य^(७)त्परमेष्ठिनः ॥ ४ ४ ॥
 वदन्ति भाववृत्तं तद्यो यज्ञ^(घ) इति चोत्तरम्^(८) ।
 अपै^(ख)न्द्रमत्र त्वाश्विन्यौ चतुर्थी पञ्चमी स्यते^(९) ॥ ४ ५ ॥
 मैत्रावरुणमीजानं^(ज) प्रथमायामृचि स्तुता^(६) ।
 अर्धर्चे द्यौश्च भूमि^(१०)श्च आश्विना चोत्तरे ततः^(११) ॥ ४ ६ ॥

(१) स्त्रित्रेति ग० ।

(२) उक्तमो जगाविति ग० ।

(३) यदिति ख० ।

(४) कृत्यामिति ग० ।

(५) नतिं कृत्वा देवतमुच्यते इति ख० ।

(६) नेति यदिति क० घ० च० ।

(७) उक्तान्तस्य चैव तदिति क० घ० च० ।

(८) च येति ख० ।

(९) स्तुताः इति ख० ग० ।

(१०) पृथेति ख० ।

(११) आश्विनौ चोत्तरे ततः इति क० ग० घ० च०, उत्तरेण त्विति ख० ।

(क) ऋ० १०, १२४, ६ । (ख) ऋ० १०, १२५, १ । (ग) ऋ० १०,
 १२६, १ । (घ) ऋ० १०, १२८, १ । (ङ) ऋ० १०, १२९, १ । (च) ऋ०
 १०, १३०, १ । (छ) ऋ० १०, १३१, १ । (ज) ऋ० १०, १३२, १ ।

प्रोख्से^(क)न्द्रं वैश्वदेव्यृक् तु नकिर्देवा मिनीमसि^(ख) ।
यस्मिन् वृक्ष^(ग) इति त्वस्मिन् द्युस्थाने स्त्रयते यमः ॥ ४७ ॥
केश्यग्निं^(घ) केग्निनः सूक्तं ह्युत देवाः^(ङ) परन्तु यत् ।
देवानामत्र वाद्या स्यादायव्यस्तृच उत्तरः^(१) ॥ ४८ ॥
त्रायन्तां^(च) वैश्वदेव्यृक् तु शेषस्त्वद्देवतः परः^(२) ।
स्याद्वै त^(३) द्विश्वभैषज्यं रपसो वा विनाग्नम्^(४) ॥ ४९ ॥
भूमिर्लाक्षा परं सूक्तं तवै^(ब)न्द्रं सूक्तमुत्तरम् ।
सूर्य्यरग्नि^(ज)रिति त्वस्मिन् सावित्रः प्रथमस्तृचः ॥ ५० ॥
आत्मा स्तुतः परोक्ष^(५)स्तु गन्धर्व्वेणोत्तरे त्वचे ।
इन्द्रो वैष^(६)निपातेन अथ वा सूर्य्य उच्यते ॥ ५१ ॥
सूक्तेऽस्मिन् देवतास्तिस्र एता एव प्रकीर्त्तिताः ।
आग्नेयं त्वग्ने^(झ) तवे तु अग्ने अर्च्छे^(ञ)ति यत्पराम्^(७) ॥ ५२ ॥

- (१) ऋगाद्या तत्र देवानां वाते देवन्तश्चः परः इति ख० ।
(२) स्तुतः ख० ।
(३) स्यादेतदिति ग० ।
(४) रपसश्चापनोदनमिति ख० ।
(५) परोक्षमिति ख० ।
(६) चैवेति ख० ।
(७) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(क) ऋ० १०, १३३, १ । (ख) ऋ० १०, १३४, ७ । (ग) ऋ० १०, १३५, १ ।
(घ) ऋ० १०, १३६, १ । (ङ) ऋ० १०, १३७, १ । (च) ऋ० १०, १३७, ५ ।
(छ) ऋ० १०, १३८, १ । (ज) ऋ० १०, १३९, १ । (झ) ऋ० १०, १४०, १ ।
(ञ) ऋ० १०, १४१, १ ।

आग्नेयं वैश्वदेवञ्च अय^(क)मित्यत्र तु वृद्धाः^(१) ।
 शाङ्गाश्चलार षडयो अग्निमार्चन् पृथक् पृथक् ॥५२॥
 आश्विनं त्यञ्चि^(ख)दित्येतदय^(ग)मैन्द्रं ततः परम् ।
 इमां खनामी^(घ)ति सूक्तमिन्द्राणी यत्स्वयं जगौ ॥५४॥
 तदौपनिषदं सूक्तं भाववृत्तं प्रचक्षते ।
 (१) अरण्यानी^(ङ)त्यरण्यान्याः स्तुतिरैन्द्रे तदुत्तरे ॥५५॥
 सावित्रं सविता यन्त्रैः^(च) ससिद्धुश्चित् समिष्यसे^(ज) ।
 आग्नेयं अद्भया^(झ) आद्धं मेधासूक्तमतः परम् ॥५६॥
 आग्नेयमासुरित्यस्माच्छास^(झ) ऐन्द्रे ततः परे ।
 सोम एकेभ्य^(ञ) इत्येतद्भाववृत्तं प्रचक्षते^(२) ॥५७॥

(१) वृद्धाः इति ग० ।

(२) ख० चिह्नितपुस्तके अरण्यानीति श्लोकात् प्राक्, उत्तरानपध्यां पाठान्तु क्लीति सूक्ते मधौषधिम् । पतिसंवन्तौ त्वं पान्माः सप-
 लापनोदिकाम् । इत्यधिकं पठितम् ।

(३) वदन्ति त्विति ख० ।

(क) ऋ० १०, १४२, १ । (ख) ऋ० १०, १४३, १ । (ग) ऋ० १०, १४४, १ ।

(घ) ऋ० १०, १४५, १ । (ङ) ऋ० १०, १४६, १ । (च) ऋ० १०, १४८, १ ।

(ज) ऋ० १०, १५०, १ । (झ) ऋ० १०, १५१, १ । (ञ) ऋ० १०, १५२, १ ।

(ञ) ऋ० १०, १५४, १ ।

श्रौतको वैश्वदेवन्तु मन्यते ग्राकटायनः ।
 सूक्तेऽस्मिन् देवतास्त्रिस्र एता एव प्रकीर्त्तिता^(१) ॥५८॥
 यदरायी^(क)त्यलक्ष्मीं तत्र चन्तो^(घ) इति वृचे ।
 प्राधान्याद्वा निपाताद्वा स्वयते ब्रह्मणस्पतिः ॥५९॥
 इन्द्रश्चैव य^(ग)दित्यस्यां विश्वेदेवाः परी^(घ) तृचि ।
 आग्नेयं चाग्नि^{(१)(क)}मित्येतद्वैश्वदेवमिमा नु कम्^(घ) ॥६०॥
 इन्द्रः प्राधान्यतस्त्वत्र^(१) विश्वेदेवैः सह स्तुतः ।
 आदित्यैश्च महद्भिश्च तथारूपं हि दृश्यते ॥६१॥
 सूर्यो न^(घ) इति सौर्यन्तु यत्चेतदुदसा^(ज)विति ।
 पौलोमी खान् गुणांस्त्वत्र सपत्नीनां प्रशंसति ॥६२॥
 ऐन्द्र^(ध) तीव्रस्य^(झ) सुञ्चामि^(ञ) भेषज्यं यक्ष्मनाशनम् ।
 राजयक्ष्महनं सूक्तं प्राजापत्यं तदुच्यते ॥६३॥
 ऐन्द्राग्रं मन्यते यास्क एके लिङ्गोक्तदेवतम् ।

(१) श्रौतको वैश्वदेवन्वित्यादि एता एव प्रकीर्त्तिता इत्यन्तपाठः क०
ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेच्यते ।

(२) त्वग्निमिति ख० ।

(३) प्रधानतो वाच्येति ख० ।

(४) इन्द्रमिति ख० ।

(क) ऋ० १०, १५५, १ । (ख) ऋ० १०, १५५, २ । (ग) ऋ० १०, १५५, ४ ।

(घ) ऋ० १०, १५५, ५ । (ङ) ऋ० १०, १५६, १ । (च) ऋ० १०, १५७, १ ।

(छ) ऋ० १, १५८, १ । (ज) ऋ० १०, १५९, १ । (झ) ऋ० १०, १६०, १ ।

(ञ) ऋ० १०, १६१, १ ।

गर्भसंस्तवसंयुक्तं^(१) यत्वेतद्ब्रह्मणे^(क)ति तु ॥ ६४ ॥ •
 स्वतामपि गर्भाणां दृष्टन्तदनुमन्त्रणम् ।
 वैन्यन्तु वेनस्तप्यश्न^(१) दक्षीभ्यां^(ख) यच्चनाशनम् ॥ ६५ ॥
 दुःस्वप्नमपेक्षी^(ग)ति निपातीन्द्रोऽग्निरेव तु ।
 आसीदृषि^(३)दीर्घतपाः^(घ) कपोतो नाम नैर्ऋतः ॥ ६६ ॥
 चक्रे^(५)कपोतस्तस्याध्यामग्निधाने पदङ्किल ।
 स त^(६)मात्महितैर्वाक्यैः कपोतं सुतवानृषिः^(७) ॥ ६७ ॥
 देवा^(घ)इति तु सूक्तेन प्रायश्चित्तार्थमुच्यते ।
 ऋषभं मा^(ङ) सपन्नं येनेदमिति मानसम् ॥ ६८ ॥
 तुभ्ये^(च)त्यृषी ददृशतुरैन्द्रं गाथिनभार्गवौ ।
 वरुणो विधातानुमतिर्धाता सोमो बृहस्पतिः ॥ ६९ ॥
 षडैता देवतास्त्वत्र तृतीयायामृचि सुताः ।
 वातस्ये^(क)ति परेणास्तौदनिलं पितरं स्वकम् ॥ ७० ॥

- (१) रक्षोघ्नाभेयमित्युक्तमिति ख० ग० ।
 (२) अपश्यदित्यर्थे पश्यदित्यार्थः । भाववृत्तं परस्मैवमिति ख० ।
 (३) आशीविषः इति ख० ।
 (४) दीप्ततपाः इति क० घ० च० ।
 (५) अकरोदिति क० घ० च० ।
 (६) शतमिति ख०, सुतमिति ग० ।
 (७) कपोतो नैर्ऋतस्तदेति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, १६२, १ । (ख) ऋ० ६०, १६३, १ । (ग) ऋ० १०, १६४, १ ।
 (घ) ऋ० १०, १६५, १ । (ङ) ऋ० १०, १६६, १ । (च) ऋ० १०, १६७, १ ।
 (छ) ऋ० १०, १६८, १ ।

मयो भू^(कै)रिति यत्सूक्तमपश्यच्छ्वर^(१) च्षिः ।
 नानारूपाः पयस्विन्यो गावस्तत्र तु संस्तुताः ॥७१॥
 विभ्राट्^(ख) सौर्यन्वन्थ^(ग)मैन्द्रन्वायाही^(घ)त्युषसः स्तुतिः ।
 आ ला^(ङ)राज्ञेऽभिषिक्ताय^(१)द्वे सूक्ते चानुमन्त्रणे ॥७२॥
 प्रव^(च)इत्युत्तरं यावणं ददर्श स्तुतिमार्बुदिः^(३) ।
 यत्ततः^(४) परमाग्नेयं तत्रार्भव्युक् प्रसूनवः^(ख) ॥७३॥
 च्षिर्जगौ पतङ्गस्तु पतङ्ग^(ज)मिति यत्परम् ।
 तत्सौर्यमेके मन्यन्ते मायाभेदं तथापरे ॥७४॥
 मायाभेदे द्वितीयायां वाक् सूतेत्याह गौनकः ।
 देवो विभ्रमति मनसापा वाचा विदितां सती^(५) ॥७५॥
 त्वमूस्वि^(झ)ति तु सौपणं^(६) सूक्तं स्वस्वयनं विदुः ।
 उ^(ञ)दैन्द्रं वैश्वदेवन्तु प्रथञ्चे^(७)ति च यत्परम् ॥७६॥

(१) शभरः इति क० घ० च० ।

(२) अभिषिक्तस्येति ख० ।

(३) आर्बुदः इति ख० ।

(४) यतत इति क० घ० च० ।

(५) मायाभेदे द्वितीयायामित्यादि या वाचा विदितां सतीत्यन्तपाठः
 क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(६) तार्क्षदैवत्वमिति ख० ।

(क) ऋ० १०, १६६, १ । (ख) ऋ० १०, १७०, १ । (ग) ऋ० १०, १७१, १ ।

(घ) ऋ० १०, १७२, १ । (ङ) ऋ० १०, १७३, १ । (च) ऋ० १०, १७५, १ ।

(छ) ऋ० १०, १७६, १ । (ज) ऋ० १०, १७७, १ । (झ) ऋ० १०, १७८, १ ।

(ञ) ऋ० १०, १७९, १ । (ट) ऋ० १०, १८१, १ ।

आत्मप्रभावमाचख्युस्तच्चाद्या ऋषयस्तथः ।
 रथन्तरं यथा स्तोत्रं स्तोत्रञ्चैव यथा बृहत् ॥७७॥
 यथा च सम्भृतो घर्षः सवितुस्योपलक्ष्यते^(१) ।
 बृहस्पति^(क)रिति त्वस्मिन् स्तुतः सूक्ते बृहस्पतिः ॥७८॥
 आग्निषो यजमानस्य केचिदेतां स्तुतिं विदुः^(२) ।
 प्राजापत्यस्य यत् सूक्तमपश्यं त्वा^(३)प्रजावतः ॥७९॥
 प्रत्यूचं देवता स्तौति लिङ्गैरेवात्र देवताः^(४) ।
 आग्निषः पुत्रकामस्य प्रथमा हि वदत्यथ ॥८०॥
 द्वितीया पुत्रकामायास्तृतीयात्मस्तव^(५)स्त्वृषेः ।
 यद्विष्णु^(ग)रिति सूक्तान्तु वैश्वदेवं प्रचक्षते ॥८१॥
 तस्मिन् खदारगर्भार्थमृषिराग्नास्त आग्निषः ।

(१) वादश्चैवात्र दृश्यते इति क० घ० च० ।

(२) बृहस्पतिरिति त्वस्मिन्नित्यादि केचिदेतां स्तुतिं विदुरित्यन्तपाठः
 ख० चिह्नितपुस्तके न विद्यते । तत्र अस्मिन् स्थले, सूक्ते-
 ऽस्मिन् देवतास्तिस्र एता एव प्रकीर्त्तिताः इति श्लोकार्जं
 वर्त्तते ।

(३) एवार्थकक्षिताः इति ख०, एष श्लोकः क० घ० च० चिह्नितपुस्त-
 केषु नोपलभ्यते ।

(४) आत्मस्तवमिति ग० ।

परन्तु^(१) नेजमेषं हि^(२) गर्भार्थं ताव^(३) दुच्यते ॥८२॥
 माहिचं यन्महि त्रीणा^(क)मादित्यानां स्तुतिं विदुः^(४) ।
 सूर्यवरुणमित्राणामादित्येध्वितरेषु तु^(५) ॥८३॥
 एत^(६) एव त्रयो वाता स्तुताः स्वल्पेध्व^(७)तोऽन्यथा ।
 शान्मथयं सूक्तमेतद्धि पावनं चैव विश्रुतम् ॥८४॥
 पातमपि स्वस्ययने वृष्टं तदनुमन्वणम्^(८) ।
 उलोऽस्तौत्पितरं वातमाग्नेयं प्राग्नेये^(ख) परम् ॥८५॥
 विस्पष्टं जातवेदस्यं प्रे^(ग)ति दास्यतयीषु^(९) तु ।
 यत्किञ्चिदेव त्वा^(१०)ग्नेयं जातवेदस्यमुच्यते ॥८६॥
 आयज्ञौ^(घ)रिति यत्सूक्तं सर्पराज्ञौ^(११)स्वयं जगौ ।

(१) परे त्विति ख० ।

(२) नेजमेषेतीति ख० ग० ।

(३) वा तदि क० घ० च० ।

(४) आदित्येध्वितरेषु त्विति क० घ० च० ।

(५) एतच्छ्लोकार्जं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेच्यते ।

(६) एक इति क० घ० च० ।

(७) ह्यल्पेध्विति ख० ।

(८) एतच्छ्लोकार्जं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(९) दास्यतयीष्विति ख० ।

(१०) अन्यत्रेति ख० ग० ।

(११) सर्पराज्ञीति क० घ० उ० ।

(क) ऋ० १०, १८५, १ । (ख) ऋ० १०, १८७, १ । (ग) ऋ० १०, १८८, १ ।

(घ) ऋ० १०, १८९, १ ।

तस्मात् मा देवता^(१) तत्र सूर्यमेके प्रचक्षते ॥८७॥
 मुद्गलः शाकपूणिश्च आचार्यश्च रथीतरः^(२) ।
 त्रिस्थानाधिष्ठितां वाचं मन्यन्ते प्रत्यृचं स्तुताम् ॥८८॥
 भाववृत्तपरं^(३) सूक्तं ददर्शाथाघमर्षणः ।
 परं न विद्यते तस्माच्छान्धै वा पावनाय वा ॥८९॥
 यथाश्वमेधः क्रतुराट् सर्वरिप्रप्रणोदनः^(४) ।
 तथाघमर्षणं ब्रह्म सर्वरिप्रप्रणोदनं^(५) ॥९०॥
 तदादीनि^(६) तु यज्ञातः संज्ञानं ज्ञानसंस्तवः ।
 चतुर्थं यन्तु नैर्हस्यं तत्सपत्ननिवर्हणम्^(७) ॥९१॥
 संसमित्^(८) प्राध्वराणाञ्चेत्याग्नेये एव ते स्मृते^(९) ।

-
- (१) तस्य स्याद्देवतेति क० ख० घ० च० ।
 (२) आचार्यः शाकटायनः इति ख० ग० ।
 (३) भाववृत्तमृतमिति क० घ० च० ।
 (४) सर्वरौप्रप्रणोदनः इति ख० ।
 (५) यथाश्वमेधः क्रतुराट् इत्यादि सर्वरिप्रप्रणोदनमित्यन्तपाठः क०
 घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापठ्यत ।
 (६) तदादीनीति क० घ० च० ।
 (७) चतुर्थस्तैर्हस्यं यत्सपत्नीनिवर्हणमिति क० घ० च० ।
 (८) उभे तत्रामिदेवते इति क० घ० च० ।
-

उग्रना वरुणश्चेन्द्रश्चाग्निश्च सविता सुताः ॥८२॥

संज्ञानं प्रथमस्या^(१)न्तु द्वितीयस्यामथाश्विनौ^(२) ।

तृतीया चोत्तमे च द्वे आग्निषोऽभिवदन्ति ताः^(३) ॥८३॥

इन्द्रः पूषा सपत्न्ये द्वितीयस्यामृचि सुतौ ।

देवानामितराः प्रोक्ता आग्नीर्वीदपराश्च याः^(४) ॥८४॥

^(५)महानाम्न्य च्चो गुह्यास्ता ऐन्द्रश्चैव यो वदेत् ।

सहस्रयुगपर्यन्तं सोऽहं ब्रह्म स राध्यते^(६) ॥८५॥

^(७)पुरीषपदमासान्तु प्रथमं स्यात्प्रजापतेः^(८) ।

(१) प्रथमायामिति पाठः शुद्धः ।

(२) उग्रना वरुणश्चेन्द्रश्चाग्निश्च द्वितीयस्यामथाश्विनावित्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(३) स त्वाग्नीर्वीद उच्यते इति क० घ० च० ।

(४) एष श्लोकः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(५) ख० चिह्नितपुस्तके महानाम्न्य इति श्लोकात्प्राक्, संसंसंज्ञानमित्येते श्रेवननं विदुरिति श्लोकार्द्धं वर्त्तते ।

(६) राध्यतीति पाठः साधुः, सोर्हे ब्राह्मः स्वराध्यते इति क० घ० च०, साह ब्राह्मं स्वरं ध्यास्ते इति ख० ।

(७) त्वग्निदैवतमिति ख० ।

(८) ख० चिह्नितपुस्तके पुरीषपदमासान्विति श्लोकात् प्राक्,—

त्रिचाधर्मयाज्ञिकाः सूक्तानाह-

स्तस्मिन् सुतो दृश्यते यः सूक्तभावा ।

प्रधानसूक्तं किल देवतायाः

सूक्तभाजः सर्वदा शौनकेन ॥

आग्नेयमेन्द्रं वैष्णवं पौष्णं दैवन्तु पञ्चमम्^(१) ॥८६॥

अग्नेः प्रयाजानुयाजाः प्रैषा ये च^(२) हवींषि च ।

यद्देवतं हविस्तु स्यात्प्रैषात्तद्देवतास्तु^(३) ते ॥८७॥

निविदां निगदानाञ्च खैः खैर्लिङ्गैश्च देवताः^(४) ।

निगदेन^(५) निगद्यन्ते याश्च कल्पानुगा ऋचः ॥८८॥

अग्नेरेव तु गायत्र्य उष्णिहः^(६) सवितुः स्मृताः ।

अनुष्टुभस्तु सोमस्य बृहत्स्यस्तु बृहत्स्यतेः ॥८९॥

येन्द्रा ऋचो महानाम्नीन्तु विद्या

तथा हि दृष्टं ब्राह्मणसूक्तशब्दः ।

न दृश्यते सूक्तशब्दो न वित्तु

यथा प्रैषेव्याहासूक्ताभिधानम् ॥

सूक्तेकदेशा इति तान् प्रतीया-

दन्याश्च कुन्याः पदशो निष्पन्नाः ।

यद्येतसो देवि निपादि संज्ञा

कृन्तापि तत्सर्वमेकं सूक्तम् ॥

इत्यधिकपाठोऽस्ति ।

(१) विन्द्रं त्वा वैष्णवश्चैव पौष्णश्चैव मनः परमिति ख० ।

(२) एवेति क० घ० च० ।

(३) चेति ख० ।

(४) लिङ्गोक्तदेवता इति क० घ० च० ।

(५) निगदेद्विति ख० ।

(६) उष्णिहः इति ख०, उष्णिहेति ग० ।

- पङ्क्तयस्त्रिष्टुभश्चैव विद्यादैन्द्रश्च सर्वशः ।
 विश्वेषां चैव देवानां जगत्यो यास्तु काश्चन ॥ १०० ॥
 विराजश्चैव मित्रस्य स्वराजो वरुणस्य च ।
 विषये यस्य वा स्यातां स्यातां वा वायुदेवते ॥ १०१ ॥
 इन्द्रस्यातिधृतिः प्रोक्ता वायोश्च भूरिजः स्यताः^(१) ।
 यास्वतिच्छन्दसः काश्चित्ताः प्रजापतिदेवताः^(२) ॥ १०२ ॥
 विच्छन्दमस्तु वायव्या मन्त्राः पादैश्च ये मिताः ।
 पौरुषा द्विपदाः सर्वां ब्राह्म्य एकपदाः स्यताः^(३) ॥ १०३ ॥
 समस्ता च्च अग्नेय्यो वायव्यानि यजूंषि च ।
 सौर्याणि चैव सामानि सर्वाणि ब्राह्मणानि च ॥ १०४ ॥
 वैश्वदेवो वषट्कारो ह्रिङ्कारो ये यजामहे ।
 रूपं वज्रस्य वाक्पूर्वं स्वाहाकारोऽग्निदेवतः ॥ १०५ ॥
 देवानाञ्च पितृणाञ्च नमस्कारः स्वधैव^(४) च ।
 क्रुष्टो मूर्द्धनि विज्ञेयस्तालव्यः प्रथमः स्वरः ॥ १०६ ॥
 द्वितीयस्तु भ्रुवोर्मध्ये तृतीयः कर्णमंथितः ।
 चतुर्थो नामिकाये स्यादौरसो मन्द्र उच्यते ॥ १०७ ॥

(१) एतच्छ्लोकार्जं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितम् ।

(२) एतच्छ्लोकार्जं ख० चिह्नितपुस्तके न दृश्यते ।

(३) द्विपदा पौरुषं छन्दो ब्राह्मी त्वेकपदा स्यताः इति ख० ॥

(४) तथैवेति ख० ।

मन्द्रकर्षणसंयुक्तमतिस्वारं प्रशंसति^(१) ।
 वदन्ति देवताः क्रुष्टं मनुष्यास्वितरैस्त्रिभिः^(२) ॥२०८॥
 द्वितीयं वषवः^(३) सर्वं गन्धर्वाप्सरसः स्वरम् ।
 अण्डजाः पक्षिणः सर्पाश्चतुर्थमुपभुञ्जते^(४) ॥२०९॥
 मन्द्राः पिशाचा रचांसि असुराश्चोपभुञ्जते^(५) ।
 अतिस्वार^(६)स्तु शेषस्य जङ्गमस्यावरस्य च ॥२१०॥
 वैश्वदेवस्वरः क्रुष्टो नित्यं यो मूर्ध्नि तिष्ठति^(७) ।
 तालव्यः प्रथमः साम्नां स्वर आदित्यदेवतः^(८) ॥२११॥
 स्वरौ द्वितीयः साध्यानां भ्रुवोर्देशाश्रितश्च यः^(९) ।
 आश्रितस्तु^(१०) तृतीयोऽत्र स्वरः कर्णममाश्रितः ॥२१२॥
 चतुर्थस्त्वत्र^(११) वायव्यो नासिक्यः स्वर उच्यते ।

- (१) तु तं विदुरिति ख० ।
 (२) सर्वा मनुष्याः प्रथमं स्वरमिति ख० ।
 (३) पशवः इति ख० ग० ।
 (४) उपभुज्यते इति क० घ० च०, चतुर्थश्चोपभुञ्जते इति ख० ।
 (५) एतच्छ्लोकाद्धं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।
 (६) अतिस्वार्यः इति क० घ० च०, अतिसार इति ख० ।
 (७) ख० चिह्नितपुस्तके, वदन्ति देवताः क्रुष्टमित्यादि नित्यं यो मूर्ध्नि
 तिष्ठतीत्यन्तं, द्वितीयस्तु भ्रुवोर्मध्ये इति श्लोकात् प्राक् पठितं ।
 (८) चेदन्य एव त्विति क० घ० च० ।
 (९) देशं समाश्रितः इति ख० ग० ।
 (१०) आश्रित्यस्त्विति क० घ० च० ।
 (११) तेषु इति क० घ० च० ।

पञ्चमस्तु खरः प्रोक्तश्चाक्षुषः सूर्यदेवतः^(१) ॥११३॥
 यस्तु सामखरः षष्ठः^(२) स सौम्यो मन्द्र उच्यते ।
 विकर्षणं तु मन्द्रस्य^(३) युक्तोऽतिस्वार्यं उच्यते ॥११४॥
 स मैत्रावरुणो ज्ञेयो मन्द्रस्थानसमाहितः^(४) ॥
 सामखराणां सप्तानामेते देवा इहोदिताः^(५) ॥११५॥
 त्रयाणामितरेषां तु लोकाधिपतयस्त्रयः ।
 वाग्देवत्योऽथ वाग्नेयः प्रस्तावश्चैव सामसु ॥११६॥
 उद्गीथापद्रवावैश्वर्यौ स्यातां वा वायुदेवते ।
 सौर्यः स्यात्प्रतिहारोऽत्र निधनं वैश्वदेवतम् ॥११७॥
 हिङ्गारप्रणवाभ्यान्तु पुरस्तादेव कीर्तनात् ।
 इति व्यस्तसमस्तानां मन्त्राणामिह दैवतम् ।
 देवताविद्वेचेत प्रयोगे सर्व्वकर्म्मणाम् ॥११८॥
 सप्तर्षयो वसवश्चापि देवा
 अथर्व्वानो भृगवः सोमसूर्याः^(६) ।

(१) एतच्छ्लोकार्द्धं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।

(२) क्रुष्ट इति क० घ० च० ।

(३) कर्षणेनैव मन्द्रस्येति क० घ० च०, विकर्षणं तु मन्द्रस्येति ख० ।

(४) मन्द्रस्थानसमाहितः इति क० घ० च०, मन्द्रस्थानसमानि ष-
डिति ग० ।

(५) इति खराणां सप्तानामुक्ताः सामसु देवताः इति क० घ० च० ।

(६) अंशोऽर्थ्यमा इति क० घ० च० ।

पथास्वस्ती रोदसी चोक्तमन्त्रे
 कुङ्कुर्गुङ्गुरदितिर्धेनुरध्या ॥११८॥
 असुनीतिरिला वा धीः^(१) विधातानुमतिर्दया ।
 अङ्गिरोभिः सहैताः स्युरुक्तमन्त्राश्च देवताः ॥११९॥
 वैश्वानरो हि^(२) सुपर्णा विवस्वान्
 प्रजापतिर्गौः सुधन्वा नगोधः^(३) ।
 अपां नपादर्थ्यमा वातजूति-
 रिलस्यतिश्चैव रथस्यतिश्च ॥१२०॥
 अश्वभः पर्जन्यः पर्वताग्नाश्च^(४) पत्नी-
 र्दक्षो भगो^(५) देवपत्नीर्दिशश्च ।
 आदित्या रुद्राः पितरोऽथ साध्या
 निपातिनो वैश्वदेवेषु सर्व्वे ॥१२१॥
 अनुक्रान्ता देवताः सूक्तभाजो
 हविर्भाजश्चाभयथा निपातैः ।
 अण्येवं स्यादुभयथान्यथा वा
 न प्रत्यक्षमनृषेरस्ति मन्त्रः ॥१२२॥

(१) स्यादिति ख० ग० ।

(२) धीः सुधन्वा गोभ्यः इति क० घ० च०, न नद्यः इति ग० ।

(३) अपीति ख० ग० ।

(४) वा गावश्चेति क० घ० च० ।

(५) भर्गः इति ग० ।

योगेन दाक्ष्येण दमेन बुद्ध्या
 बाहुश्रुत्येन तपसा नियोगैः^(१) ।
 उपास्तव्याः^(२) कृत्स्नगो देवता या^(३)
 स्तृचो ह यो वेद स वेद देवान् ।
 यजूंषि यो वेद स वेद यज्ञान्
 मामानि यो वेद स वेद तत्त्वं ॥१२४॥

असौ मे पुत्रकामाया अब्दादर्द्धे च त^(४) त्कृतम् ।
 आग्निषो योगमेतं हि वाङ्मौ गोर्येन^(५) मन्यते ॥१२५॥
 एकारमनुकम्पार्थं नास्मि स्मरति माठरः ।
 आख्यातभूतकरणं^(६) बाष्कुला स्त्री व्यथो रुत ॥१२६॥
 मन्त्राणां देवताविद्यः प्रयुक्ते कर्म कर्हिचित् ।
 जुषन्ते देवतास्तस्य^(७) हविर्वि^(८) देवताविदः ॥१२७॥
 अविज्ञानप्रदिष्टं^(१०) हि हविर्नाश्रन्ति देवताः ।

(१) अभियोगैरिति ख० ।

(२) उपास्तव्याः इति ख० ग० ।

(३) दैवतस्येति क० घ० च० ।

(४) स वागर्द्धेन यदिति क० घ० च० ।

(५) बद्धो गौर्येनिति ख० ।

(६) आख्याते भूतकरणमिति ख० ।

(७) स्तस्येति ग० ।

(८) हविर्विति ख० ।

(९) नेति क० ग० घ० च० ।

(१०) अविज्ञानप्रदिष्टमिति क० घ० च० ।

तस्मान्मनसि संन्यस्य देवता जुहुयाद्भुविः ॥१२८॥
 स्वाध्यायमेव^(१) योऽधीते मन्त्रदैवतविच्छुचिः ।
 स सत्रमदिव^(२) स्वर्गं सत्रसद्भिरपीज्यते^(३) ॥१२९॥
 नियमोऽयं जपे होमे ऋषिच्छन्दोऽथ दैवतम् ।
 अन्यथा चेत् प्रयुञ्जानस्तत्फलाच्चात्र ह्यीयते ॥१३०॥
 ऋषिच्छन्दोदैवतादिज्ञानं यज्ञादिषु श्रुतम् ।
 तदाश्रित्य प्राणदृष्टिर्विहितान्नेति गम्यताम् ॥१३१॥
 अविदित्वा ऋषिच्छन्दोदैवतं योगमेव च ।
 योऽध्यापयेज्जपेद्वापि पापीयान् जायते तु सः ॥१३२॥
 अर्थेष्ववः खल्वृषयश्छन्दोभिर्देवताः पुरा ।
 अभ्यधावन्निति च्छन्दो मध्ये त्वाङ्गर्महर्षयः ॥१३३॥
 ऋषिन्तु प्रथमं ब्रूयाच्छन्दस्तु तदनन्तरम् ।
 देवतामथ मन्त्राणां कर्मखेवमिति श्रुतिः ॥१३४॥
 आप्तस्य वा अनाप्तस्य^(४) विविच्यात्मानमात्मनि ।
 ईक्षमाणो ह्युभौ सन्धिमृचो दैवतवित्पठेत् ॥१३५॥
 स ब्रह्माभूतमत्यन्तं योनिं सदसतोर्ध्रुवम् ।
 महश्चाणु च विश्वेऽं विश्वति ज्योतिरुत्तमम् ॥१३६॥
 इति श्रौतकाचार्यहतायां वृहद्देवतायामष्टमोऽध्यायः ॥

समाप्ता वृहद्देवता ॥

(१) उतेति क० घ० च० ।

(२) असत्रसदधीति ग० ।

(३) अपीज्यते इति क० घ० च० ।

(४) आत्मानं वाप्यनाधारमिति ख०, आत्मानं साप्यनाधारमिति ग० ।

श्रीः
अथार्थानुक्रमणी ।

प्रथमं मण्डलम् ।

श्वेदमखिलं ये हि द्रष्टारो मुनिपुङ्गवाः ।
तदनुक्रमणयाहं नमामि परमेश्वरीम् ॥१॥
अत्राग्निमील इत्यादि प्रथमं मण्डलं प्रति ।
शतर्चिनस्तु विज्ञेया षष्ठयः सुखमिद्वये ॥२॥
तेषां पूर्वा मधुच्छन्दा मेधातिथिरनन्तरः ।
शुनःशेषस्तृतीयोऽयं हिरण्यरूप उत्तरः ॥३॥
कालस्तु पञ्चमः षष्ठः प्रस्फलः मय्य उत्तरः ।
नोधाः पराशरश्चान्यो गोतमः कुत्स उत्तरः ॥४॥
कश्यपस्त्वथ कचीवान् परुष्केपस्तदुत्तरः ।
दीर्घतमास्ततोऽगस्त्यः प्रोङ्गैते शतर्चिनः ॥५॥
षट्चां शतानि दृष्ट्वा^(क)देत एव शतर्चिनः ।
जेतादीनान्नु तस्मास्ति तस्मान्मैते शतर्चिनः ॥६॥

(क) शतानां द्रष्टृत्वादिति पाठो भवितुमर्हति ।

तत्र त्वादित आरभ्य सूक्तानां दशकं प्रति ।
 वैश्वामित्रो^(क) मधुच्छन्दा ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥७॥
 इन्द्रं विश्वा^(ख) इति त्वस्य जेता तस्य सुतो मुनिः ।
 अग्निं दूत^(१९)मुपक्रम्य सूक्तद्वादशकं प्रति ॥८॥
 काण्डो मेधातिथिर्नाम झुजिरित्यवगम्यताम् ।
 कस्य नून^(२४)मुपक्रम्य सूक्तानां सप्तकं प्रति ॥९॥
 आजीगर्त्तिः शुनःशेष ऋषिरित्यवगम्यताम् ।
 अयन्तु देवराताख्यो वैश्वामित्रश्च कृत्विमः ॥१०॥
 लमग्र^(३१) इत्युपक्रम्य सूक्तानां पञ्चकं प्रति ।
 हिरण्यस्त्रपनामायमृषिरङ्गिरसः सुतः ॥११॥
 प्र वो यज्ञ^(३६)मुपक्रम्य सूक्तानामष्टकं प्रति ।
 घोरस्य पुत्रः कण्डोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥१२॥
 (ग) अभित्यं मेघ^(५१)मित्यादिसूक्तानां सप्तकं प्रति ।
 मय्यो हि नामाङ्गिरस ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥१३॥
 नू चित्सहोजा^(५८) इत्यादि सूक्तानां सप्तकं प्रति ।
 गोतमस्य सुतो नोधा ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥१४॥

(क) विश्वामित्र इति घ० ।

(ख) (१२) चिन्नेनानेन सूक्तसङ्ख्या परिज्ञेया । एवं परत्रापि । मखलसङ्ख्या
तु मूलत एवावगम्यताम् ।

(ग) अग्ने विवस्वदि^(४४)त्यादि सूक्तानां सप्तकं प्रति ।

करवस्य पुत्रः प्रस्वस्य ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥

इत्येवं श्लोकोऽस्मात्पूर्वं भवितुमर्हति । सर्वानुक्रमण्यार्शौ तथैवोपलम्भात् ।

पश्चात् न ताद्यु(६५)मित्यादिसूक्तानां नवकं प्रति ।
 शाक्त्यः पराशरो नाम ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥१५॥
 उपप्रयन्त(७४) इत्यादिसूक्तानां विंशतिं प्रति ।
 राह्णगणो गोतमो(क)ऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥१६॥
 इमं स्तोम(८४)मुपक्रम्य सूक्तानां पञ्चकं प्रति ।
 कुत्सो हि नामाङ्गिरस ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥१७॥
 जातवेदस(९९) इत्यस्मिन् मारीचः कश्यपो मुनिः ।
 स यो वृषे(१००)ति सूक्तस्य ह्यृषयो वार्षागिराः ॥१८॥
 ऋज्जाश्वः प्रथमस्तेषां भयमानसुराधसौ ।
 सहदेवोऽम्बरीषस्य तेऽत्र सूक्ते प्रकीर्त्तिताः ॥१९॥
 चन्द्रमा(१०५) इति सूक्तस्य त्रित आश्लोऽथवा ऋषिः ।
 नासत्याभ्या(११९)मुपक्रम्य सूक्तेष्वेकादशस्थ ॥२०॥
 कचीवान् दैर्घतमस उग्निक्सूनुः स एव च ।
 भावयथ्यस्तु राजायमृषिरा गधिते(१२६,४)त्यृचः ॥२१॥
 तङ्गाय्यां रोमशा नामोपोत्तमस्या उपोत्तमे ।
 अग्निं होतार(१२७)मित्यादिसूक्तेष्वेव त्रयोदश ॥२२॥
 दैवोदासिः परुच्छेपो राजैवायमृषिस्ततः ।
 वेदिषदे(१४०)प्रभृतीनां सूक्तानां पञ्चविंशतेः ॥२३॥
 दौर्घतमा नामौचथ्य ऋषिरित्यवगम्यताम् ।
 कथा शुभेतिषंवाद इन्द्रादीनां हि तत्र तु ॥२४॥

कथा शुभे(१६५)त्युपक्रम्य युजामासाष्टचां पुनः ।
 एकादशा^(क)श्चायमिन्द्र ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२५॥
 ऋषयो मरुतस्तत्र दत्तौयाद्ययुजामृचाम् ।
 सूक्तस्थान्धे दत्तेऽगस्त्य ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२६॥
 अगस्त्य एव तन्वा(१६६)दिमित्रावरुणयोः^(ख) सुतः ।
 षड्विंशतेषु सूक्तानामृषिरित्यवगम्यताम् ॥२७॥
 इन्द्रागस्त्ययोः संवादो न नून(१७०)मिति तत्र तु ।
 प्रथमायास्तृतीयाया ऋचोरिन्द्र ऋषिः स्वयम् ॥२८॥
 उभौ वाथ चतुर्थास्तु द्वयोरन्यतरोऽथवा ।
 पूर्वो(१७९)रिति च सूक्तस्य संवादस्य हृचास्त्रयः ॥२९॥
 लोपामुद्रा हृचे पूर्वं अगस्त्यो मध्यमे हृचे ।
 अन्नेवाभी ब्रह्मचारौ सूक्तस्थान्ते हृचे मुनिः ॥३०॥

इति प्रथमं मण्डलम् ।

(क) एकादशा इति क० ।

(ख) तन्वादितित्रावरुणयोरिति घ० च० ।

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

मध्यमेष्वृषयो ज्ञेया मण्डलेष्वथ मध्यमाः ।
तत्र त्वमग्र(१) इत्यादिद्वितीयं मण्डलं प्रति ॥१॥
अष्टषिर्गत्समदो नाम विज्ञेयः स च ग्रौनकः ।
त्रैरसः शुनहोत्रस्य शुनकस्यैव कृत्रिमः ॥२॥
तस्मादाङ्गिरसः पूर्वं पश्चात्स भृगुताङ्गतः ।
ऊवे व(४) इति सूक्तानां तत्रापि च चतुष्टये ॥३॥
सोमाङ्गतिर्भार्गवोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ।
इमा गिर(२७) उपक्रम्य सूक्तानां चित्रयं प्रति ॥४॥
अष्टषिः कूर्क्षां गार्त्समदः स्वयं गत्समदोऽथ वा ॥५॥

इति द्वितीयं मण्डलम् ।

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

सोमस्य मे(१)त्युपक्रम्य द्वतीयं मण्डलं प्रति ।
विश्वामित्र इति ज्ञेयः स च गाथिसुतः^(क) स्युतः ॥१॥
ऋषभो द्वे प्र वः(१२) सूक्ते विश्वामित्रसुतो जगौ ।
विपाजसे(१५)ति सूक्ते द्वे कात्योत्कील ऋषिर्जगौ ॥२॥
समिध्यमानो(१७) द्वे सूक्ते वैश्वामित्रः कतो जगौ ।
अग्निं होतार(१८)मारभ्य गाथी नाम स कौशिकः ॥३॥
सूक्तान्यपश्यच्चत्वारि सूक्ते निर्मथिते परे ।
देवश्रवोदेववातावृषी एतौ हि भारतौ ॥४॥
कुशिकः शासद्दि(२१)त्यस्मिन्निषीरथसुतो मुनिः ।
अथवा मण्डलद्रष्टा विश्वामित्रो यथा श्रुतिः^(ख) ॥५॥
प्र पर्वताना(२२)मित्यस्मिन् विपाङ्गित्वेवमादिभिः ।
नदीभिः सह संवादो विश्वामित्रस्योत्तितीर्षाः ॥६॥
अष्टमी दशमी षष्ठी चतुर्थी च नदीवचः ।
शिष्टा या नवसूक्तस्य विश्वामित्रवचांसि ताः ॥७॥
अस्मिन् प्रथमो(२६,२७)त्येतस्यां घोर आङ्गिरसो मुनिः ।

(क) गाथीसुतः इति क० ।

(ख) मुनिरिति ज० ।

(२६,२७) चित्रेणानेन सूक्तसङ्ख्या ऋक्सङ्ख्या च अवगन्तव्या । एवं पर-
चार्याः ।

निर्दहेष्वस्यमानेऽपि श्रूयते^(क) सा न शस्यते ॥८॥
 अभि तष्टेव^(१८) सूक्तस्य वैश्वामिचः प्रजापतिः ।
 वाच्यो वा स उभौ वा तौ विश्वामिचोऽथवा श्रुतेः ॥९॥
 इमं मह^(५४) उपक्रम्य सूक्तानां चितयं प्रति ।
 अयमेव ऋषिर्विद्यादुक्तगोत्रः प्रजापतिः ।
 भार्गवो जमदग्निर्वा मण्डलान्धे त्वचेऽपृषिः ॥१०॥

इति द्वितीयं मण्डलम् ।

(क) शस्यमानेति श्रूयते इति ज० ।

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

त्वां ह्यग्ने मद(१)मित्यादि चतुर्थं मण्डलं प्रति ।
गौतमो वामदेवो^(क)ऽथमृषिरित्यवगम्यताम् ॥१॥
अयं पन्थास्तु संवाद इन्द्रादेः सूक्तमत्र तु ।
अयं पन्था(१८) इति त्वस्या च्च इन्द्रः स्वयं मुनिः ॥२॥
वामदेवस्तु पञ्चानामर्द्धर्क्षानां ततः परम् ।
न हि त्वस्या(१८,४)दिसप्तानामर्द्धर्क्षानां तथादितिः ॥३॥
ममत्तन त्वे(१८,८)त्यादीनामृचां षष्ठान्त एव तु ।
वामदेव ऋषिर्विद्यादचाप्येवं विगेषतः ॥४॥
चसदस्युः पौरुस्तस्य ऋषिः सूक्ते मम दिता(४२) ।
क उ अव^(क)(४३)दिति त्वस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।
पुरुमौल्होऽजमौल्हस्य^(ग) सौहोत्रौ तावृषी सह ॥५॥

इति चतुर्थं मण्डलम् ।

(क) गौतमो वामदेवोऽथेति ज० ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे क उं अवदिति पाठोऽस्ति ।

(ग) पुरुमौल्होऽजमौल्हस्येति ज० ।

अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

अबोध्यग्निरूपक्रम्य पञ्चमं मण्डलं प्रति ।

पुत्राद्यैः सह भौमोऽचिर्मुनिरित्यवगम्यताम् ॥ १ ॥

अत्र त्वनुक्तगोत्रा ये ज्ञेयास्त्वचिसुता इति ।

अबोध्यग्नि(१)रिति त्वस्मिन्मृषी बुधगविष्टिरौ ॥ २ ॥

कुमार(२)मिति चैतस्मिन् कुमारो वा वृषोऽथवा ।

वृषो जार^(क) इति ज्ञेय उभौ वाच समुच्चितौ ॥ ३ ॥

कमेत(२,२)मिति चैतस्यां तथा विज्योतिषे(२,६)तृचि ।

वृष एव षड्विर्विद्यान् विकल्पसमुच्चयौ ॥ ४ ॥

त्वमग्न(२) इति सूक्तेषु चतुष्केषु वसुश्रुतः ।

सखायः सं व(७) इत्यस्मिन्निषस्तस्योत्तरेऽपि च ॥ ५ ॥

त्वामग्न(६) इति चैतस्मिन् गयस्तस्योत्तरेऽपि च ।

जनस्य गोपाः(१२) सूक्तेषु चतुष्केषु सुतम्भरः ॥ ६ ॥

प्र वेधस(१५) इति त्वस्मिन् धरुणोऽङ्गिरसः सुतः ।

वृहद्वय(१६) इति त्वस्मिन् पुरु^(ख)स्तस्योत्तरेऽपि च ॥ ७ ॥

प्रातरग्नि(१८)रिति तस्मिन्मृक्त्वाहा द्वितो मुनिः ।

अभ्यवस्था(१९)यमग्ने (२०)च सूक्तयोरेतयोर्मुनिः ॥ ८ ॥

(क) जार इति सर्वानुक्रमण्यां वृष्यते ।

(ख) पुरु इति सर्वानुक्रमण्यामुपलभ्यते ।

वन्निराम मुनिः पूर्वं प्रयस्वन्तस्तदुत्तरे ।
 मनुष्वत्त्वे(२१)ति सूक्तस्य सप्तो नाम मुनिः स्मृतः ॥ ९ ॥
 प्र विश्वसाम(२२)न्नित्यस्य विश्वसामेतृषिः स्मृतः ।
 अग्ने सहन्त(२३)मित्यस्य द्युम्नोऽयं विश्वर्षणिः ॥ १० ॥
 अग्ने त्वं(२४) सूक्तमेकर्चा द्वैपदा विद्यते क्रमात् ।
 विप्रबन्धुः श्रुतबन्धुः सुबन्धुर्वन्धुरित्यमी ॥ ११ ॥
 गौपायना इमे ज्ञेया आवा नौपायना(क) इति ।
 ऋषिरच्छा व(२५) (ख) इत्यस्मिन्नन्तरे च वसूयवः ॥ १२ ॥
 अनस्वन्ते(२६)ति सूक्तस्य त्रिवृष्णपुरुकुत्सजौ ।
 अरण्यमदस्य द्वावथमेधश्च भारतः ॥ १३ ॥
 अन्यानां तिसृणामेषां पूर्वामामितरौ सह ।
 अथवा भौम एवात्रिस्त्वृषिरत्र न शस्यते(ग) ॥ १४ ॥
 दानक्रियायमेकस्य दाढतादाढता यतः(घ) ।
 समिद्धो अग्नि(२८)रित्यस्मिन् विश्ववारात्रिगोत्रजा ॥ १५ ॥
 अर्थमे(२९)त्यस्य सूक्तस्य गौरिवीतिः स शक्तिजः ।
 कस्य वीरः क(३०) इत्यस्य बभ्रुर्नाम ऋषिः स्मृतः ॥ १६ ॥
 इन्द्रो रथाय(३१)सूक्तेऽस्मिन्नवसु(ङ)र्नाम संस्मृतः ।

(क) नौपायना इति सर्वानुक्रमणी ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे, अच्छ व इति पाठोऽस्ति ।

(ग) शस्यते इति घ० च० ।

(घ) दानक्रियेयमेकस्य दाढतादाढता यत इति पाठः सम्भवितुमर्हति ।

(ङ) नावस्युरिति सर्वानुक्रमणी ।

अर्द्धहस्त(२२)मित्यस्य गातुर्नाम मुनिः स्यतः ॥१७॥
 प्राजापत्यः संवरणः सूक्ते महि महे (२२)जगौ ।
 प्रभुवसु^(क)राङ्गिरसो यस्ते साधिष्ठ(२५) इत्युभे ॥१८॥
 सम्भानुने^(२७)त्युपक्रम्य सूक्तानां सप्तकं प्रति ।
 अचिरेव स्वयं भौम ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥१९॥
 तं प्रन्नये^(४४)ति सूक्तेऽस्मिन्नवत्सारो हि काश्यपः ।
 अन्यैश्च दशभिः साकम्ऋषिरित्यवगम्यताम्^(क) ॥२०॥
 सदापृणो यजतो^(ग)श्च बाहुवृक्तः सुतम्भरः ।
 श्रुतचित्तर्यनामा स एवावदो मनसः ॥२१॥
 चत्रसप्री इमे चान्ये दृष्टलिङ्गा हि सूक्तके ।
 विदा दिव^(४५) इति त्वस्मिन्नृषिरेष सदापृणः ॥२२॥
 हयो न विदा^(४६)नित्यस्मिन् प्रतिचत्र ऋषिः स्यतः ।
 प्रयुञ्जती^(४७)ति सूक्तेऽस्मिन्नृषिः प्रतिरथः स्यतः ॥२३॥
 कदूं प्रियाथ^(४८)सूक्तंऽस्मिन् देवं व^(४९) इति चोत्तरे ।
 ऋषिः क्रमेण विज्ञेयः प्रतिभानुः प्रतिप्रभुः^(घ) ॥२४॥
 विश्वो देवस्य^(५०) सूक्तस्य तथैवाग्ने सुतस्य^(५१) च ।
 उभयोरनयोरेष स्वस्त्यात्रेय इति स्यतः ॥२५॥

(क) प्रभुवसुरिति सर्वानुक्रमणौ ।

(ख) एष श्लोकः, ज० चिह्नितपुस्तके, सम्भानुनेत्युपक्रम्येति श्लोकात् प्राक् पठितः ।

(ग) यजतः इति पाठः सङ्गतः । सदापृणौ यजताविति घ० ।

(घ) प्रतिप्रभ इति सर्वानुक्रमणौ ।

प्र श्यावाश्व(५९) उपक्रम्य दशसूक्तेष्वतः परम् ।
 श्यावाश्वो मरुतां स्तोता मुनिरित्यवगम्यताम् ॥२६॥
 अतः अत(६१)मित्यस्य सूक्तेऽयं^(क) श्रुतविष्णुनिः ।
 अतस्य गोपा(६२)वित्यस्मिन् वरुणं व (६५) इतीह च ॥२७॥
 अर्चनानां अषिर्विद्याद्यस्त्रिकेते(६५)ति सूक्तयोः ।
 रातहव्योऽथ यजतो बलित्येति(६०) च सूक्तयोः ॥२८॥
 उरुचक्रिर्बाहुवृक्तः पौरुषैव द्वयोर्द्वयोः ।
 प्रतिप्रियतमं(७५) सूक्तमवस्युर्दृष्टवान्मुनिः ॥२९॥
 अत्रिरेव मुनिर्भौम आभात्यग्नि(७५)रिति द्वयोः ।
 अश्विनावेह(७८) सूक्तस्य सप्तवभिस्त्वृषिः स्यतः ॥३०॥
 सत्यश्रवा अषिर्नाम महे नो अद्य(७९)सूक्तयोः ।
 युञ्जते मन(८१) इत्यत्र श्यावाश्वः सूक्तयोर्द्वेषिः ॥३१॥
 अत्रिरच्छा वदे(८१)^(क)त्यादिचतुःसूक्तेष्वृषिः स्वयम् ।
 मण्डलान्यस्य सूक्तस्य प्र व(८०) इत्येवयामरत् ॥३२॥

इति पद्यमं मण्डलम् ।

(क) चेति च० ।

(ख) मोक्षमूलरसम्यादित ऋग्वेदे सर्वानुक्रमस्याच्च अत्र वदेति बाठो वक्षते ।

अथ षष्ठं मण्डलम् ।

त्वं ह्यग्न इत्युपक्रम्य षष्ठाख्यं मण्डलं प्रति ।
बार्हस्पत्यो भरद्वाज ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥ १ ॥
तत्राप्यन्ये भरद्वाजादृच्छन्ते येऽपवादतः ।
तेषामनुक्रमोच्चारस्तु विज्ञेयास्तत्सुता इति ॥ २ ॥
इममूं षुव (१५) इत्यस्य सूक्तस्याङ्गिरसः सुतः ।
वीतहृद्यो विकल्पेन मुनिरित्यवगम्यताम् ॥ ३ ॥
अभूरेक(०१)स्त्वपूर्व्ये(०२)ति सुहोत्रः सूक्तयोर्ऋषिः ।
शूनहोत्रो य ओजिष्ठः(०३) सञ्च त्वे(०४) चेति सूक्तयोः ॥ ४ ॥
कदा(०५) सत्राम दाम(०६)स्तु सूक्तयोरनयोर्नरः ।
ऋषिर्यो रयि व(०७)स्त्वादिसूक्तानां त्रितयं प्रति ॥ ५ ॥
यज्ञा यज्ञीय(०८)सूक्ते च ग्रंथुः पुत्रो वृहस्पतेः ।
स्वादुष्किलाय(०९)मित्यस्य गर्गो नाम ऋषिः सुतः ॥ ६ ॥
स्तुषे जन(१०)मुपक्रम्य चतुःसूक्तेष्वयं मुनिः ।
ऋजिश्वा ये सुहोत्राद्याः पौत्राश्चैते वृहस्पतेः ॥ ७ ॥
जीमूत(११)सूक्ते पायुस्तु भारद्वाज ऋषिः सुतः ।
उक्तापवादविषयादितरत्रात्र मण्डले ।
स्वयमेव भरद्वाज एवं सर्व्वच गम्यताम् ॥ ८ ॥

इति षष्ठं मण्डलम् ।

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

अग्निं नर इति लेतत्सप्तमं मण्डलं प्रति ।
अषिर्वसिष्ठो विज्ञेयो मित्रावरुणयोः सुतः ॥ १ ॥
इन्द्रं क्रतुं न (३२,२६) इत्यस्मिन्नर्द्धैर्चै मो षु (३२)सूक्तके ।
वसिष्ठपुत्रः शक्तिर्वा वसिष्ठो वा स्वयं मुनिः ॥ २ ॥
श्वित्यञ्च(३३) इति सूक्तस्य नवानामादितस्त्वृचां ।
वसिष्ठ एव पञ्चानां विद्युतो ज्योति(३२,१०)रित्युचाम् ॥ ३ ॥
वसिष्ठपुत्रा इन्द्रो वा अषिरित्यवगम्यताम् ।
तिस्त्रो वाच(१०१) इति त्वस्मिन् पर्जन्याये(१०२)ति षोत्तरे ।
अग्निपुत्रः कुमारो वा वसिष्ठो वा स्वयं मुनिः ॥ ४ ॥

इति सप्तमं मण्डलम् ।

अथाष्टमं मण्डलम् ।

मा चिदन्यदिति(१)त्वेतदष्टमं मण्डलं प्रति ।
प्रगाथाद्यृषयो ज्ञेयाः शृणु वक्ष्यामि तानिह ॥ १ ॥
अनुक्तगोत्रो यस्त्वत्र मण्डले लक्ष्यते मुनिः ।
स तु काण्व इति ज्ञेयः प्राङ्मत्स्यात्सामदादृषेः ॥ २ ॥
मण्डलाद्यह्वचस्यायं प्रगाथो घोरजो मुनिः ।
स हि घोरस्य कण्वस्य भ्राता सन् पुत्रताङ्गतः ॥ ३ ॥
मेधातिथिः परस्तस्मात्स मेधातिथिना सह ।
यच्चिद्धि ले(१,२)त्यृचामासाष्टषिरामप्तविंशतेः ॥ ४ ॥
स्तुहि स्तुही(१,२०)त्याद्यानामृचां चतसृणामृषिः ।
प्रयोग(क)पुत्र आसङ्गस्तस्य पत्नी तु शश्वती ॥ ५ ॥
अश्वस्य स्यूर(१,२४)मित्यस्याः सा च त्वङ्गिरसः सुता ।
मेधातिथिप्रियमेधावृषी सूक्ते इदं वमो(२) ॥ ६ ॥
आङ्गिरसः प्रियमेधस्तत्र मेधातिथिर्मुनिः ।
शिचा वि भिन्दो(ख)(२,४१) इत्यस्य ह्वचस्यान्यस्य केवलम् ॥ ७ ॥
पिवा सुतस्य(३)(ग) सूक्तस्य मेधातिथिर्ह्वषिः स्मृतः ।
यदिन्द्र प्रागपाक्(४) सूक्ते देवातिथिर्मुनिः स्मृतः ॥ ८ ॥

(क) ज्ञयोग इति सर्वानुक्तमयी ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे शिचा वि भिन्दो इति पाठोऽस्ति ।

(ग) मोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे सर्वानुक्तमण्याश्च पिवा सुतस्येति पाठो वर्तते ।

दूरादिष्वेव(५) सूक्तस्य ऋषिर्ब्रह्मातिथिस्ततः^(क) ।
 महानिन्द्रो य(६)द्वत्यस्मिन् वत्सो नाम ऋषिः स्मृतः ॥ ८ ॥
 प्र यद्वस्त्रिष्टुभं(७) सूक्ते पुनर्वसु ऋषिः स्मृतः ।
 आ नो विश्वाभि(८)रित्यस्मिन् सध्वंसो नाम संस्मृतः ॥ १० ॥
 आ नूनमग्निने(९)त्यस्मिञ्छुक्ककर्ण ऋषिः स्मृतः ।
 घत्स्य(१०) इत्यस्य सूक्तस्य प्रगाथो नाम संस्मृतः ॥ ११ ॥
 त्वमग्ने व्रतपाः(११) सूक्ते वत्स एव मुनिः स्मृतः ।
 ऋषिर्य इन्द्र(१२) सूक्तस्य पर्वतो नाम संस्मृतः ॥ १२ ॥
 इन्द्रः सुतेषु(१३) सूक्तस्य नारदो मुनिरेव सः ।
 यदिन्द्राह(१४)मिति लस्त्रिंस्तमू(१५)मित्युत्तरेऽपि च ॥ १३ ॥
 गोषूक्ती चाश्वसूक्ती च ऋषी एतौ काण्वाथनौ ।
 प्र सवाज(१६)मिति चीणि सूक्तानीरिम्बिठिर्जगौ ॥ १४ ॥
 तं गूर्द्धये(१७)ति चत्वारि ऋषिः सूक्तानि सोभरिः ।
 ईल्लिष्व षी(१८)त्युपक्रम्य चतुःसूक्तेष्वतः परम् ॥ १५ ॥
 ऋषिर्विश्वमना नाम स वैयश्व इतिः स्मृतः ।
 एषां चतुर्थे सूक्ते तु व्यशो वाङ्मिरसो मुनिः ॥ १६ ॥
 अग्निहृक्थे(१९) उपक्रम्य पञ्चसूक्तेष्वतः परम् ।
 मनुर्वैवस्वतो नाम ऋषिरित्यवगम्यताम् ।
 एषां तु मध्यमे सूक्ते मारीचो वाय कश्यपः ॥ १७ ॥
 मेधातिथिस्तु प्रकृतानि(१८) सूक्तं
 मेधातिथिस्तच्च वयङ्(१९)सूक्तम् ।

(क) स्मृत इति श० ।

जीपातिथिः सूक्तमथेन्द्र याहि(२४)

दृषं तथाग्यं वसुरोचिषस्य ॥१८॥

सहस्रमेतेऽङ्गिरसो ह्यपश्यं-

स्ततोऽग्निनेन्द्रेण(२५) ततोऽविते(२६)ति ।

चतुर्षु सूक्तेष्वत उत्तरेषु

श्यावाश्वनामा मुनिरत्रिगोत्रः ॥१९॥

अग्निमम्लोषि(२७)सूक्तेषु नाभाकोऽथ चतुर्थ्युषिः ।

एषां चतुर्थ्यं सूक्ते वा तस्य चान्ये दृचेऽथवा ॥२०॥

आत्रेयस्त्वर्चनाना वा मुनिरित्यवगम्यताम् ।

दमे विप्रस्य(४२) सूक्तेऽस्मिन् समिधाग्नि(४४)मितौह च ॥२१॥

विरूपोऽङ्गिरसः पुत्रस्त्रिगोकस्तत उत्तरे ।

सूक्ते त्वावत(४६) इत्यस्मिन्नथपुत्र षड्विर्वागः ॥२२॥

महि वो महतां(४७) सूक्ते ह्याप्यस्त्रित षड्विः स्मृतः ।

खादोरभचि(४८)सूक्तस्य प्रगाथाख्य षड्विः स्मृतः^(क) ॥२३॥

(क) अतः परं, एकादश सूक्तानि मोक्षमूलसम्पादितऋग्वेदे समुप-
लभ्यन्ते । तानि तु सायणेन न व्याख्यातानि । अत्रापि च तेषां च
ऋषिभिरूपणमस्ति । किन्तु सर्वानुक्रमण्यां तत्र तत्र ऋष्युक्तेषु
दृश्यते । यथा, अग्नि प्र(४६) दश प्रस्तासः * * * । प्रसन्नतं(५०)
पुष्टिगुः । यथा मनौ (५१) श्रुष्टिगुः । यथा मनौ (५२) आयुः । उपमं
त्वा(५३)ष्टौ मेध्यः । एतत्ते (५४) मातरिन्वा * * । भूरीत् (५५) पञ्च
दशः * * * । प्रति ते (५६) एषधः * * * । युवं देवा (५७)
चतुर्व्यं मेध्यः * * * । इमानि वां (५८) सप्त सुपर्णाः * * * । इति ।
वेदार्थदीपिकायां खलु नैतावान् सन्दर्भा व्याख्यातः । जगन्नाथकृतानु-
क्रमिकाविवरणे तु सूक्तानामेषां ऋषिभिरूपणमुपलभ्यते ।

अग्न आयाहि(६०) सूक्तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।

भर्गः प्रगाथपुत्रोऽथमृषिरित्यवगम्यताम् ॥२४॥

प्रगाथ एव प्रो अस्मै(६२) सूक्तेष्वेषु चतुर्वृषिः ।

तरोभि(६६)रितिसूक्तस्य प्रगाथतनयः कलिः ॥२५॥

सूक्ते लिह त्वान्त्वि(६७)ति सांमदो वा

मत्स्यो मुनिस्तत्सहचारिणो वा ।

जालेन नद्धा(क) बहवो हि मत्स्या

मान्योऽथ मैत्रावरुणिः स्वयं वा ॥२६॥

आ त्वा रथ(६८)मिति त्वस्य प्र प्र वस्त्रिष्टुभस्य(६९)(ख) च ।

आङ्गिरसः प्रियमेध ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२७॥

यो राजे(७०)ति च सूक्तस्य त्वं न(७१) इत्युत्तरस्य च ।

आङ्गिरसः पुरुहन्ना मुनिरत्र यदुत्तरम् ॥२८॥

तत्र त्वन्यतरोऽयं वा सुदीतिपुरुमीलहयोः ।

हविष्कृणुध्व(७२)मित्यस्मिन् प्रागाथो हर्ष्यतो मुनिः ॥२९॥

उदीराथा(७३)मिति त्वस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।

आत्रेयोऽयं गोपवन ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥३०॥

आत्रेयः सप्तवध्निर्वा तयोः पूर्वस्य गम्यताम् ।

ऋषिर्युष्ठा हि(ग)(७४) सूक्तस्य विरूपो वाङ्गिरसः सुतः ॥३१॥

इमं तु(७५) सूक्तमारभ्य त्रिषु सूक्तेष्वतः परम् ।

(क) बद्धा इति ज० ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे त्रिष्टुभमिति पाठो वर्त्तते ।

(ग) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे युष्ठा हीति पाठो वर्त्तते ।

काण्डः कुरुसुतिर्नाम ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२१॥
 अयं कृत्वा(७९)रिति त्वस्मिन् कृत्वा(७९)नाम भृगोः सुतः ।
 न ह्यन्य(८०)मिति सूक्तेऽस्मिन्नेकघूर्नीधसो मुनिः(क) ॥२२॥
 आ त्व न(ख) (८१) इत्युपक्रम्य त्रिषु सूक्तेष्वतः परम् ।
 कुषीदी नाम काण्डोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥२३॥
 प्रेष्ठं व(८४) इति(ग) सूक्तस्य काण्डोऽयमुग्रना मुनिः ।
 आ मे हव(८५)मुपक्रम्य त्रिषु सूक्तेष्वतः परम् ॥२५॥
 आङ्गिरसः कृष्णनामा मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 एषान्तु मध्यमे सूक्ते कार्ष्णिर्वा विश्वको मुनिः ॥२६॥
 उत्तरे च (घ)वशिष्ठस्य पुत्रो वा द्युम्निको(ङ) मुनिः ।
 प्रियमेधो वाङ्गिरस ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२७॥
 तम्बोदस्य(च)(८८) सूक्तस्य नोधा नाम स गौतमः ।
 बृहदिन्द्राय(८९) सूक्तस्य ऋषी तस्योत्तरस्य च ॥२८॥
 नृमेधः पुरुमेधश्च सहैतावङ्गिरःसुतौ ।
 अपाला नाम कन्ये(९१)ति सूक्तस्याचेः सुता मुनिः ॥२९॥
 श्रुतकचः सुकचश्च तावप्यङ्गिरसः सुतौ ।

(क) नाम गौधसः इति घ० ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे आ तु न इति पाठो दृश्यते ।

(ग) प्रेष्ठं वोऽतिथीति घ० च० ।

(घ) उत्तरमेवेति ज० ।

(ङ) द्युम्नीक इति सर्वानुक्रमणी ।

(च) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे सर्वानुक्रमण्यामनुक्रमणिकाविवरखं
 च तम्बोदसमिति पाठो वर्त्तते ।

पान्तमा व(९२) इति त्वस्य तादृशी अवगम्यताम् ॥४०॥

उद्देदभी(९३)ति सूक्तस्य सुकचः स्वयमेव तु ।

गौर्धयती(९४)ति सूक्तस्य विन्दुरङ्गिरसः सुतः ।

पूतदत्तोऽथवा ज्ञेयः सोऽपि चाङ्गिरसः सुतः ॥४१॥

आ त्वे(९५)ति सूक्ते तत उत्तरे च

तिरञ्चिनामा^(क)ङ्गिरसस्तनूजः ।

तत्रोत्तरे मारुतिर्वा द्युतानो

रेभस्ततः काश्यप उत्तरस्य ॥४२॥

इन्द्राय माम(९८) सूक्तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।

नृमधमामाङ्गिरस ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥४३॥

अयन्त एमि(१००) सूक्तस्य नेमो नाम भृगोः सुतः ।

अयमस्मि(१००,४) इवे त्वस्मिन्निन्द्र एव ऋषिः स्यतः ॥४४॥

ऋघगित्ये(१०१)ति सूक्तस्य जमदग्निः स भार्गवः ।

त्वमग्नि(१०२) इति सूक्तस्य प्रयोगो नाम भार्गवः ॥४५॥

अथवा बृहस्पत्यः पावकोऽग्निर्मुनिः स्यतः ।

गृहपतियविष्ठाख्यावग्नी वा सहसः सुतौ ॥४६॥

तयोरन्यतरो वाग्योर्ऋषिरित्यवगम्यताम् ।

ऋषिस्त्वदर्शि(१०३) सूक्तस्य सोभरिर्नाम कण्वजः ॥४७॥

इत्यष्टमं मण्डलम् ।

(क) तिरञ्ची नामेति सर्वानुक्रमणी, अनुक्रमणिकाविशेषश्च ।

अथ नवमं मण्डलम् ।

खादिष्टये(१)त्युपक्रम्य नवमं मण्डलं प्रति ।
 पावमान्यस्तु विज्ञेया ऋषयः सौमिकाश्च ते^(क) ॥ १ ॥
 मण्डलाद्यस्य सूक्तस्य मधुच्छन्दा ऋषिः स्यतः ।
 पवस्व देववीः(२) सूक्ते मेधातिथिरिति स्यतः ॥ २ ॥
 एष देव(३) इति त्वस्य शुनःश्रेपो मुनिः स्यतः ।
 सना च सोम(४)^(ख) सूक्तस्य हिरण्यस्वरूप ऋषिः स्यतः ॥ ३ ॥
 एतेषामुक्तगोत्रत्वाद्गोत्रोक्तिर्न कृता मया ।
 समिद्ध(५) इत्युपक्रम्य सूक्तानां विंशतिं प्रति ॥ ४ ॥
 अमितो वा देवलो वा ह्यृषिरेतौ तु काश्यपौ ।
 ऋषिः पवस्व(२५) सूक्तेऽस्मिन्नागस्यः स दृल्हच्युतः ॥ ५ ॥
 दृल्हच्युतस्य पुत्रोऽयमिध्रवाहस्तदुत्तरे ।
 एष कवि(२७)रेष वाजी(२८) सूक्तयोरनयोः क्रमात् ॥ ६ ॥
 नृमेधः प्रियमेधश्च सुनिराङ्गिरमाविमौ ।

- (क) सर्वानुक्रमणीवेदार्धदीपिकाजगन्नाथकृतानुक्रमणिकाविवरगोषु नव-
 ममण्डलस्य सोमदेवताकत्वकीर्तनमस्ति । अत्र तु नवममण्डले सौमि-
 कानामृषित्वं दृश्यते । अथ श्रौतक एव प्रमाणम् । अथवा सोमो
 देवता एषामिति व्युत्पत्त्या ऋषयोऽपि सौमिका इति व्यपदिश्यन्ते ।
 अधिकेन व्यपदेशा भवन्तीति न्यायात् ।
- (ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे सर्वानुक्रमण्याच्च सन च सोमेति
 पाठो वर्तते ।

प्रास्य(१९) प्र धारा अस्त्रे(२०)ति सूक्तयोरनयोः क्रमात् ॥७॥
 नृमेधश्चाथ विन्दुश्च मुनिरङ्गिरसः सुतः ।
 प्र सोमासः(२१) प्र सोमासः(२२) सूक्तयोरनयोः क्रमात् ॥८॥
 राङ्गणो गोतमोऽयं श्यावाश्वश्चात्रिगोत्रजः ।
 प्र सोमास(२३) उपक्रम्य द्वयोराष्ट्रस्त्रितो मुनिः ॥९॥
 द्वयोर्द्वयोरुत्तरयोर्द्वेषयोऽङ्गिरसः सुताः ।
 प्रभृवसूरङ्गणो बृहन्मतिरिमे त्रयः ॥१०॥
 प्र ये गाव(४१) उपक्रम्य त्रिषु सूक्तेष्वतः परम् ।
 मेधातिथिः स्वयं काण्व ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥११॥
 त्रिष्वेवाङ्गिरसोऽयास्यः प्र ण(४४) इत्युत्तरेष्वृषिः ।
 कविस्तु भार्गवः सूक्तेष्वथा सोम(४७) इति त्रिषु ॥१२॥
 उचथ्यस्त्रिषु सूक्तेषूत्त(४०) इत्यङ्गिरसः सुतः ।
 उत्ते(४३) सूक्त उपक्रम्य सूक्तानामष्टकं प्रति ॥१३॥
 काश्यपोऽयमवत्सार ऋषिरित्यवगम्यताम् ।
 अथा वीतौ(६१)ति सूक्ते चामहीयुरङ्गिरःसुतः ॥१४॥
 एते असृष्ट(६२)मित्यस्मिन् जमदग्निर्द्विगोः सुतः ।
 आ पवस्त्रे(६३)ति सूक्तेऽस्मिन्निध्रुविः काश्यपो मुनिः ॥
 वृषा सोमे(६४)ति सूक्तेऽस्मिन् मारौचः कश्यपो मुनिः ॥१५॥
 द्विष्वन्नि(६४)सूक्तं जमदग्निरार्षः
 स्वयं शृगुर्वा वरुणस्य पुत्रः ।
 असिद्धगोत्रास्तु पवस्त्र(६६)सूक्तं
 वैखानशा नाम प्रतं विदुस्ते ॥१६॥

त्वं सोम(१७)सूक्ते सट्चालृषु
मुख्येषु सप्तखृषयः प्रसिद्धाः ।
भरद्वाजः कश्यपो गोतमोऽचि-
र्विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठः ॥१७॥

उत्तराणां तु शिष्टानामृचामङ्गिरसः सुतः ।
पवित्रो वा वसिष्ठो वा ह्युभौ वा तावृषी मह ॥१८॥
प्र देव(१८)मिति वत्सप्रिः^(क) सूक्तं भालन्दनो जगौ ।
दधुः(१९) सूक्तं त्वाङ्गिरसो हिरण्यरूप उत्तरम् ॥१९॥
चिरस्मा(२०) इति सूक्तेऽस्मिंस्तत आ दक्षिणो(२१)त्तरे ।
रेणुः पूर्वाऽथ ऋषभो वैश्वामित्रौ च तावृषी ॥२०॥
हरिं मृजन्ति(२२) सूक्तस्य सक्ते द्रुपस्य(२३) च क्रमात् ।
हरिमन्तः पवित्रश्च मुनिरङ्गिरसः सुतः ॥२१॥
शिग्गुर्न(२४) सूक्ते कक्षीवान्मुनिर्दीर्घतमःसुतः^(ख) ।
अभि प्रियाण्यु(२५)पक्रम्य पञ्चसूक्तेष्वतः परम् ॥२२॥
कविर्नाम भृगोः पुत्र ऋषिरित्यवगम्यताम् ।
सोमस्य धारे(२६)त्यादीनां सूक्तानां त्रितयं प्रति ॥२३॥
भारद्वाजो वसुर्नाम मुनिरित्यवगम्यताम् ।
पवित्र(२७)मिति सूक्तस्य पवित्रोऽङ्गिरसः सुतः ॥२४॥
ऋषिः पवस्व(२८) सूक्तस्य वाच्यो नाम प्रजापतिः ।
इन्द्राय सोम(२९) सूक्तस्य वेनो नाम स भार्गवः ॥२५॥

(क) वत्सप्रोरिति सर्वानुक्रमणी ।

(ख) दीर्घतमः स्मृत इति घ० च० । कक्षीवानौशिञ इत्यनुक्रमशिका-
विवरणम् ।

प्र ते(८६) हि सूक्तं प्रथमं दशर्च-
 मरुष्टमाषा ऋषयो विदुस्ते ।
 निवावरी(क)स्ते सिकता द्वितीयं
 तृतीयमेते खलु पृथग्योऽजाः ॥२६॥
 गणास्त्रयोऽमी कथिताश्चतुर्थ-
 मेषां तु गोत्रं क्वचिदप्रसिद्धम् ।
 शिष्टास्तु पञ्चस्त्वृषिरत्रिरेता-
 स्त्रग्ये त्वचे गृत्समदः प्रसिद्धः ॥२७॥

प्र तु द्रवे(८७)त्युपक्रम्य सूक्तानां त्रितयं प्रति ।
 काव्योऽथमुग्रना नाम ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२८॥
 प्र हिन्वानो(८८) वसिष्ठस्तु मित्रावरुणयोः सुतः ।
 असर्जि वका(८९)सूक्तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ॥२९॥
 मारीचः कश्यपो नोधाः साकमुच्चस्य(९०)(ख) गौतमः ।
 अधि य(९१)ञ्च कनिकन्ति(९२) सूक्तयोरनयोः पुनः ॥३०॥
 घौरः कण्व ऋषिः पूर्वे कण्वः प्रस्कण्व उत्तरे ।
 प्र सेनानी(९३)ति सूक्तस्य दैवोदासिः प्रतर्दनः ॥३१॥
 अस्य प्रेषे(९४)ति सूक्तस्य वसिष्ठः प्रथमे त्वचे ।
 उत्तरेषु नवस्त्रेते तस्य पुत्राः पृथक् पृथक् ॥३२॥
 इन्द्रप्रमतिरेकस्तु तेषां वृषगणः परः ।

(क) निवावरीरिति प्रथमार्थे द्वितीयेत्यार्षम् ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे सर्वाणुक्रमणामनुक्रमणिकाविवरणे च साकमुच्च इति पाठो वर्तते ।

मन्यस्य उपमन्यस्य व्याघ्रपाण्डित्यरत्नरः ॥२३॥
 कर्णश्रु^(क)स्य मृत्लीकस्य वसुको नवमः स्मृतः ।
 चतुर्द्धानां शिष्टानामृषां ग्राह्यः पराग्ररः ॥२४॥
 सोमः सुत(९७, ४४)स्तथान्धानां कुत्स आङ्गिरसो सुनिः ।
 अश्वरीषोऽभि नः(९८) सूक्ते मान्धातनयस्तथा ॥२५॥
 भारदाज ऋजिश्वा च तावेतौ सहितावृषी ।
 रेभसूनु काश्यपौ च द्वयोर्हत्तरयोर्ऋषी ॥२६॥
 पुरोजितौ(१०१)ति सूक्तस्य सप्तचा ऋषयः स्मृताः ।
 श्यावाश्वः^(ख) प्रथमोऽन्धीगुर्यथातिर्नाङ्गः परः ॥२७॥
 नङ्गो मानवस्त्रेको मनुः सांवरणः परः ।
 चत्वार एते सप्तचाः शेषे वाच्यः प्रजापतिः ॥२८॥
 काणे(१०२)त्याप्यस्वितः सूक्ते दित आप्यस्तदुत्तरे ।
 पर्वतो नारदः काण्वौ^(ग) सखायः(१०४) सूक्तयोः सह ॥२९॥
 पूर्वं तु द्वे शिखण्डिन्यौ काश्यपौ वाप्यरः स्त्रियौ ।
 इन्द्रमञ्चे(१०५)ति सूक्तस्य सप्तचा ऋषयस्तथः ॥३०॥
 चाचुषोऽग्निश्च चक्षुश्च मानवो मनुराप्यवः ।
 सूक्तस्य शिष्टे पञ्चर्षे चाचुषोऽग्निर्ऋषिः स्मृतः ॥३१॥

-
- (क) कर्णश्रुदिति सर्वानुक्रमण्यौ, अनुक्रमणिकाविवरणश्च ।
 (ख) श्यावाश्वरिति सर्वानुक्रमण्यौ, अनुक्रमणिकाविवरणश्च ।
 (ग) काण्वावित्यत्र काश्यपाविति सर्वानुक्रमण्यौ, अनुक्रमणिकाविवरणश्च ।
 वेदार्थदीपिकायान्तु तौ काण्वाविति व्याख्यातम् ।

परीत(१०७) इति सूक्तोऽस्मिन् भारद्वाजादथो^(क) विदुः ।
 एते तु सप्त ऋषयः सगोत्राः परिकीर्तिताः ॥ ४ २ ॥
 पवस्त्रे(१०८)त्युत्तरं सूक्तं सप्तैते तृषथो विदुः ।
 तस्य त्वाद्ये हृचे ग्राह्यो गौरिवीतिर्द्वेषिः स्मृतः ॥ ४ ३ ॥
 त्तौयाया ऋचः शक्तिर्वासिष्ठोऽन्त्ये त्वचेऽपि च ।
 अथ हृचानां शिष्टानामूरुराङ्गिरसो मुनिः ॥ ४ ४ ॥
 भारद्वाज^(ख) ऋजिथा च तथैवाङ्गिरमौ नृपाः ।
 ऊर्ध्वसद्या कृतयशा ऋणञ्चय इति त्रयः ॥ ४ ५ ॥
 धिषण्याग्रयः^(ग) परि प्रे(१०९)ति सूक्तमैश्वरयो विदुः ।
 पर्य्युषु प्रे(११०)ति सूक्तस्य त्रिवृष्णपुरकुत्सजौ ॥ ४ ६ ॥
 श्वरुणस्त्रसदस्यश्च मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 अथा रुचे(१११)ति सूक्तस्य पारुच्छेपिरनानतः ॥ ४ ७ ॥
 नानान(११२)मिति सूक्तस्य शिशुराङ्गिरसो मुनिः ।
 श्र्यर्थावति(११३)सूक्तस्य य इन्दो(११४)रुत्तरस्य च ॥ ४ ८ ॥
 मारीचः कश्यपो नाम ऋषिरित्यवगम्यताम् ।

इति नवमं मण्डलम् ।

(क) भरद्वाजकश्यपगोतमात्रिविश्वामित्रजमदग्निवसिष्ठा इति अनुक्रम-
 शिकाविवरणं वेदार्थदीपिका च ।

(ख) भारद्वाजा इति घ० ।

(ग) धिषण्याग्रये इति घ० च० ।

अथ दशमं मण्डलम् ।

अग्ने वृद्धन्निति(१)त्वेतद्दशमं मण्डलं पुति ।
 बुद्रसूक्ता महासूक्ता विज्ञेया ऋषयस्त्विति ॥१॥
 मण्डलादिमुपक्रम्य सप्तसूक्तेष्वतः परं ।
 आप्यस्त्वितो मुनिस्त्वाद्दस्त्रिशिराः सूक्तयोर्द्वयोः ॥२॥
 प्रकेतुने(८)ति तत्रापि यत्सूक्तञ्चरमन्तयोः ।
 अम्बरीषसुतस्तत्र सिन्धुद्वीपोऽथवा मुनिः ॥३॥
 ओ चि(१०)त्सूक्तेष्वयुञ्चु षष्ठ्या सह मुनिर्यमी ।
 वैवस्वतो यमो नाम नवम्या सह युञ्चु तु ॥४॥
 वृषा(११)द्यावा(१२)युजे(१३)लेषां सूक्तानां चितयं प्रति ।
 आङ्गि(क)नामं हविर्धानो मुनिरित्यवगम्यताम् ॥५॥
 एतेषामुत्तरे सूक्ते विवस्वान्प्रदितेः सुतः ।
 परेयिवांसं(१४)सूक्तस्य यमो वैवस्वतो मुनिः ॥६॥
 उदीरतामुपक्रम्य पञ्चसूक्तान्यतः परम् ।
 यमपुत्रा विदुस्तेषामु(१५)च्छङ्खो दमनस्तु मा(१६) ॥७॥
 एको देवश्रवास्त्वष्टा(१७)परः सङ्कुसुकः परम्(१८) ।
 मथितस्तु नि वर्तध्व(१९) मस्मिन् सूक्ते मुनिः पुनः ॥८॥
 भृगुर्वा वारुणिर्विद्याद्गार्गवश्च्यवनोऽथवा ।
 भद्र(२०)मित्यादिसूक्तानां सप्तानां विमदो मुनिः ॥९॥

(क) आङ्गिरित्त्र आङ्गिरस इति अनुक्रमणिकाविवरणम् ।

प्राजापत्यः स ऐन्द्रो वा वसुकृदा वसुकृजः ।
 ऋषिर्वसुकृ ऐन्द्रीयस्त्रिषु सूक्तेष्वसत्स्वि(१०)ति ॥ १० ॥
 तन्मध्यसूक्ते विश्वो हि(१८) प्रथमाया ऋचो मुनिः ।
 इन्द्रक्षुषा वसुकस्य पत्न्येवेन्द्रो युजामृचाम् ॥ ११ ॥
 चतुर्थ्या सह श्रिष्टानां वसुकृस्त्वयुजामृचाम् ।
 प्र देवत्रे(१०)ति सूक्तानां पञ्चानां कवषो मुनिः ॥ १२ ॥
 ऐलूषो मौजवान् वाचः प्रावेपा मे(१४)ति चोत्तरे ।
 लुगो मुनिः स धानाकस्त्वबुध्र(१५)मितिसूक्तयोः ॥ १३ ॥
 नमो मित्रस्य(१०) सूक्तस्य सूर्यजोऽभितपा मुनिः ।
 अस्मिन्न(१८)इति सूक्तस्य ऋषिरैन्द्र^(क)स्तु मुष्कवान् ॥ १४ ॥
 यो वां परिज्या(१९)सूक्तस्य रथ(४०)मित्युत्तरस्य च ।
 कचीवतः सुता घोषा ह्यृषिकेत्यत्र कीर्त्तिता ॥ १५ ॥
 समानसु त्वं(४१)^(ख) घौषेयः सुहस्त्यो नाम वा ऋषिः ।
 अस्तेवे(४२)ति त्रिसूक्तानां कृष्ण आङ्गिरसो मुनिः ॥ १६ ॥
 दिवस्यरि(४५)प्र होते(४६)ति सूक्तयोरनयोस्त्वृषिः ।
 भालन्दनस्तु वत्सप्रि^(ग)र्जगृभ्ने(४०)त्युत्तरस्य तु ॥ १७ ॥
 सप्तगुर्नाम विज्ञेयो मुनिरङ्गिरसः सुतः ।
 अहम्भुव(४८) सुपक्रम्य सूक्तानां त्रितयं प्रति ॥ १८ ॥

(क) इन्द्र इति सर्वानुक्रमणी, अनुक्रमणिकाविवरणम् ।

(ख) समानसु त्वे इति घ० च० ज० ।

(ग) वत्समीरिति सर्वानुक्रमणी । वत्सः प्रिय इति अनुक्रमणिकाविव-
रणम् ।

ऋषिरिन्द्रस्तु वैकुण्ठो महत्त(५१)दिति तु षिषु ।
 देवानामग्निना साकं संवादः क्रियतेऽत्र तु ॥१८॥
 यमैच्छामे(५०)ति सूक्तेऽस्मिन् देवा ऋषय उच्यते ।
 विश्वे देवा(५२)इति त्वस्मिन् सौचीकोऽग्निस्त्वृषिः स्यतः ॥२०॥
 महत्त(५१)दिति पूर्वं तु देवा एवायुजामृषाम् ।
 युजां त्वग्निः स सौचीकस्तदद्ये(५३,४)ति हृषस्य च ॥२१॥
 तां सु ते कीर्त्तिं(५४)मित्यादिसूक्तानां चितथं प्रति ।
 बृहदुक्त्यो वामदेव्य ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२२॥
 मा प्र गामे(५०)त्युपक्रम्य चतुःसूक्तेष्वतः परम् ।
 बन्धाद्या(क) ऋषयो ज्ञेया गोपायनसुतास्त्रयः ॥२३॥
 स्वसागस्त्यस्य(ख) मातेषामगस्त्यस्ये(६०,६१)त्यृषो मुनिः ।
 इदमित्ये(६२)ति सूक्तस्य ये यज्ञेनो(६२)त्तरस्य च ॥२४॥
 नाभानेदिष्ठनामायमृषिर्ज्ञेयः स मानवः ॥२५॥
 गयः ज्ञातो मुनिर्विद्यात्परावत(६३) इति द्वयोः ।
 वासुको वसुकर्णोऽयमग्निरिन्द्र(६४) इति द्वयोः ॥२६॥
 अथास्यनामाङ्गिरस इमान्विय(६५)मिति द्वयोः ।
 वाध्वसस्तु सुमित्रोऽयं भद्रा अग्ने(६६)रिति द्वयोः ॥२७॥
 बृहस्पतिस्त्वाङ्गिरसो बृहस्पत(०१) इति द्वयोः ।

(क) गौपायना लौपायना वा बन्धुः सुबन्धुः अतबन्धुर्विप्रबन्धुश्चेति अनुक्रमिकाविवरणम् । वेदार्थदोषिकायान्तु, अत्रैषां लौपायनत्वं न कर्तव्यम् । अपि तु गौपायनत्वमेवेति वक्तुमुक्तम् । * * * अस्य मृतस्य सुबन्धोर्भातरस्त्रयो बन्धुश्रुतबन्धुविप्रबन्धव इति दृश्यते ।

(ख) बन्धादीनां माता असमातिरिति अनुक्रमिकाविवरणम् ।

अनयोर्त्तरे सूक्ते लोको (क) वा स वृहस्पतिः ॥२६॥
 अदितिर्वा दक्षपुत्री मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 ऋषिः शाक्तो गौरिवीतिर्जनिष्ठा (७२) इति सूक्तयोः ॥२६॥
 सिन्धुचित्रैयमेधो (७) ऽयं प्र सु वः (७५) सूक्त उत्तरे ।
 ऐरावतो जरत्कर्ण आ व ऋञ्जस (७६) उत्तरे ॥२७॥
 भृगुपुत्रः स्यूमरश्मिरभ्रप्रुष (७७) इति द्वयोः ।
 अग्निर्वैश्वानरो वायं स सौचौको ऽग्निरेव वा ॥२८॥
 सग्निर्वाजम्भरो वायमपश्य (७८) मिति सूक्तयोः ।
 भौवनो विश्वकर्मायं य इमे (८१) त्यादिसूक्तयोः ॥२९॥
 ऋषिस्तु तापसो मन्युर्यस्ते मन्य (८२) विति द्वयोः ।
 सत्येनोत्तमिता (८५) सूक्तं सूर्या सावित्रीत्याषं तत् ॥३०॥
 वि ह्री (८६) ति सूक्तमिन्द्राणा इन्द्रस्य च वृषाकपेः ।
 वि हि सोतोः (८६, १) (ग) किं सुबाह (८६, ८) विन्द्राणीं (८६, ११)
 नाह (८६, १२) मित्यूचां ॥३१॥
 अयमेमी (८६, १६) ति चारभ्य तथा चतसृणामृचाम् ।
 उच्छणो ह्री (८६, १७) त्यनया साकं नवानामिन्द्र एव वृक् ॥३२॥
 उवे अम्ब सुलाभिके (८६, ७) वृषाकपायि रेवति (८६, १२) ।
 पशुर्ह (८६, १३) ति तिसृणां च ऋषिरेन्द्रो वृषाकपिः ॥३३॥
 एकादशानां शिष्टानामिन्द्राणी सा पुलोमजा ।

(क) लोक्य इति सर्वानुक्रमणी ।

(ख) प्रथमेध इति अनुक्रमणिकाविवरणम् ।

(ग) वि हि सोतो (८६, १) रित्यादिविशेषकथनं सर्वानुक्रमणानुक्रमणिकाविवरणयेनं वृक्षते । वेदार्थदीपिका तु यथायथमाह स्म ।

पायूरचोहणे(८०)^(क) सूक्ते भरद्वाजसुतो मुनिः ॥ ३७ ॥
 हविष्यान्तस्य(८८)^(ख) सूक्तस्य मूर्द्धन्वाञ्चाम दर्शितः^(ग) ।
 अयन्वङ्गिरसः पुत्रो वामदेव्योऽथवा पुनः ॥ ३८ ॥
 विश्वामित्रसुतो रेणुः सूक्तस्येन्द्रं स्तवे(८९)त्यृषिः ।
 सहस्रशीर्षा(९०) सूक्तस्य ऋषिर्नारायणः स्मृतः ॥ ३९ ॥
 सञ्जागृत्वङ्गि(९१)रित्यस्मिन् वैतहव्योऽरूणो मुनिः ।
 यज्ञस्ये(९२)त्यस्य सूक्तस्य गार्घ्यातो नाम मानवः ॥ ४० ॥
 महि द्यावे(९३)ति सूक्तस्य पार्थ^(घ)स्तान्व ऋषिः स्मृतः ।
 प्रैते(९४) सूक्तस्य सर्पोऽयं काद्रवेयोऽर्बुदेा मुनिः ॥ ४१ ॥
 उर्व्वशी च हये(९५) सूक्ते मुनिरैलः पुरूरवाः ।
 ऐलस्य वाक्यमत्रैताः प्रथमाथ चतुर्दशी ॥ ४२ ॥
 तृतीया द्वादशी षष्ठी सप्तदश्या सहेति षट् ।
 सचा य(९५,८)दिति तिस्रस्य उर्व्वश्या उत्तरा नव ॥ ४३ ॥
 प्र ते मह(९६) इति त्वस्य बहुरङ्गिरसः सुतः ।
 ऐन्द्रः सर्व्वहरिर्वायमृषिरित्यवगम्यताम् ॥ ४४ ॥
 या ओषधी(९७)^(ङ)स्तु सूक्तस्य ऋषिराथर्व्वणो भिषक् ।
 आर्द्धिषेणस्तु देवापिर्मुनिः सूक्ते वृहस्पते(९८) ॥ ४५ ॥

- (क) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे सर्व्वानुक्रमणामनुक्रमणिकाविवरणे च रक्षोहृद्यमिति पाठो वर्त्तते ।
- (ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे हविष्यान्तमिति पाठोऽस्ति ।
- (ग) दर्शक इति पाठः सम्भवितुमर्हति ।
- (घ) पार्थ इति सर्व्वानुक्रमणौ ।
- (ङ) औषधीरिति घ० च० ।

कं नः (१९९) सूक्तस्य वससु वैखानस ऋषिः स्यतः ।
 इन्द्र दृष्टो (१००) ति सूक्तस्य दुवस्युर्नाम वान्दनः ॥ ४ ६ ॥
 उदुध्यध्वं (१०१) बुधः सौम्यो भार्ग्यश्चो मुद्गलः प्र ते (१०२) ।
 आशुः शिशानः (१०३) सूक्तेऽस्मिन्नैन्द्रोऽप्रतिरथो मुनिः ॥ ४ ७ ॥
 असावि सोम (१०४) इत्यस्य वैश्वामित्रोऽष्टकस्त्वृषिः ।
 कदा (१०५) सूक्ते सुमित्रो वा दुर्मित्रो वा स कुत्सजः ॥ ४ ८ ॥
 उभा उ (१०६) सूक्ते भृतांशः कश्यपस्य सुतो मुनिः ।
 आविः (१०७) सूक्तस्य चैतस्य दिव्यो वाङ्गिरसः स्वयम् ॥ ४ ९ ॥
 प्राजापत्या दक्षिणा वा तृषिरित्यवगम्यताम् ।
 किमिच्छन्ती (१०८) ति सूक्तस्य युजामामामृचामृषिः ॥ ५ ० ॥
 अग्न्यायास्य शुनी नाम सरमा पणथो^(क)ऽयुजाम् ।
 तेऽवद (१०९) न्निति सूक्तस्य ब्रह्मजाया जुहूर्मुनिः ॥ ५ १ ॥
 अथवोर्ध्वनाभा नाम ब्रह्मपुत्र ऋषिः स्यतः ।
 समिद्धो अद्य (११०) सूक्तस्य जमदग्निर्भृगोः सुतः ॥ ५ २ ॥
 रामस्तु जामदग्न्यो वा मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 परे चलारि सूक्तानि वैरूपा ऋषयो विदुः ॥ ५ ३ ॥
 अष्टादंष्ट्रो मुनिस्तत्र सूक्तस्यास्य मनीषिणः (१११) ।
 नभःप्रभेदनः^(ख) सूक्ते परे लिङ्ग पित्रे (११२) त्वृषिः ॥ ५ ४ ॥
 शतप्रभेदनः^(ग) सूक्ते तमस्ये (११३) ति तदुत्तरे ।

(क) पणथ इत्यत्र असुरा इति अनुक्रमणिकाविवरणे पठ्यते ।

(ख) नभःप्रभेदन इति अनुक्रमणिकाविवरणम् ।

(ग) शतप्रभेदनः इति घ० ञ० ।

चर्मै(११५)ति सूक्ते सन्निस्तु चर्मो वा तत्र तापसः ॥५५॥
 चित्र इच्छिग्रोः (११५)सूक्तस्य वार्ष्टिहव्य उपस्तुतः ।
 पिबा सोम(११६)मिति त्वस्मिन् स्त्रौरो वाग्मियुतो मुनिः ॥५६॥
 अग्निपुपोऽथवा स्त्रौरो मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 न वा उ देवाः(११७) सूक्तस्य भिचुरङ्गिरसः सुतः ॥५७॥
 अमहीयुसुतः सूक्तस्याग्ने हंषी(११८)त्युरुचयः ।
 इति वा(११९) इति सूक्तस्य मुनिरिन्द्रसुतो लवः ॥५८॥
 अथर्वणः सुतः सूक्ते तदिदास(१२०) वृहद्विवः ।
 हिरण्यगर्भः सं(१२१) सूक्ते^(क) प्रजापतिसुतो मुनिः ॥५९॥
 वसुं न(१२२)सूक्ते वामिष्ठो नाम्ना चित्रमहा ष्टपिः ।
 अयं वेन(१२३)श्च सूक्तस्य वेनो नाम भृगोः सुतः ॥६०॥
 दमं न(१२४) इति सूक्तेऽस्मिन्निन्द्रः स्वयष्टपिः स्मृतः ।
 अदेवाद्देव(१२४,२) इत्यादि तिसृणामग्निरत्र तु ॥६१॥
 अहं रुद्रेभि(१२५)रित्यस्मिन्नाम्भृणी नाम वाग्यपिः ।
 न तमंहो न(१२६) श्रैलूपिः^(ख) सूक्ते कुल्लववर्हिषः^(ग) ॥६२॥
 अंहोमुग्वामदेव्यो वा ष्टपिरित्यवगम्यताम् ।
 रात्रौ व्यथ्य(१२७)दिति त्वस्मिन् सौभरः कुशिको^(घ) मुनिः ॥६३॥

(क) तत्सूक्ते इति घ० च० ज० ।

(ख) श्रैलूपिर्निरिति घ०, श्रैलूपिर्निरिति ज० ।

(ग) कुल्लववर्हिष इति ज० । कुल्लववर्हिष इति सर्वानुक्रमणो, अनु-
क्रमणिकाविवरणश्च ।

(घ) कुशिकः इति घ० ।

भरद्वाजसुता रात्रिरथवा गम्यतामृषिः ।
 ममाग्र(१२८) इति सूक्तस्य विह्व्योऽङ्गिरसः सुतः ॥६४॥
 नाम(१२९)सूक्ते मुनिर्जयः परमेष्ठी प्रजापतिः ।
 यो यज्ञः(१३०) सूक्ते(क) यज्ञस्तु प्राजापत्य ऋषिः स्मृतः ॥६५॥
 काचीवतः सुकीर्तिस्तु सूक्तेऽप्य प्राच(१३१) उत्तरे ।
 ईजानं(१३२) सूक्ते नार्मेधः शक्रपूत ऋषिः स्मृतः ॥६६॥
 प्रो व्वस्त्रा(१३३) इति सूक्तस्य सुदाः पैजवनो मुनिः ।
 यौवनाश्वस्तु मान्धाता सूक्तस्योभे य(१३४)दित्यूषिः ॥६७॥
 इहोत्तमामथाध्यर्द्धां(१३४,०) गोधा नारी ददर्श ह ।
 यस्मिन्(१३५) सूक्ते कुमारोऽयमृषिर्यामायनः स्वयम् ॥६८॥
 मुनयो वातरग्रना एकर्चाः सप्त कोशिनः(१३६) ।
 जूतिश्च वातजूतिश्च विप्रजूतिर्दृषाणकः ॥६९॥
 करिक्रतैतश्रौ च द्वादश्यष्टङ्गश्च सप्तमः ।
 उत(१३७) सूक्तं सप्तर्षय(ख) एकर्चा एव ते विदुः ॥७०॥
 तव त्य(१३८) इति सूक्तस्य अङ्गस्त्वृषिरुरोः सुतः ।
 विश्वावसुः सूर्य(१३९) सूक्ते मुनिर्गन्धर्व एव सः ॥७१॥
 अग्ने तवे(१४०)ति सूक्तस्य मुनिरग्निस्तु पावकः ।
 अग्ने अश्वे(१४१)ति सूक्तस्य मुनिरग्निस्तु तापसः ॥७२॥
 अयं(१४२) सूक्ते हृचाः शाङ्गा जरिता द्रोण उत्तरः ।
 शारिस्तुक्तः स्वाम्भित्रस्त एते पक्षिणो विदुः ॥७३॥

(क) यो यज्ञसूक्ते इति घ० च० ज० ।

(ख) भरद्वाजादयः सप्त २६६ पृष्ठतोऽवगन्तव्याः ।

स्यं चि(१४०)सूक्तस्य साङ्ख्योऽचिरय(१४४)मित्युत्तरस्य तु ।
 तार्क्ष्यपुत्रः सुपर्णा वा मुनिर्यामायनोऽथवा ॥७४॥
 स ऊर्ध्वकृग्नो ज्ञेय इन्द्राणीमां खनाम्यु(१४५)षिः ।
 ऐरम्बदो देवमुनिररण्यानी(१४६)तृषिः स्यतः ॥७५॥
 सुवेदा नाम ग्रैरीषिः^(क) अत्ते(१४७) सूक्ते मुनिः स्यतः ।
 सुष्वाणाम(१४८)सु सूक्तस्य वैन्यो नाम पृथुर्मुनिः ॥७६॥
 सविता(१४९) सूक्तस्य चार्चन्^(ख) हैरण्यस्वरूप एव सः ।
 मृत्लीको नाम वामिष्ठः ममिद्धृत्वि(१५०)दिहेतृषिः ॥७७॥
 अद्भुथाग्नि(१५१)रिति तस्य अद्भुता कामायनी मुनिः ।
 भरद्वाजसुतः ग्रामः ग्राम इत्ये(१५२)तृषिः स्यतः ॥७८॥
 इन्द्रस्य मातरौ यास्ता ऋषयो देवजामयः ।
 ईङ्क्ष्यन्ती(१५३)रिति तस्य मोमो(१५४) वैवस्वती यमी ॥७९॥
 अरायि(१५५) सूक्तेऽथमृषिर्भारद्वाजः शिरिम्बिठिः^(ग) ।
 अग्निं हिवन्तु नः(१५६) सूक्ते केतुरग्निमुतो मुनिः ॥८०॥
 इमा नु(१५७) भुवन आप्त्यः साधनो भौवनोऽथवा ।
 सूर्यो न(१५८) इति सूक्तस्य सौर्यश्चक्षुस्त्वृषिः स्यतः ॥८१॥
 उदसौ(१५९) तस्य पौलोमी शची नाम मुनिः स्यतः ।
 ऋषिस्तीप्रस्य(१६०) सूक्तस्य वैश्यामित्रस्तु पूरणः ॥८२॥
 प्राजापत्यस्तु मुञ्जामी(१६१)त्यपग्यद्यन्मनाग्रनः ।

(क) शैलूषिरिति घ० च० ज० । अनुक्रमणिकाविवरणश्च ।

(ख) चार्चन्त इति घ० च० ज० ।

(ग) शिरिम्बिठ इति सर्वानुक्रमणी ।

रथोहायमृषिर्नाह्यो ब्रह्मणाग्नि(११२)रसुख्य तु ॥८३॥
 अचीभ्या(११३)मिति सूक्तस्य काश्यपो विवृहा मुनिः ।
 प्रचेतासु जगौ सूक्तमपेही(११४)त्यङ्गिरःसुतः ॥८४॥
 देवाः कपोतः(११५) सूक्तस्य कपोतो नैर्हतस्त्वृषिः ।
 ऋषभं मे(११६)ति सूक्तस्य वैराज ऋषमो मुनिः ॥८५॥
 शाक्नरो वा स ऋषभसुभ्येद(११७)मिति वृत्तरे ।
 विश्वामित्रजमदग्नी ऋषिर्गाथिनमार्गवौ ॥८६॥
 वातायनो मुनिः सूक्तं वातस्ये(११८)त्यनिलो जगौ ।
 मयोभूः(११९) शबरः सूक्तं काचीवत ऋषिर्जगौ ॥८७॥
 विभ्राट्(१२०)सूक्तमिदं सौर्यो नाम्ना विभ्राडृषिर्जगौ ।
 इटतो^(क) भार्गवः सूक्तं लक्ष्यमिटतो(१२१) जगौ ॥८८॥
 ऋष्युत्तराणि सूक्तानि विदुरङ्गिरसस्तयः ।
 आयाह्या(१२२)त्वा(१२३)भि(१२४)संवर्त्तो भ्रुवोऽभीवर्त्त इत्यमी ॥८९॥
 प्र वो यावाण(१२५) इत्यस्मिन्नूर्ध्वयावारुदिर्मुनिः ।
 प्र सूनव(१२६) इति लस्य सूनुर्नामार्भवो मुनिः ॥९०॥
 प्राजापत्यः पतङ्गोऽयं पतङ्गं(१२७) सूक्तसुक्तवान् ।
 अरिष्टनेमिस्त्रार्ह्योऽयं जगौ सूक्तं त्यमृष्वि(१२८)ति ॥९१॥
 उत्तिष्ठते(१२९)ति चैकर्षाः सूक्तमेतन्नयो विदुः ।
 ग्निबिरौगीनरः पूर्वः काशिराजः प्रतर्दनः ॥९२॥
 रौहिदशो वसुमना इत्येत ऋषयः क्रमात् ।

प्र. ससाहिष(१८०)^(क) इत्यस्मिन्निन्द्रपुत्र ऋषिर्जयः ॥८३॥
 प्रथो नाम स वासिष्ठो भारद्वाजश्च सप्रथः ।
 धर्मः सौर्यस्त एकर्षाः प्रथः(१८१) सूक्त इमे विदुः ॥८४॥
 बार्हस्पत्यस्तपुर्मूर्धा मुनिः सूक्ते बृहस्पतिः^(ख)(१८२) ।
 प्राजापत्यस्य सूक्तन्तदपश्यन्वा(१८३) प्रजावतः ॥८५॥
 विष्णुर्योनि(१८४)मिति त्वस्मिंस्त्वष्टा वा गर्भकन्मुनिः ।
 प्राजापत्योऽथवा विष्णुर्नजमेषस्तदुत्तरे ॥८६॥
 ऋषिः सत्यधृतिर्नाम महि(१८५) सूक्ते स वारुणिः ।
 वात आ वातु(१८६) सूक्तस्य प्र नून(१८८)मिति^(ग) तस्य च ॥८७॥
 वत्सः श्येनश्च तावेतावग्निपुत्रावृषी पृथक् ।
 आयङ्गौ(१८९)रिति सूक्तस्य सार्परान्नी मुनिः स्यतः^(घ) ॥८८॥
 मधुच्छन्दःसुतः सूक्त ऋत(१९०)मित्यघमर्षणः ।
 संसं(१९१) सूक्ते संवनन ऋषिरङ्गिरसः सुतः ८९॥

(क) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे प्र ससाहिषे इति पाठो विद्यते ।

(ख) बृहस्पताविति घ० च० ज० ।

(ग) आर्षानुक्रमण्यां, वात आ वातु, प्र नूनमिति सूक्तद्वयस्य वत्सः श्येनश्च इमौ दावृषी क्रमेण प्रदर्शितौ । पाशये (१८७) इति सूक्तस्य ऋषिर्न प्रदर्शितः । सर्वाणुक्रमण्यां ऋ० २० विवरणे च, वात आ वातु इति सूक्तस्य वातायन उक्त ऋषिर्न महितः । पाशये इति सूक्तस्य आशेयो वत्स ऋषिः, प्र नूनमिति सूक्तस्य आशेयः श्येन ऋषिर्निर्दिष्टः ।

(घ) स्यतेति घ० ।

गोधा घोषा विश्ववारा पालोपनिषन्निषत् ।
 ब्रह्मजाया जुहूर्नामा अगस्त्यस्य स्वसादितिः ॥१००॥
 इन्द्राणी चेन्द्रमाता च सरमा रोमशोर्वशी ।
 लोपामुद्रा च नद्यश्च यमी नारी च शश्वती ॥१०१॥
 श्रीर्लाक्षा सार्षराज्ञी वाक् श्रद्धा मेधा च दक्षिणा ।
 रात्री सूर्या च सावित्री ब्रह्मवादिन्य ईरिताः ।
 स गौतमो^(क) वामदेवो याः खिलास्ता ऋचो जगौ ॥१०२॥
 यैर्वेदमन्त्राः सकलाः सुदृष्टा
 येनार्षानुक्रमणी प्रदिष्टा ।
 नमोऽस्तु तेभ्यो मुनिपुङ्गवेभ्यो
 भवन्तु ते चापि मयि प्रसन्नाः ॥१०३॥

इति दशमं मण्डलम् ॥

इति श्रौतकाचार्यकृतार्षानुक्रमणी समाप्ता ॥

र्वः काङ्

अथ छन्दोऽनुक्रमणी ।

प्रथमं मण्डलम् ।

ऋग्वेदगतसूक्तानां सूक्तस्थानामृचामपि ।
यानि छन्दांसि विद्यन्ते तानि वक्ष्यामि सम्प्रति ॥१॥
गायत्रं नव सूक्तानि मधुच्छन्दम आदितः ।
आनुष्टुभे परे ज्ञेये दशमैकादशे उभे ॥२॥
मेधातियेषु सूक्तेषु गायत्रेषूत्तरे त्विति ।
पुरउष्णिक्^(क) परानुष्टुप्^(ख)(१) तिस्रस्याग्या^(ग) अनुष्टुभः ॥३॥
शुनःशेषस्य सूक्तानि गायत्राण्येव तत्र तु ।
त्रिष्टुभौ प्रथमस्याद्ये^(घ) षष्ठ्याद्या^(ङ)स्य तथा दश ॥४॥
उत्तमा^(च) च चतुर्थस्य षोडशी^(झ) चोत्तमस्य या ।
षष्ठन्तु पाङ्क्त^(ञ)माद्यास्तु पञ्चमे षड्^(झ)नुष्टुभः ॥५॥
ऋगस्माकं शिप्रिणीना^(ञ)मेषा पादनिचृम्भता ।

(१) सर्वानुक्रमणामनुक्रमणिकाविवरणे च सूक्तस्थानस्य एकविंशसङ्ख्या-
काया ऋचश्छन्दः प्रतिष्ठेत्युक्तम् ।

(क) सू० २३, ऋ० १६ । (ख) सू० २३, ऋ० २० । (ग) सू० २३,
ऋ० २२, २३, २४ । (घ) सू० २४, ऋ० १, २ । (ङ) सू० २४,
ऋ० ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १५ । (च) सू० २७,
ऋ० १३ । (झ) सू० ३०, ऋ० १६ । (ञ) सू० २६ । (झ) सू० २८,
ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (ञ) सू० ३०, ऋ० ११ ।

हिरण्यस्त्रपसूक्तानि त्रैष्टुभान्यथ तत्र तु ॥६॥
 प्रथमञ्च चतुर्थञ्च जागते^(क) प्रथमे तयोः ।
 अष्टमी षोडशी चान्या^(ख) त्रिष्टुभश्चरमे पुनः ॥७॥
 अन्या च नवमी^(ग) चापि त्रिष्टुभावेव गम्यताम् ।
 उत्तमे तु जगत्याद्या^(घ) नवमी^(ङ) जगतीनिच्छत् ॥८॥
 कण्वस्य प्रथमं^(च) सूक्तं चतुर्थं^(झ) पञ्चमं^(ज) च यत् ।
 प्रस्काण्वस्य च तान्ये^(झ)व प्रगाथा बार्हता वृचाः ॥९॥
 प्रस्काण्वस्य द्वितीयं^(ञ)ञ्च षष्ठं^(ट)ञ्चानुष्टुभे उभे ।
 चतस्रश्चोत्तमस्यान्याः^(ठ) कण्वस्यानुष्टुबुत्तमा^(ड) ॥१०॥
 सर्वा गायत्र्य एवान्याः कण्वप्रस्काण्वयोर्ध्वजः ।
 षड्यस्य षप्त सूक्तानि^(ड) जागतान्येव तत्र तु ॥११॥
 प्रथमस्य तृतीयस्य वृचोऽन्य^(ण)स्त्रैष्टुभः स्यतः ।
 त्वमाविधा^(त)षमं चत्रं^(थ) तुभ्येदेते^(द) सः श्रेष्ठधम्^(ध) ॥१२॥
 त्वं भुव^(न)स्त्रिष्टुभश्चैता आर्चन्त्रे^(प)त्यृचा सह ।

(क) सू० ३१, ३४ । (ख) सू० ३१, ऋ० ८, १६, १८ । (ग) सू० ३४,
 ऋ० ९, १२ । (घ) सू० ३५, ऋ० १ । (ङ) सू० ३५, ऋ० ९ । (च)
 सू० ३६ । (झ) सू० ३९ । (ज) सू० ४० । (झ) सू० ४४, ४७, ४८ ।
 (ञ) सू० ४५ । (ट) सू० ४९ । (ठ) सू० ५०, ऋ० १०, ११, १२, १३ ।
 (ड) सू० ४३, ऋ० ९ । (ढ) सू० ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७ ।
 (ण) सू० ५१, ऋ० १४, १५; सू० ५३, १०, ११ । (त) सू० ५४,
 ऋ० ६ । (थ) सू० ५४, ऋ० ८ । (द) सू० ५४, ऋ० ९ । (ध) सू०
 ५४, ऋ० ११ । (न) सू० ५२, ऋ० १३ । (प) सू० ५२, ऋ० १५ ।

ऋधमः प्रथमाः पञ्च^(क) जगत्यस्त्रिष्टुभः पराः^(ख) ॥ १३ ॥
 सर्वा उपोत्तमाः^(ग) सूक्ता जागतं सूक्तमुत्तमम्^(घ) ।
 अस्यापि चोत्तमा ज्ञेया त्रिष्टुबेवेति नु स्थिरम्^(ङ) ॥ १४ ॥
 पराशरस्य द्विपदा आषष्ठा^(च) त्रिष्टुभः पराः^(ख) ।
 गौतमस्य तु सूक्तेषु द्वे पाङ्क्तौ सप्तमाष्टमौ^(ज) ॥ १५ ॥
 नवमं च जगत्यन्तं^(झ) दशमं^(ञ) न्वथ जागतम् ।
 प्रथमं^(ट) द्वितीयं^(ठ) त्रितीयं^(ड) गायत्रं पञ्चमं^(ण) त्विदम् ॥ १६ ॥
 तृतीयं^(ढ) चतुर्थं^(ण) च त्रैष्टुभे त्रैष्टुभौष्णिहौ ।
 षष्ठस्याद्ये तृचौ ज्ञेयौ शिष्टा गायत्र्यः पराः^(न) १७ ॥
 एकादशस्य सूक्तस्य पूर्वावानुष्टुभौ तृचौ^(प) ।
 त्रौष्णिहास्तु^(द) पराः पाङ्क्तौ^(ध) गायत्रं^(म) त्रैष्टुभा^(प) स्तृचाः ॥ १८ ॥
 विज्ञेयस्ततो वार्हतः प्रागाथसूक्तमो^(फ) ह्वचः ।
 दादशं^(ब) जागतं सूक्तं त्रिष्टुबन्ध्या च पञ्चमी^(म) ॥ १९ ॥

(क) सू० ५८, ऋ० १, २, ३, ४, ५ । (ख) सू० ५८, ऋ० ६, ७, ८, ९ ।
 (ग) सू० ५९, ६०, ६१, ६२, ६३ । (घ) सू० ६४ । (ङ) सू० ६४,
 ऋ० १५ । (च) सू० ६५, ६६, ६७, ६८, ६९, ७० । (ज) सू० ७१,
 ७२, ७३ । (झ) सू० ८०, ८१ । (ञ) सू० ८२, ऋ० ६ । (ज) सू० ८३ ।
 (ट) सू० ७४ । (ठ) सू० ७५ । (ड) सू० ७८ । (ण) सू० ७६ । (ण)
 सू० ७७ । (त) सू० ७९, ऋ० १, २, ३ । ४, ५, ६ । ७, ८, ९ । (थ)
 सू० ८४, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (द) सू० ८४, ऋ० ७, ८, ९ । (ध)
 सू० ८४, ऋ० १०, ११, १२ । (न) सू० ८४, ऋ० १३, १४, १५ ।
 (प) सू० ८४, ऋ० १६, १७, १८ । (फ) सू० ८४, ऋ० १९, २० ।
 (ब) सू० ८५ । (म) सू० ८५, ऋ० ५, २० ।

अथोद्गच्छ^(क) गायत्रं जागतं तदनन्तरम्^(ख) ।
 प्रस्तारपङ्क्ती आद्यन्त्ये^(ग) आ विद्युन्मङ्गिरस्य तु ॥ २० ॥
 त्रिष्टुभस्तु द्वितीयाद्या^(घ) विराड्रूपा तु पञ्चमी^(ङ) ।
 षोडशं जागतं^(च) तस्य त्वचान्य^(क) त्रैष्टुभः स्मृतः ॥ २१ ॥
 षष्ठौ^(ज) लोका विराट्स्थाना सा च खस्ति न इत्यसौ ।
 ऋजुनीती^(झ) ति गायत्रन्वस्यैकानुष्टुबुत्तमा^(ञ) ॥ २२ ॥
 पराणि^(ट) त्रैष्टुभान्येव तत्रापि प्रथमे पुनः ।
 त्वं सोमासौ^(ड) ति गायत्र्यो द्वादशोष्णिक्ततः परा^(ड) ॥ २३ ॥
 चतु^(ढ) र्जगत्यः प्रथमा उपान्यान्त्याः^(ण) षडुष्णिहः ।
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य तिस्रोऽ^(त) नुष्टुभ आदितः ॥ २४ ॥
 मवमीप्रभृति^(थ) स्तस्य गायत्रोऽस्य परस्तृचः ।
 कुससूक्तेषु गायत्रं चतुर्थं^(द) त्रैष्टुभेऽथ ॥ २५ ॥
 पाङ्कं द्वादशमं^(ध) सूक्तमुद्धृत्यान्त्यान्तथाष्टमीम् ।
 महावृहत्तृष्टमी^(न) सा यवमध्या च योद्धृता ॥ २६ ॥

(क) सू० ८६ । (ख) सू० ८७ । (ग) सू० ८८, ऋ० १, ६ ।
 (घ) सू० ८८, ऋ० २, ३, ४ । (ङ) सू० ८८, ऋ० ५ । (च) सू० ९६ ।
 (क) ८९, ऋ० ८, ९, १० । (ज) सू० ८९, ऋ० ६ । (झ) सू० ९० ।
 (ञ) सू० ९०, ऋ० ९ । (ट) सू० ९१, ९२, ९३ । (ठ) सू० ९१, ऋ० ५,
 ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १५, १६ । (ड) सू० ९१, ऋ० १७ ।
 (ढ) सू० ९१, ऋ० १, २, ३, ४ । (ण) सू० ९१, ऋ० १८, १९, २०, २१,
 २२, २३ । (त) सू० ९३, ऋ० १, २, ३ । (थ) सू० ९३, ऋ० ६, १०,
 ११ । (द) सू० ९७ । (ध) सू० १०५ । (न) सू० १०५, ऋ० ८ ।

प्रथम^(क)श्लोकविंश^(ख)श्च नवम^(ग)श्चाष्टमं^(घ) ततः ।
 ऊर्ध्व^(ङ)श्च षोडश चौणि^(च) सप्तर्चश्च त्रयोदशम्^(ण) ॥३०॥
 एतानि आगतान्येषु प्रथमेऽन्यं हृचं^(ज) विना ।
 एकोनविंशे^(झ) चैकविंशे^(ञ) तथैवान्यं हृचं विना ॥३८॥
 षड्चं त्रयोदशे^(ट) त्वन्यां नवमे^(ठ)ऽष्टादशे^(ड) विना ।
 ततं मे पञ्चमीं चान्या^(ढ)मष्टमेऽन्यौ हृचौ^(ण) विना ॥३९॥
 कचीवतस्तु सूक्तेषु चतुर्थी^(न) तस्य जागतम् ।
 उपोत्तमस्य चर्चा द्वे चतुर्थी पञ्चमी^(थ) च या ॥३०॥
 पञ्चमस्य तु गायत्र्यस्तिस्त्रोऽन्याः प्रथमा^(द) च या ।
 अनुष्टुभौ विराजौ वा नवमी चाष्टमौ^(ध) च या ॥३१॥
 अनुष्टुभु चतुर्थी^(न) च सप्तमी^(प) बृहती विराट् ।
 तृतीया पञ्चमी षष्ठी द्वितीया^(फ) चौष्णिहाचरैः ॥३२॥
 गायत्री वा द्वितीया^(ब)स्य तृतीया^(भ) नुष्टुबेव वा ।

(क) सू० ६४ । (ख) सू० ११४ । (ग) सू० १०२ । (घ) सू० १०१ ।
 (ङ) सू० ११४ । (च) सू० ११०, १११, ११६ । (क) सू० १०६ ।
 (ज) सू० ६४, ऋ० १५, १६ । (झ) सू० ११३, ऋ० १६, २० । (ञ) सू०
 ११५, ऋ० १०, ११ । (ट) सू० १०६, ऋ० ७ । (ठ) सू० १०२, ऋ० ११ ।
 (ड) सू० १११, ऋ० ५ । (ढ) सू० ११०, ऋ० ५, ६ । (ण) सू० १०१,
 ऋ० ८, ९, १०, ११ । (न) सू० ११६ । (थ) सू० १२५, ऋ० ४, ५ ।
 (द) १२०, ऋ० १, १०, ११, १२ । (ध) सू० १२०, ऋ० ८, ९ ।
 (न) १२०, ऋ० ४ । (प) सू० १२०, ऋ० ७ । (फ) सू० १२०, ऋ० २,
 ३, ५, ६ । (ब) सू० १२०, ऋ० २ । (भ) सू० १२०, ऋ० ३ ।

सप्तमस्य विराड्रूपे श्रूतं मे^(क) आत्र^(ख) इत्यृषौ ॥३३॥
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य द्वे वाप्यन्त्ये^(ग) अनुष्टुभौ ।
 अवशिष्टानि सूक्तानि^(घ) त्रैष्टुभान्यवगम्यताम् ॥३४॥
 आत्यष्टान्यथ सूक्तानि परुच्छेपस्य तत्र तु ।
 आद्यस्यातिधृतिः षष्ठौ^(ङ) सुषुमे^(च)त्यतिशाकरम् ॥३५॥
 सह प्रप्रा व^(ख) इत्यृग्भ्यां तृतीया^(ज)त्यष्टिरुत्तमा^(झ) ।
 अष्टमस्यान्वया^(ञ) साकं नवमस्याप्युपोत्तमे^(ट) ॥३६॥
 चतुर्थस्योत्तमा^(ठ) त्रिष्टुब्दग्रमस्यो^(ड)त्तमस्य^(ढ) च ।
 सप्तमस्यादितस्त्रिष्टुबेकस्या^(ण)नुष्टुभस्तृचः^(न) ॥३७॥
 गायत्री^(प) च धृति^(द)श्चैव बृहत्पन्थस्य पञ्चमी^(ध) ।
 द्वे सूक्ते दीर्घतमसः प्रथमे^(न) जागते तयोः ॥३८॥
 पूर्वस्य दशमौ^(प) त्रिष्टुब्धश्चानुष्टुभं परम्^(फ) ।
 षष्ठञ्च जागतं सूक्तं चतुर्थं पञ्चमं^(ब) च यत् ॥३९॥

(क) सू० १२२, ऋ० ६ । (ख) सू० १२२, ऋ० ५ । (ग) सू० १२६,
 ऋ० ६, ७ । (घ) सू० १६, १७, १८, २१, २३, २४, २५ । (ङ) सू०
 १२७, ऋ० ६ । (च) सू० १३७ । (छ) सू० १२६, ऋ० ८, ९ ।
 (ज) सू० १२६, ऋ० ३ । (झ) सू० १२६, ऋ० ११ । (ञ) सू० १३४,
 ऋ० ६ । (ट) सू० १३५, ऋ० ७, ८ । (ठ) सू० १३०, ऋ० १० ।
 (ड) सू० १३६, ऋ० ७ । (ड) सू० १३६, ऋ० ११ । (ण) सू० १३३,
 ऋ० १ । (त) सू० १३३, ऋ० २, ३, ४ । (थ) सू० १३३, ऋ० ५ ।
 (द) सू० १३३, ऋ० ६ । (ध) सू० १३६, ऋ० ५ । (न) सू० १४०,
 १४१ । (प) सू० १४०, ऋ० १० । (फ) सू० १४२ । (ब) सू० १४३,
 १४४, १४५ ।

वेराजं दग्मं^(क) तस्मात्परे श्रीष्णिह^(ख) जागते^(ग) ।

जागतानि तु सूक्तानि षोडशप्रभृतीनि षट्^(घ) ॥ ४ ० ॥

अनुष्टुबन्तादन्यानि वसू इद्रेतिचैष्टुभात्^(ङ) ।

त्रयोविंशस्य सूक्तस्य सह षष्ठ्या तृतीयया^(च) ॥ ४ १ ॥

अस्य वामीय सूक्तस्य जगत्यः षडिमा षट्चः ।

पञ्चपादं^(क) साकं जानां^(ख) यद्वायवे^(ग) अयं स^(घ) च ॥ ४ २ ॥

सप्तार्धगर्भा^(ङ) गौरी^(च)स्य तस्यानुष्टुबुपोत्तमा^(क) ।

प्रस्तारपङ्क्तिस्तु विराड्दाचत्वारिंशृग^(ख)स्य या ॥ ४ ३ ॥

अतोऽन्यत्रैष्टुभं सर्व्वं शिष्टमत्रावगम्यताम् ।

अत्र द्विचिष्टुबन्तानि प्रथमे द्वे^(ग) अबोधि^(घ) च ॥ ४ ४ ॥

त्रिचिष्टुबन्तानि चैतानि जागतेषु प्रतव्यमौम्^(घ) ।

तं पृच्छत^(ङ) किमु श्रेष्ठ^(च) इति त्रीण्यवगम्यताम् ॥ ४ ५ ॥

अगस्त्यस्य च सूक्तेषु गायत्रं सूक्तमष्टमम्^(ग) ।

द्वितीयं जागतं सूक्तं इव^(घ) मुद्गत्य तत्तमम् ॥ ४ ६ ॥

अष्टादशं^(क) चतुर्थं^(ख) च द्वे एते जागते तयोः ।

(क) सू० १४६ । (ख) सू० १५० । (ग) सू० १५१ । (घ) सू० १५५, १५६, १५७, १५८, १६०, १६१ । (ङ) सू० १५८ । (च) सू० १६२, ऋ० १, ६ । (क) सू० १६४, ऋ० १२ । (ख) सू० १६४, ऋ० १५ । (ग) सू० १६४, ऋ० २३ । (घ) सू० १६४, ऋ० २६ । (ङ) सू० १६४, ऋ० ३६ । (च) सू० १६४, ऋ० ४१ । (क) सू० १६४, ऋ० ५१ । (ख) सू० १६४, ऋ० ४२ । (ग) सू० १४०, ऋ० १२, १३ । सू० १४१, ऋ० १२, १३ । (घ) सू० १४७, ऋ० ५, ६ । (च) सू० १४३, ऋ० १ । (ङ) १४५, ऋ० १ । (क) सू० १६२, ऋ० १ । (ख) सू० १७२ । (घ) सू० १६६, ऋ० १४, १५ । (क) सू० १८२ । (ख) सू० १६८ ।

आद्यादुद्धृत्य षष्ठ्यन्त्ये^(क) चतुर्थाच्चोत्तमं त्वचम्^(ख) ॥४७॥
 षष्ठ^(ग)मेकादश^(घ)ञ्चास्य सूक्ते आनुष्टुभे परे ।
 उभयोत्तमा^(ङ) त्रिष्टुबाद्या^(च) तु बृहती तयोः ॥४८॥
 एकादशे^(क)ऽस्य बृहती स्कन्धोग्रौवीति गम्यताम् ।
 पञ्चमस्य तु सूक्तस्य द्वितीया^(ज) हृग्विराट् स्थिता ॥४९॥
 द्वादशस्योत्तमा^(झ) त्रिष्टुप् शिष्टाः सर्वा अनुष्टुभः ।
 एका पञ्चदशे सूक्ते पञ्चमी^(ञ) बृहतीनिचृत् ॥५०॥
 त्रयोविंश^(ट)न्तु गायत्रं तस्योष्णिक् प्रथमा^(ठ) तु षट्क् ।
 अनुष्टुबर्गरूपोष्णिगथवैषा^(ड)वगम्यताम् ॥५१॥
 तृतीया पञ्चमी षष्ठी सप्तमी^(ण)ता अनुष्टुभः ।
 अनुष्टुब्बृहती चान्या^(त) गायत्रं सूक्तमुत्तरम्^(थ) ॥५२॥
 विज्ञेय उत्तमे सूक्ते दशमीप्रसृतिवचः^(द) ।
 आनुष्टुभं महापाङ्क्तो महा च बृहती परा^(ध) ।
 अवशिष्टानि सूक्तानि ^(ध)द्वैष्टुभान्यवगम्यताम् ॥१५३॥
 इति प्रथमं मण्डलम् ।

(क) सू० १८२, ऋ० ६, ८ । (ख) सू० १६८, ऋ० ८, ९, १० ।
 (ग) सू० १७० । (घ) १७५ । (ङ) सू० १७०, ऋ० ५; सू० १७५,
 ऋ० ६ । (च) सू० १७०, ऋ० १ । १७५, १ । (क) सू० १७५, ऋ० १ ।
 (ज) सू० १६९, ऋ० २ । (झ) १७६, ऋ० ६ । (ञ) सू० १६९, ऋ० ५ ।
 (ट) सू० १८७ । (ठ) सू० १८७, ऋ० १ । (ड) सू० १८७, ऋ० २ ।
 (ढ) सू० १८७, ऋ० ३, ५, ६, ७ । (ण) सू० १८७, ऋ० ११ । (त)
 सू० १८८ । (थ) सू० १९१, ऋ० १०, ११, १२ । (द) सू० १९१,
 ऋ० १६ । (ध) सू० ६६, ६७, ६९, ७१, ७२, ७३, ७४, ७७, ७८, ७९,
 ८०, ८१, ८३, ८४, ८५, ८६, ८९ ।

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

सूक्तं गृत्समदस्याथ प्रथमे^(क) जागते उभे ।
साध्वपांसी^(ख)ति चर्चा दे तृतीये चैष्टुभे सति ॥१॥
चैष्टुभानुष्टुभे तस्य चतुर्थं पञ्चमं^(ग) च यत् ।
गायत्र^(घ) माष्टमात्सर्वं तत्रैकानुष्टुबुत्तमा^(ङ) ॥२॥
ऊर्ध्वं चलारि^(च) षड्विंशादूर्ध्वं च दे^(ज) त्रयोदशात् ।
चीणि^(झ) सप्तदशादूर्ध्वमूर्ध्वं चलारि^(झ) चाष्टमात् ॥३॥
सर्वाण्येतानि सूक्तानि चैष्टुभानि त्रयोदश ।
उत्तमस्योत्तमा^(ञ)मेषामुद्धृत्य जगतीमृचम् ॥४॥
विश्वं सत्य^(ट)मिति त्रिष्टुब्बृहस्पते अती^(ठ)ति च ।
अतोऽन्यच्चागतं सूक्तं प्रागाते पित^(ड)रित्यतः ॥५॥

(क) सू० १, २ । (ख) सू० ३, ऋ० ६, ७ । (ग) सू० ४, ५ ।
(घ) सू० ६, ७, ८ । (ङ) सू० ८, ऋ० ६ । (च) सू० २६, २७, २८,
२९ । (ज) सू० १४, १५ । (झ) सू० १८, १९, २० । (ञ) सू० ८, १०,
११, १२ । (ट) सू० ४३, ऋ० ३ । (ठ) सू० २४, ऋ० १२ । (ड)
सू० २३, ऋ० १५ । (ड) सू० ३३ ।

अष्टा^(क)दि सूक्तमुद्धृत्य द्वाविंश^(ख)मतिशाकरम् ।
 अष्टिपञ्चपदान्धे^(ग) तृतीयः^(घ) षोडशाक्षरः ॥ ६ ॥
 सिनीवालि^(ङ) यासुबाज्ज^(च) र्यांगुङ्गुरि^(क)त्यनुष्टुभः ।
 त्रैष्टुभस्य तु शेषस्य चतुर्थं^(ज) पञ्चमं^(झ) च यत् ॥ ७ ॥
 जागतानि द्वितीयञ्च^(ञ) द्वितीयाञ्चर्त्त उत्तमम्^{(ट)(१)} ।
 गायत्रं नवमं^(ठ) तस्य सारस्वत्या^(ड)वनुष्टुभौ ॥ ८ ॥
 इमा ब्रह्मे^(ढ)ति बृहती योद्धृता^(ण) सातिशकरी ।
 तदसौ द्वित्रिष्टुबन्तं^(त) सूक्तं सप्तदशन्तु यत् ॥ ९ ॥
 त्रयोदशं चतुस्त्रिंशमेकत्रिंशं च षोडशम् ।
 एकविंशं त्रयोविंशं चतुर्विंशच्च सप्त तु ॥ १० ॥
 एतानि^(थ) त्रिष्टुबन्तानि गम्यतां जागतेष्वपि ॥ १० ॥
 इति द्वितीयं मण्डलम् ।

(१) पञ्चमेत्तर उत्तमे(द) इति पाठः सम्भवितुमर्हति ।

(क) सू० २२, ऋ० १ । (ख) सू० २२ । (ग) सू० २२, ऋ० ४ ।
 (घ) सू० २२, ऋ० ३ । (ङ) सू० २२, ऋ० ६ । (च) सू० २२,
 ऋ० ७ । (क) सू० २२, ऋ० ८ । (ज) सू० २३, २६ । (झ) सू०
 २४, ३७ । (ञ) सू० २१, ३४ । (ट) सू० २६ । (ठ) सू० ४१ ।
 (ड) सू० ४१, ऋ० १६, १७ । (ड) सू० ४१, ऋ० १८ । (ण) सू० ४३,
 ऋ० २ । (त) सू० १७, ऋ० ८, ९ । (थ) सू० १३, ऋ० १३; सू०
 ३४, ऋ० १५; सू० ३१, ऋ० ७; सू० १६, ऋ० ९; सू० २१, ऋ० ५;
 सू० २३, ऋ० १९; सू० २४, ऋ० १६ । (द) सू० २५, २६ ।

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

द्वितीय^(क)ञ्च तृतीय^(ख)ञ्च विश्वामित्रस्य जागते ।
नवमं^(ग) वार्हतं सूक्तं त्रिष्टुबस्योत्तमा^(घ)निष्ठत् ॥१॥
श्रौण्हि^(ङ) दे च गायत्रे^(च) वार्हतादुत्तराणि तु ।
षोडशे षडृचे सूक्ते^(ज) प्रगाथा वार्हता हृचाः ॥२॥
तुभ्यं स्तोका^(झ)ष्टतवन्तः^(झ) सप्तर्चन्तु त्रयोदशम्^(ञ) ।
ये वृक्णासः^(ट) पुरीथ्यासः^(ठ) उष्णयस्त्रे^(ड)त्यनुष्टुभः ॥३॥
त्रिष्टुबेव विराड्रूपा तुभ्यं श्रोतंतृ^(ड)गच या ।
सतोवृहत्यौ तत्र दे अजिष्ठन्ते^(ण) दश त्रिपः^(न) ॥४॥
अतोऽन्यत्त्रैष्टुभं सर्वमानिर्मथित^(थ) इत्यतः ।
अनुष्टुभादिगायत्रं^(द) वैराजं चोत्तरे^(ध) ततः ॥५॥
उत्तरं^(न) जागतं तस्य त्रिष्टुभस्तिञ्च उत्तमाः^(प) ।
गायत्रे उत्तरे सूक्ते^(फ) तयोः षडृच उत्तरे ॥६॥

(क) सू० २ । (ख) सू० ३ । (ग) सू० ६ । (घ) सू० ६, ऋ० ६ ।
(ङ) सू० १० । (च) सू० ११, १२ । (ज) सू० १६ । (झ) सू० २१, ऋ०
३ । (ञ) सू० २१, ऋ० १ । (ट) सू० १३ । (ठ) सू० ८, ऋ० ७ ।
(ड) सू० २२, ऋ० ४ । (ड) सू० ८, ऋ० ७ । (ढ) सू० २१, ऋ० ४ ।
(ण) सू० २१, ऋ० ५ । (त) सू० २३, ऋ० ३ । (थ) सू० २३ । (द)
सू० २४ । (ध) सू० २५ । (न) सू० २६ । (प) सू० २६, ऋ० ७,
८, ९ । (फ) सू० २७, २८ ।

उष्णिक्त्रिष्टुब्जगत्येष^(१) द्वितीयाप्रभृतिद्वचः^(क) ।
 अस्तीद^(ख)न्त्रैष्टुभं तस्य जगत्यौ द्वे उपोत्तमे^(ग) ॥७॥
 एकादशौ^(घ) च षष्ठी^(ङ) च तावन्त्योऽन्या अनुष्टुभः ।
 प्रथमा च चतुर्थी च दशमौ द्वादशौ^(च) च या ॥८॥
 एता अनुष्टुभः सर्वा नदीस्तोत्रस्य चोत्तमा^(छ) ।
 अतोऽन्यत्रैष्टुभं सर्वं यदिन्द्रं मति^(ज)रित्यतः ॥९॥
 अनुष्टुभ^(झ)न्तमुद्धृत्य गायत्रं सूक्त^(ञ)मष्टमम् ।
 गायत्राणि तु वै त्रीणि^(ट) त्रैष्टुभ^(ठ)न्दे ^(ड)च बार्हते ॥१०॥
 षड्^(ड)त्तराणि सूक्तानि त्रैष्टुभान्युत्तरस्य तु ।
 जगत्यः प्रथमास्तिस्त्र^(ण)स्तिस्तो गायत्र्य उत्तमाः^(त) ॥११॥
 गायत्रमुत्तमं^(थ) तस्य षष्ठ्ये^(द)का जगतीनिचत् ।
 पञ्चमी^(घ) चोत्तमे^(न) च द्वे त्रिष्टुभस्त्रैष्टुभे परे^(प) ॥१२॥
 दशमौ^(फ) तु जगत्यस्य गायत्री च त्रयोदशौ^(ब) ।

(क) सू० २८, ऋ० ३, ४, ५ । (ख) सू० २६ । (ग) सू० २६, ऋ० १४, १५ ।
 (घ) सू० २६, ऋ० ११ । (ङ) सू० २६, ऋ० ६ । (च) सू० २६, ऋ०
 १, ४, १०, १२ । (छ) सू० ३३, ऋ० १३ । (ज) सू० ३६ । (झ) सू०
 ३७, ऋ० ११ । (ञ) सू० ३७ । (ट) सू० ४०, ४१, ४२ । (ठ) सू० ४३ ।
 (ड) सू० ४४, ४५ । (ड) सू० ४६, ४७, ४८, ४९, ५०, ५१ । (ण) सू०
 ५१, ऋ० १, २, ३ । (त) सू० ५१, ऋ० १०, ११, १२ । (थ) सू० ५२ ।
 (द) सू० ५२, ऋ० ६ । (ध) सू० ५२, ऋ० ५ । (न) सू० ५२, ऋ०
 ७, ८ । (प) सू० ५३ । (फ) सू० ५३, ऋ० १० । (ब) सू० ५३,
 ऋ० १३ ।

(१) एवेति पाठो भवितुमर्हति ।

अनुष्टुभस्तु विंशो च द्वाविंशो द्वादशी^(क) च या ॥१३॥

अष्टादशी^(ख) वृहत्स्य जगत्वेव तु षोडशी^(ग) ।

इमं मह उपक्रम्य त्रैष्टुभान्युत्तराणि षट्^(घ) ॥१४॥

तेषां षष्ठे चतसस्तु मैत्रे गायत्र्य उत्तमाः^(ङ) ।

जागत^(च) त्रैष्टुभे^(छ) सूक्ते सप्तर्चं द्वे उपोत्तमे ।

गायत्रमुत्तमं^(ज) तस्य त्रिष्टुभस्तिस्त्र^(झ) आदितः ॥१५॥

इति द्वितीयं मण्डलम् ।

(क) सू० ५३, ऋ० १२, २०, २२ । (ख) सू० ५३, ऋ० १८ ।

(ग) सू० ५३, ऋ० १६ । (घ) सू० ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९ । (ङ)

सू० ५९, ऋ० ६, ७, ८, ९ । (च) सू० ६० । (छ) सू० ६१ । (ज)

सू० ६२ । (झ) सू० ६२, ऋ० १, २, ३ ।

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

प्रथमा^(क) त्रेष्टुभेख्यष्टिर्वाग्मदेवस्य षट्पदा ।
 द्वितीया^(ख) तिजगत्यस्य तृतीया^(ग)स्यां निचृद्धृतिः ॥१॥
 सप्तमस्य तु सूक्तस्य प्रथमा^(घ) जगतीनिचृत् ।
 अनुष्टुभः पराः पञ्च प्राक्^(ङ) सप्तस्य यदि^(च)त्यतः ॥२॥
 गायत्रे दशमे सूक्ते भुरिजः पदपङ्क्तयः^(छ) ।
 उष्णिहो वा विराजस्ताः^(ज) पञ्चम्या^(झ)सामनुष्टुपा ॥३॥
 य इमे च महापूर्वा पदपङ्क्तिर्निगद्यते ।
 अग्निर्होते^(ञ)ति गायत्रं नवमं चाष्टमं^(ट) च यत् ॥४॥
 अयं चक्र^(ठ)मध श्वेतं^(ड) शक्रय्यावस्य ते उभे ।
 गायत्राणि तु वै त्रौणि^(ड) न किरिन्द्रेति तत्र तु ॥५॥
 वामं वामन्ते^(ण) क इम^(त)मेतद्वे^(थ)दित्यनुष्टुभः ।
 चतुर्थस्थानुवाकस्य जागतं सूक्तमुत्तमम्^(द) ॥६॥

(क) सू० १, ऋ० १ । (ख) सू० १, ऋ० २ । (ग) सू० १, ऋ० २ ।
 (घ) सू० ७, ऋ० १ । (ङ) सू० ७, ऋ० २, ३, ४, ५, ६ । (च) सू० ७,
 ऋ० ७ । (छ) सू० १०, ऋ० १, २, ३ । (ज) सू० १० ऋ० ४, ६, ७, ८ ।
 (झ) सू० १०, ऋ० ५ । (ञ) सू० १५ । (ट) सू० ८, ९ । (ठ) सू०
 १७, ऋ० १४ । (ड) सू० २७, ऋ० ५ । (ढ) सू० ३०, ३१, ३२ । (ण)
 सू० ३०, ऋ० २४ । (त) सू० २४, ऋ० १० । (थ) सू० ३० ऋ० ८ ।
 (द) सू० ४५ ।

चतुर्थस्योत्तमा^(क)मेकामृचमुद्धृत्य चोभयोः ।

प्रथमा^(ख) मृचमुद्धृत्य अष्टमञ्चापि जागतम् ॥७॥

अनुष्टुप्प्रमस्यान्या^(ग) चतस्रोऽन्या^(घ)श्च पञ्चमे ।

पञ्चमस्यानुवाकस्य मध्ये गायत्रयोर्द्वयोः^(ङ) ॥८॥

द्वितीयञ्च^(च) तृतीयञ्च^(छ) सूक्ते आनुष्टुभे उभे ।

गायत्रं सप्तमं^(ज) सूक्तं जागते नवमाष्टमे^(झ) ॥९॥

नवमस्य तु ये ते त्रिरित्यन्या^(ञ) मृचं विना ।

जगत्येवोत्तमस्यान्या^(ट)दशमी^(ठ) पञ्चमस्य तु ॥१०॥

एकादशस्य गायत्रस्तृचोऽन्यो^(ड)दशमस्य च ।

द्वादशे तु द्वितीया च तृतीया चोत्तमा^(ड) च या ।

अनुष्टुभे त्रिष्टुभस्ताः पुरजणिक् च पञ्चमी^(ण) ॥११॥

इति चतुर्थं मण्डलम् ।

- (क) सू० ३६, ऋ० ८; सू० ४५, ऋ० ७ । (ख) सू० ४०, ऋ० १ ।
 (ग) सू० ३८, ऋ० ६ । (घ) सू० ३७, ऋ० ५, ६, ७, ८ । (ङ) सू०
 ४६, ४८ । (च) सू० ४७ । (छ) सू० ४८ । (ज) सू० ५२ । (झ)
 सू० ५३, ५४ । (ञ) सू० ५४, ऋ० ६ । (ट) सू० ५८, ऋ० ११ ।
 (ठ) सू० ५०, ऋ० १० । (ड) सू० ५५, ऋ० ८, ९, १०; सू० ५६,
 ऋ० ५, ६, ७ । (ण) सू० ५७, ऋ० २, ३, ८ । (ण) सू० ५७, ऋ० ५ ।

अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

आनुष्टुभानां सूक्तानां पङ्क्तिरन्या^(क)त्रिमण्डले ।
 उरोष्ट^(ख) इन्द्र^(ग)कूष्ठो^(घ)ऽच्छ^(ङ)बलित्या द्वे^(च)यदद्य^(झ) च ॥१॥
 विदा^(ज)आचिकिताने^(झ)ति सूक्तान्येतान्यपास्य तु ।
 अत्रीणां पञ्चमं^(ञ) सूक्तं गायत्रं पाङ्क्तमुत्तरं^(ट) ॥२॥
 आनुष्टुभं सप्तमं^(ठ)न्तु जागतं सूक्तमष्टमं^(ड) ।
 नवमं दशमं^(ड)श्लेषां सूक्ते आनुष्टुभे तयोः ॥३॥
 पूर्वस्य पञ्चमौ^(ण)पङ्क्तिश्चतुर्थी^(त) चरमस्य च ।
 अतोऽन्यत्त्रैष्टुभं सर्वमाप्रवेधस^(थ)इत्यतः ॥४॥
 उद्धृत्योपोत्तमे सूक्ते गायत्रेऽर्चन्त इत्युभे^(द) ।
 शकरोच्च चतुर्विंशीं जनस्ये^(ध)ति च जागतं ॥५॥
 अष्टौ पराणि सूक्तानि^(न) ज्ञेयान्यानुष्टुभान्यतः ।
 चतुर्थेऽन्या^(प)विराड्रूपा आद्ये^(फ)गायत्रौ लिह ॥६॥

(क) सू० ७, १६, १७, १८, २०, २१, २२, २३, ३६ ।
 (ख) सू० ३८ । (ग) सू० ३१ । (घ) सू० ७४ । (ङ) सू० २५ ।
 (च) सू० ६७, ८४ । (झ) सू० ७३ । (ज) सू० ४५ । (झ) सू० ६६ ।
 (ञ) सू० ५ । (ट) सू० ६ । (ठ) सू० ७ । (ड) सू० ८ । (ढ) सू०
 ९, १० । (ण) सू० ९, ऋ० ५ । (त) सू० १०, ऋ० ४ । (थ) सू०
 १५ । (द) सू० १३, १४ । (ध) सू० ११ । (न) सू० १६, १७, १८,
 १९, २०, २१, २२, २३ । (प) सू० १९, ऋ० ५ । (फ) सू० १९,
 ऋ० १, २ ।

द्वैपदा^(क)नुष्टुभे^(ख) च द्वे गायत्रं तत उत्तरं^(ग) ।
 त्रैष्टुभा^(घ)नुष्टुभौ^(ङ)सूक्ते परे पूर्वापरौ ढसौ ॥७॥
 अनुष्टुब्^(च)द्वे च गायत्र्यौ^(झ) उत्तरस्योत्तरसृष्टः ।
 त्रिष्टुवेका^(ज)जगत्येका^(झ)त्रिष्टुवेका^(ञ)दितस्तृचः॥८॥
 त्रैष्टुभान्येव^(ट) पञ्चोर्ध्वं परन्तेभ्यस्तु जागतं^(ठ) ।
 एतत्तु त्रिष्टुबन्त^(ड)ञ्च यस्त^(ढ)अनुष्टुभं परं ॥९॥
 स आगमत्त्रैष्टुभे द्वे^(ण) द्वे^(त) एवानुष्टुभे उरोः ।
 स आगमदिति तस्य ढतीया^(थ) जगती स्यता ॥१०॥
 उत्तराणि तु सूक्तानि^(द) चत्वारि त्रैष्टुभान्यतः ।
 तेषामेकातिजगती द्वितीयस्यास्ति षोडशौ^(ध) ॥११॥
 प्रथमस्य नवर्चस्य प्रथमा^(न)स्तिस्र उष्णिहः ।
 अभि न इले^(प)तिचिन्नु^(फ)प्रैष स्तोमो^(ब)दृढद्वयः^(भ) ॥१२॥
 एता एतेषु शक्यर्था यं वै^(म)यत्ने^(य)त्यनुष्टुभे ।

(क) सू० २४ । (ख) सू० २५ । (ग) सू० २६ । (घ) सू० २७,
 ऋ० १, २, ३ । (ङ) सू० २७ ऋ० ४, ५, ६ । (च) सू० २८, ऋ० ४ ।
 (झ) सू० २८, ऋ० ५, ६ । (ज) सू० २८, ऋ० १ । (झ) सू० २८,
 ऋ० २ । (ञ) सू० २८, ऋ० ३ । (ट) सू० २९, ३०, ३१, ३२, ३३ ।
 (ठ) सू० ३४ । (ड) सू० ३४, ऋ० ९ । (ढ) सू० ३५ । (ण) सू० ३६,
 ३७ । (त) सू० ३८, ३९ । (थ) सू० ३६, ऋ० ३ । (द) सू० ४०,
 ४१, ४२, ४३ । (ध) सू० ४१, ऋ० १६ । (न) सू० ४०, ऋ० १, २, ३ ।
 (प) सू० ४१, ऋ० १९ । (फ) सू० ४१, ऋ० १७ । (ब) सू० ४२, ऋ०
 १६ । (भ) सू० ४३, ऋ० १५ । (म) सू० ४०, ऋ० ९ । (य) सू० ४०,
 ऋ० ५ ।

जागत^(क)त्रैष्टुभा^(ख)न्येव व्यत्यस्तात्पुत्तराणि षट् ॥१३॥
 तत्राद्यं द्वित्रिष्टुब^(ग)न्तं सूक्तं तं प्रत्नयेत्यदः ।
 त्रिष्टुबन्त्या^(घ) द्वितीयस्याप्यत्र साकं द्वितीयया^(ङ) ॥१४॥
 विश्व^(च) आनुष्टुभं सूक्तं तेभ्यः पञ्चर्चमुत्तरं^(ज) ।
 आद्या^(झ)श्चतस्रो गायत्यः उत्तरस्योष्णिहश्च षट्^(झ) ॥१५॥
 त्रिष्टुभस्तु जगत्यो वा तिस्र^(ञ)श्चान्ये^(ट) अनुष्टुभौ ।
 उद्धृत्य षोडशीं पङ्क्तिं षष्ठी^(ठ)मानुष्टुभं परं ॥१६॥
 को वेदसूक्ते गायत्र्या चाष्टमी द्वादशी^(ड) च या ।
 द्वितीया^(ढ)नुष्टुबेवास्य द्वितीया^(ण) हृत्तनीनिष्टत् ॥१७॥
 पञ्चमीपञ्चदश्यादी^(त)प्रगाथौ काकुभौ हृचौ ।
 ककुभः प्रथमा यास्य दशम्येकादशी^(थ) च या ॥१८॥
 श्रिष्टाः सतोहृत्तयोऽन्या^(द)श्चतुर्थ्याः^(ध) पुरउष्णिहः ।
 चतुर्थस्थानुवाकस्य जागते द्वे उपोत्तमे^(न) ॥१९॥
 उपान्या^(प) प्रथमे त्रिष्टुबुत्तमा तुत्तरे^(फ)तयोः ।

(क) सू० ४४, ४६, ४८ । (ख) सू० ४५, ४७, ४९ । (ग) सू० ४४,
 ऋ० १४, १५ । (घ) सू० ४६, ऋ० ८ । (ङ) सू० ४६, ऋ० २ । (च)
 सू० ५० । (झ) सू० ५०, ऋ० ५ । (ज) सू० ५१, ऋ० १, २, ३, ४ ।
 (झ) सू० ५१, ऋ० ५, ६, ७, ८, ९, १० । (ञ) सू० ५१, ऋ० ११,
 १२, १३ । (ट) सू० ५१, ऋ० १४, १५ । (ठ) सू० ५२, ऋ० ६, १६ ।
 (ड) सू० ५३, ऋ० ८, १२ । (ढ) सू० ५३, ऋ० ३ । (ण) सू० ५३, ऋ० २ ।
 (त) सू० ५३, ऋ० ५, ६, १५, १६ । (थ) सू० ५३, ऋ० १, १०, ११ ।
 (द) सू० ५३, ऋ० ७, ८, १३, १४ । (ध) सू० ५३, ऋ० ४ । (न) सू० ५४,
 ५५ । (प) सू० ५४, ऋ० १४ । (फ) सू० ५५, ऋ० १० ।

धृत्तमं^(क) बार्हतं त्वस्य प्रगाथौ बार्हतौ वृचौ ॥२०॥
 द्वितीयाप्रभृतिः^(ख)पूर्वः षष्ठीप्रभृति^(ग)दत्तरः ।
 उत्तराणि तु चत्वारि^(घ)व्यत्यस्तानि यथैव षट् ॥२१॥
 द्वित्रिष्टुबन्तं^(ङ) तत्राद्यं द्विजगत्य^(च)न्तमुत्तमम् ।
 यदुत्तरं^(ज) मध्यमयोस्तत्रापि त्रिष्टुबुत्तमा ॥२२॥
 सूक्तं केष्टे^(झ)ति गायत्रमनुष्टुप्स्य पञ्चमी^(झ) ।
 एका सतोष्टहृत्यस्य नवमी^(ञ)त्रैष्टुभं परम्^(ट) ॥२३॥
 ऋतस्य^(ठ) जागतं सूक्तं चत्वार्या^(ड)नुष्टुभान्यथ ।
 गायत्रं^(ड) त्रैष्टुभं^(ण) च द्वे गायत्रे^(त) चैक^(थ)मौष्णिकम् ॥२४॥
 आनुष्टुभे^(द)च पाङ्क्तं^(ध) च त्रैष्टुभे चोत्तरे^(न) ततः ।
 ऋक्^(प)मानुष्टुभं तस्य प्रथमा^(फ)स्तिस्र उष्णिकः ॥२५॥
 अत्रिर्यदा^(ब)मिति त्रिष्टुबुषा तत्र प्रतीयताम् ।
 सप्तोत्तराणि सूक्तानि पाङ्क्तं^(भ) त्रैष्टुभं^(म)जागते^(ष) ॥२६॥

(क) सू० ५६ । (ख) सू० ५६, ऋ० २, ३ । (ग) सू० ऋ० ५६, ६, ७ । (घ) सू० ५७, ५८, ५९, ६० । (ङ) सू० ५७, ऋ० ७, ८ । (च) सू० ६०, ऋ० ७, ८ । (ज) सू० ५९, ऋ० ८ । (झ) सू० ६१ । (ञ) सू० ६१, ऋ० ९ । (ट) सू० ६२ । (ठ) सू० ६३ । (ड) सू० ६४, ६५, ६६, ६७ । (ड) सू० ६८ । (ण) सू० ६९ । (त) सू० ७०, ७१ । (थ) सू० ७२ । (द) सू० ७३, ७४ । (ध) सू० ७५ । (न) सू० ७६, ७७ । (प) सू० ७८ । (फ) सू० ७८, ऋ० १, २, ३ । (ब) सू० ७८, ऋ० ४ । (भ) सू० ७९ । (म) सू० ८० । (य) सू० ८१ ।

गायत्रं^(क) त्रैष्टुभे^(ख) च द्वे मध्ये चानुष्टुभं^(ग) तयोः ।
 जागतोऽच्छावदेत्यस्मिन्विष्टचा^(घ) निति यस्तृचः ॥२७॥
 तत्सवितुर्वृषीमहे^(ङ) यत्पर्जन्ये^(च) त्यनुष्टुभौ ।
 उपोत्तमस्य सूक्तस्य विराट्पूर्वां लृगुत्तमा^(ज) ॥२८॥
 श्रिष्टा अनुष्टुभः सर्वा अतिजागतसुत्तमम्^(झ) ।
 इति पञ्चमं मण्डलम् ।

(क) सू० ८२ । (ख) सू० ८३, ८५ । (ग) सू० ८४ । (घ) सू०
 ८३, ऋ० २, ३, ४ । (ङ) सू० ८२, ऋ० १ । (च) सू० ८३, ऋ० ६ ।
 (ज) सू० ८६, ऋ० ६ । (झ) सू० ८७ ।

अथ षष्ठं मण्डलम् ।

चैष्टुभेष्वष्टमं सूक्तं भरदाजस्य जागतम् ।
 अदभ्येभिस्त्वावे^(क) त्येतामृचमुद्धृत्य त्वत्तमाम् ॥१॥
 सप्तमं^(ख) द्विजगत्यन्तं त्वं शतानीति शक्ररौ^(ग) ।
 चतुर्दशं द्वितीयञ्च सूक्ते आनुष्टुभे उभे ॥२॥
 अच्छानो^(घ) ऽभिप्रयांषी^(ङ) ति शक्रयावेव ते उभे ।
 जगत्यौ^(च) शक्ररौ निष्टृञ्जगत्या^(छ) वतिशक्ररौ^(ज) ॥३॥
 एतौ पञ्चदशस्य द्वौ जागतस्यादितस्तृचः ।
 अनुष्टुप्सप्तदश^(झ) स्य वृहत्यष्टादशौ^(ञ) निष्टृत् ॥४॥
 षट्चत्वारिंश^(ट) थ त्रिष्टुप् गायत्रे सति षोडशे ।
 सप्तविंशुत्तमे च द्वे तिस्र एता अनुष्टुभः^(ड) ॥५॥
 ऋगाद्या वर्धमाना^(ढ) स्य षष्ठी चापि प्रतीयताम् ।
 एका सप्तदशस्यान्धा^(ण) द्विपदा दशमस्य^(त) च ॥६॥

(क) सू० ८, ऋ० ७ । (ख) सू० ७, ऋ० ६, ७ । (ग) सू० २, ऋ०
 ११ । (घ) सू० १४, ऋ० ६ । (ङ) सू० १५, ऋ० १५ । (च) सू०
 १५, ऋ० १, २ । (छ) सू० १५, ऋ० ३ । (ज) सू० १५, ऋ० ६ ।
 (झ) सू० १५, ऋ० १७ । (ञ) सू० १५, ऋ० १८ । (ट) सू० १६,
 ऋ० ४६ । (ठ) सू० १६, ऋ० २७, ४७, ४८ । (ड) सू० १६, ऋ०
 १, ६ । (ढ) सू० १७, ऋ० १५ । (ण) सू० १०, ऋ० ७ ।

द्यौर्न सूक्तं गता या तृन्विपिप्रो^(क)रिति सा विराट् ।
 आ गाव इति सूक्तस्य द्वितीयाप्रभृतिद्वयः ॥७॥
 जागत^(ख)स्त्रैष्टुभस्यास्य तथैवानुष्टुबुत्तमा^(ग) ।
 आनुष्टुभं^(घ) वृहत्यन्तं^(ङ) प्रत्यस्मा इति सूक्ततः ॥८॥
 यस्यौ^(च)ष्णिहं परं यत्तु तस्यादौ षडनुष्टुभः^(छ) ।
 विराज^(ज)स्वत्तरास्त्रिस्त्रसासां मध्ये वा विराट्^(झ) ॥९॥
 य आनयदिति त्वस्मिन् गायत्रेऽनुष्टुबुत्तमा^(ञ) ।
 पुरुतम^(ट)मिति तेषा तत्रैवातिनिच्छन्मता ॥१०॥
 त्वामिद्धिसूक्ते प्रागाथे प्रगाथा बार्हता^(ठ)दृचाः ।
 स्वादुष्किलेति सूक्तस्य जगतौ सप्तविंश^(ड)थ ॥११॥
 चतुर्विंशौ^(ढ) तु गायत्री चयोर्विंशौ^(ण)त्यनुष्टुबुक् ।
 जनविंशौ^(त) वृहत्यस्य गायत्र्या द्विपदोत्तरा^(थ) ॥१२॥
 स्तुषे जनमिति तस्य शक्यैकोत्तमा^(द) निच्छत् ।
 आदितः ष्त्रिंशसूक्तस्य प्रगाथौ बार्हतौ^(ध) दृचौ ॥१३॥

(क) सू० २०, ऋ० ७ । (ख) सू० २८, ऋ० १, २, ३ । (ग) सू०
 २८, ऋ० ८ । (घ) सू० ४२, ऋ० १, २, ३ । (ङ) सू० ४२, ऋ० ४ ।
 (च) सू० ४३ । (छ) सू० ४४, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (ज) सू०
 ४४, ऋ० ७, ८, ९ । (झ) सू० ४४ ऋ० ८ । (ञ) सू० ४५, ऋ० ३३ ।
 (ट) सू० ४५, ऋ० ३९ । (ठ) सू० ४६, ऋ० ६, ७ । (ड) सू० ४७,
 ऋ० २७ । (ढ) सू० ४७, ऋ० २४ । (ण) सू० ४७, ऋ० २३ । (त)
 सू० ४७, ऋ० १९ । (थ) सू० ४७, ऋ० २५ । (द) सू० ४९, ऋ०
 १५ । (ध) सू० ४८, ऋ० १, २ ।

वृहती^(क) जगती^(ख) त्रिष्टु^(ग)जगती^(घ) चोत्तरा षडः ।
 उत्तरौ च प्रगाथौ द्वौ वृषौ बार्हत^(ङ)काकुभौ^(च) ॥१४॥
 अष्टादशीत्रयोदशोरन्तरा^(झ)पुरउष्णिहः ।
 वृहत्या^(ञ)तिजगत्यौ^(झ) च प्रगाथस्यैव काकुभः^(झ) ॥१५॥
 द्वे वृहत्याौ^(ट) त्रिष्टुबे^(ड)कानुष्टुब^(ड)स्योत्तरा षडः ।
 महासतोवृहत्याौ^(ड) च महा च वृहतीदयम्^(ण) ॥१६॥
 जगती^(त)त्रिष्टुबि^(थ)त्याभ्यां शब्दाभ्यामत्र त्वच्यते ।
 पञ्चमस्थानुवाकस्य दशमस्तत्र औष्णिहः^(द) ॥१७॥
 तृतीयस्य तु गायत्र्यो विश्वेदेवाम ए^(ध)ति षट् ।
 गायत्रं^(न) पञ्च सूक्तानि चतुर्थप्रभृतीन्यथ ॥१८॥
 विश्वेदेवाममा^(प)जाश्वो जगत्यावेव^(फ) ते उभे ।
 आ ते स्वस्ति^(ब)मपि पन्यां^(भ) यां पूष^(म)न्नित्यनुष्टुभः ॥१९॥

(क) सू० ४८, ऋ० १ । (ख) सू० ४८, ऋ० ३ । (ग) सू० ४८,
 ऋ० ५ । (घ) सू० ४८, ऋ० ६ । (ङ) सू० ४८, ऋ० १० । (च) सू०
 ४८, ऋ० ११ । (झ) सू० ४८, ऋ० १३, १८ । (ञ) सू० ४८, ऋ० १४ ।
 (ट) सू० ४८, ऋ० १५ । (ठ) सू० ४८, ऋ० १६ । (ड) सू० ४८,
 ऋ० १६, २० । (ड) सू० ४८, ऋ० २१ । (ड) सू० ४८, ऋ० २२ ।
 (ट) सू० ४८, ऋ० ६, ८ । (ण) सू० ४८, ऋ० ७, २१ । (त) सू०
 ४९, ऋ० १५ । (थ) सू० ४९, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०,
 ११, १२, १३, १४ । (द) सू० ५१, ऋ० १३, १४, १५ । (ध) सू०
 ५२, ऋ० ७, ८, ९, १०, ११, १२, । (न) सू० ५३, ५४, ५५, ५६, ५७ ।
 (प) सू० ५२, ऋ० १४ । (फ) सू० ५८, ऋ० २ । (ब) सू० ५६, ऋ०
 ६ । (भ) सू० ५१, ऋ० १६ । (म) सू० ५३, ऋ० ८ ।

बार्हतं दशमं^(क) तस्य चतस्रोऽन्या अनुष्टुभः^(ख) ।
 त्रिष्टु^(ग)ष्वृहृत्य^(घ)नुष्टुप्^(ङ) च परस्य त्वच उत्तमः ॥२०॥
 गायत्रस्य सतोऽन्यास्तु त्रिष्टुभस्त्रिस्त^(च) आदितः ।
 गायत्रमुत्तमं^(छ) सूक्तं त्रिष्टुभ^(ज)स्योत्तमा निचृत् ॥२१॥
 जगत्यः प्रथमास्त्रिस्त^(झ)स्तथा चान्या त्रयोदशौ^(ञ) ।
 षष्ठस्य त्वनुवाकस्य पञ्च त्रिष्टुभ^(ट) उत्तमाः^(ड) ॥२२॥
 उद्धृत्याहिरिवे^(ण)त्येकामृषौ च द्वे उपोत्तमे ।
 सप्तमस्य तु सूक्तस्य जगत्यौ द्वे उपोत्तमे^(ढ) ॥२३॥
 नवमं^(ढ) जागतं सूक्तं दशमे^(ण)चादितस्तृचः ।
 उत्तमस्य जगत्यौ तु षष्ठी^(त) च दशमी^(थ) च या ॥२४॥
 एका सप्तदशी^(द) पङ्क्तिः संवाग्रते^(ध)ति शक्ररौ ।

इति षष्ठं मण्डलम् ॥

(१) अनुष्टुभ इति ऋ-पुस्तके पठ्यते ।

(क) सू० ५६ । (ख) सू० ५६, ऋ० ७, ८, ९, १० । (ग) सू० ६०,
 ऋ० १३ । (घ) सू० ६०, ऋ० १४ । (ङ) सू० ६०, ऋ० १५ ।
 (च) सू० ६०, ऋ० १, २, ३ । (छ) सू० ६१ । (ज) सू० ६१, ऋ०
 १४ । (झ) सू० ६१, ऋ० १, २, ३ । (ञ) सू० ६१, ऋ० १३ । (ट)
 सू० ६३, ६४, ६५, ६६, ६७ । (ठ) सू० ७५, ऋ० १४, १५, १६ । (ड)
 सू० ६८, ऋ० १०, ११ । (ड) सू० ७० । (ण) सू० ७१, ऋ० १, २, ३ ।
 (ढ) सू० ७५, ऋ० ६ । (थ) सू० ७५, ऋ० १० । (द) सू० ७५, ऋ०
 १७ । (ध) सू० ६३, ऋ० १० ।

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

षेष्टुभे तु वसिष्ठस्य विराजोऽष्टादशा^(क)दितः ।
 प्रथमस्थानुवाकस्य द्वेपदं सूक्तमुत्तमम्^(ख) ॥१॥
 चतुर्दशं वृहत्यादि^(ग) तस्माद्गायत्रमुत्तरम्^(घ) ।
 प्रगाथं वार्चतं सूक्तं द्वादशर्षमुपोत्तमम्^(ङ) ॥२॥
 द्वितीयस्थानुवाकस्य तेषु तेषामुपोत्तमम्^(च) ।
 प्रगाथमेषामुद्धृत्य द्वितीया द्विपदामृचम्^(छ) ॥३॥
 वैराजं पञ्चमं^(ज) सूक्तं त्रिष्टुबस्योत्तमा^(झ) निष्टत् ।
 गायत्रं^(ञ) त्रिविराडुन्नं^(ट) द्वादशर्षं चतुर्दशम् ॥४॥
 तृतीयस्थानुवाकस्य चतस्रोऽ^(ठ)न्या अनुष्टुभः ।
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य गायत्री प्रथमा^(ड) पुनः ॥५॥
 उपरिष्ठाद्बृहत्यास्तु तिस्रो^(ण) मध्यगता षष्ठः ।
 आदावाद्यस्य सूक्तस्य द्विपदा एकविंशतिः^(त) ॥६॥

(क) सू० १, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३,
 १४, १५, १६, १७, १८ । (ख) सू० १७ । (ग) सू० १४, ऋ० १ ।
 (घ) सू० १५ । (ङ) सू० १६ । (च) सू० ३२ । (छ) सू० ३२, ऋ०
 ३ । (ज) सू० २२ । (झ) सू० २२, ऋ० ९ । (ञ) सू० ३१ । (ट)
 सू० ३१, ऋ० १०, ११, १२ । (ठ) सू० ५५, ऋ० ५, ६, ७, ८, । (ड)
 सू० ५५, ऋ० १ । (ण) सू० ५५, ऋ० २, ३, ४ । (त) सू० ३४, ऋ० १, २,
 ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १५, १६, १७, १८, १९, २०, २१ ।

अष्टमस्य जगत्याद्या^(क) सूक्तस्यैकादशस्य^(ख) च ।
 चथोदग्रं जागतं तु सूक्तं सप्तदशं^(ग) च यत् ॥७॥
 तयोः पूर्वं^(घ) त्रिष्टुबन्तं शक्यन्तमथोत्तरम्^(ङ) ।
 चतुर्थस्यानुवाकस्य प्रगाथा बार्हता^(च)दृषाः ॥८॥
 सूक्तस्यानुष्टुबन्तस्य^(छ) चतुर्थस्यादितस्तु यः ।
 मारुतस्त्वत्र गायत्रस्तृचः सान्तपना^(ज) इति ॥९॥
 एकादशा^(झ)दौ सूक्तस्य द्विपदाः प्रथमस्य तु ।
 एकादशस्य तिस्रो^(ञ)ऽन्या गायत्र्यो नव^(ट)चादितः ॥१०॥
 प्रगाथा बार्हताः शेषाः^(ड) पुरउष्णिक्तु षोडशी^(ढ) ।
 चथोदग्रं^(ढ) तु वैराजमृचाबुद्धृत्य त्रत्तमे^(ण) ॥११॥
 पञ्चमस्यानुवाकस्य गायत्रं सूक्तमुत्तमम्^(त) ।
 एकादशे^(थ) चतुर्थे^(द) च प्रगाथा बार्हतास्तृचाः ॥१२॥
 ऐन्द्रावरुणे द्वे सूक्ते^(ध) दशर्चे जागते उभे ।

(क) सू० ४१, ऋ० १ । (ख) सू० ४४, ऋ० १ । (ग) सू० ५० ।
 (घ) सू० ४६ । (ङ) सू० ५०, ऋ० ४ । (च) सू० ५६, ऋ० ३, ५ ।
 (छ) सू० ५६, ऋ० १२ । (ज) सू० ५६, ऋ० ६, १०, ११ । (झ) सू०
 ५६, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११ । (ञ) सू० ६६, ऋ०
 १७, १८, १९ । (ट) सू० ६६, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ ।
 (ठ) सू० ६६, ऋ० १०, ११, १२, १३, १४, १५ । (ड) सू० ६६, ऋ० १६ ।
 (ढ) सू० ६८, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ण) सू० ६८, ऋ० ८, ९ ।
 (त) सू० ८६ । (थ) सू० ८१, ऋ० १, ३, ५ । (द) सू० ७४, ऋ० १,
 ३, ५ । (ध) सू० ८२, ८३ ।

उत्तमस्य तु सूक्तस्य दशमी निष्टदुत्तमा^(क) ॥१३॥

षष्ठस्य त्वनुवाकस्य प्रगाथो बार्हतो^(ख) हृषः ।

एका^(ग) प्रस्तारपङ्क्तिश्च सप्तमस्यादितस्तृषः ॥१४॥

गायत्र्य उत्तरास्त्रिस्त्रः^(घ) पार्जन्यं च त्रयोदशम्^(ङ) ।

पञ्चमं^(च) सोत्तमामेका^(छ) मुद्गत्यर्चमनुष्टुभम् ॥१५॥

उत्तमस्योत्तमा^(ज) नुष्टुजगत्यष्टादशौ^(झ) निष्टत् ।

एकविंशौ त्रयोविंशौ^(ञ) तथोभे सप्त^(ट) चादितः ॥१६॥

उपोत्तमा तु सूक्तस्य प्रथमैका^(ठ) स्वनुष्टुष्टक् ॥

इति सप्तमं मण्डलम् ॥

(क) सू० ८६, ऋ० ५ । (ख) सू० ८६, ऋ० १, २ । (ग) सू० ८६, ऋ० ३ । (घ) सू० ८६, ऋ० ४, ५, ६ । (ङ) सू० १०२ । (च) सू० ८४ । (छ) सू० ८४, ऋ० १२ । (ज) सू० १०४, ऋ० ३४ । (झ) सू० १०४, ऋ० १८ । (ञ) सू० १०४, ऋ० २१, २३ । (ट) सू० १०४, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ठ) सू० १०३, ऋ० १ ।

अथाष्टमं मण्डलम् ।

प्रथमस्यानुवाकस्य गायत्रे मण्डलेऽष्टमे ।

द्वित्रिष्टुबन्तं^(क) प्रथमं द्विप्रगाथादि^(ख) बार्हताम् ॥१॥

द्वितीये^(ग) च चतुर्थे^(घ) च प्रगाथा बार्हता वृचाः ।

द्वितीयस्य बृहत्यान्धा^(ङ) गायत्र्यौ द्वे उपोत्तमे^(च) ॥२॥

पुरउष्णिक् चतुर्थस्य सूक्तस्यैकोत्तमा^(झ) निचृत् ।

पञ्चमस्य तु सूक्तस्य बृहत्या द्वे उपोत्तमे^(ञ) ॥३॥

यं मे दुः^(झ)खादवः सोमा^(ञ) माकिरेने^(ट) त्वनुष्टुभः ।

द्वितीयञ्च^(ठ) चतुर्थञ्च^(ड) सूक्ते आनुष्टुभे उभे ॥४॥

द्वितीयस्यानुवाकस्य तत्र काश्चिद्वृचोऽन्यथा ।

चतुर्थं सुक्ते प्रथमा^(ढ) षष्ठी^(ण) पञ्चदशी^(न) च या ॥५॥

चतुर्दशी^(थ) चतुर्थी^(द) च बृहत्याः पञ्चमी^(ध) ककुप् ।

त्रिष्टु^(न) व्विराड्^(प) जगत्ये^(फ) व दशमीप्रभृतिस्तृचः ॥६॥

(क) सू० १, ऋ० ३३, ३४ । (ख) सू० १, ऋ० १, २ । (ग) सू० १
 ऋ० ३ । (घ) सू० १, ऋ० ४ । (ङ) सू० ३, ऋ० २४ । (च) सू० ३
 ऋ० २२, २३ । (झ) सू० ४, ऋ० २१ । (ञ) सू० ५, ऋ० ३७, ३८ ।
 (झ) सू० ३, ऋ० २१ । (ज) सू० २, ऋ० २८ । (ट) सू० ५, ऋ०
 ३६ । (ठ) सू० ८ । (ड) सू० ६, ऋ० १ । (ढ) सू० ६ । (ण) सू०
 ६, ऋ० ५ । (थ) सू० ६, ऋ० १५ । (द) सू० ६, ऋ० १४ । (ध) सू०
 ६, ४ । (न) सू० ६, ऋ० ५ । (न) सू० ६, ऋ० १० । (प) सू० ६,
 ऋ० ११ । (फ) सू० ६, ऋ० १२ ।

शायत्रौ परिशिष्टानां द्वितीयान्धौ^(क) हृचावुभौ ।

पञ्चमस्य^(ख) वृहत्याभ्यां मध्येज्योति^(ग) रनुष्टुबृक्^(घ) ॥७॥

आस्तारपङ्क्ति^(ङ) बार्हतः^(च) प्रगाथश्चैवमृग्विधिः ।

षष्ठस्य ढत्तमा^(ज) त्रिष्टुप्प्रतिष्ठा प्रथमा^(झ) निचृत् ॥८॥

द्वितीया^(झ) वर्धमाना तु सूक्तमुत्तर^(ञ) मौष्णिहम् ।

प्रथमञ्च^(ट) तृतीयञ्च^(ठ) षष्ठ^(ड)ञ्चौष्णिहमेव हि ॥९॥

तृतीयस्थानुवाकस्य प्रगाथे काकुभे उभे ।

उत्तमोपोत्तमे^(ड) सूक्ते तत्र काश्चिदृचोऽन्यथा ॥१०॥

उपोत्तमे सप्तविंशी^(ण) द्विपदैकोत्तमास्त्रिमाः ।

उष्णि^(त) क्ततो वृहत्यौ^(थ) च ककु^(द) पङ्क्ति^(ध) श्च ता ष्वचः ॥११॥

• वास्तोष्पते भ्रुवे^(न) ल्येष प्रगाथो बार्हतो वृचः ।

चतुर्थस्थानुवाकस्य प्रगाथाः काकुभा नव^(प) ॥१२॥

आथे सूक्ते द्वितीये तु वक्ष्यते विधिराश्विने ।

चयः^(फ) प्रगाथा बार्हताः प्रगाथाः काकुभास्तयः^(ब) ॥१३॥

(क) सू० ९, ऋ० २, २१ । (ख) सू० १०, ऋ० १, ५ । (ग) सू० १०, ऋ० २ । (घ) सू० १० ऋ० ३ । (ङ) सू० १० ऋ० ४ । (च) सू० १० ऋ० ६ । (ज) सू० ११, ऋ० १० । (झ) सू० ११, १ । (ञ) सू० ११ ऋ० २ । (ट) सू० १२ । (ठ) सू० १५ । (ड) सू० १८ । (ड) सू० १९, २० । (ण) सू० १९, ऋ० २७ । (त) सू० १९, ऋ० ३४ । (थ) सू० १९, ऋ० ३५ । (द) सू० १९, ३६ । (ध) सू० १९, ३७ । (न) सू० २७, ऋ० १४, १५ । (प) सू० २१, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (फ) सू० २२, ऋ० १, ३, ५ । (ब) सू० २२, ऋ० १३, १५, १६ ।

तेषां मध्ये वृहत्येका^(क) त्वनुष्टुप्काकुभृषः^(ख) ।
 ककुप्^(ग) च मध्येज्योति^(घ)श्च षड्भिमा औष्णिहान्यतः ॥ १४ ॥
 परं चत्वारि^(ङ) सूक्तानि यानि विश्वमना जगौ ।
 यत्त्वाष्ट्रच्छाद्^(च)युष्वाहि त्व^(ण)मुद्भृत्यैते अनुष्टुभौ ॥ १५ ॥
 उष्णिग्गर्भा च गायत्री सूक्ते तावासुपोत्तमा^(ज) ।
 ध्रुवोःसूक्ते चतस्र^(झ)श्च षोडश्याद्या षट्चस्तथा ॥ १६ ॥
 उत्तमा^(ञ) चैकविंशती^(ट) च मताः षड्नायत्र्यो मताः ।
 अग्निरुक्थे तु सूक्तस्य प्रगाथा बार्हता वृचाः^(ठ) ॥ १७ ॥
 ये चिंशतीति सूक्तेऽस्मिंश्चतुर्थी^(ड) पुरउष्णिग्मृक् ।
 उत्तमस्य द्वितीया^(ढ) च तृतीया^(ण) वृहती निचृत् ॥ १८ ॥
 अनुष्टुबुत्तमा^(त) बभ्रु^(थ)रेकस्तु द्वैपदं परम् ।
 पञ्चमस्यानुवाकस्य सूक्तस्य प्रथमस्य तु ॥ १९ ॥
 दशम्येका^(द)पादनिचृच्चतस्रो^(ध)ऽन्व्यास्तु पङ्क्तयः ।
 अग्निं बो^(न)वीतिहोत्रे^(प)त्यृचावेते अनुष्टुभौ ॥ २० ॥

(क) सू० २२, ऋ० १० । (ख) सू० २२, ऋ० ८, ९ । (ग) सू० २२,
 ऋ० ११ । (घ) सू० २२, ऋ० १२ । (ङ) सू० २३, २४, २५, २६ ।
 (च) सू० २४, ऋ० ३० । (छ) सू० २६, ऋ० २० । (ज) सू० २५,
 ऋ० २३ । (झ) सू० २६, ऋ० १६, १७, १८, १९ । (ञ) सू० २६,
 ऋ० २५ । (ट) सू० २६, ऋ० २१ । (ठ) सू० २७, ऋ० १, २, ५, ७,
 ८, ११, १३, १५, १७, १९, २१ । (ड) सू० २८, ऋ० ४ । (ढ) सू०
 ३०, ऋ० २ । (ण) सू० ३०, ऋ० ३ । (त) सू० ३०, ऋ० ४ । (थ)
 सू० २९ । (द) सू० ३१, ऋ० १० । (ध) सू० ३१, ऋ० १५, १६, १७,
 १८ । (न) सू० ३१, ऋ० १४ । (प) सू० ३१, ऋ० ९ ।

द्वितीयस्य^(क) चतुर्थस्य^(ख) बार्हतानुष्टुभे तयोः ।
 उभयोरेव गायत्रः षोडशी^(ग)प्रभृतिस्तृचः ॥२१॥
 अधः पञ्चस्र मे^(घ)त्यैन्द्रावार्हतेऽनुष्टुबुत्तमा ।
 उपरिष्टाज्ज्योतिष^(ङ)न्तु पङ्क्तिस्वृत्तस्य पञ्चमी ॥२२॥
 द्वाविंशक्त्या^(च) च मध्येऽस्ति महा च दृहती^(ज) तयोः ।
 अवितासी^(झ)ति शक्यः षण्महापङ्क्तिरुत्तमा^(झ) ॥२३॥
 जागतं यन्महापाङ्कं प्रेदं^(ञ) सूक्तमिति स्मृतम् ।
 तस्यैकातिजगत्याद्या^(ट) महापाङ्कानि तान्य^(ठ)पि ॥२४॥
 अग्निमस्तोषु^(ड)पक्रम्य चीणि सूक्तानि तत्र तु ।
 इन्द्राग्नी युव^(ड)मित्यस्य द्वितीया शकरी निष्टत् ॥२५॥
 • त्रिष्टुबस्योत्तमा^(ण)चैका सूक्तमस्माद्यदत्तरम् ।
 त्रैष्टुभा^(न)नुष्टुभौ^(ण) ज्ञेयौ तस्य पूर्वोत्तरौ दृष्टौ ॥२६॥
 षष्ठस्य त्वनुवाकस्य महापाङ्कं वशात्परम्^(र) ।
 स्वादो^(ष)स्तु त्रैष्टुभं सूक्तं जगती तत्र पञ्चमी^(न) ॥२७॥

(क) सू० ३३ । (ख) सू० ३४ । (ग) सू० ३३, ३४, ऋ० १६, १७, १८ । (घ) सू० ३३, ऋ० १६ । (ङ) सू० ३५ । (च) सू० ३५, ऋ० २२, २४ । (छ) सू० ३५, ऋ० २३ । (ज) सू० ३६, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (झ) सू० ३६, ऋ० ७ । (ञ) सू० ३७ । (ट) सू० ३७, ऋ० १ । (ठ) सू० ३७, ऋ० २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ड) सू० ३६, ४०, ४१ । (ढ) सू० ४०, ऋ० २ । (ण) सू० ४०, ऋ० १२ । (त) सू० ४२, ऋ० १, २, ३ । (थ) सू० ४२, ऋ० ४, ५, ६ । (द) सू० ४७ । (ध) सू० ४८ । (न) सू० ४८, ऋ० ५ ।

ऊनचिंशी^(क) त्रयोविंशी^(ख) दशमी^(ग) चोत्तमा^(घ) च या ।
 षष्ठी^(ङ) चैतास्तु गायत्र्यश्चतस्रस्त्रादितो^(च) वग्ने ॥ २८ ॥
 त्रयोदशी तु द्विपदा^(झ) चिंशी चानुष्टुब^(ञ)ष्टमी ।
 सतोदृहृत्यौ^(झ) षड्विंशी नवमी च स्मृते उभे ॥ २९ ॥
 द्वादशी तस्य सूक्तस्य विपरीते^(ञ)ति सम्मता ।
 एकचिंशी विराडुष्णिक्^(ट) पञ्चमी तु ककु^(ठ)न्निचत् ॥ ३० ॥
 ददीरेक^(ड)इति लेषा ककुम्यङ्कुशिरा^(१)निचत् ।
 द्वाविंशी चैकविंशी च चतुर्विंशी च पङ्क्त्यः^(ब) ॥ ३१ ॥
 उपोत्तमा च शिष्टाः स्युर्दृहृत्योऽन्या वग्ने नव^(ण) ।
 एषा पिपीलिका^(न)मध्ये दृहृत्यासु चतुर्दशी ॥ ३२ ॥
 ये पातयन्ते अज्जभि^(ण)रुपरिष्टादृहृत्यसौ ।
 विंशेषा विषमपदा^(र) विज्ञेया दृहतीष्वपि ॥ ३३ ॥
 सप्तमस्थानुवाकस्य द्वे सूक्ते प्रथमे तयोः ।

(१) न्यङ्कुशिरा इति क-चिङ्गितपुस्तके पठ्यते । लिपिकरप्रमादकृतो-
 ऽयं पाठः ।

(क) सू० ४६, ऋ० २९ । (ख) सू० ४६, ऋ० २३ । (ग) सू० ४६,
 ऋ० १० । (घ) सू० ४६, ऋ० ३३ । (ङ) सू० ४६, ऋ० ६ । (च)
 सू० ४६, ऋ० २, ३, ४, ५ । (झ) सू० ४६, ऋ० १३, ३० । (ञ) सू०
 ४६, ऋ० ८ । (भा) सू० ४६, ऋ० ९, २६ । (ज) सू० ४६, ऋ० १२ ।
 (ट) सू० ४६, ऋ० ३१ । (ठ) सू० ४६, ऋ० ५ । (ड) सू० ४६, ऋ०
 १५ । (ढ) सू० ४६, ऋ० २१, २२, २४ । (ण) सू० ४६, ऋ० १, ७,
 ११, १८, १९, २५, २७, २८, ३२ । (त) सू० ४६, ऋ० १४ । (थ) सू०
 ४६, ऋ० १८ । (द) सू० ४६, ऋ० २० ।

- आग्नेयेन्द्रे तथा भार्गवे प्रगाथा^(क) बार्हता^(ख) हृचाः ॥ ३ ४ ॥
 तृतीये बार्हतः पाङ्क्ते सप्तमी^(ग) प्रभृतिस्तृचः ।
 चतुर्थस्योत्तमा^(घ) त्रिष्टुप्चतस्रोऽन्या^(ङ) अनुष्टुभः ॥ ३ ५ ॥
 प्रथमा च चतुर्थी च पञ्चमी सप्तमी च या ।
 सप्तमेऽनुष्टुब^(च)न्ते तु प्रगाथा बार्हता हृचाः ॥ ३ ६ ॥
 आनुष्टुभास्तु चत्वारः^(ज) प्रगाथा आदितस्तृचाः ।
 नवमस्येह सूक्तस्य सूक्ते त्वानुष्टुभे परे ॥ ३ ७ ॥
 गायत्रो द्विवृहत्यन्ते चतुर्थी^(झ) प्रभृतिस्तृचः ।
 द्वितीया पादतोऽनुष्टु^(ञ)बुष्णिगक्षरसम्पदा ॥ ३ ८ ॥
 पङ्क्तिस्त्रैकादशी तस्य^(ट) षोडशी^(१) च निच्यत्पदा ।
 • अष्टमस्यानुवाकस्य त्रिप्रगाथादि बार्हतम् ॥ ३ ९ ॥
 ऐन्द्रं हि प्रथमं^(२) सूक्तं त्वार्षञ्च पुरुहन्मनः ।
 तस्योष्णिकपुरउष्णिहो^(३)र्मध्येऽनुष्टु^(४)बुपोत्तमा^(५) ॥ ४ ० ॥
 हृचाः प्रगाथा बार्हता द्वितीयस्योत्तमा^(६)स्तयः ।

(१) षोडशीति क्व-चिद्भित्तपुस्तके पठ्यते ।

(क) सू० ४९, ऋ० १, २, ५, ७, ९ । (ख) सू० ४९, ऋ० २, ४, ६, ८, १० । (ग) सू० ५१, ऋ० ७, ८, ९ । (घ) सू० ५२, ऋ० १० । (ङ) सू० ६३, ऋ० १, ४, ५, ७ । (च) सू० ५५, ऋ० ५ । (ज) सू० ६८, ऋ० १, ४, ७, १० । (झ) सू० ६९, ऋ० २ । (ञ) सू० ६९, ऋ० ११, १६ । (ट) सू० ७० । (ठ) सू० ७०, ऋ० १३ । (ड) सू० ७०, ऋ० १५ । (ढ) सू० ७०, ऋ० १४ । (ण) सू० ७१, ऋ० १०, ११, १२, १३, १४, १५ ।

आनुष्टुभास्तु चत्वारः^(क) प्रगाथा आदितस्तृचाः ॥ ४१ ॥
 पञ्चमस्योत्तमाश्चास्य तिस्रो^(ख)ऽनुष्टुभ ईरिताः ।
 विश्वेत्ता विष्णु^(ग)रित्येष प्रगाथो बार्हता हृचः ॥ ४२ ॥
 नवमप्रभृतीनान्तु सूक्तानां पृथगुत्तमाः ।
 दृहत्य^(घ)नुष्टु^(ङ)त्रिष्टुप्^(च) च त्रयाणां कथिता ऋचः ॥ ४३ ॥
 नवमस्थानुवाकस्य प्रगाथा बार्हता हृचाः ।
 श्रेयाश्चतुर्णां सूक्तानां षष्ठा^(ज)द्वे जागतात्परम् ॥ ४४ ॥
 आनुष्टुभो दृहत्यन्तस्तृचो यज्जा यथा^(झ) इति ।
 आनुष्टुभं द्विपङ्क्त्यादि कन्या वाः^(ञ) सूक्तसुत्तरम् ॥ ४५ ॥
 पान्त^(ट)मित्यस्य सूक्तस्य प्रथमैका त्वनुष्टुष्टक् ।
 दशमस्थानुवाकस्य सप्तमे त्रैष्टुभे पुनः ॥ ४६ ॥
 षष्ठ्ये^(ड)का जगती तस्याः पर आनुष्टुभस्तृचः^(ण) ।
 आनुष्टुभा द्वितीया^(त) द्वे परे त्रैष्टुभबार्हते^(थ) ॥ ४७ ॥
 अनयोस्त्रैष्टुभे सूक्ते या चतुर्थी विराड्^(द)सौ ।
 उभौ त्वतिजगत्यादी^(न) बार्हतस्योत्तमे हृचौ^(ध) ॥ ४८ ॥

(क) सू० ७४, ऋ० १, ४, ७, १० । (ख) सू० ७४, ऋ० १२, १४, १५ ।
 (ग) सू० ७७, ऋ० १०, ११ । (घ) सू० ७८, ऋ० १० । (ङ) सू० ७९,
 ऋ० ९ । (च) सू० ८०, ऋ० ८ । (छ) सू० ८६ । (ज) सू० ८९, ऋ०
 ५, ६, ७ । (झ) सू० ९१ । (ञ) सू० ९२, ऋ० १ । (ट) सू० १००,
 ऋ० ६ । (ठ) सू० १००, ऋ० ७, ८, ९ । (ड) सू० ९५ । (ढ) सू०
 ९६, ९७ । (ण) सू० ९६, ऋ० ४ । (त) सू० ९७, ऋ० १०, १३ ।
 (थ) सू० ९७, ऋ० ९ ।

उपरिष्ठाद्बार्हतयोस्तयोः पूर्वः^(क) प्रतीयताम् ।
उत्तरस्य हृचस्याद्या^(ख) त्रिष्टुबन्धा^(ग) जगत्यपि ॥४८॥
प्रगाथं बार्हतं सूक्तं षष्ठं पञ्चममौष्णिहम्^(घ) ।
अन्धानवन्धौ^(ङ) सूक्तेऽस्मिन् पञ्चमे पुरउष्णिहौ ॥५०॥
उपोत्तमे सप्तमे च चतस्रः^(च) काकुभाः स्मृताः ।
अष्टमे त्रिचिष्टुबन्ते^(छ) प्रगाथा बार्हता हृचाः^(ज) ॥५१॥
गायत्री तु द्वितीया^(झ) च हृहृत्यन्या चयोदश्री^(ञ) ।
एका संतोहृहृत्यस्य चतुर्थी^(ट) सा प्रतीयताम् ॥५२॥
उत्तमस्थोत्तमा^(ठ) नुष्टुब्विराड्रूपा तु पञ्चमी^(ड) ।
सतोहृहृत्यस्तस्यैव सप्तम्याद्ययुजस्तृचः^(ढ) ॥५३॥
ककुब्गायत्री च ककुबष्टम्यादौ युजस्तृचः^(ण) ।
अन्याः शिष्टा हृहृत्यस्तु विज्ञेयास्तत्र चादितः^(त) ॥५४॥
इति अष्टमं मण्डलम् ।

(क) सू० ६७, ऋ० ११ । (ख) सू० ६७, ऋ० १४ । (ग) सू० ६७,
ऋ० १५ । (घ) सू० ६८, ६९ । (ङ) सू० ६८, ऋ० ६, १२ । (च) सू०
६८, ऋ० ७, ८, १०, ११ । (छ) सू० १०२, ऋ० १४, १५, १६ । (ज)
सू० १०१, ऋ० २, ४, ६, ८, १०, १२ । (झ) सू० १०१, ऋ० ३ । (ञ)
सू० १०१, ऋ० १३ । (ट) सू० १०१, ऋ० ४ । (ठ) सू० १०३, ऋ०
१४ । (ड) सू० १०३, ऋ० ५ । (ढ) सू० १०३, ऋ० ७, ९, ११ ।
(ण) सू० १०३, ऋ० ८, १०, १२ । (त) सू० १०३, ऋ० १, २, ३, ४,
६, १३ ।

अथ नवमं मण्डलम् ।

गायत्रं पावमानां वष्टि सूक्तानि सप्त च ।
 पञ्चमस्याच सूक्तस्य चतस्रोऽन्त्या अनुष्टुभः ॥१॥
 पवस्य सोममन्द्यः सित्येष दैपदस्तृचः ।
 अतिवारान् स्याय्यस्य हे एते पुरउष्णिचौ ॥२॥
 उपोक्तमस्य चानुष्टुप्सूक्तस्याष्टादशी विराट् ।
 सप्तविंशन्तमे च हे तिस्रोऽनुष्टुभ उक्तमे ॥३॥
 अतः पराणि सूक्तानि जागताः प्राक् प्रतुद्रवान् ।
 एकां त्रिष्टुभमुद्धृत्य सप्तमस्याष्टमीं ऋचम् ॥४॥
 चतुर्दशं पञ्चदशं चत्वारि च तथादितः ।
 एतानि त्रिष्टुबन्तानि जागतेष्विति गम्यताम् ॥५॥
 द्वित्रिष्टुबन्ते तत्रापि द्वितीयाष्टादशे उभे ।
 त्रिष्टुभानि पराणि प्रागभि नो वाजसातमात् ॥६॥

(१) जागतानीति भवितुमर्हति ।

(क) सू० ५, ऋ० ८, ९, १०, ११ । (ख) सू० ०१६, १७, १८ ।
 १९ । (ग) सू० ६०, ऋ० ३ । (घ) सू० ६७, ऋ० ३० । (ङ) सू० ६६,
 ऋ० १८ । (च) सू० ६७, ऋ० २७ । (क) सू० ६७, ऋ० ३१, ३२ ।
 (ज) सू० ६८, ६९, ७०, ७१, ७२, ७३, ७४, ७५, ७६, ७७, ७८, ७९, ८०,
 ८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६ । (झ) सू० ७४, ऋ० ८ । (ञ) सू० ६८,
 ऋ० १० । (ट) सू० ६९, ऋ० १० । (ठ) सू० ७०, ऋ० १० । (ड)
 सू० ७१, ऋ० ९ । (ढ) सू० ८५, ऋ० ११, १२ । (ण) सू० ८७, ८८,
 ८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, ९५, ९६, ९७ ।

बलार्याबुष्टुभान्यु^(क)र्ध्वं तेभ्यः पञ्चौष्णिसानि^(ख) च ।

ने + + + + + + ॥७॥

+ + + + स्य दृष्टत्योर्दादग्नी^(ग) तयोः ।

षोडशर्षस्य गायत्री^(घ) द्वितीयोत्तरया सह ॥८॥

परीतो ऽषिञ्चते^(ङ)त्यस्मिन् प्रगाथा वार्हता वृषाः ।

षोडशौ च तृतीया च द्वे अस्य द्विपदे^(च)उभे ॥९॥

अष्टमी च दृष्टत्य^(ज)स्य नवमी च निष्टत्पदा^(झ) ।

प्रगाथं काकुभं^(झ) सूक्तं सतोदृष्टतो यस्य नः^(ञ) ॥१०॥

थवमथा तु गायत्री स सुम्ब^(ट) इति काकुभे ।

त्रैष्टुभं त्रिविराड्^(ड)न्तमूर्ध्ववार्हतः^(ढ) परम् ॥११॥

तस्मिन् पिपौलिकामथा^(ण)स्तिस्त्रोऽनुष्टुभ आदितः ।

अथा रुचे^(ण)त्यथात्यष्टं पाङ्क्तानि^(त) त्रीण्यतः परम् ॥१२॥

इति नवमं मण्डलम् ।

(क) सू० ६८, ६९, १००, १०१ । (ख) सू० १०२, १०३, १०४, १०५, १०६ । (ग) सू० ६६, ऋ० १२ । (घ) सू० १०१, ऋ० २, ३ । (ङ) सू० १०० । (च) सू० १००, ऋ० ३, १६ । (ज) सू० १००, ऋ० ८ । (झ) सू० १००, ऋ० ६ । (ञ) सू० १०८ । (ट) सू० १०८, ऋ० १४, १ । (ड) सू० १०८, ऋ० १३ । (ढ) सू० ११०, ऋ० १०, ११, १२ । (ण) सू० ११०, ऋ० ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (त) सू० ११०, ऋ० १, २, ३ । (थ) सू० १११ । (द) सू० ११२, ११३, ११४ ।

अथ दशमं मण्डलम् ।

—००४००—

चैष्टुभाः^(क) बुद्रसूक्तानामनुवाके दशोत्तराः ।
 तेषामाद्यस्य नवमे गायत्रेऽन्ते त्वनुष्टुभौ^(ख) ॥१॥
 एकादशे पञ्चदशे षड्^(ग)चैकादशृ^(घ)गादितः ।
 चयोदशस्यै^(ङ)कान्था जगत्यस्ता निचृत्पदाः ॥२॥
 चतुर्दशस्य सूक्तस्य बृहत्ये^(च)का ह्युपोत्तमा ।
 चयोदशौचतुर्दश्यावुत्तमा चेत्यनुष्टुभः^(झ) ॥३॥
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य चतस्रोऽन्या अनुष्टुभः^(ञ) ।
 द्वितीयस्यानुवाकस्य सूक्तमानुष्टुभं^(झ) विदुः ॥४॥
 तृतीयं यदि षाष्ट्यं षष्ठ्या गायत्र्या^(ञ) विना ।
 अनुष्टु^(ट)प्तु द्वितीयस्य प्रथमस्य च योत्तमा ॥५॥
 एकादशौ द्वितीयस्य ततः प्रस्तारपङ्क्ति^(ठ)र्चक ।
 उपोत्तमा तु पूर्वस्य पुरस्ताब्बृहती^(ड) विराट् ॥६॥

(क) सू० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १० । (ख) सू० ९, ऋ०
 ८, ९ । (ग) सू० ११, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (घ) सू० १५, ऋ०
 ११ । (ङ) सू० १३, ऋ० ५ । (च) सू० १४, ऋ० १५ । (झ) सू०,
 १४, ऋ० १३, १४, १६ । (ञ) सू० १६, ऋ० ११, १२, १३, १४ ।
 (झ) सू० १९, २०, २१, २२, २३, २४, २५, २६ । (ञ) सू० १९, ऋ० ६ ।
 (ट) सू० १७, ऋ० १४ । सू० १८, ऋ० १४ । (ठ) सू० १८, ऋ० ११ ।
 (ड) सू० १७, ऋ० १३ ।

उपान्याः तु द्वितीयस्य षष्ठी या सप्तमस्य च ।
 हरी न्वस्येति तिस्रश्च जगत्यः^(क) पञ्च ता इमाः ॥७॥
 पञ्चमी तस्य सूक्तस्य त्रिष्टुबे^(ख)वाभिसारिणी ।
 ऊर्ध्वमानुष्टुभादाद्या विमदस्य दशाक्षरा^(ग) ॥८॥
 अनुष्टुप्^(घ) च ढचौ च द्वौ गायत्रौ^(ङ) नवमो विराट्^(च) ।
 विमदस्य सहोदर्काः सर्वा आस्तारपङ्क्तयः^(क) ॥९॥
 षष्ठे पुरस्ताद्दार्हते^(ज) त्रिष्टुब^(झ)न्ते कुह श्रुते ।
 त्वन्या चिदानस्त्वं नस्तु तिस्र एता अनुष्टुभः^(ञ) ॥१०॥
 आनुष्टुभं^(ट) तु दशमं तत्र प्रथमया सह ।
 वरैर्मंसी महीत्युष्णिगा^(ड)नुष्टुभ्ये^(ड)व पादतः ॥११॥
 अन्य एवानुष्टुभ् सोऽपि युवं शक्रे^(व)ति यस्तृचः ।
 ढतीयस्थानुवाकस्य प्र सु गन्तेति पञ्च च ॥१२॥
 सप्तमी चाक्षसूक्तस्य जगत्यः^(घ) षड्दिमा ष्टचः ।
 चतुर्थस्य तु सूक्तस्य द्वितीयप्रभृतिर्द्वचः ॥१३॥

(क) सू० १८, ऋ० १३, । सू० २३, ऋ० २, ३, ४, ६ । (ख) सू०
 २६, ऋ० ५ । (ग) सू० २०, ऋ० १ । (घ) सू० २०, ऋ० २ । (ङ)
 सू० २०, ऋ० ३, ४, ५, ६, ७, ८ । (च) सू० २०, ऋ० ९ । (क) सू०
 २१, २२, २३, २४, २५, २६ । (ज) सू० २२, ऋ० १०, ११, १२, १३,
 १४ । (झ) सू० २२, ऋ० १५ । (ञ) सू० २२, ऋ० ५, ७, ९ । (ट)
 सू० २६ । (ठ) सू० २६, ऋ० १, ४ । (ड) सू० २६, ऋ० ३, ५, ९ ।
 (ढ) सू० २४, ऋ० ४, ५, ६ । (ब) सू० ३२, ऋ० १, २, ३, ४, ५ ।
 सू० ३४, ऋ० ७ ।

प्रगाथो वार्हत^(क)स्त्रस्मात्परा गायत्र्य^(ख)स्तु षट् ।
 जागतान्य^(ग)स्य सूक्तानि पञ्चमादधि सप्त तु ॥१४॥
 एकां त्रिष्टुभ^(घ)मुद्धृत्य सौर्यस्य दशमीष्टुभम् ।
 षष्ठसप्तमयोश्चान्ते^(ङ) दशमस्य च त्वत्तमाम्^(च) ॥१५॥
 चतुर्थस्थानुवाकस्य जागते^(ज) प्रथमे उभे ।
 उद्धृत्यान्धे तयोः पूर्वा तिस्रश्चादित उत्तरात् ॥१६॥
 षष्ठञ्च सप्तमञ्चैते जागते^(ञ) तत्र षष्ठतः ।
 उद्धृत्यान्धे सप्तमीञ्च द्वितीयान्धे च सप्तमात् ॥१७॥
 अष्टमस्य च सूक्तस्य जागत^(झ)स्त्रत्तमो द्वयः ।
 एते त्वत्राभिसारिण्यौ^(ञ) के ते नर इति ह्यसौ ॥१८॥
 पञ्च चैकादशिन्यान्धा जगत्य^(ट)स्त्रष्टमीं विना ।
 चतुर्दशस्य जागत^(ठ)श्चतुर्थीप्रभृतिस्तृचः ॥१९॥
 गायत्रानुष्टुभे^(ड) सूक्ते मा प्रयत्न इति ह्युभे ।
 आजनं त्वस्य पञ्चादौ गायत्र्यो^(ड)ऽनुष्टुभः^(ण) पराः ॥२०॥

(क) सू० ३३, ऋ० २, ३ । (ख) सू० ३३, ऋ० ४, ५, ६, ७, ८, ९ ।
 (ग) सू० ३५, ३६, ३७, ३८, ३९, ४०, ४१ । (घ) सू० ३७, ऋ० १० ।
 (ङ) सू० ३५, ऋ० १३, १४ । सू० ३६, ऋ० १३, १४ । (च) सू०
 ३९, ऋ० १४ । (छ) सू० ४३, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ । सू०
 ४४, ऋ० ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (ज) सू० ४८, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६,
 ७, ८, ९ । सू० ४९, ऋ० १, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १० । (झ) सू०
 ५०, ऋ० ६, ७ । (ञ) सू० ५०, ऋ० ३, ४ । (ट) सू० ५३, ऋ० ६,
 ७, ८, १०, ११ । (ठ) सू० ५६, ऋ० ४, ५, ६ । (ड) सू० ५७, ५८ ।
 (ड) सू० ६०, ऋ० १, २, ३, ४, ५ । (ण) सू० ६०, ऋ० ६, ७,
 १०, ११, १२ ।

ग्रं रोदसी यथा युगं यथेयमिति पङ्क्तयः^(क) ।
 अत्र द्वके इति श्लोका महापङ्क्ति^(ख)र्हि षट्पदा ॥२१॥
 विराट्पूर्वा^(ग) समिन्ध्रेति त्रिष्टुप्पङ्क्त्यन्तरेव वा ।
 पञ्चमस्थानुवाकस्य चत्वारि प्रागुपोत्तमा ॥२२॥
 जागतान्यृ^(घ)चमुद्धृत्य यां मे धिय^(ङ)मिति त्विमाम् ।
 पूर्वयोश्चत्तमे^(च) चर्षी परयोश्चोत्तमा^(झ)मृचम् ॥२३॥
 द्वितीयेऽनुष्टुब^(ञ)ष्टम्या नवम्या सह पञ्चमी ।
 हृचोऽस्य षष्ठीप्रभृतिः प्रगाथो बार्हतो^(झ)मतः ॥२४॥
 दशमी तस्य गायत्री^(ञ) जगत्यो^(ट)ऽन्या विनोत्तमाम् ।
 षष्ठस्य त्वनुवाकस्य जागते^(ठ) सप्तमाष्टमे ॥२५॥
 • नवमी च तृतीयस्य प्रथमे चादितो हृचः ।
 नवमस्य पञ्चमी च दशमस्य च जागतः^(ड) ॥२६॥
 श्लोयो द्वितीयया साकं पञ्चमीप्रभृतिस्तृचः ।
 उपोत्तमस्य सूक्तस्य तथा प्रथमया सह ॥२७॥

(क) सू० ५६, ऋ० ८ । सू० ६०, ऋ० ८, ९ । (ख) सू० ५६, ऋ० ९ ।
 (ग) सू० ५६, ऋ० १० । (घ) सू० ६३, ६४, ६५, ६६ । (ङ) सू० ६४,
 ऋ० १२ । (च) सू० ६२, ऋ० १०, ११ । सू० ६३, ऋ० १६, १७ ।
 (छ) सू० ६५, ऋ० १५ । सू० ६६, ऋ० १५ । (ज) सू० ६२, ऋ० ५, ८,
 ९ । (झ) सू० ६२, ऋ० ६, ७ । (ञ) सू० ६२, ऋ० १० । (ट) सू०
 ६२, ऋ० १, २, ३, ४ । (ठ) सू० ७५, ७६ । (ड) सू० ७१, ऋ० ९ ।
 सू० ६६, ऋ० १, २ । सू० ७७ ऋ० ५ । सू० ७८, ऋ० २, ५, ६, ७ ।
 सू० ८३, ऋ० १ ।

उत्तमस्य चतस्रोऽन्या जगत्य^(क) इति गम्यताम् ।
 सप्तमस्यानुवाकस्य आद्यमानुष्टुभं^(ख) स्यतम् ॥ २ ८ ॥
 अस्मिन् नवो नवस्त्रिस्रो द्वे द्वे षट्भ्याम्यनुचराः ।
 यदश्विनाघोरचक्षुः पूषा त्वा त्रिष्टुभो^(ग) दश ॥ २ ९ ॥
 आ नः प्रजां जगत्य^(घ)स्ताः पूर्वापरमिह प्रियम् ।
 तृष्टमेतदि^(ङ)ति श्लेषा वृहती न्यङ्कुषारिणी ॥ ३ ० ॥
 षष्ठ्यानुष्टुभं^(च) सूक्तं तस्यैका त्रिष्टुबु^(ख)त्तमा ।
 तृतीयस्य च सूक्तस्य चतस्रोऽन्या अनुष्टुभः^(ज) ॥ ३ १ ॥
 पाङ्क्त^(झ)मस्य द्वितीयन्तु तत्राप्येवं निबोधिता ।
 अष्टमस्यानुवाकस्य प्रथमे जागते^(ञ)उभे ॥ ३ २ ॥
 तथा चतुर्थं^(ट) षष्ठ्य^(ठ) पूर्वादुद्धृत्य तृत्तमाम्^(ड) ।
 चतुर्थात्पञ्चमीं चान्यां सप्तमीं^(ड) च व्यपास्य तु ॥ ३ ३ ॥
 षष्ठादन्या^(ण)स्तु तिस्रश्च भिषगानुष्टुभं^(न) परम् ।
 महि^(प)प्रस्तारपाङ्क्ते तु पुरस्ताद्बृहती^(र) परा ॥ ३ ४ ॥

(क) सू० ८४, ऋ० ४, ५, ६, ७ । (ख) सू० ८५ । (ग) सू० ८५,
 ऋ० १४, १६, २०, २१, २३, २४, २६, ३६, ३७, ४४ । (घ) सू० ८५,
 ऋ० १८, २७, ४३ । (ङ) सू० ८५, ऋ० ३४ । (च) सू० ६० । (ख)
 सू० ६०, ऋ० १५ । (ज) सू० ८७, ऋ० २२, २३, २४, २५ । (झ) सू०
 ८६ । (ञ) सू० ६१, ६२ । (ट) सू० ६४ । (ठ) सू० ६६ । (ड) सू०
 ६१, ऋ० १५ । (ढ) सू० ६४, ऋ० ५, ७, १४ । (ण) सू० ६६, ऋ०
 ११, १२, १३ । (त) सू० ६७ । (थ) सू० ६३ । (द) सू० ६३,
 ऋ० १५ ।

यज्ञे यज्ञे च विशेषा वावर्त्तं ता अनुष्टुभः^(क) ।
 न्यङ्कुसारिष्ठे तं शंसं^(ख) क्वधनः पङ्क्तिरचरैः^(ग) ॥ २५ ॥
 नवमस्थानुवाकस्य षष्ठसूक्तमिद्वौष्ठिद्वम्^(घ) ।
 तस्मिन् पिपीलिकामध्ये^(ङ) हरी वज्रमिमे द्वाचौ ॥ २६ ॥
 प्रथमा वास्य गायत्री^(च) त्रिष्टुब^(क)स्योत्तमा पुनः ।
 नवम्यन्ते द्वितीयस्य चतुर्थी चाष्टमस्य च ॥ २७ ॥
 सोदकंसेन्द्र दृष्ट्वेति जगत्य^(ख)स्तास्यतुर्दश ।
 मध्येगायत्र्यो^(क)र्द्धती^(ख) निरा हावानिति द्वयोः ॥ २८ ॥
 मुद्गस्यस्य दृष्ट्या^(ङ)द्या तृतीया चोत्तमा च या ।
 पुनर्वै प्रेता जयता पुनर्दायित्यनुष्टुभः^(घ) ॥ २९ ॥
 दशमस्थानुवाकस्य गायत्री^(च) षष्ठमप्रमे ।
 प्रथमं जागतं^(ख) सूक्तं शक्यन्त^(ख)ञ्च चिच इत् ॥ ३० ॥
 उद्धृत्य प्रथमादन्था^(ग) मितरस्मादुपोत्तमाम्^(घ) ।
 द्वितीयस्य चतुर्थीका जगती^(ङ) चाच कथ्यते ॥ ३१ ॥

(क) सू० ८३, ऋ० २, ३, १३ । (ख) सू० ८३, ऋ० ११ । (ग)
 सू० ८३, ऋ० ८ । (घ) सू० १०५ । (ङ) सू० १०५, ऋ० २, ७ ।
 (च) सू० १०५, ऋ० १ । (क) सू० १०५, ऋ० ११ । (ग) सू० १००,
 ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११ । सू० १०१, ऋ० ८, १२ ।
 सू० १०७, ऋ० ४ । (ख) सू० १०१, ऋ० ४, ६ । (घ) सू० १०१,
 ऋ० ५ । (ङ) सू० १०२, ऋ० १, ३, १२ । (ठ) सू० १०३, ऋ० १३ ।
 सू० १०८, ऋ० ६, ७ । (ड) सू० ११८, ११९ । (ढ) सू० ११३ । (ण)
 सू० ११५, ऋ० ८ । (त) सू० ११३, ऋ० १० । (थ) सू० ११५, ऋ० ८ ।
 (द) सू० ११४, ऋ० ४ । सू० ११५, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ ।

पञ्चमस्य च सूक्तस्य जागत^(क)स्त्वादितो इवः ।
 जागतं^(ख) दशमं सूक्तमुद्धृत्याद्याञ्च पञ्चमीम् ॥४२॥
 वाक्सूक्तस्य द्वितीया च द्वादशस्य च सप्तमी ।
 उत्तमा च विहव्यस्य जमत्य^(ग)स्ता इमा षट्चः ॥४३॥
 चतुर्दशं त्वपरिष्टाद्वाचं^(घ) तदिनोत्तमाम् ।
 रात्रीसूक्तं तु गायत्र^(ङ) मेवमत्रापि गम्यताम् ॥४४॥
 एकादशेऽनुवाके तु द्वितीयं^(च) जगतीमुखम् ।
 द्वितीयस्य च सूक्तस्य चतुर्थिका त्वनुष्टु^(छ)बुक् ॥४५॥
 चतुर्थस्य च सूक्तस्य प्रथमा न्यङ्कुसारिणी^(ज) ।
 उपाद्योपान्ये प्रस्तारपङ्क्ति^(झ) एवावगम्यताम् ॥४६॥
 महासतोऽहत्य^(ञ)न्ता विराड्छपास्तु^(ट)शेषिताः ।
 शाकर^(ठ)महापाङ्क्तौ^(ड) तु पञ्चमस्यादितस्तृचौ ॥४७॥
 अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्रेति त्रिष्टुब^(ड)न्त्या निचृत्पदा ।
 षष्ठं सूक्तं महापाङ्क्तं^(ण) तस्यैका पङ्क्ति^(त)रुत्तमा ॥४८॥

(क) सू० ११७, ऋ० १, २ । (ख) सू० १२२, ऋ० २, ३, ४, ५, ६, ७, ८ । (ग) सू० १२४, ऋ० ७ । सू० १२५, ऋ० २ । सू० १२८, ऋ० ६ । (घ) सू० १२६, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ङ) सू० १२७ । (च) सू० १३०, ऋ० १ । (छ) सू० १३१, ऋ० ४ । (ज) सू० १३२, ऋ० १ । (झ) सू० १३२, ऋ० २, ६ । (ञ) सू० १३२, ऋ० ७ । (ट) सू० १३२, ऋ० ३, ४, ५ । (ठ) सू० १३३, ऋ० १, २, ३ । (ड) सू० १३३, ऋ० ४, ५, ६ । (ड) सू० १३३, ऋ० ७ । (व) सू० १३४ । (त) सू० १३४, ऋ० ७ ।

आनुष्टुभान्य^(क)तस्त्रीणि दशमन्वथ जागतम्^(ख) ।
 सूक्ते तु द्वादशे षष्ठी चिष्टु^(ग)ज्योतिष्मतीविराट्^(घ) ॥ ४ ८ ॥
 सतोद्दहत्य^(ङ)स्तिष्ठोऽन्या आद्ये विष्टारपङ्क्ति^(च) ॥ १ ॥
 द्वानुष्टुबं^(ज) तदाग्नेयं द्विजगत्या^(झ)दि सूक्तयोः ॥ ५ ० ॥
 मध्ये चतुर्दशं सूक्तं तदानुष्टुभयो^(ञ)र्दयोः ।
 गायत्री^(ञ) उहती^(ट) ज्ञेया सूक्ते गायत्र्यौ^(व)परे ॥ ५ १ ॥
 सतो उहत्युपान्तान्या पक्ति^(ड)र्विष्टारपूर्विका ।
 आनुष्टुभे^(ण)परे च द्वे जागतं^(त) तदनन्तरम् ॥ ५ २ ॥
 तेषां पूर्वन्तु पंक्त्यन्तं^(थ) त्रिष्टुबन्तं^(द) तु जागतम् ।
 उपोत्तमस्य सूक्तस्य उहत्य^(ध)स्तिष्ठ आदितः ॥ ५ ३ ॥
 उपरिष्टाज्योतिष्मती^(न) विज्ञेये उत्तरे षष्ठौ ।
 उपान्या जगती^(प) वास्या दस्यानुष्टुभ^(फ) सुत्तरम् ॥ ५ ४ ॥

(१) अन्योपरिष्टाज्योतिस्तु द्वादशस्यादितो दृचः ।

विष्टारपाङ्क्तः शिष्टस्तु सतोर्वाहंतस्तृचः ॥ इति पाठान्तरम् ।

(क) सू० १३५, १३६, १३७ । (ख) सू० १२८ । (ग) सू० १४०,
 ऋ० ६ । (घ) सू० १४०, ऋ० ५ । (ङ) सू० १४०, ऋ० २, ३, ४ ।
 (च) सू० १४०, ऋ० १ । (ज) सू० १४२, ऋ० ७, ८ । (झ) सू० १४२,
 ऋ० १२ । (ञ) सू० १४१, १४३ । (ट) सू० १४४, ऋ० १ । (ठ)
 सू० १४४, ऋ० २ । (ड) सू० १४४, ऋ० ३, ४ । (ध) सू० १४४, ऋ०
 ५ । (ण) सू० १४४, ऋ० ६ । (त) सू० १४५, १४६ । (थ) सू० १४७ ।
 (द) सू० १४५, ऋ० ६ । (द) सू० १४७, ऋ० ५ । (ध) सू० १५०,
 ऋ० १, २, ३ । (न) सू० १५०, ऋ० ४, ५ । (प) सू० १५०, ऋ० ४ ।
 (फ) सू० १५१ ।

अतोऽन्यत्रैष्टुभं^(क) सर्वं यदनुक्रमिहापि तत् ।
 उत्तमस्यानुवाकस्य तुभ्येदमिति जागतम्^(ख) ॥५५॥
 तथैवास्तारपङ्क्त्य^(ग)न्तं विभ्राङ्गिति च जागतम्^(घ) ।
 पञ्चमञ्च द्वितीयञ्च सप्तमं विंशमेव च ॥५६॥
 गायत्राणि^(ङ) प्रवक्ष्येव महीत्यादीनि पञ्च च ।
 एकविंशञ्च षष्ठञ्च द्वे चास्य द्वैपदे^(च) उभे ॥५७॥
 त्रैष्टुभं^(छ) तु विराडादि द्वैपदं षष्ठमेतयोः ।
 एतानि त्रैष्टुभान्य^(ज)स्य नवमं दशमं तथा ॥५८॥
 चतुर्दशं सप्तदशं तथैवाष्टादशं च यत् ।
 पतङ्गादीनि सूक्तानि त्रैष्टुभान्ये^(झ)व सप्त तु ॥५९॥
 जगत्यानुष्टुभा^(ञ) वाद्ये तेषामाद्यद्वितीययोः ।
 पूर्वेषु पञ्चवर्गेषु दशमेऽनुष्टु^(ट)बुत्तमा ॥६०॥
 शिष्टान्यनुष्टुभान्ये^(ठ)व सूक्तान्यस्य चतुर्दश ।
 आनुष्टुभेष्वपेक्षीति सूक्ते पङ्क्ति^(ड)रिहोत्तमा ॥६१॥

(क) सू० १४७, १४८, १४९ । (ख) सू० १६७ । (ग) सू० १७०,
 ऋ० ४ । (घ) सू० १७०, ऋ० १, २, ३ । (ङ) सू० १५३, १५६, १५८,
 १७१, १७५, १८५, १८६, १८७, १८८, १८९ । (च) सू० १५७, १७२ ।
 (छ) सू० १५७ । (ज) सू० १६०, १६१, १६५, १६८, १६९ । (झ) सू०
 १७७, १७८, १७९, १८०, १८१, १८२, १८३ । (ञ) सू० १५२, १५४ ।
 (ट) सू० १६१, ऋ० ५ । (ठ) सू० १५२, १५४, १५५, १५९, १६२,
 १६३, १६४, १६६, १७३, १७४, १७६, १८४, १९०, १९१ । (ड) सू०
 १६४, ऋ० ५ ।

तथा द्वितीया गायत्री^(क) प्रसूनव इति लिह ।
 संसमित्युत्तमे सूक्ते तृतीया त्रिष्टुबे^(ख) च ॥ ६२ ॥

छन्दास्यशेषाण्यनुकीर्त्तितानि

गायत्र्यादीनि चतुर्दशानि ।

तत्तद्विशेषैः सहवैदिकानि

कल्याणदायीनि भवन्तु मह्यम् ॥ ६३ ॥

इति श्रौतकाचार्यविरचिता छन्दोऽनुक्रमणी समाप्ता ॥

(क) सू० १७६, ऋ० २ । (ख) सू० १६१, ऋ० ३ ।

अथ अनुवाकानुक्रमणी ।

पितृदेवर्षिसाधेभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च सर्वशः ।
 आचार्येभ्यो गुरुभ्यश्च प्रणम्य प्रयतः शुचिः ॥१॥
 मधुच्छन्दःप्रभृतिभिर्ह्यधिभिर्हि तपोबलात् ।
 दृष्टानामनुवाकानामृचु वक्ष्याम्यतन्द्रितः ॥२॥
 आदौ सूक्तपरीमाणं सङ्ख्याञ्च क्रममेव च ।
 मण्डले मण्डले चैव यावन्तो हि समीरिताः ॥३॥
 सूक्तसङ्ख्यानुवाकानां सूक्तानामृक्समाहिताः ।
 पादाक्षरसमाप्तायं कन्दस्येव प्रतिष्ठितम् ॥४॥
 एकैकमनुवाकानु खिलानि ब्राह्मणानि तु ।
 संवत्सरे संवत्सरे पठेदक्षरहः शुचिः ॥५॥
 आवणस्य तु मासस्य पौर्णमास्यामुपक्रमः ।
 समाप्य तर्पयेद्देवान् पितृनृषीन्नुक्रमात् ॥६॥
 ऋग्वेदे शैश्विरीयायां संहितायां यथाक्रमम् ।
 प्रमाणमनुवाकानां सूक्तैः शृणुत शाकलाः ॥७॥
 कणाङ्गिरोऽगस्त्यशुनका विश्वामित्रोऽत्रिरेव च ।
 वसिष्ठकश्यपावधमश्वा जमदग्निरथोत्तमः ॥८॥
 अग्निमीडे^(१) त्रिसूक्तसु सुहृपै^(२) ऋ^(३) चतुःसूक्तौ ।

(अनु० १) म० १, सू० १—३ । (अनु० २) म० १, सू० ४—७ ।

(अनु० ३) म० १, सू० ८—११ ।

अग्निं^(४) समान^(५)मित्येतौ षड्भौ कस्ये^(६)ति सप्तकः ॥८॥
 त्वमग्ने^(७) पञ्चकं विद्यात्प्र बोयङ्ग^(८)मथाष्टकम् ।
 अग्ने विवस्वद^(९)भित्यं^(१०) नूचित्ते^(११) सप्तकास्त्रयः ॥१०॥
 पश्चा न^(१२)नवकं विद्यादुपप्रयन्तो ^(१३)दशैकञ्च ।
 खैलिकानामनादेशे अस्मिन् ग्रन्थेऽनुवाकानाम् ॥११॥
 यस्तु चर्चायते वेदे तस्य सञ्ज्ञेति नः श्रुतिः ।
 प्र ये शुभन्ते^(१४) नवकमिमं^(१५) द्वादशकं विद्यात् ॥१२॥
 इन्द्रं मित्रं ^(१६)दशैवाथ नासत्याभ्या^(१७)न्तु पञ्चकम् ।
 कदित्या^(१८)षट् परः सप्ताग्नि^(१९)मा त्वा जुवः ^(२०)षट्कम् ॥१३॥
 वेदिषदे^(२१) सप्तदशाबोधी^(२२)त्यष्टौ सूक्तानि ।
 कथा^(२३)त्रिपञ्चसूक्तस्तु युवो^(२४)र्द्वादशकं विद्यात् ॥१४॥
 इत्याद्ये मण्डले दृष्टास्तत्वारो विंशतिश्च वै ।

-
- (अनु० ४) म० १, सू० १२—१७ । (अनु० ५) म० १ सू० १८—२३ ।
 (अनु० ६) म० १ सू० २४—३० । (अनु० ७) म० १ सू० ३१—३५ ।
 (अनु० ८) म० १, सू० ३६—४३ । (अनु० ९) म० १, सू० ४४—५० ।
 (अनु० १०) म० १, सू० ५१—५७ । (अनु० ११) म० १, सू० ५८—६४ ।
 (अनु० १२) म० १, सू० ६५—७३ । (अनु० १३) म० १, सू० ७४—८४ ।
 (अनु० १४) म० १, सू० ८५—९३ । (अनु० १५) म० १, सू० ९४—१०५ ।
 (अनु० १६) म० १, सू० १०६—११५ । (अनु० १७) म० १, सू० ११६—१२० ।
 (अनु० १८) म० १, सू० १२१—१२६ । (अनु० १९) म० १, सू० १२७—१३३ ।
 (अनु० २०) म० १, सू० १३४—१४६ । (अनु० २१) म० १, सू० १४७—१५६ ।
 (अनु० २२) म० १, सू० १५७—१६४ । (अनु० २३) म० १, सू० १६५—१७६ ।
 (अनु० २४) म० १, सू० १८०—१९१ ।

गौतमादौशिजः कुत्सः परुच्छेपादृषेः परः ।

कुत्साद्दीर्घतमा इति एष बाष्कलकः क्रमः ॥ १ ५ ॥

त्वं^(१) द्यो^(२)गणाना^(३)मा ते^(४) द्य

तृतीयैकादशास्त्रयः परे ।

सोमस्य मा तवस^(१)न्दादशोक्तं

प्र वो देवाये^(२)ति सप्तदशकन्तु विद्यात् ॥ १ ६ ॥

इच्छन्ति त्वा^(१)नवेन्द्रं मति-^(४)

स्त्रिपञ्चको नवक इमं महे^(५) ।

त्वां ह्यग्ने^(१)दश भद्रं^(२) यज्ञ-^(३)

स्त्रिकादशका उभाविमौ ॥ १ ७ ॥

त्रयोदशायं प्र ऋभुभ्य ^(४)ईरितोऽयं

पिवे^(५)त्येष चापि त्रयोदश ।

अबोध्यग्निः समिधा ^(१)षतुर्दश

अतः परोऽष्टादशकः प्रवेधसे^(२) ॥ १ ८ ॥

(अनु० १) म० २, सू० १—११ । (अनु० २) म० २, सू० १२—२२ ।

(अनु० ३) म० २, सू० २३—३२ । (अनु० ४) म० २, सू० ३३—४३ ।

(अनु० १) म० ३, सू० १—१२ । (अनु० २) म० ३, सू० १३—१६ ।

(अनु० ३) म० ३, सू० ३०—३८ । (अनु० ४) म० ३, सू० ३९—४३ ।

(अनु० ५) म० ३, सू० ५४—६२ ।

(अनु० १) म० ४, सू० १—१० । (अनु० २) म० ४, सू० ११—२१ ।

(अनु० ३) म० ४, सू० २२—३२ । (अनु० ४) म० ४, सू० ३३—४३ ।

(अनु० ५) म० ४, सू० ४६—५८ ।

(अनु० १) म० ५, सू० १—१४ । (अनु० २) म० ५, सू० १५—२२ ।

मेहि महे^(१) द्वादशको विदा^(४) स्तथा

रुद्रासः ^(५)षोडश यदद्य^(६) त्रिपञ्चकः ।

त्वं ह्यग्ने^(१)पञ्चदश त्व^(२)मष्टौ दृषा

मदो^(२)विंशतिर्यौ रथिवः ^(४)षट्कः ॥१८॥

द्विः षड्ढूवे वः^(५) स्तुषे^(६)द्विसप्तकः

षष्ठः षष्ठे मण्डले योऽनुवाकः ।

अग्निं नरः ^(१)सप्तदशाथ षोडश

लेह यत्^(२) प्र शुक्राः^(३)द्व्यधिका तु विंशतिः ॥२०॥

क ई व्यक्ताः^(४) पञ्चदशोनविंशति-

रप खसुः^(५) पञ्चदश प्र वौरया^(६) ।

मा चि^(१)न्महो इन्द्र ^(२)इन्द्रः सतेपु^(३)

पञ्चायं सप्ताष्टौ वयं ^(४)द्विपञ्चकः ॥२१॥

(अनु० ३) म० ५, सू० ३३—४४ । (अनु० ४) म० ५, सू० ४५—५६ ।

(अनु० ५) म० ५, सू० ५७—७२ । (अनु० ६) म० ५, सू० ७३—८७ ।

(अनु० १) म० ६, सू० १—१५ । (अनु० २) म० ६, सू० १६—२३ ।

(अनु० ३) म० ६, सू० २४—४३ । (अनु० ४) म० ६, सू० ४४—४६ ।

(अनु० ५) म० ६, सू० ५०—६१ । (अनु० ६) म० ६, सू० ६२—७५ ।

(अनु० १) म० ७, सू० १—१७ । (अनु० २) म० ७, सू० १८—३३ ।

(अनु० ३) म० ७, सू० ३४—५५ । (अनु० ४) म० ७, सू० ५६—७० ।

(अनु० ५) म० ७, सू० ७१—८६ । (अनु० ६) म० ७, सू० ८७—१०४ ।

(अनु० १) म० ८, सू० १—५ । (अनु० २) म० ८, सू० ६—१२ ।

(अनु० ३) म० ८, सू० १३—२० । (अनु० ४) म० ८, सू० २१—३० ।

यो यजाति^(५)द्वादशे^(६) ह षड्भो-
 ऽग्ने^(७) दशैकादशको य^(८) इत्युत ।
 त्रयोदशा त्वन इन्द्र चुमन्तं^(९)
 परो दशको गौर्धयत्यादिः^(१०) ॥ ११ ॥
 स्वादिष्ठया^(१) त्र्यष्टसूक्तः पवस्व^(२)
 त्रिंशत्सषड्भः परः सप्तकोऽथा^(३) ।
 प्रा^(४)ष्टादशैकादशकः प्र ते^(५) ऽस्य
 प्रेषा^(६) सप्तैकादशकः सखायः^(७) ॥ १२ ॥
 अये वृहन्^(१) षोडशकस्त्रयोदश
 लष्टा^(२) प्र देवत्रे^(३) ति चाष्टादशाष्टा^(४) ।
 अष्टाविदं^(५) षोडशकस्तु भद्राः^(६)

(अनु० ५) म० ८, सू० ३१—४२ । (अनु० ६) म० ८, सू० ४३—४८ ।

(अतः परं ११ एकादश सूक्तानि बालखिल्यम्) ।

(अनु० ७) म० ८, सू० ६०—६६ । (अनु० ८) म० ८, सू० ७०—८० ।

(अनु० ९) म० ८, सू० ८१—९३ । (अनु० १०) म० ८, सू० ९४—१०३ ।

(अनु० १) म० ९, सू० १—२४ । (अनु० २) म० ९, सू० २५—६० ।

(अनु० ३) म० ९, सू० ६१—६७ । (अनु० ४) म० ९, सू० ६८—८५ ।

(अनु० ५) म० ९, सू० ८६—९६ । (अनु० ६) म० ९, सू० ९७—१०३ ।

(अनु० ७) म० ९, सू० १०४—११४ ।

(अनु० १) म० १०, सू० १—१६ । (अनु० २) म० १०, सू० १७—३६ ।

(अनु० ३) म० १०, सू० ३७—४२ । (अनु० ४) म० १०, सू० ४३—६० ।

(अनु० ५) म० १०, सू० ६१—६८ । (अनु० ६) म० १०, सू० ६९—८४ ।

सत्येन^(०) पृ. सं^(८) नवेन्द्र^(९) त्रयोदश ॥ २ ४ ॥

तमस्य द्यावापृथिवी^(१०) द्यष्टकः

परस्त्रयोविंशतिर्ना सदासीत्^(११) ।

अश्वेदान्त्यो द्वादशकोऽनुवाक-

चत्वारिंशच्छाम इत्ये^(१२)ति चामिन् ॥ २ ५ ॥

आद्ये चतुर्विंशतिरिहानुवाका

अतः परं मण्डलं यच्चतुष्कम् ।

द्वे पञ्चके त्रीणि षड्गानि चैव

दशाष्टमं षप्त नवमं द्वादशान्त्यम् ॥ २ ६ ॥

एकाधिका स्यान्नवतिः शतञ्च

वदन्ति वै मण्डलमादितो यत् ।

चत्वारिंशत्त्रीणि चाङ्गद्वितौयं

सूक्ते च षष्टिञ्च तृतीयमाङ्गः ॥ २ ७ ॥

अष्टापञ्चाशत्तपि यच्चतुर्थं

सप्ताधिकाश्रीतिरतः परं स्यात् ।

पञ्चाधिका सप्ततिरुत्तरन्तु

चत्वारि वासिष्ठमथो शतञ्च ॥ २ ८ ॥

द्वे चैव सूक्ते नवतिञ्च विद्या-

(अनु०७) म० १०, सू० ८५—९० । (अनु०८) म० १०, सू० ९१—९६ ।

(अनु०९) म० १०, सू० १००—११२ । (अनु०१०) म० १०, सू० ११३—१२८ ।

(अनु०११) म० १०, सू० १२९—१५१ । (अनु०१२) म० १०, सू० १५२—१६१ ।

दथाष्टमं नवमं वै शतं स्यात् ।
 चतुर्दश त्वाङ्गरथाधिकान्य-
 प्याद्ये यदुक्तं दशमे तथैव ॥२८॥
 एतत्सहस्रं दश सप्त चैवा-
 ष्टावतो वाष्कलकेऽधिकानि ।
 तान् पारणे शकले शैशिरीये
 वदन्ति शिष्टा न खिलेषु विप्राः ॥२०॥
 पञ्चाश्रीतिर्दाशतयेऽनुवाका
 दृष्टाः पुराणष्टषिभिर्महात्मभिः ।
 यस्तानृन्विद्देद चैवाप्यधीते
 स नाकपृष्ठं भजते ह शश्वत् ॥२१॥
 अध्यायानां चतुःषष्टिर्मण्डलानि दशैव तु ।
 वर्गाणां तु सहस्रे द्वे सङ्ख्याते च षडुत्तरे ॥२२॥
 सहस्रमेतत् सूक्तानां निश्चितं खैलिकैर्विना ।
 दश सप्त च पथन्ते सङ्घातं वै पदद्वयम् ॥२३॥
 एकैर्च एकवर्गः स्यादेकश्च नवकस्तथा ।
 द्वौ वर्गौ तु षड्चौ ज्ञेयौ शूनं त्वचशतं स्युतम् ॥२४॥
 चतुष्कं शतमेकश्च चत्वारः सप्ततिस्तथा ।
 पञ्चकानां सहस्रान्तु द्वे च सप्तोत्तरे शते ॥२५॥
 चीणि च शतानि षड्भाषाञ्चत्वारिंशत् षड्वर्गाः ।
 शतमूनविंशकं सप्तकानां श्रूना षष्टिरष्टकानाम् ॥२६॥
 ऋषां दशसहस्राणि ऋषां पञ्चशतानि च ।

स्यसामग्रीतिः पादस्य पारणं सन्नकीर्तितम् ॥२७॥

अर्धर्चानां सहस्राणामेकविंशतिकं तथा ।

शतद्वयन्तु द्वाविंशत् सपार्दं मुनिभिः पुरा ॥२८॥

शाकल्यदृष्टे पदसचमेकं

सार्धस्य वेदे त्रिसहस्रयुक्तम् ।

शतानि चाष्टौ दशकद्वयञ्च

पदानि षट् चेति च चर्चितानि ॥२९॥

एकञ्च दशसहस्रं दश च सहस्राणि सप्त च शतानि चर्चापदानि
ज्ञेयानि पदानि चान्यानि चत्वारि । चत्वारि वा शतसहस्राणि
द्वाविंशत्साक्षरसहस्राणि द्वाविंशत्साक्षरसहस्राणि ॥

इत्यनुवाकानुक्रमणी समाप्ता ॥

NOTE.—The last 21 pages had not the benefit of the late Raja Rajendralala Mitra's revision.

